सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२६ - २०२७

महसूल व वन विभाग

१

(महसूल प्रशासन व पुनर्वसन)

*

शासकीय मुद्रणालय, नागपूर

२०२६

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२६ - २०२७

महसूल व वन विभाग

१

(महसूल प्रशासन व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	महसूल प्रशासन व पुनर्वसन
२	वने
३	नोंदणी व मुद्रांक विभाग
४	भूमी अभिलेख विभाग

अनुक्रमणिका

अ.क्र. (१)	विवरण (२)	पृष्ठांक (३)
	प्रास्ताविक	(१)
	समग्र कार्यक्रम	(१) - (१०)
	कार्यक्रम— एकूण अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७	
	प्रपत्र-अ	२ - ३
१.	**विभागीय आयुक्त**	४
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	५ - ८
	कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतेचे स्पष्टीकरण (तक्ता-२)	९ - १०
	प्रकरणे व अपिलांची सुनावणी (तक्ता-३)	११
	कर्मचारीविषयक गोषवारा (तक्ता-४)	१२ - १४
२.	**जिल्हाधिकारी**	१५ - १६
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१७ - २६
	जमीन महसुलाची वसुली (तक्ता-२)	२७ - ३०
	शिक्षण/रोजगार हमी योजना उपकराची वसुली (तक्ता-३)	३१ - ३६
	इतर शासकीय देयकांची वसुली (तक्ता-४)	३७ - ४०
	मुंबई करमणूक शुल्क अधिनियम, १९२३	४१
	चुकविलेला व वसूल केलेला करमणूक कर (तक्ता-५)	४२ - ४७
	जाहिरात कर वसुली (तक्ता-६)	४८ - ५०
	महसुली प्रकरणांची कामे	५१
	निकाली काढलेली प्रकरणे (तक्ता-७)	५२ - ५५
	फेरफाराच्या नोंदी (तक्ता-८)	५६ - ५८
	सीमा चिन्हांची दुरुस्ती	५९
	७/१२ उताऱ्यांच्या वाटपाची प्रगती [तक्ता-९(अ)]	५९ - ६०
	[तक्ता-९(ब)]	६१ - ६२
	कुळ कायदे	६३
	निकाली काढलेली प्रकरणे (तक्ता-१०)	६४ - ६९
	कमाल जमीन धारणा अधिनियमाची अंमलबजावणी (तक्ता-११)	७० - ७५
	अतिरिक्त जमिनीचे वाटप (तक्ता-१२)	७६ - ८१
	भू-धारणा निरासा अधिनियम आणि देवस्थानांचे व्यवस्थापन	८२
	पालक/पाल्य कायद्याखालील मिळकतीचे व्यवस्थापन अधिनियम	८२
	भारतीय गुप्तधन अधिनियम	८२
	जमीन सुधारणा	८३
	गौण खनिजाचे उत्खनन (तक्ता-१३)	८५ - ८८
	कोर्ट फी अधिनियम, १९५९	८९
	भू-संपादन	८९
	भूसंपादनाबाबतची माहिती (तक्ता-१४)	९० - ९१
	शासकीय जमिनीवरील अतिक्रमणे (तक्ता-१५)	९२ - ९५
	शासकीय जमिनीचे वाटप (तक्ता-१६)	९६ - ९९
	गावठाण विस्तार योजना (तक्ता-१७)	१०० - १०३
	नझूल जमिनीचे व्यवस्थापन	१०४
	नझूल जमिनीवरील अतिक्रमणे (तक्ता १८)	१०४ - १०५
	नझूल जमीन वाटपापासून मिळालेली प्राप्ती (तक्ता १९)	१०६ - १०९
	न्यायालयांकडून आलेल्या आज्ञाप्तीची अंमलबजावणी	११०
	निर्वासित मालमत्ता अधिनियम	११०
	कर्मचारीविषयक गोषवारा (तक्ता क्रमांक-२०)	१११ - ११३

अनुक्रमणिका—चालू

अ.क्र. (१)	विवरण (२)	पृष्ठांक (३)
३.	**आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण**	११४ - ११५
	कर्मचारीविषयक गोषवारा (मंत्रालय स्तर)	११६
	नैसर्गिक आपत्तीग्रस्तांना सहाय्य करण्याची योजना	११७ - १२५
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१२८ - १२९
	वित्तीय आवश्यकतेचे स्पष्टीकरण (तक्ता-२)	१३० - १३४
	टंचाई	१३५
	राज्यातील टंचाई परिस्थिती	१३५
	पुनर्वसनासाठी केलेल्या कार्याचा तपशील (तक्ता-३)	१३६ - १३७
	टंचाई परिस्थितीची माहिती (तक्ता-४)	१३८ - १४१
	आपदग्रस्तांना मदत (तक्ता-५)	१४२ - १४५
४.	**जिल्हाधिकारी, मुंबई**	१४६
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१४७ - १४८
	बॅक-बे पुनःप्रापण महसुलाची वसुली (तक्ता-२)	१४९
	शहर भूमी अभिलेख (तक्ता-३ ते १०)	१५० - १५३
	मुंबई शहर इनामे व विशेष निर्मूलन आणि जमीन महसूल संहिता सुधारणा अधिनियम (तक्ता-११)	१५४ - १५५
५.	**महसूल व वन विभाग (मंत्रालय विभाग)**	१५६
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१५७
	कर्मचारीवर्ग विषयक गोषवारा (तक्ता-२)	१५८ - १५९
६.	**पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन**	१६१
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१६२ - १६३
	(अ) पश्चिम पाकिस्तानातून आलेले निर्वासित (तक्ता-२)	१६४ - १६६
	(ब) उल्हासनगर वसाहत सर्व्हे कामाची माहिती (तक्ता-३)	१६७
	(क) कर्मचारी विषयक गोषवारा (तक्ता-४)	१६८
७.	**प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन**	१६९
	वित्तीय आवश्यकता (तक्ता-१)	१७२ - १७४
	प्रकल्पग्रस्तांना नवीन गावठाण वाटप (तक्ता-२)	१७५ - १७६
	प्रकल्पग्रस्तांना वाटण्यात आलेले शेतजमीन (तक्ता-३)	१७७ - १७९
	लाभक्षेत्रातील जमिनीच्या संपादनाबाबत माहिती (तक्ता-४)	१८० - १८१
	प्रकल्पग्रस्तांना नविन गावठाणात पुरविण्यात आलेल्या नागरी सुविधा (तक्ता-५)	१८२ - १८३
	कर्मचारी वर्ग विषयक गोषवारा (तक्ता-६ व ७)	१८४ - १८६
८.	**महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल/लोकलेखा समिती व उपक्रम समिती अहवाल**	१८७ - १८८

प्रास्ताविक

महसूल व वन विभाग हा मंत्रालयाचा एक प्रशासकीय विभाग आहे. हा विभाग पुढील चार उपविभागात विभागला आहे :—

(अ) महसूल

(ब) वन

(क) पुनर्वसन व मदत कार्य

(ड) आपत्ती व्यवस्थापन प्रभाग

२. सुरुवातीच्या काळात प्रामुख्याने जमीन महसूल कायदा आणि सुव्यवस्था यांच्याशीच महसूल प्रशासनाचा संबंध होता. त्यानंतर क्रमशः झालेल्या प्रगतीमुळे महसूल विभागाच्या कार्यक्षेत्रात आमुलाग्र बदल झाला आहे.

जिल्हाधिकारी हे जिल्ह्यातील महसूल प्रशासनाचे प्रमुख असून ते जिल्हादंडाधिकारी असतात. जिल्हाधिकारी हे जिल्ह्यातील शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून समजले जातात. जिल्ह्यातील सर्व महसूल यंत्रणा विविध प्रकारची कामे करण्यास त्यांना साहाय्य करते.

३. महसूल विभागाची विविध कर्तव्ये नमूद करणे आणि त्या सर्वांचा परामर्श घेणे हे या पुस्तिकेच्या मर्यादेपलिकडील आहे. तथापि, महसूल विभागाची महत्त्वाची कर्तव्ये व योजना परामर्श घेण्याचा प्रयत्न येथे करण्यात आला आहे. कार्यक्रम अंदाजपत्रक तयार करण्याचा मुख्य हेतू असा आहे की, शासनास असे साधन द्यावयाचे की, ज्या आधारे या विभागाकडून काय काम करण्यात येत आहे, कशा प्रकारे करण्यात येते आणि त्याची किंमत काय, हे समजावे. या विभागातर्फे ज्या उद्दिष्टांसाठी निधीची मागणी करण्यात येते ती उद्दिष्टे, ती प्राप्त होण्यासाठी येणारा खर्च, केलेल्या कामाच्या मूल्यमापनार्थ परिणामात्मक आधारसामुग्री ही माहिती सदर कार्यक्रम अंदाजपत्रक पुरविते.

४. महसूल व पुनर्वसन कक्षा संबंधीची माहिती खालील प्रकरणांमध्ये देण्यात येत आहेः—

(१) विभागीय आयुक्त.

(२) जिल्हाधिकारी.

(३) नैसर्गिक आपत्तीग्रस्तांना सहाय्य करण्याची योजना.

(४) जिल्हाधिकारी, मुंबई.

(५) महसूल व वन विभाग (मंत्रालय विभाग).

(६) पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन.

(७) भूतपूर्व पूर्व पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन.

(८) प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन.

(९) महसूल व वन विभाग महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल/लोकलेखा समिती/उपक्रम समिती अहवाल.

५. कार्यक्रम अंदाजपत्रकाच्या तंत्रात अंतर्निहित असल्याप्रमाणे प्रत्येक कार्यक्रम पुढील चार भागांमध्ये सादर केला आहेः—

(१) प्रास्ताविक, (२) वित्तीय आवश्यकता, (३) कार्यक्रमाचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण, आणि (४) कर्मचारीवर्ग विषयक गोषवारा, दुसऱ्या भागाचे आणखी तीन उपविभाग पाडले आहेत, ते असे-(अ) कार्यवार, (ब) उद्दीष्टवार, (क) साधनवार.

६. कार्यक्रम अंदाजपत्रक म्हणजे मूल्यांकन अहवाल नव्हे, हे सर्वांना मान्य होईल. तथापि, महसूल विभाग पार पाडीत असलेल्या कार्याचे स्वरुप लक्षात घेऊन उपलब्ध असलेल्या अगदी अलिकडच्या माहितीच्या आधारे विविध कार्याच्या संबंधात त्या विभागाने बजाविलेली कामगिरी दाखविण्याचा या ठिकाणी प्रयत्न केला आहे.

समग्र कार्यक्रम

प्रास्ताविकात नमूद केल्याप्रमाणे महसूल विभागाच्या सर्व कार्याचा परामर्श घेणे कठीण आहे. परंतु,या विभागातर्फे राबविण्यात येणाऱ्या काही महत्त्वाच्या योजनाखाली नमूद केल्याप्रमाणे आहेत. त्यावरुन या विभागातर्फे हाती घेतलेल्या अथवा पुढील वर्षात हाती घेण्यात येणाऱ्या कार्याची योग्य कल्पना यावी, अशी अपेक्षा आहेः—

(१) भू-सुधार योजना,

(२) गावठाण विस्तार योजना,

(३) महाराष्ट्र शेत जमीन (जमीन धारणा कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१.

(४) भूसंपादन,

(५) सरदार सरोवर प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन,

(६) महसूल व वन विभागाचे महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल/ लोकलेखा/ उपक्रम समिती अहवाल.

(७) महसूल अधिकाऱ्यांनी करावयाची तपासणीची कामे,—

(८) महसूल कार्यालयाची पुनर्रचना,

(९) महाराजस्व अभियान.

(१०) ग्रामदान चळवळ.

उपरोक्त प्रत्येक योजनेबाबतची तपशीलवार माहिती खाली दिली आहे :–

(१) भू-सुधार योजना

भू-सुधार योजनांच्या अंमलबजावणीमध्ये पुढील प्रमुख भू-सुधार योजना येतात. (१) कुळांना मालकीहक्क देणे, (२) शेतजमिनीच्या धारणेतील विषमता कमी करून अतिरिक्त जमिनीचे वाटप करणे, (३) हस्तांतरित जमिनी आदिवासींना परत करणे.

कमाल जमीन धारणा अधिनियमाची अंमलबजावणी

भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३९ मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली मार्गदर्शक तत्वे प्रत्यक्ष अंमलात आणण्याच्या दृष्टीने समाजातील कृषी विषयक साधन सामुग्रीच्या मालकीचे व त्यावरील नियंत्रणाचे सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने वितरण होईल व कृषी विषयक अर्थव्यवस्थेचे केंद्रीकरण होऊ नये या दृष्टीने भूमीहिन शेतमजुरांना शेतीची जमीन उपलब्ध करण्यासाठी महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ दिनांक २६-१-१९६२ पासून राज्यामध्ये अंमलात आला आहे. या कायद्यानुसार व्यक्तिगत शेतजमीन धारणेवर कमाल मर्यादा घालण्यात आली आहे.

२. या कायद्यानुसार बागायत जमिनीकरीता पाण्याच्या पुरवठ्यानुरूप १८ ते ३६ एकरांची कमाल मर्यादा क्षेत्र ठरविण्यात आले आहे. कोरडवाहू जमिनीच्या बाबतीत खात्रीलायक पावसाच्या क्षेत्रातील भाताच्या लागवडीखालील जमिनीकरीता ३६ एकर व इतर सर्व जमिनीकरीता ५४ एकराची कमाल मर्यादा ठरविण्यात आली आहे. कमाल मर्यादेसाठी कुटुंब (पती, पत्नी व अज्ञान मुले) हा घटक समजला जातो.

३. अतिरिक्त म्हणून संपादन केलेल्या जमिनीची नुकसान भरपाई मूळ मालकाला देण्याबाबत या कायद्यात तरतूद आहे. भरपाईची रक्कम हस्तांतरणयोग्य रोख्यात ३ टक्के व्याजाच्या दराने द्यावयाची आहे.

४. उक्त अधिनियमाखाली आतापर्यंत १६४६९८.१८५ हे. आर एवढे क्षेत्र अतिरिक्त म्हणून घोषित करण्यात आले असून १५२९०९.५८५ हे. आर एवढ्या क्षेत्राचा ताबा घेण्यात आला आहे. उर्वरित क्षेत्र न्यायालयीन प्रकरणांमुळे ताब्यात घेता आले नाही.

५. उक्त अधिनियमातील तरतुदीनुसार आतापर्यंत वाटप केलेल्या जमिनीबाबतचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

प्रवर्ग		लाभार्थ्यांची संख्या	वाटप केलेले क्षेत्र
(१)		(२)	(३)
अनुसूचित जाती	. .	३४,०६७	४६,३९६.३२ हे. आर
अनुसूचित जमाती	. .	२८,६०६	२९,२१२.२५ हे. आर
इतर	. .	५६,४९४	७०,४६२.३५ हे. आर

(२) गावठाण विस्तार योजना

गावठाण विस्तार योजना पुढील ३ कारणांसाठी प्रामुख्याने राबविली जाते :–

(१) लोकसंख्या वाढीमुळे गावठाण विस्तार योजना (ग्रामीण भागापुरती मर्यादित),

(२) भटक्या जाती, विमुक्त जाती व मागासवर्गीयांचे पुनर्वसन करून त्यांना कायमस्वरुपी घरकुलासाठी जागा देण्यासाठी (ग्रामीण भागापुरती मर्यादित),

(३) पूरग्रस्त किंवा पुराचा धोका निर्माण झालेल्या व्यक्तींचे पुनर्वसन करणे.

पहिल्या दोन उपाययोजना राज्य योजनांतर्गत योजना असून तिसरी योजनेत्तर योजना आहे.

गावठाण विस्तार योजनेअंतर्गत खालीलप्रमाणे भूखंड देण्यात येतात :–

वर्ग	क्षेत्र
(१)	(२)
(१) शेतकरी	३,००० ते ६,००० चौ. फूट
(२) बिगरशेती (मजूर, ग्रामीण कामगार, मच्छिमार)	१,५०० चौ. फूट
(३) मागासवर्गीय	१,५०० चौ. फूट (मोफत वाटप करण्यात येते)

सर्वसाधारणपणे गावठाण विस्तार योजनेसाठी गावात उपलब्ध असलेल्या सरकारी/गायरान जमिनी गावठाण विस्तारासाठी निवडण्यात येतात. परंतु, ज्या ठिकाणी सरकारी जमिनी उपलब्ध नसतात तेथे गावलगतच्या योग्य जमिनी गावठाण वाढीसाठी निवडण्यात येतात. जर जमीन मालकांनी स्वेच्छेने जमीन दिली नाही तर भूसंपादन कायद्याच्या तरतुदीनुसार सदरहू जमिनी संपादन करून तेथे गावठाण विस्तार योजना राबविण्यात येते.

(३) महाराष्ट्र शेत जमीन (जमीन धारणा कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१

महाराष्ट्र शेत जमीन (जमीन धारणा कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ हा २६ जानेवारी १९६१ रोजी लागू झाला असून, या अधिनियमाच्या कलम २१ अन्वये (i) कमाल मर्यादेपेक्षा अतिरिक्त जमीन धारणा करणाऱ्या जमीन मालकाकडून तसेच (ii) तत्कालीन औद्योगिक उपक्रमाचे ताब्यातील त्यांच्या स्वतःच्या व त्यांनी खंडाने घेतलेल्या अशा स्वरुपाच्या एकूण मिळून ८५,६३७ एकर एवढी जमीन अतिरिक्त ठरविण्यात आली. या सर्व जमिनीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी व औद्योगिक उपक्रमास ऊस उपलब्ध करून देण्यासाठी महाराष्ट्र शेती महामंडळ मर्यादित या उपक्रमाची कंपनी अधिनियमातील तरतुदीनुसार सन १९६३ मध्ये स्थापना करण्यात आली.

उक्त कायद्यातील तरतुदीनुसार खंडकऱ्यांच्या आणि औद्योगिक उपक्रमाच्या ताब्यात असलेल्या अतिरिक्त जमिनी काढून घेतल्यानंतर, ज्या खंडकऱ्यांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ४,००० पर्यंत आहे, अशा माजी खंडकऱ्यांना ४.५० ते ९.०० एकरापर्यंत जमीन वाटप करण्याची तरतूद उक्त अधिनियमाच्या कलम २८-१अअ मध्ये सन १९७० मध्ये करण्यात आली. त्यानुसार सन १९७१ पासून सन १९८५ पर्यंत एकूण १४,२६१ एकर जमिनीचे वाटप माजी खंडकऱ्यांना करण्यात आले. त्यानंतर देखील मूळ खंडकऱ्यांनी त्यांच्या उर्वरित जमिनी त्यांना परत मिळाव्यात म्हणून शासनाकडे मागणी केली. सदर मागणीचा विचार करून, माजी खंडकऱ्यांनी धारण केलेली व औद्योगिक उपक्रमांना खंडाने दिलेले क्षेत्र किंवा उक्त अधिनियमातील तरतुदीनुसार कमाल मर्यादेपर्यंत क्षेत्र, यापैकी जे कमी असेल तेवढे क्षेत्र वाटप करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला व उक्त अधिनियमाच्या कलम २८-१अअ च्या उपकलम ३ मध्ये मा. राष्ट्रपतींच्या मान्यतेने सुधारणा करण्यात आली. सदर सुधारणेच्या विरोधात श्रीगोंदा तालुका साखर कामगार युनियन व इतर कामगार संघटनांनी मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केलेल्या एसएलपी क्र. ५५९३/२००६ सुनावणीसाठी दाखल करून घेतांना मा. सर्वोच्च न्यायालयाने अंतरिम आदेशान्वये "जैसे थे" स्थिती ठेवण्याचे आदेश दिल्यामुळे उक्त सुधारणेची अंमलबजावणी करणे शक्य झाले नव्हते, आता उक्त एसएलपी क्र. ५५९३/२००६ ची अंतिम सुनावणी होवून या प्रकरणाचा अंतिम निकाल दिनांक ३०-८-२०११ रोजी शासनाच्या बाजूने लागला आहे. त्या अनुषंगाने शासनाने उक्त अधिनियमात दिनांक २-२-२०१२ रोजी सुधारणा करून माजी खंडकऱ्यांना जमीन परत मिळण्यासाठी अर्ज करण्यास ९० दिवसांची मुदतवाढ दिली व जमीन वाटपाची प्रक्रिया सुरू करण्यासाठी दिनांक ४-५-२०१२ रोजी सर्व संबंधितांना मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या.

२. राज्यात पुणे, नाशिक व औरंगाबाद विभागात एकूण १४ मळे असून त्यापैकी औरंगाबाद विभागातील गंगापूर मळ्यातील जमीन माजी खंडकऱ्यांना वाटपासाठी उपलब्ध नाही. उर्वरित १३ मळ्यातील जमीन पात्र माजी खंडकरी अथवा त्यांच्या कायदेशीर वारसांना वाटप करण्यासाठी उपलब्ध आहे.

शासनाच्या दिनांक ४-५-२०१२ रोजीच्या मार्गदर्शक सूचनेच्या अनुषंगाने, माजी खंडकऱ्यांच्या अर्जाची तपासणी करुन, पात्र खंडकऱ्यांची संख्या व त्यांना देय होणारे क्षेत्र निश्चित करण्याकरिता, प्रशासकीय समित्या स्थापन करण्यात आल्या आहेत. अशाप्रकारे, जिल्हाधिकारी, महामंडळ व समित्या यांनी परस्पर समन्वयाने वाटप करावयाचे क्षेत्र निश्चित केले असून त्याआधारे पुणे विभागातील सातारा, पुणे, सोलापूर व कोल्हापूर या चार जिल्ह्यातील सहा मळ्यांतील जमीन तसेच नाशिक विभागातील अहमदनगर व नाशिक या दोन जिल्ह्यातील सात मळ्यांतील जमीन अशा एकूण १३ मळ्यांतील जमीन वाटपाचे शासन निर्णय दिनांक ९-१०-२०१२ ते ३१-१०-२०१३ या कालावधीत निर्गमित करण्यात आले असून जमीन वाटपाची कार्यवाही क्षेत्रीय स्तरावरून करण्यात येत आहे.

(४) भूसंपादन

राज्यात विविध प्रकल्पांसाठी शेतकऱ्यांच्या खाजगी जमिनी सार्वजनिक प्रयोजनासाठी भूसंपादन अधिनियम, १८९४ च्या तरतुदीनुसार संपादित करण्यात येत होत्या. सदर, कायदा व्यपगत होऊन भूमि संपादन, पुनर्वसन व पुनर्स्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळवण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ हा दिनांक १-०१-२०१४ पासून राज्यात अंमलात आलेला आहे व सद्यःस्थितीत या नवीन भूसंपादन कायद्यातील तरतुदीन्वये भूसंपादनाची प्रक्रिया राबविली जात आहे. सदर कायदा भूसंपादन व पुनर्वसन यासाठी एकत्रितरित्या तयार केला आहे.

नवीन भूसंपादन कायद्यातील कलम २६ ते ३० मध्ये भूसंपादनाचा मोबदला परिगणित करण्याबाबतची तरतूद करण्यात आलेली आहे. नवीन भूसंपादन कायद्यानुसार शासनाने गुणांकाबाबतची अधिसूचना दिनांक २६-०५-२०१५ रोजी शासन राजपत्रात प्रसिद्ध केली आहे व या अधिसूचनेमध्ये दिनांक ७-१०-२०१५ रोजी सुधारणा करण्यात आलेली आहे. यानुसार ग्रामीण भागातील भूधारकांना ४ पट मोबदला प्राप्त होणार आहे. नवीन कायद्यात सामाजिक परिणाम निर्धारण (Social Impact Assessment) तरतुदीचा समावेश आलेला आहे. यानुसार एखाद्या प्रकल्पासाठी भूसंपादन करण्यापूर्वी अशा प्रकल्पाबाबतचे सामाजिक परिणाम निर्धारण करणे बंधनकारक करण्यात आले आहे.

नवीन भूसंपादन कायद्यातील कलम १०९ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून शासनाने भूसंपादनाचे नियम दिनांक २७ ऑगस्ट, २०१४ रोजी महाराष्ट्र शासन राजपत्रात प्रसिद्ध केले आहेत. नवीन भूसंपादन कायद्यात सामाजिक परिणाम निर्धारण व सार्वजनिक प्रयोजन निर्धारित करणे, अन्न सुरक्षेसाठी संरक्षक उपाययोजना, पुनर्वसन विषयक तरतुदी, पुनर्वसन व पुनर्स्थापना करण्याबाबतची कार्यपद्धती, राज्य पुनर्वसन व पुनर्स्थापना संनियंत्रण समितीची स्थापना करणे भूसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्स्थापना प्राधिकरण अशा प्रकारच्या अनेक महत्त्वपूर्ण तरतुदीचा समावेश करण्यात आला आहे.

नवीन भूसंपादन कायद्यास अनुसरून शासनाने विविध अधिसूचना प्रसिद्ध/निर्गमित केलेल्या आहेत. दिनांक ११-०९-२०१५ रोजी प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेनुसार जिल्हाधिकाऱ्यांना १०,००० हेक्टर पर्यंतच्या भूसंपादनासाठी समुचित शासन म्हणून घोषित करण्यात आलेले आहे. तसेच, राज्यात सार्वजनिक प्रयोजनाच्या प्रकल्पासाठी आवश्यक जमिनी खाजगी वाटाघाटीने खरेदी करण्याबाबतचा शासन निर्णय दिनांक १२-०५-२०१५ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आला आहे व सदर निर्णयात दिनांक ३०-०९-२०१५ रोजी सुधारणा करण्यात आलेली आहे. यानुसार ग्रामीण भागात भूधारकांना ५ पट मोबदला प्राप्त होणार आहे.

(५) सरदार सरोवर प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

सरदार सरोवर प्रकल्प हा आंतरराज्यीय बहुउद्देशीय प्रकल्प असून यामध्ये महाराष्ट्र, गुजरात, मध्य प्रदेश व राजस्थान या राज्यांचा समावेश आहे. गुजरात राज्यात नर्मदा नदीवर नवेगांव जिल्हा नर्मदा येथे हे धरण बांधले जात असून या प्रकल्पामुळे निर्माण होणाऱ्या एकूण १,४५० मे. वॅ. जलविद्युत निर्मितीपैकी (२७%) म्हणजेच ३९२ मे. वॅ. वीज महाराष्ट्र राज्याला मिळणार आहे. सरदार सरोवर धरणाचे १३८.६८ मीटर उंचीपर्यंतचे बांधकाम पूर्ण झाले आहे. या प्रकल्पामुळे सद्यास्थितीत महाराष्ट्रातील नंदुरबार जिल्ह्यातील अक्कलकुवा व अक्राणी तालुक्यातील एकूण ३३ गांवे बाधित होत असून बाधित होणाऱ्या कुटुंबांची संख्या ४१७९ एवढी आहे. या कुटुंबांचे शेतजमीन व रहिवासी भूखंड देऊन पुनर्वसन करण्यात आले आहे. या कुटुंबांच्या पुनर्वसनासाठी नंदुरबार जिल्ह्यातील तळोदा तालुक्यात, नर्मदा नगर, सरदार नगर, रेवा नगर, रोझवा पुनर्वसन, गोपालपूर व तऱ्हावद आणि अक्कलकुवा तालुक्यात देवमोगरा नगर तसेच शहादा तालुक्यातील बडछील व वाडी काथर्दे दिगर व चिखली अशी ११ गावठाणे निर्माण करण्यात आलेली आहेत. या गावठाणात नागरी सुविधा पुरविण्यात आलेल्या आहेत. सरदार सरोवर प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनाचे काम पूर्ण झाल्याने नर्मदा नियंत्रण प्राधिकरणाने धरणाचे दरवाजे बंद करण्यास दिनांक १६ जून, २०१७ रोजी मंजुरी दिली आहे. दिनांक १७ सप्टेंबर, २०१७ रोजी मा. पंतप्रधान यांच्या हस्ते सरदार सरोवर प्रकल्प राष्ट्रास अर्पण करण्यात आला आहे.

"कोयना भूकंप पुनर्वसन निधी समिती" तसेच दरडग्रस्त व भूकंपग्रस्तांचे पुनर्वसन

मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली "कोयना भूकंप पुनर्वसन निधी समिती" सार्वजनिक न्यासाची बुधवार दिनांक ११ जानेवारी, २०२३ रोजी दुपारी १२.०० वा. झालेल्या बैठकीत कोयना भूकंपग्रस्तांचे पुनर्वसनाचे कामकाज जलदगतीने व व्यापकतेने होण्यासाठी सामान्य प्रशासन विभागाकडून महसूल व वन विभाग (मदत व पुनर्वसन उप विभाग) कडे हस्तांतरीत करण्यात आले. कोयना भूकंपप्रवण क्षेत्रामध्ये येणाऱ्या ८ तालुक्यांच्या (पाटण, कराड (उत्तर), कराड (दक्षिण), जावळी, सातारा, महाबळेश्वर, संगमेश्वर, चिपळूण) दुर्गम भागात वसलेल्या खेड्यांच्या विकासासाठी समिती मार्फत भूकंपपिडीतांना वित्तीय सहाय्य देणे, भूकंपपिडीतांना निकडीच्या गरजा पुरविणे, पुनर्वसनासाठी सर्व प्रकारची मदत करणे, निधी व सामुग्री गोळा करणे व या संदर्भात कार्य करणा-या व्यक्ती आणि संस्था यामध्ये समन्वय साधणे. दुर्गम गावांत दळणवळणाचे दृष्टिने रस्ते बांधणे, पाणी पुरवठा योजना राबविणे, विहीर खोदणे इत्यादी विकास कामे करण्यास मदत करणे, तसेच कोयना परीसरातील सार्वजनिक / स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या/अनुदान प्राप्त संस्थेच्या शाळा वगैरेसारख्या इमारतींना बांधणी/ डागडूजीसाठी अर्थसहाय्य देणे. सदर कामे करण्यासाठी महाजनकोकडून दरवर्षी रु. २५ कोटी निधी समितीला प्राप्त होतात. सदर निधी कमी अपुरा असल्याने मा. मुख्यमंत्री महोदयांनी बैठकीत नविन लेखाशिर्ष उघडून राज्य अर्थसंकल्पात रु. १०० कोटी तरतूद पुढील अधिवेशनात करण्यात यावी. "कोयना भूकंप पुनर्वसन निधी समिती" यांच्या नियमाप्रमाणे केवळ कोयना भूकंप पुनर्वसन निधी समिती निर्धारित करेल अशा प्रयोजनासाठी खर्च करण्यात यावा. याशिवाय महसूल व वन विभागाच्या दिनांक १४ ऑक्टोबर, २०२२ रोजीच्या शासन निर्णयातील धोरणानुसार दरड कोसळल्यानंतर दरडग्रस्तांचे पुनर्वसनाच्या सर्व बाबी व भूकंपग्रस्तांच्या पुनर्वसनाशी निगडीत कामकाज पार पाडणे.

(६) महसूल व वन विभागाचे महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल/लोकलेखा समिती/ उपक्रम समिती अहवाल

महसूल व वन विभाग हा मंत्रालयाचा एक प्रशासकीय विभाग आहे. या विभागाचे महसूल, वने आणि पुनर्वसन व मदतकार्य असे तीन उपविभाग आहेत. त्यापैकी " महसूल " उपविभागाचे अधिनस्त (१) विभागीय आयुक्त, (२) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, (३) जमाबंदी आयुक्त, भूमी अभिलेख, इ. विभाग प्रमुखांची कार्यालये आहेत.

उपरोक्त विभागप्रमुख कार्यालये व त्यांचे अधिनस्त सर्व कार्यालयांचे महसुली जमा/खर्च विषयक, करमणूक कर विषयक तसेच शिक्षण कर व रोजगार हमी कर या विषयांतर्गत निरीक्षण महालेखापाल-१, मुंबई व महालेखापाल-२, नागपूर यांचेकडून करण्यात येते. संबंधित कार्यालयास त्यांचेकडील अनियमितता/उणीवा, कमी आकारणी, कमी वसुली कर व शुल्कांबाबतची चुकीची सवलत इत्यादी स्वतंत्र निरीक्षण अहवाल परिच्छेदाद्वारे कळविले जातात आणि त्यांचा अनुपालन अहवाल त्यांचेकडून मागविला जातो.

महालेखापालांकडून दरवर्षी अशा सर्व कार्यालयांकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद यांची संख्या शासनास कळविली जाते. अशा प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/ परिच्छेद मधील आवश्यक त्या बाबतीत करांची वसुली शासकीय आदेश प्राप्त करून तसा अनुपालन अहवाल पाठवून जास्तीत जास्त परिच्छेदाचा निपटारा करवून घेण्याबाबत शासन स्तरावरून परिपत्रके, अ. शा. पत्रे, स्मरणपत्रे इत्यादीद्वारा सतत पाठपुरावा करण्यात येतो.

प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेदांचा जलद निपटारा होण्याचे दृष्टीने आणि त्यातील फार पूर्वीपासून प्रलंबित असलेले परिच्छेदांचा निपटारा प्रथम प्राधान्याने व्हावा यासाठी या विभागात मा. उप सचिवांचे अध्यक्षतेखाली लेखापरीक्षा समिती स्थापन केलेली आहे. या समितीच्या बैठका विभागीय स्तरावर घेण्यात येतात. बैठकीचे वेळी वरिष्ठ उप महालेखापाल उपस्थित राहतात. त्यांचेसमोर संबंधित कार्यालय प्रमुखांकडून त्यांचेकडील प्रलंबित परिच्छेदांचे अनुपालन सादरीकरण विचारात घेऊन परिच्छेद वगळण्यात येतो. अशा पाहणीमुळे परिच्छेदांचा निपटारा जलदगतीने होण्यास फार मदत होते. प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा या कामी संबंधित कार्यालयांना मासिक उद्दिष्ट ठरवून देण्यासंबंधी व त्याचा मासिक बैठकीत आढावा घेण्याच्या सूचना शासन स्तरावरून सर्व विभाग प्रमुखांना दिलेल्या आहेत व त्यांना त्यांचे विभागांचा त्रैमासिक प्रगती अहवाल शासनास वेळीच पाठवून देण्याच्या सूचनाही देण्यात आलेल्या आहेत.

या विभागात विशेष निरीक्षण पथक कार्यरत असून त्यात सहा. संचालक वर्ग-१ व सहाय्यक लेखा अधिकारी अशी प्रत्येकी दोन पदांची नेमणूक केलेली आहे. हे पथक प्रत्येक जिल्ह्यांतील अंतर्गत लेखापरीक्षा पथकाचे कामाचे पुनर्विलोकनासाठी जिल्हा दौरा आयोजित करतात. त्यावेळी प्रत्येक जिल्ह्यातील महालेखापालांकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेदांच्या निपटाऱ्याबाबत प्रगतीचा आढावा घेतात. तसेच, दौऱ्याचे वेळी विभागीय आयुक्तांचे अध्यक्षतेखाली जिल्हाधिकारी/निवासी उप-जिल्हाधिकारी आणि जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली महसूल अधिकारी यांच्या बैठका घेवून त्यात प्रलंबित परिच्छेदांचा आढावा घेतला जातो. तसेच, निपटाऱ्यांसंबंधी आवश्यक त्या सूचना व मार्गदर्शन करण्यात येते.

महालेखापाल-१, मुंबई आणि महालेखापाल-२, नागपूर यांचेकडून दिनांक १-०७-२०१४ रोजी निर्गमित केलेले परंतु दिनांक ३०-६-२०१५ रोजी प्रलंबित असलेले निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद यांची विभाग प्रमुखनिहाय संख्या विहित तक्त्यात देण्यात येत आहे.

(७) महसूल अधिकाऱ्यांनी करावयाचे तपासणीचे काम

दरवर्षी महसूल अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या हाताखालील कार्यालयाची तपासणी करणे जरूरीचे आहे. त्यांच्या हाताखालील अधिकारी त्यांची सर्वसाधारण कर्तव्ये पार पाडीत आहेत किंवा कसे, तसेच विविध अधिनियम व आदेश यांचे पालन योग्यप्रकारे होत आहे यासाठी अशी तपासणी करण्यात येते.

(८) महसूल कार्यालयाची पुनर्रचना

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ हा अधिनियम दिनांक १५ ऑगस्ट, १९६७ पासून राज्यात अंमलात आलेला आहे. या अधिनियमाच्या कलम ४, पोट-कलम (१) खंड (एक) ते (सहा) यामध्ये महसूल विभाग, जिल्हे, महसुली उप विभाग, तालुके, महसुली गांवे या महसुली क्षेत्रांचे रचना करण्याची तरतूद आहे. तसेच या महसुली क्षेत्रांच्या हद्दीमध्ये विभागणी/पुनर्रचना याद्वारे फेरबदल करण्याची आणि नवीन महसुली क्षेत्र निर्माण करण्याची तरतूद आहे.

२. भौगोलिक सलगता, प्रशासकीय सोय आणि जनतेकडून लोकप्रतिनिधीमार्फत करण्यात येणाऱ्या मागण्या विचारात घेऊन शासनाने वेळोवेळी या महसुली क्षेत्रांची पुनर्रचना/विभागणी करून नवीन महसुली क्षेत्र निर्माण केलेली आहेत. राज्यात सध्या ६ महसुली विभाग, ३६ जिल्हे, १८३ महसुली उपविभाग आणि ३५८ तालुके आहेत.

३. राज्यातील महसुली गावांच्या गावठाणांच्या हद्दीबाहेरील किमान ३०० किंवा त्यापेक्षा जास्त लोकसंख्येच्या वाड्या/तांडे/वस्त्या यांना स्वतंत्र महसुली गावांचा दर्जा अनुज्ञेय आहे. हे काम विनाविलंब व्हावे म्हणून या संदर्भातील शासनाचे अधिकार शासन अधिसूचना क्र. टिएलसी/१०७६/६३९२३/म-६, दिनांक १ जुलै, १९७६ अन्वये सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना प्रदान करण्यात आलेले आहेत. तसेच, लगतच्या महसुली गावांच्या हद्दीत बदल करण्याचे अधिकार संबंधित महसुली विभागीय आयुक्त यांना प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

४. जिल्ह्यातील तालुका अंतर्गत तलाठी साझे आणि महसूल मंडळे यांच्या हद्दी बदलण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना आहेत. तथापि, नवीन तलाठी साझे आणि महसूल मंडळ निर्माण करण्याचे अधिकार फक्त राज्य शासनास आहेत.

(९) महाराजस्व अभियान

सर्वसामान्य जनता, शेतकरी व शेतमजूर यांचा त्यांच्या दैनंदिन कामकाज व विविध प्रश्नांच्या संदर्भात महसूल विभागांतर्गत क्षेत्रीय कार्यालयांशी नियमित संबंध येतो. शेतकरी व सर्वसामान्य जनतेचे दैनंदिन प्रश्न त्वरित निकाली काढण्याच्या अनुषंगाने राज्यात 'महाराजस्व अभियान' दरवर्षी राबविले जाते. सर्वसामान्य जनता व शेतकरी यांचे महसूल विभागांतर्गत क्षेत्रिय कार्यालयांशी संबंधित दैनंदिन प्रश्न सत्वर निकालात काढणे व महसूल प्रशासन अधिक लोकाभिमुख, कार्यक्षम व गतिमान करण्याच्या दृष्टीने राज्यात दिनांक १ ऑगस्ट, २०१५ पासून हाती घेण्यात आलेला 'महाराजस्व अभियान' हा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम राज्यातील सर्व जिल्ह्यांमध्ये राबविण्यात येतो. सन २०२३-२४ करीता दिनांक १ डिसेंबर, २०२३ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला असून सदर शासन निर्णयात १४ लोकाभिमुख व २ प्रशासकीय घटकाचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

(१०) ग्रामदान चळवळ

आचार्य विनोबा भावे यांनी भूदान चळवळ ही प्रथमतः १९५१ मध्ये सुरू केली. भूदानात मिळालेली जमीन भूमीहीनांना वाटून संपूर्ण गावाची सर्व प्रकारची शक्ती एकवटून ग्रामविकासाच्या कार्याला लागावे या उदात्त हेतूने भूदानाचे पुढचे पाऊल ग्रामदान मोहिमेच्या रुपाने सन १९६० पासून सुरू झाले. या ग्रामदान चळवळीच्या अनुषंगाने काही जिल्ह्यात जवळ-जवळ ५००० गावांनी ग्रामदानाचा संकल्प जाहीर केला होता. ग्रामदान चळवळीस कायदेशीर स्वरुप देण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने १९६६ साली महाराष्ट्र ग्रामदान अधिनियम, १९६४ हा कायदा पारीत केला व तो दिनांक १५-८-१९६६ पासून अंमलात आला. या अधिनियमातील तरतुदीनुसार पुढील १९ गावे सन १९६७ ते सन १९७८ या कालावधीत ग्रामदान गावे म्हणून जाहीर करण्यात आली :-

जिल्हा ठाणे :-(१) चरी, (२) अंदाड, (३) जामसर, (४) वाकी, (५) नागझरी, (६) माण, (७) मेंडवन, (८) काजळी, (९) वरवडवाडा. **जिल्हा रायगड :-**(१०) गागोद (बु.), **जिल्हा कोल्हापूर :-**(११) वर्की, **जिल्हा अकोला :-**(१२) तुळजापूर, (१३) केळीवेळी, (१४) सराव, (१५) आळंदा, **जिल्हा भंडारा :-**(१६) कुलरभट्टी, (१७) नवेझरी, (१८) कुलपा, (१९) पांगरा.

गावातील ७५ टक्के लोकांनी ज्यांची जमीन गावातील एकूण जमिनीच्या ६० टक्क्याहून कमी नाही. मागणी केल्यानंतर ते गाव ग्रामदान गाव म्हणून जाहीर करता येते. अशाप्रकारे गावातील ७५ टक्के लोकांनी मागणी केल्यानंतर जिल्हाधिकारी ग्रामसभा बोलवून ग्रामसभेतील निर्णयानुसार सदर गाव ग्रामदानी गाव म्हणून घोषित करतात. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० अन्वये सहकारी संस्था म्हणून ग्राममंडळाची नोंदणी होते. पंचायत अधिनियमाद्वारे किंवा त्या-त्या वेळी राज्यात अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्यान्वये पंचायतीस संलग्न असलेल्या सर्व शक्ती, कर्तव्ये व कृत्ये ग्राममंडळ पार पाडते. ग्राम समितीत गावातील प्रत्येक कुटुंबातील एक प्रतिनिधी तसेच गावात न राहणाऱ्या परंतु जमिनीचे दान करणाऱ्या कुटुंबातील एक प्रतिनिधी यांचा समावेश असतो. ग्रामदानी गावातील जमिनीचे व्यवस्थापन ग्राममंडळामार्फत करण्यात येते. दान केलेली जमीन शेतकरी ग्रामदान किसान म्हणून धारण करू शकतो. ग्राममंडळाने सदस्यास ग्राममंडळ कर्ज मंजूर करून शकते. ग्रामदानी गावात शेतीच्या विकासाबरोबरच पशुधन व गृहउद्योग याबाबतही योजना आहेत. जेणेकरून शेतामध्ये काम नसेल तेव्हा उपजिवेकीची काळजी घेतली जाते. ग्राममंडळ त्या गावासाठी इतर समाजोपयोगी कामे देखील करते. उदा. गावामध्ये औद्योगिक विकासाला चालना देणे, बेकारी नष्ट करणे, स्वयंसहायता गट निर्मितीतून महिलांचा नेतृत्व व विकास व स्वाभिमानी जीवनामध्ये वाटचाल, कुपोषण रोखणे इत्यादी.

महाराष्ट्र ग्रामदान अधिनियम, १९६४ च्या कलम २२ नुसार वरील कार्य पार पाडण्यासाठी व गावातील ग्राममंडळाना मार्गदर्शन व प्रशिक्षण देण्यासाठी राज्य स्तरावर अध्यक्ष व सचिव यांच्यासह ९ सदस्य असलेल्या महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळाची चार वर्षाच्या कालावधीसाठी स्थापना करण्यात येते. त्यानुसार दिनांक ५-९-२००८ च्या अधिसूचनान्वये निवृत्त न्यायमुर्ती श्री. चंद्रशेखर धर्माधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली चार वर्षाच्या कालावधीसाठी महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळाची स्थापना करण्यात आली होती. तद्नंतर शासन राजपत्रातील अधिसूचना क्र. जीडीएन ०८/२०१२/प्र.क्र. २९/ज-१, दिनांक १७-११-२०१२ रोजीच्या अधिसूचनेन्वये श्री. आबा कांबळे यांच्या अध्यक्षतेखाली चार वर्षाच्या कालावधीसाठी महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळाची स्थापना करण्यात आली होती. सद्यःस्थितीत, शासन राजपत्रातील अधिसूचना क्र. ग्रामदान-२०१९/प्र.क्र. ६३/ज१अ, दिनांक ९-८-२०१९ अन्वये श्री. जयवंत गंगाराम मढकर जिल्हा पुणे, यांच्या अध्यक्षतेखाली चार वर्षाच्या कालावधीसाठी ग्रामदान मंडळाची स्थापना करण्यात आली आहे.

ग्रामदान कायद्यामध्ये महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळास शासनाकडून अनुदान देण्याची तरतूद नाही. तथापि, महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळाच्या विनंतीनुसार पुरवणी मागणीद्वारे वेळोवेळी महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळास शासनाकडून अनुदान देण्यात येते. त्यानुसार मागील सहा वर्षात महाराष्ट्र ग्रामदान मंडळाला सहायक अनुदान या योजनेअंतर्गत अर्थसंकल्पित करण्यात आलेला निधी व प्रत्यक्षात वितरणासाठी उपलब्ध करुन देण्यात आलेला व वितरीत करण्यात आलेल्या निधीची माहीती पुढील तक्त्यात नमूद करण्यात आली आहे.

अ. क्र.	आर्थिक वर्ष	अर्थसंकल्पित करण्यात आलेला निधी (रुपये लाखात)	प्रत्यक्ष वितरणासाठी उपलब्ध करुन देण्यात आलेला निधी व वितरीत करण्यात आलेला निधी (रुपये लाखात)
(१)	(२)	(३)	(४)
१	२०२०-२०२१	१०.००	२.००
२	२०२१-२०२२	२९.७०	११.८८
३	२०२२-२०२३	३०.००	६.३०
४	२०२३-२०२४	३०.००	९.००
५	२०२४-२०२५	१०.९८	०.००
६	२०२५-२०२६	१०.००	-
७	२०२६-२०२७	१०.००	-

(११) " मुख्यमंत्री बळीराजा शेत/पाणंद रस्ते योजना "

ग्रामीण भागात शेत/पाणंद रस्त्यांची असलेली आवश्यकता, त्यांचे महत्व व सद्यःस्थितीत शेत/पाणंद रस्त्यांच्या कामांकरिता मनरेगा अंतर्गत येणाऱ्या अडचणी विचारात घेता पूर्णपणे यंत्रसामुग्रीचा वापर करून शेत/पाणंद रस्ते तयार करण्यासाठी महसूल विभागामार्फत " मुख्यमंत्री बळीराजा शेत/पाणंद रस्ते योजना ही स्वतंत्र योजना " राबविण्यास मा. मंत्रीमंडळाने दिनांक ०७ डिसेंबर, २०२५ रोजी झालेल्या बैठकीत मान्यता दिलेली आहे. याअनुषंगाने दिनांक १४ डिसेंबर, २०२५ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आलेला आहे.

- राज्यातील शेतकऱ्यांना शेतीत पेरणी, आंतरमशागत, कापणी तसेच शेतमाल बाजारपेठेत पोहोचवण्यासाठी बारमाही, मजबूत रस्ते उपलब्ध करणे हे या योजनेचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.
- या योजनेअंतर्गत, गाव नकाशांवर दर्शविलेल्या रस्त्यांवरील अतिक्रमणे त्वरित हटविण्यात येणार आहेत.
- रस्त्यांच्या मजबुतीकरणासाठी लागणाऱ्या गाळ, माती, मुरूम किंवा दगडासाठी कोणतेही स्वामित्व शुल्क (रॉयल्टी) आकारले जाणार नाही.
- शेत/पाणंद रस्त्यांसाठी लागणारी तातडीची मोजणी आणि पोलीस बंदोबस्त शुल्क पूर्णपणे माफ करण्यात आले आहे.
- प्रत्येक शेत/पाणंद रस्त्याच्या कामाकरीता स्वतंत्र प्रशासकीय मान्यता विधानसभा क्षेत्र समितीचे सदस्य सचिव उपविभागीय अधिकारी देतील.
- या योजनेसाठी स्वतंत्र लेखाशिर्ष उघडण्यात आले असून सन २०२६-२०२७ या आर्थिक वर्षाकरीता एकूण १००० कोटी इतकी अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्यात आलेली आहे.
- या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरावर मा. मंत्री (महसूल), जिल्हास्तरावर मा. पालकमंत्री आणि विधानसभा क्षेत्रस्तरावर मा. विधानसभा सदस्य यांच्या अध्यक्षतेखाली समित्यांची स्थापना करण्यात आलेली आहे.

महसूल विभागाचा रचनात्मक तक्ता
ORGANISATIONAL CHART OF REVENUE DEPARTMENT
महसूल व वन विभाग
Revenue and Forests Department
(महसूल प्रशासन)
(Revenue Administration)

अनु-क्रमांक Serial No. (1)		आयुक्त, नागपूर Commis-sioner, Nagpur (2)	आयुक्त, छ. संभाजीनगर Commis-sioner, Chhatrapati Sambhajinagar (3)	आयुक्त, अमरावती Commis-sioner, Amravati (4)	आयुक्त, कोकण Commis-sioner, Konkan (5)	आयुक्त, नाशिक Commis-sioner, Nashik (6)	आयुक्त, पुणे Commis-sioner, Pune (7)	एकूण Total (8)
1	जिल्हाधिकारी Collector	6	8	5	7	5	5	36
2	अप्पर जिल्हाधिकार Addl. Collector	8	9	5	7	7	5	41
3	सहाय्यक जिल्हाधिकारी Asst. Collector	4	0	0	3	6	0	13
4	उप जिल्हाधिकारी Dy. Collector	28	64	0	42	39	0	173
5	उप-विभागीय अधिकारी S. D. O.	31	0	27	25	22	33	138
6	तहसीलदार Tahsildar	73	104	56	97	93	108	531
7	अपर तहसीलदार Addl. Tahsildar	4	0	0	0	0	0	4
8	मंडळ अधिकारी Circle Officer	377	558	417	346	489	560	2747
9	तलाठी Talathi	2117	3225	2435	1997	2782	3155	15711
	Total (एकूण) . .	2648	3968	2945	2524	3443	3866	19394

महाराष्ट्र राज्याच्या महसूल विभागाचा प्रशासकीय रचनेचा तक्ता
Administrative Organisation Chart of Revenue Department, Government of Maharashtra

		आयुक्त, कोकण विभाग, नवी मुंबई Commissioner, Konkan Dn., New Mumbai							
अनुक्रमांक Serial No. (1)	क्षेत्र Area (2)	मुंबई शहर Mumbai City (3)	मुंबई उपनगर Mumbai Suburban (4)	ठाणे Thane (5)	पालघर Palghar (6)	रायगड Raigad (7)	रत्नागिरी Ratnagiri (8)	सिंधुदुर्ग Sindhudurg (9)	एकूण Total (10)
1	उप-विभाग Sub-Division . .	0	2	4	5	8	5	3	27
2	तहसील Tahsil . .	0	3	7	8	15	9	8	50
3	अपर तहसील Addl. Tahsil . .	0	0	1	0	3	2	0	6
4	महसुली मंडळ Revenue Circle . .	4	12	48	45	3	83	63	338
5	साझे Sazas . .	19	12	258	269	491	497	335	1941
6	गावे Villages . .	0	86	1001	1008	600	596	759	4050

तक्ता—चालू

TABLE—*Contd.*

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	क्षेत्र Area (2)	आयुक्त, नाशिक विभाग, नाशिक Commissioner, Nashik Dn., Nashik — नाशिक Nashik (3)	धुळे Dhule (4)	नंदुरबार Nandurbar (5)	जळगाव Jalgaon (6)	अहिल्यानगर Ahilyanagar (7)	एकूण Total (8)
1	उप-विभाग Sub-Division	9	2	3	7	7	28
2	तहसील Tahsil	15	4	6	15	14	54
3	महसुली मंडळ Revenue Circle	121	67	36	110	130	464
4	साझे Sazas	707	391	222	501	786	2607
5	गावे Villages	1980	682	892	1504	1606	6664

अनुक्रमांक Serial No. (1)	क्षेत्र Area (2)	आयुक्त, पुणे विभाग, पुणे Commissioner, Pune Dn., Pune — पुणे Pune (3)	सोलापूर Solapur (4)	सातारा Satara (5)	सांगली Sangli (6)	कोल्हापूर Kolhapur (7)	एकूण Total (8)
1	उप-विभाग Sub-Division	9	6	7	5	6	33
2	तहसील Tahsil	14	11	11	10	12	58
3	अपर तहसील Addl. Tahsil	2	1	1	3	1	8
4	महसुली मंडळ Revenue Circle	156	110	103	69	81	519
5	साझे Sazas	919	646	623	406	483	3077
6	गावे Villages	1968	1175	1751	777	1240	6911

तक्ता—चालू

TABLE—*Contd.*

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	क्षेत्र Area (2)	आयुक्त, नागपूर विभाग, नागपूर / Commissioner, Nagpur Dn., Nagpur: नागपूर Nagpur (3)	वर्धा Wardha (4)	चंद्रपूर Chandrapur (5)	गडचिरोली Gadchiroli (6)	भंडारा Bhandara (7)	गोंदिया Gondia (8)	एकूण Total (9)
1	उप-विभाग Sub-Division	7	3	8	6	3	4	31
2	तहसील Tahsil	14	8	15	12	7	8	64
3	अपर तहसील Addl.Tahsil	2	1	3	0	0	2	8
4	महसुली मंडळ Revenue Circle	86	55	73	59	40	41	354
5	साझे Sazas	520	327	436	347	234	252	2116
6	गावे Villages	1956	1403	1836	1689	898	955	8737

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	क्षेत्र Area (2)	आयुक्त, अमरावती विभाग, अमरावती / Commissioner, Amravati Dn., Amravati: अमरावती Amravati (3)	अकोला Akola (4)	वाशिम Washim (5)	यवतमाळ Yeotmal (6)	बुलढाणा Buldana (7)	एकूण Total (8)
1	उप-विभाग Sub-Division	7	4	3	7	6	27
2	तहसील Tahsil	14	7	6	16	13	56
3	महसुली मंडळ Revenue Circle	95	52	46	110	92	395
4	साझे Sazas	558	318	280	682	525	2373
5	गावे Villages	2016	1012	793	2159	1420	7400

तक्ता–चालू

TABLE—*Contd.*

अनु-क्रमांक Serial No.	क्षेत्र Area	आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग, छ. संभाजीनगर / Commissioner, Chhatrapati Sambhaji Nagar Dn., Chhatrapati Sambhaji Nagar								
		छ. संभाजीनगर Ch. Sambhaji-Nagar	बीड Beed	नांदेड Nanded	धाराशिव Dharashiv	परभणी Parbhani	हिंगोली Hingoli	जालना Jalna	लातूर Latur	एकूण Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1	उप-विभाग Sub-Division . .	5	5	8	4	4	3	4	5	38
2	तहसील Tahsil . .	10	11	16	9	9	5	8	10	78
3	महसुली मंडळ Revenue Circle . .	84	86	93	57	52	41	62	60	535
4	साझे Sazas . .	500	509	541	335	313	235	371	356	3160
5	गावे Villages . .	1356	1402	1575	718	848	707	972	952	8530

प्रपत्र 'अ'

STATEMENT 'A'

प्रपत्र ' अ '

STATEMENT 'A'

महसूल व वन विभाग

REVENUE AND FORESTS DEPARTMENT

कार्यक्रम- अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७

Programme—Total Budget Estimates, 2026-2027

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No.	कार्यक्रमाचे नाव Name of Programme		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)	(2)		(3)	(4)	(5)	(6)
विभागीय आयुक्त	एकूण स्थूल/निव्वळ	(भारीत)				
1 Divisional Commissioner	. .	(Charged)	0	6	6	6
(2053)		(दत्तमत)				
	Total Gross/Net	(Voted)	593509	773220	690950	766369
जिल्हाधिकारी	एकूण स्थूल	(भारीत)				
2 Collector	Total Gross	(Charged)	0	6	. .	. .
(2053)		(दत्तमत)				
		(Voted)	4281655	6307120	5074200	6276790
नैसर्गिक आपत्ती		(भारीत)				
3 Natural Calamities	एकूण स्थूल/निव्वळ	(Charged) (दत्तमत)	0	4	4	4
(2245)		(Voted)	82738780	81182982	211818887	104089977
	Total Gross		82738780	81182986	211818891	104089981

महसूल व वन विभाग (मंत्रालय विभाग) (भारीत)				
4 Revenue and Forest Department (Charged) (Mantralaya Proper)	0	2	0	2
(2052)				
एकूण स्थूल/निव्वळ (दत्तमत)				
Total Gross/Net (Voted)	655785	875802	1135322	1089439

१. विभागीय आयुक्त

(एक) प्रास्ताविक :

महसूल प्रशासनाच्या संदर्भात शासनातर्फे नियंत्रक म्हणून विभागीय आयुक्त हे सर्वोच्च कार्यकारी अधिकारी आहेत. विभागीय आयुक्तांची विकास कार्याबाबतची कामे लक्षात घेऊन १९८१ साली (१) अमरावती व (२) नाशिक हे विभाग नव्याने निर्माण करण्यात आले. राज्य शासनातर्फे हाताळण्यात येणाऱ्या जवळजवळ सर्व कार्यालयाचे ते समन्वय अधिकारी असून त्यांना अतिरिक्त आयुक्त, उप-आयुक्त, सहाय्यक आयुक्त इत्यादी सहकार्य करतात.

विभागीय सर्वोच्च कार्यकारी अधिकारी म्हणून ते जिल्हाधिकारी, जिल्हा परिषदा, नगरपरिषदा इत्यादिंना निर्देशन करतात. इतर विभागीय अधिकाऱ्यांची कामे सुरळीतपणे होण्याच्या दृष्टीने समन्वयाचे कार्य देखील त्यांना करावे लागते. विभागीय आयुक्तांची काही महत्वाची कार्ये पुढीलप्रमाणे आहेत :—

(१) विभागीय व जिल्हा स्तरावरील अधिकाऱ्यांना निर्देशन करणे, त्यांना नेतृत्व उपलब्ध करून देणे,

(२) जिल्हा कार्यालये, उप-विभागीय कार्यालये, तहसील कार्यालये, इ. ची तपासणी,

(३) जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, नगर परिषदा इ. तपासणी,

(४) जिल्हाधिकाऱ्यांनी निर्णित केलेल्या प्रकरणाबाबत अपील प्राधिकरणे,

(५) विभागीय परिवहन प्राधिकरण,

(६) नगरपालिका प्रशासनाचे विभागीय संचालक,

(७) भू-संपादन अधिनियमाखाली निवाडा.

(८) राष्ट्रीयकृत बँकांची मार्गदर्शन समिती.

(९) विभागीय विकास महामंडळ,

(१०) विभागीय महानगर विकास मंडळ,

(११) अवर्षण प्रवण क्षेत्र कार्यक्रम,

(१२) लघु कृषक विकास एजन्सी,

(१३) विभागीय गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरण,

(१४) महाराष्ट्र महसूल न्यायाधिकरण,

(१५) जनजाती क्षेत्रविकास महामंडळ,

(१६) लाभक्षेत्र विकास प्राधिकरण,

(१७) जिल्हा नियोजन व विकास परिषद,

(१८) खरीप व रब्बी मोहीम,

(१९) उच्च पदस्थांच्या व अति उच्च पदस्थांच्या भेटी,

(२०) उप-जिल्हाधिकारी, जिल्हा पुरवठा अधिकारी, खंड विकास अधिकारी व तहसीलदार इत्यादींची निवड.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

तक्ता–१
TABLE-1

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Serial No. (1)		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025 (2)	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026 (3)	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026 (4)	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027 (5)
(अ) कार्यभार वर्गीकरण—					
(A) Activitywise Classification—					
आयुक्त					
(1) Commissioners—					
एकूण स्थूल-निव्वळ	(भारीत) (Charged)	. .	6	6	6
Total Gross-Net	(दत्तमत) (Voted)	593509	773220	690950	766369
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—					
(B) Objectwise Classification—					
आयुक्त, कोंकण विभाग–					
(1) Commissioner, Konkan Division					
वेतन (20530378) Salaries	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
(20530387)	(दत्तमत) (Voted)	109877	136100	125000	140000
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items	(दत्तमत) (Voted)	10908	26900	23860	28936
एकूण स्थूल/निव्वळ	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
Total—(1) Gross-Net	(दत्तमत) (Voted)	120785	163000	148860	168936

तक्ता-१—चालू

TABLE-1---*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(२) आयुक्त, पुणे विभाग— (2) Commissioner, Pune Division—					
वेतन (20530411) Salaries (20530422)	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत) (Voted)	95676	107000	107000	106958
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items	(दत्तमत) (Voted)	9529	11830	10330	10342
एकूण (२) स्थूल निव्वळ Total—(2) Gross-Net	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत) (Voted)	105205	118830	117330	117300
(३) आयुक्त, नाशिक विभाग– (3) Commissioner, Nashik Division—					
वेतन (20530396) Salaries (20530402)	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत) (Voted)	96662	120000	110000	113600
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items	(दत्तमत) (Voted)	4721	6500	6800	8229
एकूण (३) स्थूल निव्वळ Total—(3) Gross-Net	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत) (Voted)	101383	126500	116800	121829
(४) आयुक्त, अमरावती विभाग– (4) Commissioner, Amravati Division—					
वेतन (20530431) Salaries (20530449)	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत) (Voted)	73355	108000	88000	100000
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items	(दत्तमत) (Voted)	7671	14140	12140	14604
एकूण (४) स्थूल निव्वळ Total—(4) Gross-Net	(भारीत) (Charged)	. .	1	. .	. .
	(दत्तमत) (Voted)	81026	122140	100140	114604

(५) आयुक्त, नागपूर विभाग—
(5) Commissioner, Nagpur Division—

वेतन (20530458)		(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
Salaries (20530467)		(दत्तमत) (Voted)	81846	105000	95000	100822
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items		(दत्तमत) (Voted)	8389	8950	8000	9298
एकूण (५) स्थूल निव्वळ Total—(5) Gross-Net		(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
		(दत्तमत) (Voted)	90235	113950	103000	110120

(६) आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग–
(6) Commissioner, Ch. Sambhajinagar Division—

वेतन (20530476)		(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
Salaries (20530485)		(दत्तमत) (Voted)	86891	117000	95000	121212
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items		(दत्तमत) (Voted)	7984	11800	9820	12368
एकूण (६) स्थूल निव्वळ Total—(6) Gross-Net		(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
		(दत्तमत) (Voted)	94875	128800	104820	133580

तक्ता-१—चालू

TABLE-1---*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(७) आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग— महाराष्ट्र आपत्कालीन भूकंप पुनर्वसन प्रकल्प (7) Commissioner, Ch. Sambhajinagar Maharashtra Disaster Earthquake Rehabilitation Project					
(20531187)	(भारीत) (Charged)	. .	. .	. .	. .
वेतन Salaries	(दत्तमत) (Voted)	. .	. .	. .	. .
Non-Salary Items	(Voted)	. .	. .	. .	. .
एकूण (८) स्थूल-निव्वळ	(भारीत) (Charged)	. .	. .	. .	. .
Total (8) Gross-Net	(दत्तमत) (Voted)	. .	. .	. .	. .
(८) आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग— (10) Commissioner, Ch. Sambhajinagar योजनांतर्गत (Plan)		. .	. .	. .	. .
वेतन Salaries		. .	. .	. .	. .
वेतनेतर बाबी Non-Salary Items		. .	. .	. .	. .
एकूण (१०) स्थूल-निव्वळ Total—(10) Gross-Net					
एकूण (ब) स्थूल निव्वळ Total—(B) Gross-Net	(भारीत) (Charged)	. .	6	6	6
	(दत्तमत) (Voted)	593509	773220	690950	766369
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने— (C) Sources of Finance— सी-(२०५३)- १०१-आयुक्त C-(2053)—101 Commissioner					
एकूण (क) स्थूल निव्वळ Total—(C) Gross-Net	(भारीत) (Charged)	. .	6	6	6
	(दत्तमत) (Voted)	593509	773220	690950	766369

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतेचे स्पष्टीकरण

आपल्या नियंत्रणाखालील अधिकारी, अधिनियमान्वये व शासनाच्या विविध आदेशान्वये सर्वसाधारण कामे व्यवस्थितरित्या पार पाडतात किंवा कसे याची खात्री करून घेण्यासाठी विभागीय आयुक्तांना तपासणी कार्य करावे लागते. ह्या तपासणी कार्याचे उद्दिष्ट पुढीलप्रमाणे आहे :–

(१) दोन वर्षांच्या कालावधीमध्ये सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांची कार्यालये, (२) एका वर्षात विभागातील सर्व जिल्हा परिषदा, (३) एका वर्षाच्या कालावधीमध्ये दोन उपविभागीय कार्यालये व दोन तहसील कार्यालये, (४) सर्व पंचायत समित्या पाच वर्षांच्या कालावधीत, (५) एका वर्षात सोळा नगर परिषदा, (६) एका वर्षाच्या कालावधीत विभागातील सहा विभागीय कार्यालये.

खालील तक्ता २०२४-२०२५, २०२५-२०२६ या वर्षातील तपासणी व २०२६ ते २०२७ या वर्षातील संभाव्य तपासणी दर्शवितो.

तक्ता-२

TABLE-II

अनुक्रमांक Serial No. (1)	विभाग Division (2)	वर्ष year (3)	उद्दिष्टानुसार करावयाची तपासणी No. of Inspections as per Norms (4)	तपासलेली कार्यालये: जिल्हाधिकारी कार्यालये Collector Offices (5)	उप-विभागीय कार्यालये S. D. O. (6)	तहसील Tahsil (7)	जिल्हा परिषद Z. P. (8)	पंचायत समिती P. S. (9)	नगर परिषद Municipal Council (10)	विभागीय कार्यालये Regional Offices (11)	एकूण Total (12)
1	कोंकण विभाग Konkan Division . .	2024-2025	7	2	1	0	5	9	24	0	41
		2025-2026	7	2	2	2	5	9	24	0	44
		2026-2027	9	5	2	2	5	9	9	0	41
2	नाशिक विभाग Nashik Division . .	2024-2025	33	2	2	2	5	12	5	0	29
		2025-2026	16	0	0	0	3	11	0	0	14
		2026-2027	6	0	0	0	5	15	0	0	20
3	पुणे विभाग Pune Division . .	2024-2025	46	1	2	8	5	11	0	0	27
		2025-2026	46	0	1	2	5	11	0	0	19
		2026-2027	46	2	4	9	5	15	14	0	49
4	नागपूर विभाग Nagpur Division . .	2024-2025	114	2	3	4	9	13	9	3	45
		2025-2026	126	3	7	12	6	12	20	3	63
		2026-2027	127	3	7	12	6	13	0	3	44

तक्ता-२—चालू

TABLE-II

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
	अमरावती विभाग										
5	Amravati Division . .	2024-2025	41	2	2	2	5	9	0	6	26
		2025-2026	41	0	2	3	4	8	0	3	20
		2026-2027	41	0	0	0	0	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर विभाग										
6	Ch. Sambhajinagar Division. .	2024-2025	8	4	4	4	8	15	14	0	49
		2025-2026	8	0	0	0	8	15	7	13	43
		2026-2027	8	0	0	0	8	14	0	0	0

खाली निर्देश केलेल्या अधिनियमाखाली व नियमावलीखाली येणारी प्रकरणे/अपीले व रिवीजन अपीले, इत्यादींची सुनावणी व निर्णय करण्याचे अधिकार आयुक्तांना देण्यात आलेले आहेत :–
(१) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, (२) महाराष्ट्र शेतजमीन (कमाल जमीन धारणा) अधिनियम, १९६१, (३) महाराष्ट्र ग्राम पोलीस अधिनियम, १९६७, (४) अत्यावश्यक वस्तूंच्या अधिनियमाखाली विविध आदेश, (५) मुंबई विशेष हक्क रजा व प्रतिज्ञेवर सोडणे अधिनियम, १९५९, (६) भू-संपादन अधिनियम, १९५९, (७) महाराष्ट्र नागरी सेवा शिस्तभंगाची कारवाई, नियम आणि इतर अनेक अधिनियम ही वरील कामे अर्ध न्यायीक स्वरुपाची असल्याने या कामाचे स्पष्ट असे उद्दिष्ट ठरवून दिलेले नाही. खालील तक्ता आयुक्तांनी याबाबत केलेले काम दर्शवितो.—

तक्ता-३

TABLE-III

अनु-क्रमांक Serial No.	विभाग Division	वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीस प्रलंबीत असलेली प्रकरणे No. of cases pending at begining of the year	वर्षात आलेली प्रकरणे No.of cases received during the year	एकूण प्रकरणे Total No. of cases	वर्षात निकाली काढलेली प्रकरणे No. of cases disposed off during the year	शिल्लक प्रकरणे Balance cases	वर्ष अखेरीस शिल्लक राहिलेली प्रकरणे No. of cases pending at the end of the Year				स्थगिती आदेशामुळे प्रलंबीत असलेली प्रकरणे No. of cases pending due to stay order
								एक वर्षापर्यंत Up to 1 year	एक वर्षा-पेक्षा जास्त Over 1 year	दोन वर्षा-पेक्षा जास्त Over 2 years	तीन वर्षा-पेक्षा जास्त Over 3 years	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1	कोंकण विभाग Konkan Division	2024-2025 . .	1464	1011	2475	1746	729	644	81	5	0	0
		2025-2026 . .	729	2343	3072	1374	1698	1663	35	0	0	0
		2026-2027	1698	2200	3898	3157	741	741	0	0	0	0
2	नाशिक विभाग Nashik Division	2024-2025 . .	1165	329	1494	442	1052	514	479	59	0	0
		2025-2026 . .	1050	1029	2142	768	1374	996	271	107	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	पुणे विभाग Pune Division	2024-2025 . .	9958	8234	18192	6108	12084	4713	3766	3605	0	0
		2025-2026 . .	12084	5411	17495	6502	10993	4938	3191	2864	0	0
		2026-2027	10993	7480	18473	9678	8795	5625	1391	1690	89	0
4	अमरावती विभाग Amravati Division. . . .	2024-2025 . .	1421	873	2294	655	1639	700	432	319	188	0
		2025-2026 . .	1639	660	2299	687	1612	690	561	221	140	0
		2026-2027	1612	944	2556	668	1888	863	461	351	213	0
5	नागपूर विभाग Nagpur Division	2024-2025 . .	2617	954	3571	1118	2453	979	1087	264	123	0
		2025-2026 . .	2453	548	3001	661	2340	738	1067	475	60	0
		2026-2027	2326	347	2673	412	2261	766	543	574	378	0
6	छ. संभाजीनगर विभाग Chhatrapati Sambhajinagar. . Division	2024-2025 . .	1137	828	1965	1140	825	571	146	85	23	0
		2025-2026 . .	825	978	1803	844	959	657	206	82	14	0
		2026-2027	959	694	1653	514	1139	649	308	154	28	0
	एकूण . .	2024-2025 . .	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 . .	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(चार)

(iv) Personnel Summary

तक्ता क्रमांक-४

कर्मचारी विषयक गोषवारा

अ.क्र.	पदनाम	वेतनस्तर	एकूण पदे													
			आयुक्त कोकण		आयुक्त नाशिक		आयुक्त पुणे		आयुक्त अमरावती		आयुक्त नागपूर		आयुक्त छ. संभाजीनगर		एकूण	
			२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)		(९)		(१०)	
	राजपत्रित (वर्ग-१)															
१	विभागीय आयुक्त	संवर्ग पद	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	६	६
२	अतिरिक्त विभागीय आयुक्त	संवर्ग पद	१	१	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१	१
३	अप्पर आयुक्त . .	S-२७ (११८५००-२१४१००)	०	०	३	३	२	२	३	३	१	१	२	४	८	८
४	अप्पर आयुक्त (महसूल) . .	S-२७ (११८५००-२१४१००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
५	अप्पर आयुक्त (सामान्य प्रशासन) . .	S-२७ (११८५००-२१४१००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
६	उप आयुक्त (नि.श्रे.) . .	S-२७ (११८५००-२१४१००)	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	३
७	सह आयुक्त (करमणूक कर) . .	S-२७ (११८५००-२१४१००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
८	सह आयुक्त (पुनर्वसन)	S-२० (५६१००-१७७५००)	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१	१
९	उप जिल्हाधिकारी महसूल	S-२० (५६१००-१७७५००)	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१	१
१०	सहायक आयुक्त (मागासवर्ग) . .	S-२० (५६१००-१७७५००)	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
११	उप आयुक्त/प्रा.वि.धौ. अधिकारी अपर जिल्हाधिकारी . .	S-२५ (७८८००-२०९२००)	१	१	३	३	१	१	०	०	२	२	२	०	१०	१०
१२	उप जिल्हाधिकारी (नि.श्रे.) . .	S-२३ (६७७००-२०८७००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०
१३	सहाय्यक आयुक्त/उप जिल्हाधिकारी . .	S-२५ (७८८००-२०९२००)	१	१	१	१	०	०	१	१	१	१	०	०	५	५
१४	सहाय्यक आयुक्त / विशेष कार्य अधिकारी . . प्रादेशिक उपसंचालक	S-२० (५६१००-१७७५००)	३	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
१५	नगर रचनाकार . .	S-२० (५६१००-१७७५००)	२	२	०	०	२	२	०	०	०	०	१	१	५	५
१६	सहायक संचालक लेखा/ सहाय्यक संचालक गट-अ (नपाप्र)	S-२० (५६१००-१७७५००)	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	५	५
१७	तहसिलदार/चिटणीस /मुख्य लिपिक/अधीक्षक/ निबंधक तथा सहायक प्राध्यापक वर्ग-१/ सहायक प्राध्यापक वर्ग-१	S-१९ (५५१००-१७५१००)	३	३	१२	१२	४	४	३	३	३	३	३	३	२८	२८
१८	स्वीय सहायक	S-१६ (४४९००-१४२४००)	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	१	१
१९	प्रादेशिक विभागीय चौकशी अधिकारी . .	S-२५ (७८८००-२०९२००)	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१	१
		एकूण . .	१५	१५	१९	१९	१५	१५	१०	१०	९	९	११	११	७९	७९

राजपत्रित (वर्ग-२)																
१	लेखाधिकारी/मुख्य लेखापाल	S-१६ (४४९००-१४२४००)	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	१	१	४	४
२	सहाय्यक चिटणीस/नायब तहसीलदार	S-१४ (३८६००-१२२८००)	६	६	५	५	६	६	५	५	५	५	५	५	३३	३३
३	स्वीय सहाय्यक	S-१६ (४४९००-१४२४००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	२	२	२
४	रचना सहाय्यक/लेखाधिकारी सहाय्यक नगर रचनाकार	S-१५ (४१८००-१३२३००)	१	१	०	०	२	२	१	१	१	१	१	१	६	६
५	सहाय्यक लेखाधिकारी	S-१५ (४१८००-१३२३००)	०	०	२	२	१	१	०	०	१	१	१	१	५	५
		एकूण ..	८	८	८	८	१०	१०	६	६	७	७	१०	१०	५०	५०
अराजपत्रित (वर्ग-३)																
१	सहाय्यक लेखाधिकारी	S-१५ (४१८००-१३२३००)	१	१	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	२	२
२	लघुलेखक (उच्चश्रेणी)/निरीक्षक नपाप्र	S-१६ (४४९००-१४२४००)	२	२	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	९	९
३	लघुलेखक (निम्नश्रेणी)	S-१४ (३८६००-१२२८००)	४	४	२	२	३	३	२	२	२	२	२	२	१५	१५
४	उप लेखापाल	S-१३ (३५४००-११२४००)	२	२	१	१	२	२	१	१	१	१	१	१	८	८
५	लघुलेखक निवडश्रेणी	S-१६ (४४९००-१४२४००)	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
६	मुख्यलेखापाल/उप संचालक लेखा	S-१९ (५५१००-१७५१००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	प्रथमश्रेणी लिपिक/अव्वल/सहायक महसूल अधिकारी/कारकून/वरिष्ठ लिपिक /निरीक्षक म. न. पा. प्रशासक	S-१२ (३२०००-१०१६००)	२७	२७	२४	२४	२५	२५	२२	२२	२२	२२	२३	२३	१४३	१४३
८	लघुटंकलेखक	S-८ (२५५००-८११००)	१	१	०	०	४	४	०	०	०	०	१	१	६	६
९	कनिष्ठ लिपिक/टंकलेखक/महसूल सहायक	S-६ (१९९००-६३२००)	३३	३३	२४	२४	२३	२३	१९	१९	१९	१९	२०	२०	१३४	१३४
१०	स्वच्छता निरीक्षक भांडारपाल/अधीक्षक	S-८ (२५५००-८११००)	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
११	टेलिफोन ऑपरेटर/सहायक		०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	वाहन चालक	S-६ (१९९००-६३२००)	६	६	५	५	४	४	४	४	४	४	५	५	२९	२९
		एकूण ..	७७	७७	५४	५४	६२	६२	५०	५०	५०	५०	५४	५४	३४७	३४७

तक्ता क्रमांक-४—चालू

(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)		(९)		(१०)	
	अराजपत्रित (वर्ग-४)															
१	हवालदार/नायक/	S-३ (१६६००-५२४००)	६	६	२३	२३	२५	२५	२	२	१९	०	४	४	८२	८२
	दप्तरी/बस्ता/															
	वरदार/मुकादम/		०	०	०	०	३	३	०	०	०	०	०	०	३	३
	लिफ्टमॅन नाईक		०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	शिपाई/चौकीदार/वॉचमन	S-१ (१५०००-४७६००)	४१	४१	४	४	१	१	२२	२२	३	३	२७	२७	८७	८७
	फरशि/कुली/झाडूवाला/स्वच्छक		०	०	०	०	०	०	०	०	२	२	०	०	२	२
		एकूण . .	४७	४७	२७	२७	२९	२९	२४	२४	२४	२४	३०	३०	१७५	१७५
		राज्याची एकूण. .	१४७	१४७	१०८	१०८	११६	११६	९०	९०	९०	९०	१०३	१०३	६५१	६५१

२. जिल्हाधिकारी

(एक) प्रास्ताविक :

जिल्हाधिकारी हे महसूल विभागाचे जिल्हा पातळीवरील प्रमुख व बहुविध कार्यकारी समन्वय अधिकारी असतात. अपर जिल्हाधिकारी, उपविभागीय अधिकारी, उपजिल्हाधिकारी व तहसीलदार इ. अधिकारी हे त्यांना कामात सहाय्य करतात.

उपविभागीय अधिकारी हे त्या विभागाचे मुख्य अधिकारी असतात व ते तहसीलदारांच्या मदतीने काम पाहतात. जिल्हाधिकाऱ्यांनी जमीन महसूल संहितेतील स्वतःकडे राखून ठेवलेल्या अधिकाराखेरीज जिल्हाधिकाऱ्यांच्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर उपविभागीय अधिकारी आपल्या विभागात करतात. ते जिल्हाधिकाऱ्यांच्या नियंत्रणाखाली व त्यांच्या निर्देशानुसार काम करतात.

राज्यात दिनांक १ ऑगस्ट २०१४ पासून पालघर हा नवीन जिल्हा निर्माण करण्यात आला आहे. त्यामुळे सध्या राज्यात एकूण ३६ जिल्हे अस्तित्वात आहेत.

राज्यातील महसुली उपविभागाची पुनर्रचना दिनांक २६-०७-२०१३ च्या अधिसूचनेनुसार दिनांक १५-०८-२०१३ पासून २ तालुक्यांसाठी १ उपविभाग निर्माण करण्यात आला आहे. राज्यात सध्या १८३ उपविभाग आणि ३५८ तालुके आहेत.

राज्यात एकूण १२३२७ तलाठी साझे व २३६० महसुली मंडळे अस्तित्वात आहेत. प्रत्येक साझ्यांसाठी एक तलाठी नेमलेला असतो.

महसूल कार्यालयाची पुनर्रचना

राज्यात सन १९९९-२००० या वित्तीय वर्षात भूतपूर्व परभणी जिल्ह्याचे विभाजन करून हिंगोली आणि भूतपूर्व भंडारा जिल्ह्याचे विभाजन करून गोंदिया हे दोन नवीन जिल्हे दिनांक १ मे, १९९९ पासून निर्माण करण्यात आले आहेत.

२. वेळोवेळी हाती घेण्यात आलेल्या महसूल कार्यालयाच्या पुनर्रचनेमुळे राज्यात सध्या महसूल विभाग ६, जिल्हे ३६, महसूल उपविभाग १८३, तालुके ३५८ आणि १२,३२७ तलाठी साझे व २,३६० महसूल मंडळे कार्यरत आहेत. तसेच महसूल व वन विभाग शासन निर्णय दिनांक २५-५-२०१७ व दिनांक २४-७-२०१८ अन्वये राज्यात ३११० तलाठी साझे व ५१८ नवीन महसूल मंडळ निर्माण करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

जिल्हाधिकाऱ्यांची काही महत्त्वाची कर्तव्ये खाली दिल्याप्रमाणे आहेत :—

महसुली कर्तव्ये

(१) जमीन महसूल आणि इतर शासकीय वसुली करणे.

(२) हक्क नोंदणी पत्रक ठेवणे.

(३) पिकांची पैसेवारी ठरविणे.

(४) शेतजमिनीचा बिगर शेतीकडे उपयोग करण्याची परवानगी देणे.

(५) टंचाई व टंचाईसदृश्य परिस्थितीत तसेच पूर, आग, भूकंप इत्यादी नैसर्गिक आपत्तीमध्ये आपत्तीग्रस्तांना मदत देणे.

(६) प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन करणे.

(७) निरनिराळ्या जमीन सुधारणा अधिनियमांची अंमलबजावणी करणे.

(८) उपविभागीय अधिकारी, उपजिल्हाधिकारी, तहसीलदार, नगर परिषदा इत्यादी कार्यालयांची तपासणी करणे.

(९) गुप्त धन अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(१०) मुंबई तुकडे बंदी व तुकडे जोड अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(११) किरकोळ खनिज पदार्थ काढण्याबाबतची प्रकरणे.

(१२) न्यायालयीन शुल्क नोंदणी अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(१३) कर्जमुक्ती अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(१४) महाराष्ट्र राज्य सहकारी सोसायटी अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(१५) निर्वासितांच्या मालमत्तेची व्यवस्थाविषयक अधिनियमाखालील प्रकरणे.

(१६) मुंबई करमणूक कर कायदा, १९२३ खालील प्रकरणे.

(१७) महाराष्ट्र जाहिरात कर कायदा, १९६७ खालील प्रकरणे.

(१८) मुंबई जुगार कर कायदा, १९२५ खालील प्रकरणे (मुंबई आणि पुणे जिल्हाधिकारी फक्त).

(१९) बेघर ग्रामीण कुटुंबांना घरासाठी जागा देणे.

खालील कायदे व अधिनियमानुसार दंडाधिकाऱ्यांची कर्तव्ये

(२०) भारतीय शस्त्र अधिनियम.

(२१) भारतीय विस्फोटक (द्रव्य) अधिनियम.

(२२) तुरुंग (मुंबई विशेष हक्क रजा आणि प्रतिज्ञेवर सोडणे) अधिनियम, १९५९.

(२३) फौजदारी कार्यप्रणाली संहिता.

(२४) वृत्तपत्रे आणि नोंदणी अधिनियम.

(२५) महाराष्ट्र चित्रपटगृह अधिनियम.

(२६) मुंबई पोलीस अधिनियम.

(२७) मुंबई अभ्यस्त अपराधी अधिनियम.

(२८) मुंबई नशाबंदी अधिनियम.

(२९) औषधी व प्रसाधने (अबकारी) अधिनियम.

महसूल कामाव्यतिरिक्त कर्तव्ये

(३०) जनगणना.

(३१) कृषी गणना.

(३२) पशू गणना.

(३३) रोगराई निवारण.

(३४) किटकांचा बंदोबस्त.

(३५) लोकसभा/विधानसभा/विधानपरिषद, जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, नगर परिषदा, निर्दिष्ट सहकारी सोसायट्या यांच्या सार्वत्रिक निवडणुका.

(३६) अल्पबचत.

(३७) कुटुंब कल्याण योजना.

(३८) अन्न व नागरी पुरवठा.

(३९) रोजगार हमी योजनेची अंमलबजावणी.

(४०) संजय गांधी स्वावलंबन व निराधार योजना.

(४१) मोफत चित्रपटासाठी देण्यात येणारी परवानगी व मराठी चित्रपटासाठी पात्रता प्रमाणपत्र.

समन्वय कर्तव्ये

(४२) उच्च पदस्थ आणि उच्च पदस्थांच्या भेटी.

(४३) जिल्हा नियोजन व विकास परिषद.

(४४) जिल्ह्यामधील औद्योगिकीकरणाचा वेग.

(४५) बँक सल्लागार समिती.

(४६) जिल्हा सैनिक मंडळ.

(४७) आदिवासी कल्याण.

(४८) नागरी हक्काचे संरक्षण.

तक्ता-१

Table-1

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(II) Financial Requirements :

तक्ता-१

TABLE-I

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारित अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(अ)-कार्यवार वर्गीकरण–					
A—Activity Classification—					
जिल्हाधिकारी					
(2053)					
Collector					
एकूण–(अ) स्थूल	(भारीत)				
Total—(A) Gross	(Charged)	. .	6	6	6
	(दत्तमत्त)				
एकूण (२०५३)	(Voted)	4281655	6307120	5074200	6276790
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण–					
B—Objectwise Classification—					
(अ) (१) कोकण विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(a) (1) Collectorates in Konkan Division—					
वेतन (20530028)	(भारीत)				
Salaries	(Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त)				
	(Voted)	1381342	2200000	1700000	2250000
वेतनेतर बाबी	(भारीत)				
Non-salary items	(Charged)	. .	. .	. .	. .
	(दत्तमत्त)				
	(Voted)	75802	127350	101500	129750
एकूण–(अ) स्थूल	(भारीत)				
Total—(A) Gross	(Charged)	. .	1	1	1
एकूण–(१)	(दत्तमत्त)				
Total—(1)	(Voted)	1457144	2327350	1801500	2379750

(२) पुणे विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(2) Collectorates in Pune Division—					
वेतन Salaries (2053 0064)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	668762	850000	750000	860000
वेतनेतर बाबी Non-Salary items	(दत्तमत्त) (Voted)	37293	57700	46960	59760
एकूण–(२) Total—(2)	(भारीत) (Charged)	0	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	706055	907700	796960	919760
(३) नाशिक विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(3) Collectorates in Nashik Division—					
वेतन Salaries (2053 0046)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	412721	610000	460000	530000
वेतनेतर बाबी Non-Salary items	(दत्तमत्त) (Voted)	30266	44100	38360	44350
एकूण–(३)	(भारीत) (Charged)	0	1	1	1
Total—(3)	(दत्तमत्त) (Voted)	442987	654100	498360	574350
(४) अमरावती विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(4) Collectorates in Amravati Division—					
वेतन Salaries (2053 0082)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	462118	746174	560000	722061
वेतनेतर बाबी Non-Salary items	(दत्तमत्त) (Voted)	41041	70226	54820	72939
एकूण–(४)	(भारीत) (Charged)	. .	1	1	1
Total—(4)	(दत्तमत्त) (Voted)	503159	816400	614820	795000

तक्ता १—चालू

TABLE 1—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(५) नागपूर विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(5) Collectorates in Nagpur Division—					
वेतन Salaries (2053 0108)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	419900	610000	500000	610000
वेतनेतर बाबी Non-Salary items	(दत्तमत्त) (Voted)	37300	65470	55100	67800
एकूण–(५)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
Total—(5)	(दत्तमत्त) (Voted)	457200	675470	555100	677800
(६) छ. संभाजीनगर विभागातील जिल्हा कार्यालये–					
(6) Collectorates in Ch. Sambhajinagar Division—					
वेतन Salaries (2053 0126)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
	(दत्तमत्त) (Voted)	643808	830000	730000	830000
वेतनेतर बाबी Non-Salary items	(दत्तमत्त) (Voted)	68045	91300	73470	94930
एकूण–(६)	(भारित) (Charged)	. .	1	1	1
Total—(6)	(दत्तमत्त) (Voted)	711853	921300	803470	924930

(ब) तगाई

(b) Tagai

(१) आयुक्त, कोंकण विभाग— (2029 0262)

(1) Commissioner, Konkan Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	12323	16710	14400	18500
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	303	690	550	750
एकूण—(१)	(दत्तमत्त)				
Total—(1)	(Voted)	12626	17400	14950	19250

(२) आयुक्त, पुणे विभाग— (2029 0298)

(2) Commissioner, Pune Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	6535	14000	6500	14000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	58	180	140	200
एकूण—(२)	(दत्तमत्त)				
Total—(2)	(Voted)	6593	14180	6640	14200

(३) आयुक्त, नाशिक विभाग— (2029 0271)

(3) Commissioner, Nashik Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	21750	36900	25000	37000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	507	930	750	1000
एकूण—(३)	(दत्तमत्त)				
Total—(3)	(Voted)	22257	37830	25750	38000

तक्ता १—चालू
TABLE 1—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(४) आयुक्त, अमरावती विभाग— (2029 0304)					
(4) Commissioner, Amravati Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	69644	101000	80000	101000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	148	560	400	680
एकूण–(४)	(दत्तमत्त)				
Total—(4)	(Voted)	69792	101560	80400	101680
(५) आयुक्त, नागपूर विभाग—(2029 0313)					
(5) Commissioner, Nagpur Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	21174	35500	26000	35500
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	295	700	530	700
एकूण–(५)	(दत्तमत्त)				
Total—(5)	(Voted)	21469	36200	26530	36200
(६) आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग—(2029 0322)					
(6) Commissioner, Ch. Sambhajinagar Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	. .	0	. .	0
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	. .	0	. .	0
एकूण–(६)	(दत्तमत्त)				
Total—(6)	(Voted)	. .	0	. .	0

(क) करमणूक कर व जाहिरात कर— (वसुलीचा खर्च) (2045 0091)

(c) Entertainment Tax and Advertisement Tax (Collection Charges)

(१) आयुक्त, कोंकण विभाग—

(1) Commissioner, Konkan Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	85198	114000	108300	115000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary Items	(Voted)	1291	2900	2200	2910
एकूण–(१)	(दत्तमत्त)				
Total—(1)	(Voted)	86489	116900	110500	117910

(२) आयुक्त, पुणे विभाग—(2045 0117)

(2) Commissioner, Pune Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	94045	110000	105000	109500
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	1443	2300	1900	2400
एकूण–(२)	(दत्तमत्त)				
Total—(2)	(Voted)	95488	112300	106900	111900

(३) आयुक्त, नाशिक विभाग—(2045 0108)

(3) Commissioner, Nashik Division—

वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	56074	68820	62000	70000
	(भारीत)				
	(Charged)	. .	0	0	0
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary Items	(Voted)	879	1500	1130	1500
एकूण–(३)	(दत्तमत्त)				
Total—(3)	(Voted)	56953	70320	63130	71500

तक्ता १—चालू

TABLE 1—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(४) आयुक्त, अमरावती विभाग— (2045 0126)					
(4) Commissioner, Amravati Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	35585	47000	44650	50000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	360	870	590	900
एकूण–(४)	(दत्तमत्त)				
Total—(4)	(Voted)	35945	47870	45240	50900
(५) आयुक्त, नागपूर विभाग— (2045 0135)					
(5) Commissioner, Nagpur Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	31824	41000	38950	42000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	375	1190	910	1200
एकूण–(५)	(दत्तमत्त)				
Total—(5)	(Voted)	32199	42190	39860	43200
(६) आयुक्त, छ. संभाजीनगर विभाग— (2045 0144)					
(6) Commissioner, Ch. Sambhajinagar Division—					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	52147	68300	57520	69000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	594	1680	1080	1700
एकूण–(६)	(दत्तमत्त)				
Total—(6)	(Voted)	52741	69980	58600	70700

(ड) जुगार कर (वसुलीचा खर्च) (2045 0162)					
(d) Betting Tax (Collection Charges)					
(१) जिल्हाधिकारी, मुंबई					
(1) Collector, Mumbai					
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	546	2500	1800	2500
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	153	300	240	320
एकूण–(१)	(दत्तमत्त)				
Total—(1)	(Voted)	699	2800	2040	2820
(२) आयुक्त, पुणे—					
(2) Commissioner, Pune—	(2045 0171)				
वेतन	(दत्तमत्त)				
Salaries	(Voted)	2125	2720	2700	3000
वेतनेतर बाबी	(दत्तमत्त)				
Non-Salary items	(Voted)	. .	0	. .	0
एकूण–(२)	(दत्तमत्त)				
Total—(2)	(Voted)	2125	2720	2700	3000
एकूण–(ड)	(दत्तमत्त)				
Total—(d)	(Voted)	2824	5520	4740	5820
(इ) शिक्षण उपकर (20450182)					
(e) Education Cess (2045 0224)		0	1	0	1
एकूण (इ)	(दत्तमत्त)				
Total—(e)	(Voted)	5	165	120	165
(फ) एकूण रोजगार हमी उपकर (दत्तमत्त) (2045 0262)					
(f) Total Employment	(Voted) (2045 0485)	0	1	1	0
Guarantee Cess		2	50	50	50
(ग) विशेष भूसंपादन अधिकारी महाराष्ट्र गृहनिर्माण क्षेत्रविकास प्राधिकरण— (2029 0162)					
(g) Land Acquisition Officer					
एकूण—	(भारीत)				
Total—	(Charged)	0	4	4	4
	(दत्तमत्त)				
	(Voted)	374525	495880	411804	495880

तक्ता-१—चालू

TABLE-1—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(ह) शहर भूमि अभिलेख–(2029 0402) (h) City Land Records—					
(१) आयुक्त, नागपूर एकूण– (1) Commissioner, Nagpur Total — (2029 0752)	(दत्तमत) (Voted)	8248	13330	13300	13440
(२) जिल्हाधिकारी, मुंबई एकूण– (2) Collector, Mumbai Total—	(दत्तमत्त) (Voted)	29992	51720	38400	52100
(आय) गावठाण विस्तार योजना— (i) Schemes of extension of village Gaothan					
एकूण— Total—	(भारीत) (Charged)	. .	. .	. .	. .
	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	. .	. .	. .
(ज) धर्मदाय प्रयोजनासाठी देणग्या– (j) Donations for Charitable purposes—					
अनुदान (2250 0139) Grant-in-aid (2250 0148)	(दत्तमत्त) (Voted). .				
आयुक्त,नागपूर विभाग– Commissioner, Nagpur Division—	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	5	5	5
आयुक्त, अमरावती विभाग– Commissioner, Amravati Division—	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	5	5	5
आयुक्त,कोल्हापूर विभाग–(2050 0291) Commissioner, Kolhapur Division—	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	215	215	215
एकूण (ज) . . Total—(j) . .	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	225	225	225
(के) नझुल उत्पन्नाचा भाग स्वायत्त संस्थांना देण्याबाबत— (K) Grant of share of Nazul income to local bodies—					
अनुदान Grant-in-aid					
आयुक्त, नागपूर विभाग–(2217 0029) Commissioner, Nagpur Division	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	150	105	150
आयुक्त, अमरावती विभाग– Commissioner, Amravati Division— (2217 0038)	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	1	1	1
एकूण (के) . . Total—(K) . .	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	151	106	151
(ल) मुक्त वेठबिगारांचे पुनर्वसन–(22353408) (l) Rehabilitation Released/ Bonded Labours–	(दत्तमत्त) (Voted)	. .	. .	. .	. .

तक्ता—२
TABLE—2

(१) जमीन महसूल वसुली
Recovery of Land Revenue :

खालील तक्ता जमीन महसूल (अकृषिक शेतसाऱ्यासह) वसुली दर्शवितो
The following table shows the Land Revenue Collected (including) non-agricultural assessment

(रुपये लाखामध्ये)
(Rs. in Lakh)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	१ ऑगस्ट रोजी महसूल बाकी Arrears of Land Revenue as on 1st August	वर्षाची मागणी Demand for the year	एकूण मागणी Total Demand	वर्षभरात सूट दिलेली जमीन महसुलाची रक्कम Amount of Land Revenue remitted year	वर्षभरात तहकूब केलेली जमीन महसुलाची रक्कम Amount of Land Revenue Suspend year	स्तंभ (७) व (८) एकूण Total of Cols. (7) + (8)	वर्षाची निव्वळ मागणी [स्तंभ (६) वजा स्तंभ (९)] Net demand of the year [Col. (6) (–) Col. (9)]	वर्षात जमा झालेली रक्कम Amount Collected during the year	बाकी Arrears	वसुलीची टक्केवारी Percentage of Collection
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	मुंबई											
1	Mumbai	2024-2025	14121.42	4993.10	19114.53	23.4465	0	23.4465	19091.079	39415.59	-20324.516	206.21
		2025-2026	14827.48	5242.76	20070.25	24.6188	0	24.6188	20045.63	16783.58	3262.043	83.62
	मुंबई उपनगर											
2	M. S. D.	2024-2025	49938.68	11634.51	61473.19	0.65	20231.91	20232.56	41340.63	1577.62	39763.01	2.57
		2025-2026	62014.02	12685.28	74699.30	45.11	32229.53	32274.64	42424.66	1506.69	40917.97	2.02
	ठाणे											
3	Thane	2024-2025	13750.24	11421.03	25171.27	0	0	0	25171.27	5881.88	19289.39	23.37
		2025-2026	19289.39	11421.03	30710.42	0	0	0	30710.42	5538.27	25171.46	18.03
	पालघर											
4	Palghar	2024-2025	0	9292.72	9292.72	7.69	0	7.69	9085.03	19103.00	-10017.97	205.57
		2025-2026	0	12124.71	12124.71	4.02	0	4.02	12120.69	2826.99	9293.70	23.32
	रायगड											
5	Raigad	2024-2025	1861.54	2043.69	3905.23	0	0	0	3905.23	0	0	316.17
		2025-2026	1950.96	2278.12	4229.08	0	0	0	4229.08	12347.14	0	381.03
	रत्नागिरी											
6	Ratnagiri	2024-2025	0	913.77	913.77	0	0	0	913.77	1808.91	0	197.96
		2025-2026	0.20	1174.65	1174.86	0	0	0	1174.86	909.00	0	77.37
	सिंधुदुर्ग											
7	Sindhudurg	2024-2025	0	3234.64	3234.64	0	0	0	3234.64	0	3234.64	0
		2025-2026	0	3234.64	3234.64	0	0	0	3234.64	0	3234.64	0
	नाशिक											
8	Nashik	2024-2025	23667	276317	299984	3171	0	3171	296813	242712	54101	80.91
		2025-2026	54101	330418	384519	3250	0	3250	381269	248780	132489	64.70

तक्ता २—चालू

TABLE 2—*Contd.*

(रुपये लाखामध्ये)
(Rs. in Lakh)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	धुळे											
9	Dhule	2024-2025	16024211	102344956	155789950	18272465	696509	3209468	113802879	84834847	28968032	67.44
		2025-2026	1543490	80499991	95933181	6420126	97306	6517432	89415749	62623795	26791954	65.28
	नंदुरबार											
10	Nandurbar	2024-2025	11862523	45481699	57344223	995766	0	995766	56348457	30027670	26320787	55.36
		2025-2026	7917112	43309746	51226858	695713	0	695713	50531145	23151248	27379897	45.19
	जळगाव											
11	Jalgaon	2024-2025	0	641500	641500	0	0	0	641500	642629	-1129	100.18
		2025-2026	0	429035	429035	0	0	0	429035	526704	-97669	122.76
	अहिल्यानगर											
12	Ahilyanagar	2024-2025	0	632700	632700	0	0	0	632700	136103	496597	21.51
		2025-2026	0	423149	423149	0	0	0	423149	120498	302651	28.48
	पुणे											
13	Pune	2024-2025	0	8124	8124	0	0	0	8124	8124	0	100
		2025-2026	0	8224	8224	0	0	0	8224	8224	0	100
	सोलापूर											
14	Solapur	2024-2025	0	2396.08	2396.08	0	0	0	2396.08	5772.10	3776.02	240.90
		2025-2026	0	7005.79	7005.79	0	0	0	7005.79	1451.52	5554.27	20.72
	सातारा											
15	Satara	2024-2025	0	1757.73	1757.73	0	0	0	1757.73	1757.73	0	100
		2025-2026	0	1933.50	1933.50	0	0	0	1933.50	1933.50	0	100
	सांगली											
16	Sangali	2024-2025	0	666	666	0	0	0	666	666	0	100
		2025-2026	0	733	733	0	0	0	733	733	0	100
	कोल्हापूर											
17	Kolhapur	2024-2025	105.71	1320.78	1430.56	62.15	49.87	112.02	1270.91	6742.73	0	530.54
		2025-2026	0	1337.79	1446.32	63.51	61.23	124.74	1321.58	784.16	537.42	55.24
	नागपूर											
18	Nagpur	2024-2025	3667.13	2105.28	5772.41	0	0	0	5772.41	948.51	4823.90	16.43
		2025-2026	4823.90	2327.68	7151.58	0	0	0	7151.58	513.30	4823.90	16.43

तक्ता २—चालू
TABLE 2—*Contd.*

(रुपये लाखामध्ये)
(Rs. in Lakh)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	वर्धा											
19	Wardha	2024-2025	369.43	717.65	1087.08	30.05	0	30.05	1057.03	1214.13	0	114.86
		2025-2026	0	736.86	736.86	24.33	0	24.33	712.53	788.96	0	110.73
	चंद्रपूर											
20	Chandrapur	2024-2025	15.17	1058.86	1074.03	0	0	0	1074.03	1355.53	0	126.21
		2025-2026	0	1060	1060	0	0	0	1060	0	1060	0
	गडचिरोली											
21	Gadchiroli	2024-2025	0	202.61	202.61	0.15	0	184.74	142.03	526.20	0	370.49
		2025-2026	0	225.34	225.34	0.15	0	84.97	117.64	202.51	0	172.14
	भंडारा											
22	Bhandara	2024-2025	54.42	211.71	266.13	0	0	0	266.13	60.19	205.94	22.62
		2025-2026	205.94	241.17	447.11	0	0	0	447.11	397.31	49.80	88.86
	गोंदिया											
23	Gondia	2024-2025	439.23	806.617	1245.85	0	0	0	1245.85	136.072	1109.78	10.92
		2025-2026	1109.780	166.070	1275.85	0	0	0	1275.85	82.9871	1192.86	6.50
	अमरावती											
24	Amravati	2024-2025	2767.85	2723.19	5491.04	2767.85	0	2767.85	2723.19	1390.8	1332.39	51.07
		2025-2026	1332.39	6276.78	7609.17	1332.39	0	1332.39	6276.78	975.33	5301.45	15.53
	अकोला											
25	Akola	2024-2025	361.26	796.32	1157.58	0	0	1157.58	1157.58	1058.30	99.28	92
		2025-2026	99.28	1149.95	1249.23	0	0	1249.23	1249.23	1204.79	44.44	96
	यवतमाळ											
26	Yavatmal	2024-2025	0	2689.57	2689.57	0	0	0	2689.57	3081.64	0	114.58
		2025-2026	0	6199.29	6199.29	0	0	0	6199.29	0	0	0
	बुलढाणा											
27	Buldhana	2024-2025	1780.95	2062.59	3843.54	0	0	0	3843.54	419.97	1597.21	10.93
		2025-2026	1597.21	2466.11	4063.32	17.63	0	17.63	4045.69	764.60	3281.09	22.00
	वाशिम											
28	Washim	2024-2025	20.4	1358.01	1378.41	0	0	0	1378.41	1812.07	0	131.46
		2025-2026	39.32	3137.83	3177.15	0	0	0	3177.15	806.63	0	25.39

तक्ता २—चालू

TABLE 2—*Contd.*

(रुपये लाखामध्ये)
(Rs. in Lakh)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	छ. संभाजीनगर											
29	Chhatrapati	2024-2025	1437.52	1482.48	2920.00	0	0	0	2920.00	1733.54	1186.46	60.81
	Sambhajinagar	2025-2026	120.56	2418.768	2539.33	0	0	0	2539.33	1147.84	1391.485	65.10
	बीड											
30	Beed	2024-2025	180.0	180.00	360	0	0	180.00	350.45	0	0	194.69
		2025-2026	0	225.51	225.51	0	0	0	222.51	1022.75	0	459.64
	नांदेड											
31	Nanded	2024-2025	45.49	639.41	684.90	0	0	0	684.90	528.58	156.32	77.18
		2025-2026	156.32	639.41	795.73	0	0	0	795.73	715.43	80.30	89.91
	धाराशिव											
32	Dharashiv	2024-2025	105.99	330.08	436.79	0	0	0	436.79	206.58	230.21	47.30
		2025-2026	230.21	360.90	591.11	0	0	0	591.11	420.23	170.28	71.09
	परभणी											
33	Parbhani	2024-2025	0	274.01	274.01	0	0	0	274.01	1366.27	0	498.62
		2025-2026	0	274.01	274.01	0	0	0	274.01	802.81	0	292.98
	हिंगोली											
34	Hingoli	2024-2025	233.83	591.00	824.83	0	0	0	824.83	500.31	324.52	84.65
		2025-2026	324.52	1309.79	1634.31	0	0	0	1309.73	484.46	825.27	36.99
	जालना											
35	Jalna	2024-2025	808.65	1090.40	1899.05	0	0	0	1899.05	929.56	969.49	48.95
		2025-2026	969.49	2416.57	3386.06	0	0	0	3386.06	260.72	3125.34	7.70
	लातूर											
36	Latur	2024-2025	0	1521.31	1521.31	0	0	0	1521.31	1521.31	0	100
		2025-2026	0	1673.44	1673.44	0	0	0	1673.44	1673.44	0	100

शिक्षण उपकराची आणि रोजगार हमी योजनेच्या उपकराची वसुली :

शिक्षण उपकर व रोजगार हमी उपकर हे महाराष्ट्र शिक्षण व रोजगार हमी (उपकर) अधिनियम, १९६२ अन्वये आकारले जातात.

(१) शिक्षण उपकर हा शिक्षणाच्या अभिवृद्धीसाठी नगरपालिका क्षेत्रातील जमिनीवर व इमारतीवर तसेच ज्या शेती जमिनीवर व्यापारी पिके घेतली जातात अशा सर्व जमिनीवर उक्त अधिनियमाच्या अनुसूची "अ" व "ब" मध्ये विहित केलेल्या दराने वसूल केला जातो.

(२) रोजगार हमी उपकर हा रोजगार हमी योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी नगरपालिका क्षेत्रातील जमिनीवर व इमारतीवर उक्त अधिनियमाच्या अनुसूची "क" मध्ये विहित केलेल्या दराप्रमाणे व ज्या जमिनीवर ओलीताची पिके काढण्यात येतात त्या जमिनीवर प्रति हेक्टरी रुपये २५ या दराने वसूल केला जातो.

खालील तक्ता या उपकरांची मागणी व वसुली दर्शवितो :—

तक्ता—३

TABLE—3

(रुपये हजारात)
(Rs. in Thousand)

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	थकबाकीसह मागणी Demand including Arrears		वसूल झालेली रक्कम Amount Recovered		बाकी Balance		वसुली खर्च म्हणून स्थानिक संस्थांना देय रक्कम Rebate Charged by local bodies		दिलेली रक्कम Rebate Paid	
			शिक्षण कर Education Cess	रोजगार हमी कर Employment Guarantee Cess	शिक्षण कर Education Cess	रोजगार हमी कर Employment Guarantee Cess	शिक्षण कर Education Cess	रोजगार हमी कर Employment Guarantee Cess	शिक्षण कर Education Cess	रोजगार हमी Employment Guarantee Cess	शिक्षण कर कर Education Cess	रोजगार हमी कर Employment Guarantee Cess
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1	मुंबई शहर Mumbai City	2024-2025	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2025-2026	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2026-2027	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
2	मुंबई उपनगर M. S. D.	2024-2025	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2025-2026	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2026-2027	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
3	ठाणे Thane	2024-2025	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2025-2026	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2026-2027	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
4	पालघर Palghar	2024-2025	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2025-2026	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
		2026-2027	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

तक्ता-३—चालू

TABLE-3—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
5	रायगड Raigad	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	रत्नागिरी Ratnagiri	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण कोकण विभाग Total Konkan Dvn.	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	नाशिक Nashik	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	112476	1305	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	1652622	1494	0	0	0	0	0	0
9	धुळे Dhule	2024-2025	560948	240436	158051	76263	58126	32550	10150	6621	18058	8117
		2025-2026	514571	212049	22950	15175	75950	43960	10848	6802	480	446
		2026-2027	566028	233254	25245	166925	83545	48356	119328	74822	528	490
10	नंदुरबार Nandurbar	2024-2025	69683	7724	20326	5778	49357	1946	0	0	0	0
		2025-2026	75299	32174	38688	7105	36610	25068	0	0	0	0
		2026-2027	84991	49303	37633	16457	47357	32846	0	0	0	0
11	जळगाव Jalgaon	2024-2025	377763	104938	375770	104655	1993	283	0	0	0	0
		2025-2026	811804	321950	745965	311199	65439	10751	0	0	0	0
		2026-2027	812404	322450	0	0	812404	322450	0	0	0	0

12	अहिल्यानगर Ahilyanagar	2024-2025	13700	9169	13700	91.69	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	27000	9975	27000	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण नाशिक विभाग Total Nashik Dvn.	2024-2025	1022094	362267	567847	195865	109476	34779	10150	6621	18058	8117
		2025-2026	1428274	576148	947079	334784	177999	79779	10848	6802	480	446
		2026-2027	1463423	605007	1715500	184876	943306	403652	119328	74822	528	490
13	पुणे Pune	2024-2025	8324.25	2654.48	8324.25	2654.48	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	13346.89	124.13	13346.89	124.13	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	20024.69	433.17	20024.69	433.17	0	0	0	0	0	0
14	सोलापूर Solapur	2024-2025	334781	51703	171952	28032	162829	23671	0	0	0	0
		2025-2026	593092	81537	6476	259	586616	81278	0	0	0	0
		2026-2027	593092	81537	593092	81537	0	0	0	0	0	0
15	सातारा Satara	2024-2025	8700	2060	8700	2060	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	9135	2163	9135	2163	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	9570	2266	9570	2266	0	0	0	0	0	0
16	सांगली Sangli	2024-2025	59261	7719	59261	7719	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	65187	8490	65187	8490	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	71042	9355	0	0	0	0	0	0	0	0
17	कोल्हापूर Kolhapur	2024-2025	4084.93	623.68	3915.11	642.94	230.97	29.91	0	0	0	0
		2025-2026	4101.58	625.26	3386.60	149.96	714.980	475.30	0	0	0	0
		2026-2027	4101.58	625.26	4101.58	625.26	0	0	0	0	0	0
	एकूण पुणे विभाग Total Pune Dvn.	2024-2025	415151	64760	252152	41108	163060	23701	0	0	0	0
		2025-2026	684862	92939	97531	11186	587331	81753	0	0	0	0
		2026-2027	697830	94216	626788	84861	0	0	0	0	0	0
18	नागपूर Nagpur	2024-2025	7137.81	377.92	29.66	12.09	7108.15	365.83	0	0	0	0
		2025-2026	3104.53	313.36	21.09	14.24	3083.44	299.12	0	0	0	0
		2026-2027	166.82	49.95	21.67	14.54	145.15	35.41	0	0	0	0

तक्ता-३—चालू

TABLE-3—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
	वर्धा											
19	Wardha	2024-2025	13672.04	1639.09	10164.23	1234.41	3507.81	404.68	305.06	94.83	1827.64	257.69
		2025-2026	37596.215	5555.14	2644.25	2197.94	34951.97	3357.20	286.02	55.80	325.37	23.65
		2026-2027	2300.60	496.29	160.00	107.53	2140.60	388.75	0	0	0	0
	चंद्रपूर											
20	Chandrapur	2024-2025	43.36	88.24	43.36	88.24	0	0	0.02	0.03	0	0
		2025-2026	15.00	56.00	15.00	56.00	0	0	0.02	0.03	0	0
		2026-2027	34.02	332.70	34.02	332.70	0	0	0	0	0	0
	गडचिरोली											
21	Gadchiroli	2024-2025	28745	4194	17309	2179	11436	2015	634	221	7871	949
		2025-2026	27579	4134	3242	851	24337	3283	0	197	0	197
		2026-2027	28061	4186	88	197	27973	3989	0	197	0	197
	भंडारा											
22	Bhandara	2024-2025	27026.26	3787.05	2592.38	406.55	24433.88	2780.50	65.25	8.69	2246.89	275.15
		2025-2026	32880.58	4112.13	3096.75	367.26	29783.83	3744.87	70.75	9.69	937.98	77.12
		2026-2027	33720.38	4225.32	16705.28	1798.44	17015.10	2426.88	561.83	60.078	10420.48	1197.26
	गोंदिया											
23	Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण नागपूर विभाग											
	Total Nagpur Dvn.	2024-2025	76624.47	9486.30	30138.63	3920.29	46485.84	5566.01	1004.33	324.55	11945.53	1481.84
		2025-2026	101175.33	14170.63	9019.09	3486.44	92156.24	10684.19	356.79	262.52	1263.35	297.77
		2026-2027	64282.82	9290.26	17008.97	2450.21	47273.85	6840.04	561.83	257.08	10420.48	1394.26
	अमरावती											
24	Amravati	2024-2025	379.92	93.04	697.7	53.62	0	39.42	0	0	0	0
		2025-2026	1658.9	210.23	418.99	32.13	1239.91	178.1	0	0	0	0
		2026-2027	1239.91	178.1	0	0	0	0	0	0	0	0
	अकोला											
25	Akola	2024-2025	456.44	82.86	456.44	82.86	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	494.02	169.64	910.44	240.21	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	494.02	169.64	0	0	0	0	0	0	0	0

	यवतमाळ											
26	Yavatmal	2024-2025	909.24	106.80	128.55	16.92	780.69	89.88	0	0	0	0
		2025-2026	1079.56	114.97	89.46	23.12	990.1	91.85	0	0	0	0
		2026-2027	800	90	0	0	0	0	0	0	0	0
	बुलढाणा											
27	Buldhana	2024-2025	4651.877	972.254	779.073	714.226	3872.804	258.028	0	0	0	0
		2025-2026	4321.834	957.919	396.921	212.470	3951.913	745.449	0	0	0	0
		2026-2027	4284.741	842.071	0	0	4284.741	842.071	0	0	0	0
	वाशिम											
28	Washim	2024-2025	77.03	27.04	45.47	16.88	31.56	10.16	0	0	0	0
		2025-2026	88.72	24.06	4.27	2.52	84.45	21.54	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण अमरावती विभाग											
	Total Amravati Dvn.	2024-2025	6474.507	1281.994	2107.233	884.506	4685.054	397.488	0	0	0	0
		2025-2026	7643.034	1476.819	1793.081	510.45	6266.373	1036.939	0	0	0	0
		2026-2027	6818.671	1279.811	0	0	4284.741	842.071	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर											
29	Ch. Sambhajinagar	2024-2025	465	520	465	520	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	460	540	460	540	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	465	520	465	520	0	0	0	0	0	0
	बीड											
30	Beed	2024-2025	479.2	154.67	65.06	23.3	413.6	131.37	0	0	0	0
		2025-2026	485.5	190.85	74.04	34.9	411.46	155.95	0	0	0	0
		2026-2027	602.4	127.41	243.3	29.9	359.1	97.51	0	0	0	0
	नांदेड											
31	Nanded	2024-2025	40039.215	13060.066	22128.979	3064.577	17910.236	9995.489	0	0	0	0
		2025-2026	57949.451	23055.555	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	57949.451	23055.555	0	0	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव											
32	Dharashiv	2024-2025	2809	2653	3760	104	0	2549	0	0	0	0
		2025-2026	3020	2750	1905	2030	1115	720	0	0	0	0
		2026-2027	1920	1200	1350	800	570	400	0	0	0	0

	परभणी											
33	Parbhani	2024-2025	8023	2104	23509	3891	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	8023	2104	2194	574	5829	1530	0	0	0	0
		2026-2027	8023	2104	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली											
34	Hingoli	2024-2025	1235	288	490	70.00	745	218	0	0	0	0
		2025-2026	1297	302	0	0	1297	302	0	0	0	0
		2026-2027	1308	292	0	0	1308	292	0	0	0	0
	जालना											
35	Jalna	2024-2025	4514.92	829.52	78.45	15.91	4436.47	813.61	0	0	0	0
		2025-2026	7356.46	1352.78	74.45	12.44	7282.01	1340.34	0	0	0	0
		2026-2027	7646.11	1407.36	0	0	0	0	0	0	0	0
	लातूर											
36	Latur	2024-2025	4392	417.01	727	223.01	3665	194	0	0	0	0
		2025-2026	4831.2	458.71	75.4	13.83	4755.8	444.88	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण छ. संभाजीनगर विभाग											
	Total	2024-2025	61957.335	20026.256	51224.029	7911.797	27170.306	13964.469	0	0	0	0
	Ch. Sambhajinagar	2025-2026	83422.611	30753.895	4782.89	3205.17	20690.27	4493.17	0	0	0	0
	Dvn.	2026-2027	77913.961	28706.325	2058.3	1349.9	2237.1	789.51	0	0	0	0

इतर शासकीय देयाची वसुली

महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियमान्वये मुलकी खात्यामार्फत इतर वेगवेगळ्या सरकारी खात्यांची कर व येणे वसुली ही जमीन महसुली थकबाकी म्हणून वसूल केली जाते. जमीन महसूल थकबाकी म्हणून करावयाच्या खालील बाबी ठळक आहेत; (१) मोटार वाहन कर, (२) अबकारी वसुली, (३) विक्री कर, (४) आयकर इत्यादी. खालील तक्ता मागणी आणि वसुलीची माहिती दर्शवितो.

तक्ता - ४ (रुपये हजारात)

TABLE - 4 (Rupees in thousands)

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा District (2)	वर्ष Year (3)	१ एप्रिल रोजीची इतर शासकीय देण्याची बाकी Arrears of other Govt. dues as on 1st April (4)	वर्षाची मागणी Demand of the year (5)	एकूण मागणी Total Demand (6)	वर्षात वसूल केलेली रक्कम Amount recovered during the year (7)	बाकी राहिलेली रक्कम Amount to be recovered (8)	वसुलीची टक्केवारी Percentage of recovery (9)
1	मुंबई Mumbai ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
2	मुंबई उपनगर जिल्हा M. S. D. ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
3	ठाणे Thane ..	2024-2025	0	9600.55	9600.55	9600.55	0	100
		2025-2026	0	1950.70	1950.70	1950.70	0	100
		2026-2027	0	3901.29	3901.29	0	3901.29	0
4	पालघर Palghar ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
5	रायगड Raigad ..	2024-2025	1665956.29	454507.69	2120463.98	141374.00	1979089.98	6.67
		2025-2026	1979089.98	213635.02	2192725.00	164479.00	2028246.00	7.50
		2026-2027	2028246.00	185273.09	2213519.09	7584.00	2205935.09	0.34
6	रत्नागिरी Ratnagiri ..	2024-2025	0	9600.55	9600.55	9600.55	0	100.00
		2025-2026	0	1950.70	1950.70	1950.70	0	100.00
		2026-2027	0	3901.29	3901.29	0.00	0	0.00
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurg ..	2024-2025	0	2398.70	2398.70	315.14	2083.56	13.14
		2025-2026	0	3596.00	3596.00	704.08	2891.920	19.58
		2026-2027	0	3596.00	3596.00	704.08	2891.920	19.58
	एकूण कोकण विभाग Total Konkan Dvn.	2024-2025	1665956.29	476107.49	2142063.78	160890.24	1981173.54	7.51
		2025-2026	1979089.98	221132.42	2200222.40	169084.48	2031137.92	7.68
		2026-2027	2028246.00	196671.67	2224917.67	8288.08	2216629.59	0.37
8	नाशिक Nashik ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	11916	1218	13134	473	12600	4
		2026-2027	12660	1230	13891	473	13417	4
9	धुळे Dhule ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
10	नंदुरबार Nandurbar ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0

तक्ता - ४—चालू

TABLE - 4—*Contd.*

(रुपये हजारात)

(Rupees in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	जळगाव							
11	Jalgaon . .	2024-2025	286175	7564	293739	0	286175	0
		2025-2026	307823	1384	309207	9276	298186	3
		2026-2027	3506023	1522	340128	130741	248026	38
	अहिल्यानगर							
12	Ahilyanagar . .	2024-2025	943407	40000	983406	40800	942606	4
		2025-2026	943406	40000	983406	40800	942606	4
		2026-2027	943406	40000	983406	40800	942606	4
	एकूण नाशिक विभाग							
	Total Nashik Dvn.	2024-2025	1229582	47564	1277145	40800	1228781	4
		2025-2026	1263145	42602	1305747	50550	1253453	11
		2026-2027	4462089	42753	1337424	172015	1204049	46
	पुणे							
13	Pune . .	2024-2025	71165.86	2727938.69	2799104.55	0	2799104.55	0
		2025-2026	2799104.55	187604.42	2986708.97	0	2986708.97	0
		2026-2027	2986708.97	190810.53	3177519.50	1104743	2072776.50	34.77
	सोलापूर							
14	Solapur . .	2024-2025	1591874.271	4960.680	1596834.951	398995	1197839	24.987
		2025-2026	1197839.951	3145712.825	4343552.776	190928.541	4152624	4.396
		2026-2027	4152624.235	0	4152624.235	0	4152624	0
	सातारा							
15	Satara . .	2024-2025	50981.543	96290.457	1011272	0	0	0
		2025-2026	1011272	453	1011725	0	0	0
		2026-2027	1011725	438579	1450304	966230	484074	66.622
	सांगली							
16	Sangli . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	कोल्हापूर							
17	Kolhapur . .	2024-2025	10074123	177308.700	10251431.700	6287	10245144	0
		2025-2026	10245144	339872	10585016.700	6165.198	10578851	0
		2026-2027	10578851	350942.382	10929793.884	0	0	0
	एकूण पुणे विभाग							
	Total Pune Dvn.	2024-2025	11788144.67	3006498.53	15658643.20	405282	14242089	2.59
		2025-2026	15253361.20	3673642.25	18927003.45	197093.74	17718184	1.04
		2026-2027	18729909.71	980331.91	19710241.62	2070973	6709474	10.51
	नागपूर							
18	Nagpur . .	2024-2025	18906.05	17800	36706.05	13114.43	23591.62	35.73
		2025-2026	23591.65	0	23591.62	11788.58	11803.04	49.97
		2026-2027	23591.65	0	23591.62	0	23591.62	0
	वर्धा							
19	Wardha . .	2024-2025	21.41	109.13	130.54	384.36	0	294.44
		2025-2026	0	108.89	108.89	239.36	0	178.32
		2026-2027	0	0	0	0	0	0

तक्ता - ४—चालू

TABLE - 4—*Contd.*

(रुपये हजारात)

(Rupees in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	चंद्रपूर							
20	Chandrapur . .	2024-2025	85977.00	545148.00	631125.00	562400.00	68725.00	89.11
		2025-2026	68725.00	583673.00	652398.00	383575.00	268823.00	58.79
		2026-2027	268823.00	600000.00	868823.00	0.00	868823.00	0.00
	गडचिरोली							
21	Gadchiroli . .	2024-2025	711453.00	600000.00	1311453.00	552616.94	7588836.06	42.14
		2025-2026	758836.06	1000000.00	1758836.06	121000.00	1637836.06	6.88
		2026-2027	1637836.06	1000000.00	2637836.06	0.00	0.00	0.00
	भंडारा							
22	Bhandara . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	गोंदिया							
23	Gondia . .	2024-2025	54.68	1286.6489	1341.33	241.7977	1099.53	0
		2025-2026	1099.53	15101.418	16200.95	128.20435	16072.74	0
		2026-2027	16176.43	103.69	16280.12	0	16280.12	0
	एकूण नागपूर विभाग							
	Total Nagpur Dvn.	2024-2025	816412.14	1164343.78	1980755.92	1128757.53	852252.21	461.42
		2025-2026	852252.21	1598883.31	2451135.52	516731.14	1934534.84	293.96
		2026-2027	1946427.11	1600103.69	3546530.80	0	908694.74	0
	अमरावती							
24	Amravati . .	2024-2025	276785	272319	546104	172183	373921	31.35
		2025-2026	373921	627678	1001599	471455	530144	47.07
		2026-2027	530144	0	0	0	0	0
	अकोला							
25	Akola . .	2024-2025	3083645	3117195	6200840	1852121	4348719	29.86
		2025-2026	4348719	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ							
26	Yavatmal . .	2024-2025	650	650	650	637.91	63.03	98.14
		2025-2026	1194.43	1194.43	1194.43	112.61	1081.82	9.43
		2026-2027	750	0	0	0	0	0
	बुलढाणा							
27	Buldhana . .	2024-2025	800.047	31751.203	32551.250	18399.904	14151.346	56.53
		2025-2026	14151.346	33902.147	48053.493	5988.168	42065.325	12.46
		2026-2027	42065.325	8783.266	50848.591	0	50848.591	0

तक्ता - ४—चालू

TABLE - 4—*Contd.*

(रुपये हजारात)

(Rupees in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	वाशिम							
28	Washim . .	2024-2025	229.18	357.29	586.47	51.92	534.55	9
		2025-2026	534.55	265.79	800.34	447.62	352.72	56
		2026-2027	352.72	0	0	0	0	0
	एकूण अमरावती विभाग							
	Total Amravati	2024-2025	3362109.27	3422272.493	6780731.72	2043393.734	4737388.926	224.88
		2025-2026	4738520.326	663040.367	1051647.263	478003.398	573643.865	124.96
		2026-2027	573312.045	8783.266	50848.591	0	50848.591	0
	छ. संभाजीनगर							
29	Chhatrapati Sambhajinagar . .	2024-2025	1786	0	1786	610	1176	34.15
		2025-2026	1176	0	1176	590	586	50.17
		2026-2027	586	0	586	100	486	17.06
	बीड							
30	Beed . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	नांदेड							
31	Nanded . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव							
32	Dharashiv . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	परभणी							
33	Parbhani . .	2024-2025	1898	0	1898	1898	0	100
		2025-2026	1898	0	1898	1898	0	100
		2026-2027	1898	0	1898	0	0	0
	हिंगोली							
34	Hingoli . .	2024-2025	2900.50	0	2900.50	0	2900.50	0
		2025-2026	2900.50	0	2900.50	0	2900.50	0
		2026-2027	2900.50	0	2900.50	0	2900.50	0
	जालना							
35	Jalna . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	लातूर							
36	Latur . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	एकूण छ. संभाजीनगर विभाग	2024-2025	6584.50	0	6584.50	2508	4076.50	0
	Total Chhatrapati	2025-2026	5974.50	0	5974.50	2488	3486.50	0
	Sambhajinagar Dvn.	2026-2027	5384.50	0	5384.50	100	5284.50	0

मुंबई करमणूक शुल्क अधिनियम, १९२३

केंद्र शासनाने शासन अधिसूचना क्र. ११/२०१७ केंद्रीय कर (दर), दि. २८-०६-२०१७ मधील नोंद क्र. ३४ अन्वये व महाराष्ट्र शासनाने शासन अधिसूचना, वित्त विभाग, क्र. एमजीएसटी.१०१७/प्र.क्र. १०३/(१०), दि. २९-०६-२०१७ मधील नोंद क्र. ३४ नुसार मनोरंजन, संस्कृती आणि खेळ विषयक सेवावर महाराष्ट्र करमणूक शुल्क अधिनियम, १९९३ नुसारी बसविण्यात येणाऱ्या करमणूक शुल्काऐवजी दि. ०१-०७-२०१७ पासून वस्तू व सेवा कर वसूल करण्यात येत आहे. तसेच कार्यालयीन आदेश दि. १८-०६-२०१८ अन्वये टी-१ कार्यासन बंद करण्यात आलेले आहे.

तक्ता

TABLE

खालील तक्ता चुकविलेला व

The following table indicates the Information regarding

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	चित्रपटगृहांची/ व्ही.डी.ओ. सेंटर्स/ केबल/पूल पार्लर जल क्रीडा, इ. संख्या No. of Theatres/ Video Centers/ Cable/Pool Parlour Water Sport etc.	तपासणी अधिकाऱ्यांची संख्या No. of Inspection staff	शुल्क वसुली करावयाची रक्कम Amount of awty recoverable	वसूल शुल्क Amount of awty recovered	बाकी Arrears	चित्रपटगृहाला दिलेल्या भेटीची संख्या No. of visits paid cinema theatres
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	मुंबई शहर Mumbai	2024-2025	0	0	122655.00	140.00	122515.00	0
		2025-2026	0	0	122515.00	3715.00	118800.00	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
2	मुंबई उपनगर जिल्हा Mumbai S. D.	2024-2025	0	0	16392.52	21.39	16371	0
		2025-2026	0	0	17642.63	1762.97	15880.00	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
3	ठाणे Thane	2024-2025	0	0	1367.79	2.67	1365.12	0
		2025-2026	0	0	1365.12	0	1365.12	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
4	पालघर Palghar	2024-2025	0	0	35929.54	74.52	35855.00	0
		2025-2026	0	0	35855.02	0	35855.00	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
5	रायगड Raigad	2024-2025	680	4	53	0	53	0
		2025-2026	680	4	53	0	53	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
6	रत्नागिरी Ratnagiri	2024-2025	0	0	1724.850	0	1724.850	0
		2025-2026	0	0	1724.850	0	1724.850	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	एकूण कोकण विभाग Total Kokan Dvn. ..	2024-2025	680	4	178122.00	238.58	177884.00	0
		2025-2026	680	4	179156.00	5478	173678.00	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
8	नाशिक Nashik	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
9	धुळे Dhule	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
10	नंदुरबार Nandurbar	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
11	जळगाव Jalgaon	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0

५
5

वसूल केलेला करमणूक कर दाखवितो (रुपये हजारात)

detection of Evasion and Collection of Entertainment Tax (Rs. in thousand)

चुकविलेला कर शोधून काढलेली प्रकरणे No. of cases of Tax evasion detected (10)	चुकविलेल्या कराची रक्कम Amount of Tax evaded (11)	स्तंभ (११) पैकी वसूल केलेली रक्कम Amount recovered out of Col. (11) (12)	शिल्लक रक्कम Balance Amount (13)	भरलेल्या खटल्यांची संख्या No. of prosecutions launched (14)	ज्यामध्ये शिक्षा झाली आहे अशा प्रकरणांची संख्या No. of cases ending in conviction (15)	कलम ९-अ खाली आपस मेळ रक्कम यातून वसूल केल्यावर जी प्रकरणे मागे घेतली त्यांची संख्या No. of cases withdrawn after recovery of composition sum u/s. 9-A (16)	दोषमुक्ती मिळालेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases ending in acquittance (17)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0.53	0	0	0	0
0	0	0	0.53	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0.53	0	0	0	0
0	0	0	0.53	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता

TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	अहिल्यानगर							
12	Ahilyanagar	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	एकूण नाशिक विभाग	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	पुणे							
13	Pune	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	16	4	0	0	0	16
		2026-2027	16	4	0	0	0	0
	सोलापूर							
14	Solapur	2024-2025	9	21	0	0	0	0
		2025-2026	10	21	0	0	0	0
		2026-2027	10	21	0	0	0	0
	सातारा							
15	Satara	2024-2025	30	6	0	0	0	0
		2025-2026	30	6	0	0	0	0
		2026-2027	30	6	0	0	0	0
	सांगली							
16	Sangli	2024-2025	43	7	0	0	0	0
		2025-2026	43	7	0	0	0	0
		2026-2027	43	7	0	0	0	0
	कोल्हापूर							
17	Kolhapur	2024-2025	20	7	0	0	0	0
		2025-2026	20	7	0	0	0	0
		2026-2027	20	7	0	0	0	0
	एकूण पुणे विभाग	2024-2025	102	41	0	0	0	0
		2025-2026	119	45	0	0	0	16
		2026-2027	119	45	0	0	0	0
	नागपूर							
18	Nagpur	2024-2025	0	3	0	0	0	0
		2025-2026	0	3	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	वर्धा							
19	Wardha	2024-2025	0	1	0	601.700	601.700	0
		2025-2025	0	1	0	272.662	272.662	0
		2026-2027	0	1	0	0	0	0
	चंद्रपूर							
20	Chandrapur	2023-2024	0	0	3570.460	105.21	3465.25	0
		2024-2026	0	0	3465.190	525.25	2939.94	0
		2026-2027	0	0	2939.93	0	2939.93	0
	गडचिरोली							
21	Gadchiroli	2024-2025	67	2	0	0	0	0
		2025-2026	67	2	0	0	0	0
		2026-2027	67	2	0	0	0	0
	भंडारा							
22	Bhandara	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	गोंदिया							
23	Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
	एकूण नागपूर विभाग . .	2024-2025	67	6	3698.59	729.88	4172.11	0
	Total Nagpur Dvn.	2025-2026	67	6	3570.41	377.88	3737.85	0
		2026-2027	67	3	0	0	0	0

५—चालू
5---*Contd.*

(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
7	485.500	177.750	307.750	0	0	0	0
0	307.750	0	307.750	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
7	486	178	308	0	0	0	0
0	308	0	308	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	3570.41	105.21	3465.20	0	0	0	0
0	3465.19	525.25	2939.94	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	3699	128	3570	0	0	0	0
0	3570	105	3465	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता
TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
24	अमरावती Amravati	2024-2025	19	22	0	0	0	0
		2025-2026	19	22	0	0	0	0
		2026-2027	19	22	0	0	0	0
25	अकोला Akola	2024-2025	12	0	4095992	244982	3851010	0
		2025-2026	12	0	4095992	604090	3491902	0
		2026-2027	12	0	4095992	604090	3491902	0
26	यवतमाळ Yavatmal	2024-2025	17	6	0	0	0	0
		2025-2026	17	6	0	0	0	0
		2026-2027	17	6	0	0	0	0
27	बुलढाणा Buldhana	2024-2025	13	5	3290670	357081	2933589	0
		2025-2026	13	5	2933589	180269	2753320	0
		2026-2027	13	5	2933589	180269	2753320	0
28	वाशिम Washim	2024-2025	3	3	0	0	0	0
		2025-2026	3	3	0	0	0	0
		2026-2027	3	3	0	0	0	0
	एकूण अमरावती विभाग Total Amravati Dvn.	2024-2025	64	36	7386662	602063	6784599	0
		2025-2026	64	36	7029581	784359	6245222	0
		2026-2027	64	36	7029581	784359	6245222	0
29	छ. संभाजीनगर Chhatrapati Sambhajinagar	2024-2025	18	4	0	0	0	0
		2025-2026	18	4	0	0	0	0
		2026-2027	18	4	0	0	0	0
30	बीड Beed	2024-2025	6	4	3230.8	20.00	3210.8	0
		2025-2026	6	4	3210.8	0	3210.8	0
		2026-2027	6	4	3210.8	0	3210.8	0
31	नांदेड Nanded	2024-2025	5	2	0	0	0	10
		2025-2026	5	2	0	0	0	10
		2026-2027	5	2	0	0	0	10
32	धाराशिव Dharashiv	2024-2025	2	3	0	0	0	0
		2025-2026	2	3	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
33	परभणी Parbhani	2024-2025	18	5	0	0	0	0
		2025-2026	18	5	0	0	0	0
		2026-2027	18	5	0	0	0	0
34	हिंगोली Hingoli	2024-2025	2	2	2708	0	2708	0
		2025-2026	2	2	2708	0	2708	0
		2026-2027	2	2	2708	0	2708	0
35	जालना Jalna	2024-2025	5	2	0	0	0	0
		2025-2026	5	2	0	0	0	0
		2026-2027	5	0	0	0	0	0
36	लातूर Latur	2024-2025	12	4	0	0	0	80
		2025-2026	12	4	0	0	0	50
		2026-2027	12	4	0	0	0	50
	एकूण छ. संभाजीनगर विभाग Total Chhatrapati Sambhajinagar Dvn.	2024-2025	68	26	5938.8	20	5918.8	90
		2025-2026	68	26	5918.8	0	5918.8	60
		2026-2027	68	24	5918.8	0	5918.8	60

५—चालू
5---*Contd.*

(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
.0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

खालील तक्ता जाहिरात कर वसुली दर्शवितो.––

The following table indicates receipt of Advertising Tax.—

तक्ता-६

TABLE-6

(रक्कम रुपयांमध्ये)
(Amount in Rs.)

अनुक्रमांक Sr. No. (1)	जिल्हा District (2)	वर्ष Year (3)	वसुलीची रक्कम Amount Recoverable (4)	वसूल केलेली रक्कम Amount Recovered (5)
1	मुंबई Mumbai	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
2	मुंबई उपनगर Mumbai S.D.	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
3	ठाणे Thane	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
4	पालघर Palghar	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
5	रायगड Raigad	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
6	रत्नागिरी Ratnagiri	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
8	नाशिक Nasik	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
9	धुळे Dhule	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
10	नंदुरबार Nandurbar.	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
11	जळगाव Jalgaon	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
12	अहिल्यानगर Ahilyanagar	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
13	पुणे Pune	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0

तक्ता-६—चालू

TABLE-6---*Contd.*

(रक्कम रुपयांमध्ये)
(Amount in Rs.)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	सोलापूर			
14	Solapur	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	सातारा			
15	Satara	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	सांगली			
16	Sangli	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	कोल्हापूर			
17	Kolhapur	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	नागपूर			
18	Nagpur	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	वर्धा			
19	Wardha	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	चंद्रपूर			
20	Chandrapur	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	गडचिरोली			
21	Gadchiroli	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	भंडारा			
22	Bhandara	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	गोंदिया			
23	Gondia	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	अमरावती			
24	Amravati	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	अकोला			
25	Akola	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	यवतमाळ			
26	Yavatmal	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	बुलडाणा			
27	Buldana	2024-2025	3290670	357081
		2025-2026	2933589	180269
		2026-2027	2933589	180269

तक्ता-६—चालू

TABLE-6---*Contd.*

(रक्कम रुपयांमध्ये)
(Amount in Rs.)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	वाशीम			
28	Washim	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	छ. संभाजीनगर			
29	Chhatrapati Sambhajinagar	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	बीड			
30	Beed	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	नांदेड			
31	Nanded	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	धाराशिव			
32	Dharashiv	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	परभणी			
33	Parbhani	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	हिंगोली			
34	Hingoli	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	जालना			
35	Jalna	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0
	लातूर			
36	Latur	2024-2025	0	0
		2025-2026	0	0
		2026-2027	0	0

महसुली प्रकरणांची कामे

जिल्हाधिकारी, अप्पर जिल्हाधिकारी, निवासी उप-जिल्हाधिकारी, जिल्हा दंडाधिकारी, अप्पर जिल्हा दंडाधिकारी, उप-विभागीय अधिकारी, उप-विभागीय दंडाधिकारी, इतर उप-जिल्हाधिकारी, तहसिलदार, नायब-तहसिलदार, विशेष कार्यकारी दंडाधिकारी यांना निरनिराळ्या कायद्यांतर्गत मूळ प्रकरणे ऐकणे व निकाल देणेचे अधिकार तसेच अपिलाची व फेरअर्जाची सुनावणी करण्याचे अधिकार दिलेले आहेत :—

(१) महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६. प्रकरण १५, कलमे ३०८ ते ३२६.

(२) किरकोळ खनिजे नियम.

(३) महाराष्ट्र झाडे तोड (नियमन) अधिनियम, १९६४.

(४) मुंबई कुळ वहिवाट शेत जमीन अधिनियम, १९४८.

(५) हैद्राबाद कुळ वहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९५०.

(६) महाराष्ट्र शेत जमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१.

(७) आदिवासींना जमिनी परत करणे.

(८) फौजदारी कार्यप्रणाली संहिता आणि भारतीय दंड संहिता.

(९) भारतीय सुरक्षा नियम.

(१०) मुंबई चित्रपटगृहे (विनियमन) अधिनियम, १९५३.

(११) महाराष्ट्र चित्रपटगृहे (विनियमन) नियम, १९६६.

(१२) मुंबई करमणूक कर व नियम अधिनियम, १९२३.

(१३) निर्वासित मालमत्तेचा नियंत्रण कायदा, १९५०.

(१४) महाराष्ट्र नगरपालिका अधिनियम, १९६५.

(१५) महाराष्ट्र प्रकल्प विस्थापितांचे पुनर्वसन अधिनियम, १९७६.

(१६) महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तिंचे पुनर्वसन अधिनियम, १९७६.

(१७) महाराष्ट्र खाजगी वन (संपादन) अधिनियम, १९७५.

(१८) मुंबई कुळ व शेत जमीन (विदर्भ विभाग कायदा, १९५८).

(१९) मुंबई कनिष्ठ ग्राम वेतन निरसन कायदा, १९५८.

(२०) साष्टी ईस्टेट (जमीन महसूल सूट) निरसन कायदा, १९५१.

(२१) मुंबई भिलू नाईक इनाम कायदा, १९५५.

(२२) मुंबई शेटजी वतन हक्क रत्नागिरी निरसन कायदा, १९५६.

(२३) महाराष्ट्र अनुसूचित जमातींना जमीन प्रत्यार्पित करणेचा कायदा, १९७४.

खालील तक्ता निरनिराळ्या अधिनियमाखाली जिल्हाधिकाऱ्यांनी निकाली काढलेल्या प्रकरणांची माहिती दर्शवितो :—

The following table indicates the disposal of cases under various Acts by Collectors :---

जिल्हाधिकारी

Collectors

तक्ता-७

TABLE-7

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा District (2)		वर्ष Year (3)	वर्षाच्या प्रारंभी प्रलंबित असलेली प्रकरणे No. of cases pending at the beginning of the year (4)	वर्षात दाखल झालेली प्रकरणे Cases instituted during the year (5)	एकूण (स्तंभ ४ + ५) Total (Col. 4 + 5) (6)	वर्षात निकाली काढावयाची प्रकरणे Disposal during the year (7)	वर्षाच्या शेवटी प्रलंबित असलेली प्रकरणे No. of cases pending at the end of the year (8)	स्तंभ (८) मध्ये दर्शविलेल्या प्रलंबित प्रकरणांची विल्हेवाट Break-up of pending cases in Col. (8): एक वर्षाच्या आत Up to One year (9)	एक वर्षाच्या वर Over One year (10)	दोन वर्षाच्या वर Over Two years (11)	तीन वर्षाच्या वर Over Three years (12)
	मुंबई शहर											
1	Mumbai City	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	मुंबई उपनगर जिल्हा											
2	Mumbai S. D.	. .	2024-2025	16	24	40	27	13	9	10	0	4
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ठाणे											
3	Thane	. .	2024-2025	4326	2312	6638	2420	4218	2761	1497	0	0
			2025-2026	4355	1450	5805	1604	4201	2166	1138	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	पालघर											
4	Palghar	. .	2024-2025	4165	31425	35590	30399	5191	4501	580	46	64
			2025-2026	5191	34567	39758	35438	4320	4320	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड											
5	Raigad	. .	2024-2025	2849	475	3324	853	2408	505	408	208	1287
			2025-2026	2409	462	2871	2542	329	329	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रत्नागिरी											
6	Ratnagiri	. .	2024-2025	1506	1035	2541	1400	1141	1039	102	0	0
			2025-2026	1141	799	1940	603	1337	1237	100	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग											
7	Sindhudurg	. .	2024-2025	1090	472	1562	330	1232	428	353	104	317
			2025-2026	1199	519	1718	363	1355	505	388	114	348
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0

8	नाशिक Nashik	. .	2024-2025	1078	6910	7988	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	2247	8950	11197	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	धुळे Dhule	. .	2024-2025	498	522	1020	455	565	565	51	10	0
			2025-2026	551	1123	1674	1002	672	682	79	11	0
			2026-2027	672	252	924	453	471	382	75	14	0
10	नंदुरबार Nandurbar	. .	2024-2025	171	268	439	267	172	168	4	0	0
			2025-2026	5	77	82	82	23	23	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	जळगांव Jalgaon	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	87	67	154	138	16	16	0	0	0
			2026-2027	16	2	18	0	16	18	0	0	0
12	अहिल्यानगर Ahilyanagar	. .	2024-2025	118	85	203	203	122	58	45	19	0
			2025-2026	106	46	152	150	20	13	6	1	0
			2026-2027	20	0	0	0	0	0	0	0	0
13	पुणे Pune	. .	2024-2025	2357	1870	4227	1284	2943	1499	781	648	15
			2025-2026	2943	1450	4393	1240	3153	1570	1019	559	5
			2026-2027	3153	1750	4903	1550	3353	1520	1216	615	2
14	सोलापूर Solapur	. .	2024-2025	1661	1235	2896	2060	836	500	336	0	0
			2025-2026	836	1358	2194	1274	920	552	368	0	0
			2026-2027	920	600	1520	980	540	540	0	0	0
15	सातारा Satara	. .	2024-2025	228	460	688	580	108	108	0	0	0
			2025-2026	108	580	688	510	178	178	0	0	0
			2026-2027	178	600	778	480	298	298	0	0	0
16	सांगली Sangli	. .	2024-2025	110	56	166	143	23	23	0	0	0
			2025-2026	23	35	58	9	49	48	0	1	0
			2026-2027	49	10	59	0	59	59	0	0	0
17	कोल्हापूर Kolhapur	. .	2024-2025	2118	378	2496	262	2334	1140	469	635	0
			2025-2026	2234	6309	8543	3373	5170	2973	117	1080	0
			2026-2027	5170	3343	8513	2773	5740	4906	640	194	0

तक्ता ७—चालू

TABLE 7.—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
18	अमरावती Amravati . .	2024-2025	4548	10556	15104	7664	7440	4640	1232	904	664
		2025-2026	7440	12686	20126	16083	4043	2398	924	540	181
		2026-2027	4043	17864	21907	16182	5725	2765	1289	1194	477
19	अकोला Akola . .	2024-2025	270	1620	1890	1641	249	215	34	0	0
		2025-2026	249	1740	1989	1889	100	46	54	0	0
		2026-2027	100	1302	1402	1352	150	125	25	0	0
20	यवतमाळ Yavatmal . .	2024-2025	1126	1729	2855	1519	1336	1053	283	0	0
		2025-2026	1336	2602	3938	2733	1205	1182	23	0	0
		2026-2027	1205	0	0	0	0	0	0	0	0
21	बुलडाणा Buldana . .	2024-2025	3115	4	3119	58	3061	4	3057	0	0
		2025-2026	3061	885	3946	2688	1258	1024	234	0	0
		2026-2027	1258	0	0	0	0	0	0	0	0
22	वाशिम Washim	2024-2025	294	636	930	658	272	219	48	11	0
		2025-2026	272	547	819	564	255	180	64	3	0
		2026-2027	217	778	995	701	294	223	68	0	0
23	नागपूर Nagpur . .	2024-2025	116	64	180	18	162	46	0	0	116
		2025-2026	162	128	290	162	128	128	0	0	0
		2026-2027	128	0	0	0	128	128	0	0	0
24	वर्धा Wardha . .	2024-2025	1020	2155	3175	2435	740	700	0	0	0
		2025-2026	740	1767	2507	1979	528	528	0	0	0
		2026-2027	528	427	955	704	251	251	0	0	0
25	चंद्रपूर Chandrapur . .	2024-2025	238	3877	4115	3565	550	405	142	0	0
		2025-2026	550	4100	4650	4500	150	150	0	0	0
		2026-2027	150	4900	5050	4900	150	150	0	0	0
26	गडचिरोली Gadchiroli . .	2024-2025	86	235	321	186	135	116	19	0	0
		2025-2026	135	181	316	127	189	165	24	0	0
		2026-2027	189	0	189	0	189	0	0	0	0
27	भंडारा Bhandara . .	2024-2025	58	98	156	109	47	10	9	7	21
		2025-2026	47	100	147	105	42	15	10	10	7
		2026-2027	42	90	132	90	42	20	10	10	2

	गोंदिया											
28	Gondia	. .	2024-2025	224	1420	1644	1329	315	272	28	8	7
		. .	2025-2026	315	921	1236	939	297	297	0	0	0
		. .	2026-2027	297	968	1265	935	330	330	0	0	0
	छ. संभाजीनगर											
29	Chhatrapati	. .	2024-2025	360	215	575	360	215	110	90	15	0
	Sambhajinagar	. .	2025-2026	215	217	432	250	182	60	62	60	0
		. .	2026-2027	432	75	507	230	277	99	94	84	0
	बीड											
30	Beed	. .	2024-2025	177	154	331	105	226	188	31	7	0
		. .	2025-2026	226	197	423	79	344	189	119	38	0
		. .	2026-2027	344	177	521	256	285	135	58	72	0
	नांदेड											
31	Nanded	. .	2024-2025	294	1562	1856	1526	330	283	38	9	0
		. .	2025-2026	330	1644	1974	1683	291	233	48	10	0
		. .	2026-2027	291	1808	2099	1852	247	195	44	8	0
	धाराशिव											
32	Dharashiv	. .	2024-2025	378	250	628	198	430	362	68	0	0
		. .	2025-2026	430	169	599	191	408	241	167	0	0
		. .	2026-2027	408	278	686	220	466	293	173	0	0
	परभणी											
33	Parbhani	. .	2024-2025	60	180	240	180	60	60	0	0	0
		. .	2025-2026	60	198	258	180	78	78	0	0	0
		. .	2026-2027	78	225	303	180	123	123	0	0	0
	हिंगोली											
34	Hingoli	. .	2024-2025	0	95	95	95	0	0	0	0	0
		. .	2025-2026	0	105	105	105	0	0	0	0	0
		. .	2026-2027	0	110	110	110	0	0	0	0	0
	जालना											
35	Jalna	. .	2024-2025	64	92	156	85	71	62	7	2	0
		. .	2025-2026	79	173	255	124	131	131	0	0	0
		. .	2026-2027	131	105	236	189	47	47	0	0	0
	लातूर											
36	Latur	. .	2024-2025	585	1110	1695	1090	605	597	8	0	0
		. .	2025-2026	605	567	1172	635	537	435	102	0	0
		. .	2026-2027	467	110	577	350	227	175	52	0	0

फेरफाराच्या नोंदी

MUTATION ENTRIES

ज्यावेळी जमिनीच्या कब्जेदाराच्या नावात बदल होतो त्यावेळी जमीन धारण करणारा कब्जेदार अशा बदलाबाबतची जरूर ती दुरूस्ती गावचे दफ्तरी नोंद करण्यासाठी तलाठ्यास कळवितो. त्याप्रमाणे तलाठी हक्क-नोंदणी बुकात नोंद घेतो. अशा प्रकारचा बदल मंजूर करण्याचा अधिकार फक्त मंडळ निरीक्षकापेक्षा दर्जाने कमी नाहीत अशा महसुली अधिकाऱ्यांना आहे आणि नंतर हक्क नोंद दुरूस्ती प्रमाणित केली जाते.

खालील तक्ता या मुद्यांचा कार्यभार दर्शवितो.

The following table gives work-load of this item :—

तक्ता-८

TABLE-8

अनु.-क्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा District (2)	वर्ष Year (3)	वर्षारंभी शिल्लक असलेल्या फेरफाराच्या नोंदी No. of Mutation Entries pending at the beginning of the year (4)	वर्षातील आवक Receipt during the year (5)	एकूण Total (6)	वर्षात निकाली काढलेल्या फेरफाराच्या नोंदी No. of Mutation Entries disposed off during the year (7)	शिल्लक Balance (8)	तीन महिन्यां-पर्यंत Up to three Months (9)	तीन महिन्यां-हून अधिक Above three Months (10)
	मुंबई								
1	Mumbai	2024-2025	0	362	362	359	3	3	0
		2025-2026	4	412	416	406	10	10	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	मुंबई उपनगर जिल्हा								
2	M. S. D.	2024-2025	41	576	617	557	60	55	5
		2025-2026	55	108	163	0	163	163	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	ठाणे								
3	Thane	2024-2025	2775	29286	32061	0	32061	0	32061
		2025-2026	2435	28364	30799	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	पालघर								
4	Palghar	2024-2025	2758	45366	48124	45982	2142	1185	957
		2025-2026	1531	46712	48243	46521	1722	952	770
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड								
5	Raigad ..	2024-2025	3080	31212	34292	31274	3018	3005	13
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	रत्नागिरी								
6	Ratnagiri	2024-2025	13603	50114	63807	49611	14196	12535	1661
		2025-2026	14196	40074	54270	41843	12427	11409	1018
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग								
7	Sindhudurg. . ..	2024-2025	15051	35030	50081	47154	2927	2927	0
		2025-2026	2927	38533	41460	39609	1851	1851	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	नाशिक								
8	Nashik	2024-2025	7929	56123	64052	57569	6483	2132	2132
		2025-2026	38	151619	151657	141822	9835	3	9794
		2026-2027	79	154651	154730	155086	9644	48	9596
	धुळे								
9	Dhule	2024-2025	2476	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	2475	55021	57496	55005	2491	901	784
		2026-2027	801	21905	22806	21708	1098	1098	0
	नंदुरबार								
10	Nandurbar ..	2024-2025	477	23833	24310	23436	874	42	198
		2025-2026	0	31542	31542	29991	1551	0	0
		2026-2027	0	35409	35409	35409	0	0	0

तक्ता-८—चालू

TABLE-8—*contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	जळगांव								
11	Jalgaon	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	17573	200899	218472	209592	8880	2	8878
		2026-2027	8880	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर								
12	Ahilyanagar. . . .	2024-2025	9296	124799	134095	130033	4062	1501	2561
		2025-2026	2531	82615	85146	37659	27844	215	453
		2026-2027	10205	127303	137508	132905	4603	207	4396
	पुणे								
13	Pune	2024-2025	9668	257229	266897	259292	7605	4291	3314
		2025-2026	7605	259721	267326	260922	6404	3820	2854
		2026-2027	6404	269295	275699	270599	5100	3935	1165
	सोलापूर								
14	Solapur . .	2024-2025	14839	168372	183211	172391	10820	10426	394
		2025-2026	10820	109963	120783	108746	12037	11881	156
		2026-2027	11902	120959	132861	119621	13241	13069	172
	सातारा								
15	Satara	2024-2025	201	131160	131361	122993	8368	369	7999
		2025-2026	8368	107433	115801	108557	7244	260	6984
		2026-2027	13240	125221	138461	130940	7521	7379	142
	सांगली								
16	Sangli	2024-2025	6499	25367	31866	28484	3382	2257	1125
		2025-2026	3382	26264	29646	24559	5087	3066	2021
		2026-2027	5087	27438	32525	25337	7188	4212	2976
	कोल्हापूर								
17	Kolhapur	2024-2025	2160	20123	22283	19861	2002	1456	546
		2025-2026	2002	116123	118125	109939	8186	7349	837
		2026-2027	8186	112309	120495	110760	9735	8967	0768
	अमरावती								
18	Amravati	2024-2025	854	11126	11980	2239	9741	3458	6283
		2025-2026	9741	76770	86511	74039	2731	2730	1
		2026-2027	2731	0	0	0	0	0	0
	अकोला								
19	Akola . .	2024-2025	0	63503	63503	63503	0	0	0
		2025-2026	0	84265	84265	84265	0	0	0
		2026-2027	0	90300	90300	90300	0	0	0
	वाशिम								
20	Washim	2024-2025	874	34911	35785	35785	0	0	0
		2025-2026	0	24193	24193	22611	1582	0	0
		2026-2027	1582	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ								
21	Yavatmal . .	2024-2025	2673	3348	6021	4526	1495	501	3
		2025-2026	1495	55969	57464	54174	3290	3275	15
		2026-2027	3290	0	0	0	0	0	0
	बुलडाणा								
22	Buldana	2024-2025	3055	8084	11139	9705	1434	997	437
		2025-2026	1434	13897	15331	14986	345	345	0
		2026-2027	345	0	0	0	0	0	0
	नागपूर								
23	Nagpur	2024-2025	6388	50972	57360	51359	6001	5702	299
		2025-2026	6001	80631	86632	75299	11333	9326	2007
		2026-2027	11332	0	11332	0	11332	11332	0

तक्ता-८—चालू

TABLE-8—*contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	वर्धा								
24	Wardha	2024-2025	1283	24676	25959	24581	1378	1096	282
		2025-2026	1378	32674	34052	33045	1007	731	276
		2026-2027	1007	38759	39766	39146	620	592	28
	गोंदिया								
25	Gondia	2024-2025	2798	46016	48814	45824	2990	2956	51
		2025-2026	2990	92032	95022	91648	3374	3374	0
		2026-2027	3374	0	3374	0	3374	0	0
	भंडारा								
26	Bhandara . .	2024-2025	43	141402	141445	140302	1143	1142	1
		2025-2026	1143	150000	151143	149918	1225	1224	1
		2026-2027	1225	22573	23798	20048	3750	3725	25
	चंद्रपूर								
27	Chandrapur. . . .	2024-2025	264	11868	12132	11977	155	155	0
		2025-2026	155	49916	50071	46767	3304	3275	29
		2026-2027	3304	0	3304	0	3304	3304	0
	गडचिरोली								
28	Gadchiroli	2024-2025	512	12188	12700	12107	593	80	513
		2025-2026	593	12298	12891	11626	1265	238	1027
		2026-2027	1265	12957	14222	13344	878	282	596
	छ. संभाजीनगर								
29	Chhatrapati . .	2024-2025	959	67873	68832	67212	1620	1620	0
	Sambhajinagar	2025-2026	1620	68873	70493	68212	2281	2281	0
		2026-2027	2281	65510	67791	65889	1902	905	987
	बीड								
30	Beed	2024-2025	3047	60938	63985	61558	2427	1200	1227
		2025-2026	2427	67033	69460	67714	1746	1346	400
		2026-2027	1746	73128	74874	72530	2344	2000	344
	नांदेड								
31	Nanded . .	2024-2025	8820	50226	59046	45536	13510	4224	9286
		2025-2026	13510	46938	60448	46647	13801	3993	9808
		2026-2027	13801	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव								
32	Dharashiv . .	2024-2025	4508	66677	71185	70948	237	229	8
		2025-2026	237	27877	28114	25467	2647	2620	27
		2026-2027	2647	39899	42546	38686	3860	3825	35
	परभणी								
33	Parbhani . .	2024-2025	3006	54500	57506	52106	5400	5205	195
		2025-2026	5400	50086	55486	45137	10349	9500	849
		2026-2027	7704	61963	69667	57006	12661	12485	176
	हिंगोली								
34	Hingoli	2024-2025	12661	14153	16241	15086	1155	1152	3
		2025-2026	1155	14860	16015	15215	800	800	0
		2026-2027	800	17530	18330	17726	604	604	0
	जालना								
35	Jalna	2024-2025	4353	59963	64316	56933	7383	7344	39
		2025-2026	7383	67192	74575	63450	11125	11094	31
		2026-2027	11125	42230	53355	50830	2525	2514	11
	लातूर								
36	Latur	2024-2025	2045	31067	34012	30402	3610	1420	2190
		2025-2026	3610	34174	37784	33442	4342	1582	2780
		2026-2027	4342	37591	41933	36786	5147	1718	3429

सीमा चिन्हांची दुरूस्ती

महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियमातील कलम १४० व जमीन महसूल (सीमा व सीमा चिन्हे) नियम, १९६९ अन्वये प्रत्येक जमीनधारकास हद्दीच्या निशाण्या सुव्यवस्थित ठेवाव्या लागतात. एखादा जमीनधारक १ फेब्रुवारीपर्यंत जमिनीच्या चिन्हाच्या दुरूस्ती करण्याचे कामी कसूर करीत असेल तर त्या चिन्हाची दुरूस्ती शासनाचे खर्चाने करण्यात येते व याकरिता येणारा खर्च संबंधित जमीनधारकांकडून जमीन महसुलांची थकबाकी म्हणून वसूल करण्यात येते.

दरवर्षी खातेदारास गाव नमुना नं. ७/१२ उताऱ्याचे वितरण

शेतकऱ्यांना त्यांच्या जमिनीचे अधिकार अभिलेख सहजपणे व दरवर्षी उपलब्ध व्हावेत या दृष्टीने दिनांक १ मार्च, १९९६ पासून दरवर्षी खातेदाराला गाव नमुना नं. ७/१२ उताऱ्याचे वितरण ही योजना राज्यात राबविण्यात येत आहे. या योजने अंतर्गत वितरण करावयाच्या ७/१२ उताऱ्याचे वाटप, गाव, सज्जा, तालुका, जिल्हा मुख्यालये या ठिकाणी शक्यतो सार्वजनिकरित्या लोकप्रतिनिधी किंवा प्रतिष्ठित व्यक्तींच्या उपस्थितीत पूर्वनियोजन करून करण्यात येते. याशिवाय तलाठी ७/१२ वाटपाचे काम त्यांची नित्याची कामे सांभाळून करीत असतात. उताऱ्याचे नमुनेही त्यांनी स्वतःच उपलब्ध करून घ्यावयाचे आहेत. प्रत्येक उताऱ्यासाठी रुपये २ इतकी नमुना फी घेण्याची मुभा देण्यात आली आहे.

तक्ता ९ (अ)

खालील तक्ता ७/१२ उताऱ्यांच्या वाटपाची प्रगती दर्शवितो.

The following table indicates the progress made in the distribution of 7/12 extracts.

"दरवर्षी खातेदारांना गाव नमुना नंबर ७/१२ उताऱ्याचे वितरण" या योजनेचा
खरीप हंगामातील माहे सप्टेंबर, २०२५ अखेरचा प्रगती अहवाल

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	खरीप हंगामातील एकूण खातेदार	खरीप हंगामातील खातेदारांना वितरीत करावयाच्या ७/१२ उताऱ्यांची एकूण संख्या	माहे ऑगस्ट, २०२५ अखेर वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या		माहे सप्टेंबर, २०२५ अखेर वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या		माहे सप्टेंबर, २०२५ अखेर प्रत्यक्ष वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या	झालेल्या कामाची एकूण टक्केवारी (रकाना क्र. ४ च्या तुलनेत)
				खातेदार	७/१२ उताऱ्यांची संख्या	खातेदार	७/१२ उताऱ्यांची संख्या		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५अ)	(५ब)	(६अ)	(६ब)	(७)	(८)
१.	मुंबई शहर ..	०	०	०	०	०	०	०	०
२.	मुंबई उपनगर	०	०	०	०	०	०	०	०
३.	ठाणे	०	०	०	०	०	०	०	०
४.	पालघर	२१३२६८	३०७९२८	१४१२५०	१५८३९८	११२५२१	१२७५२७	२८२८२५	९१.८५
५.	रायगड	३४६३८०	५०१९७७	६५६०६	८२३१०	५००७२	८३२२६	१६२७२१	३२.४२
६.	रत्नागिरी	०	०	०	०	०	०	०	०
७.	सिंधुदुर्ग	९०२८६	१०५२७४	४८१९७	५५१६७	२३२२५	४१५०२	९६६६९	९१.८३
	कोकण विभाग एकूण ..	६४९९३४	९१५१७९	२५५०५३	२९५८७५	१८५८१८	२५२२५५	५४२२१५	५९.२५
८.	पुणे	८३५२७८५	७५१२९१	२०२१३१	२३१०१७	१७१२४५	१९९२११	४३०२२८	६१.५२
९.	सातारा	१५०३४२२	१७९००८४	११४२७७	६४९३४१	१२६४६२	७०५३२५	१३५२२८६	७५.५४
१०.	सांगली	६०१२४८	५८६१४६	३६५८१२	२४७९३९	२३५४३६	१६५२९३	४१३२३२	७०.५०
११.	सोलापूर	१३०००२५	८४५२०१	३५६४३९	३३६७१५	२७७२४५	३९६७४८	७३३४६३	८६.७८
१२.	कोल्हापूर	११०९२६६	१२०७५००	४५१५६६	४७१५६६	४०२०९५	४१२०६५	८८३६३१	७३.१८
	पुणे विभाग एकूण ..	१२८६६७४६	५१८०२२२	१४९०२२५	१९३६५७८	१२१२४८३	१८७८६४२	३८१२८४०	७३.६०

तक्ता ९(अ) — चालू

(१)	(२)	(३)	(४)	(५अ)	(५ब)	(६अ)	(६ब)	(७)	(८)
१३	नाशिक ..	९९३१०३	८९६९१७	१९९९१६	२२५१५६	१९९७४३	२२५३८७	४६७७१५	५२.२५
१४	धुळे	४०४२६९	५००५२९	७९२९३	९४६२८	२९३०७	३३१५८	३६५२१७	७२.९७
१५	नंदुरबार	१६२३९५	१५८१८८	१६२३९५	२१४७८	१६२३९५	२१४७८	४५९३७	४२.६१
१६	जळगाव	८४२१०४	७४५१०४	८४२१०४	४३०२५२	८४२१०४	२८०००८	७१०२६०	९५.३२
१७	अहिल्यानगर	७४४३०३	१३०२४०८	२८२८३५	४९४९४१४	४२४२५३	७४२३७३	१२७३२८७	९७.७६
	नाशिक विभाग एकूण ..	३१४६१७४	३६०३१४६	१५६६५४३	५७२०९२८	१६५७८०२	१३०२४०४	२८६२४१६	७९.४४
१८	अमरावती	१८४५२०	१२७९१८	१४८५६५	१८५६८४	१२८५४७	११९५२१	१०७५२६	८४.०६
१९	अकोला	३४७०२४	२४७०२४	१६५२७०	१६८५२०	१६८१२२	१७०२६८	३३८३९०	९९.२
२०	वाशिम	२७६९८०	१६२७९४	११४७४२	११८५६५	११०२३०	१२१७८०	१२१७८०	७४.८१
२१	बुलडाणा	५७१३९५	३५२१६५	१८२५०१	१८२५०१	२७८८८२	२७८८८२	२७८८८२	७९.१९
२२	यवतमाळ	४६६७९१	६९५३९२	४६६७९१	४१५४३७९	४६६७९१	४१८४१६५	२९७८६	४.२८
	अमरावती विभाग एकूण ..	१८४६७१०	१५८५२९३	१०७७८६९	४८०९६४९	११५२५७२	४८७४६१६	८७६३६४	५५.२८
२३	नागपूर	३५३२६७	४३१६३०	१६३२९७	२०५५२४	१५७०८०	१८६०८९	२८५४०६	५४.१७
२४	वर्धा	२५०८७५	२५४९७६	७३९८१	६६९०४	५५५५५	५४७०७	१२१६११	३३.४३
२५	भंडारा	२७१५१३	४२०६३२	२७७०७	५५६५७	२६४१७	३९५९०	९२२४७	३६.९९
२६	गोंदिया	३४१८९०	४८७१०७	६७३२९	८७७१२	४९४६०	८२२२१२	१६३११९	२६.३४
२७	चंद्रपूर	३६१४८९	७०७९०४	८२९०८	२२४५५१	७२०९४	२११९९२	४६७०६७	८४.०१
२८	गडचिरोली	१७०८३४	७६५२४२	७०४२७	४९४६६८	४९९१४	१९५९९६	६५८५६८	६६.६३
	नागपूर विभाग एकूण ..	१७४९८६८	३०६७४११	४८५६४९	११३५०१६	४१०५२०	१५१०५८६	१७८८०१८	५३.१८
२९	छ. संभाजीनगर.	६२१६१०	६४५२५२	५९७३१२	६१२११०	२४२९८	३३१४२	६४५२५२	१००%
३०	जालना	८१०५०९	१४६३१८२	८०४०२७	१४५६७००	६४८२	६४८२	१४६३१८२	१००%
३१	परभणी	५४४८५६	५२४८५६	४९८९२०	४९८९२०	२५९३६	२५९३६	५२४८५६	१००%
३२	हिंगोली	३६३९९०	३६३९९०	३६३९९०	३६३९९०	४५३६०	४५३६०	४०९३५०	१००%
३३	नांदेड	९९१८९०	९९१८९०	६३३३७९	६३३३७९	३५८५११	३५८५११	९९१८९०	१००%
३४	बीड	८४०५३०	४३२२१२	५७८३०५	२८५५३८	१४६६७४	१४६६७४	४३२२१२	१००%
३५	धाराशिव	५९०५७२	४९९३३२	४३६२३६	४६३५१८	३०३८	३४६२	४६६९८०	९३.५२%
३६	लातूर	५१९२७४	५१९२७४	३९२४५९	४०४२३३	१२६८१५	१३०६१९	५३४८५२	१००%
	छ. संभाजीनगर विभाग एकूण	५२६३२३१	५४३९९८८	४३०४६२८	४७१८३८८	७३७११४	७५०१८६	५४६८५७४	१००

"दरवर्षी खातेदारांना गाव नमुना नंबर ७/१२ उताऱ्याचे वितरण" या योजनेचा
रब्बी हंगामातील माहे एप्रिल, २०२५ अखेरचा प्रगती अहवाल
तक्ता ९ (ब)

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	रब्बी हंगामातील एकूण खातेदार	रब्बी हंगामातील खातेदारांना वितरीत करावयाच्या ७/१२ उताऱ्यांची एकूण संख्या	माहे मार्च, **२०२५** प्रत्यक्ष वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या		माहे एप्रिल, **२०२५** मध्ये प्रत्यक्ष वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या		माहे एप्रिल, **२०२५** अखेर प्रत्यक्ष वितरीत केलेल्या ७/१२ ची संख्या	झालेल्या कामाची एकूण टक्केवारी (रकाना क्र. ४ च्या तुलनेत)
				खातेदार	७/१२ उताऱ्यांची संख्या	खातेदार	७/१२ उताऱ्यांची संख्या		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५अ)	(५ब)	(६अ)	(६ब)	(७)	(८)
१	मुंबई शहर	०	०	०	०	०	०	०	०
२	मुंबई उपनगर	०	०	०	०	०	०	०	०
३	ठाणे	०	०	०	०	०	०	०	०
४	पालघर	२१३२६८	३३२११०	१११५२१	१३८७१२	९१५४७	१४२२३१	२८८९४३	८७.००
५	रायगड	११८३३२	१४८५१५	१६९२२	२९६०८	१४३२१	२६८९५	५६६३३	३८.१३
६	रत्नागिरी	०	०	०	०	०	०	०	०
७	सिंधुदुर्ग	१२८२४	४५०७४	८६६४	३२१२७	३३४५	११३६७	४३४९४	९६.४९
	कोकण विभाग एकूण .	३४४४२४	४२५६९९	१३७१०७	२००४४७	१०९२१३	१८०४९३	३८९०७०	७४.०१
८	पुणे	५८६२३२	५०२७९१	१३१२३५	१४५२९५	१३४२८१	१४८१७१	२९३४६६	५०.०६
९	सातारा	१०९७२१६	७९४७३८	१३४४९९	२६२५७०	१३३०८६	२८३३२०	५४१९५६	६८.१९
१०	सांगली	४४२६३०	४४१३३२	२६५५७८	१५८८७९	१७७०५२	१०५९२०	२६४७९९	६०.००
११	सोलापूर	१३००२५	११४८०२०	५५६५२३	४५५०६५	६२७८५७	५६३४०४	१०१८४६९	८८.७२
१२	कोल्हापूर	५७०११७	५३०७१५	१५८७००	२२५९८७	१३१२५६	१४६५९८	३७२५८५	७०.२०
	पुणे विभाग एकूण . .	३९९६२२०	३४१७५९६	१२४६५३५	१२४७७९६	१२०३५३२	१२४७४१३	२४९१२७५	७२.९०
१३	नाशिक	५८८४४३	६५३२४१	७३६७७	९७४०९	८५३१२	९४२०२	२९६६४३	४५.४१
१४	धुळे	२७४४३०	३०६०५०	३४३७१	४१०७१	२०६२८	२०६९६	२०३६५६	६६.५४
१५	जळगाव	८४२१०४	२५२०४३	८४२१०४	१४५२२८	८४२१०४	९९८१५	२४५०४३	९७.२२
१६	अहिल्यानगर	५१२८२३	१०८९६५६	३३९६९३	७२१७८८	१३२१०४	२८०६९५	१००२४८३	९२.००
१७	नंदुरबार	७२४८७	६८९५७	७२४८७	१६५४७	७२४८७	२१५७८	२१५४८	५२.५५
	नाशिक विभाग एकूण . .	२२९०२८७	२३६९९४७	१३६२३३२	१०२२०४३	११५२६३५	५१६९५६	१७६९३८३	७४.६६

तक्ता ९(ब)—चालू

(१)	(२)	(३)	(४)	(५अ)	(५ब)	(६अ)	(६ब)	(७)	(८)
१८	अमरावती	१८४५२०	१२७९१८	१४८५६५	१८५६८४	१२८५४७	११९५२१	१०७५२६	८४.०६
१९	अकोला	३४७०२४	२४७०२४	१६५२७०	१६८५२०	१६८१२२	१७०२६८	३३८३९०	९९.२
२०	वाशिम	२७६९८०	१६२७९४	११४७४२	११८५६५	११०२३०	१२१७८०	१२१७८०	७४.८१
२१	बुलढाणा	५७१३९५	५७१३९५	२०३२४३	२०३२४३	५१४९६९	५१४९६९	५१४९६९	९०.१२
२२	यवतमाळ	४६६७९१	६९५३९२	४६६७९१	४१५४३७९	४६६७९१	४१८४१६५	२९७८६	४.२८
	अमरावती विभाग एकूण. .	१८४६७१०	१८०४५२३	१०९८६११	४८३०३९१	१३८८६५९	५११०७०३	१११२४५१	६१.६५
२३	नागपूर	२८८८०९	२९५१३६	९१०६२	१०५७५३	८७६३	१९७८९	१५९८८२	५४.१७
२४	वर्धा	९१७४८	९२५८५	१८९६९	१८१८६	१३४०७	१२७६७	३०९५३	३३.४३
२५	भंडारा	१८२७७२	२६३८११	२११९६	२६९७८	४१११६	७०६१६	९७५९४	३६.९९
२६	गोंदिया	२३८१२४	४६१३१५	४३४७९	७३६८०	४७५७१	७८६८३	१२१५२९	२६.३४
२७	चंद्रपूर	१४१३८०	४०२४५०	३२८२८	१६६४२०	३५७३३	१७३४९७	३३८०९१	८४.०१
२८	गडचिरोली	६०६४४	४२८९५५	२६४१६	१४३४१९	२३८१६	१४६५१७	२८५८१२	६६.६३
	नागपूर विभाग एकूण . .	१००३४७७	१९४४२५२	२३३९५०	५३४४३६	१७०४०६	५०१८६९	१०३३८६१	५३.१८
२९	छ. संभाजीनगर. . . .	२६०५९५	२७९८७९	२२४१८६	२५१०१३	३६४०९	२८८६६	२७९८७९	१००
३०	जालना	७११४४६	१४३२४०९	७०५०२०	१४२५९८३	६४२६	६४२६	१४३२४०९	१००
३१	परभणी	४११४३०	४११४३०	३५५६१०	३५५६१०	५५८२०	५५८२०	४११४३०	१००
३२	हिंगोली	७३६२५	७३६२५	६५८९०	६५८९०	७७३५	७७३५	७३६२५	१००
३३	नांदेड	२८११३०	२८११३०	१९६७९१	१९६७९१	८४३३९	८४३३९	२८११३०	१००
३४	बीड	७९१४५०	३५३३१२	४७९५६०	२१३१२५	४४४८१८	१३९३४८	३५२४७२	९९
३५	धाराशिव	४२९०६१	३८४८९०	३५२६०८	३५२५१२	१९२०	२०१६	३५४५२८	९२
३६	लातूर	१८०४९८	१८०४९८	१४४७१८	१४९०६०	३५७८०	३६८५३	१८५९१३	१००
	छ.संभाजीनगर विभाग एकूण. .	३१३९२३५	३३९७१७३	२५२४३८३	३००९९८४	६७३२४७	३६१४०३	३३७१३८७	९९

कुळ कायदे

कुळ कायद्याची अंमलबजावणी

पश्चिम महाराष्ट्रात मुंबई कुळ वहिवाट व शेत जमीन अधिनियम, १९४८, विदर्भात मुंबई कुळ वहिवाट व शेत जमीन (विदर्भ विभाग) अधिनियम, १९५८ व मराठवाड्यात आणि विदर्भातील राजुरा तालुक्यात हैद्राबाद कुळ वहिवाट व शेत जमीन अधिनियम, १९५० हे तीन कायदे अंमलात आहेत.

वरील तिन्ही कायद्यातील तरतुदी जवळजवळ सारख्याच आहेत. सुरुवातीस कुळाकडे असलेल्या जमिनीच्या कुळ वहिवाटीची शाश्वती व कुळाने द्यावयाची खंडाची मर्यादा ठरविणे एवढेच या कायद्याचे मर्यादित स्वरूप होते. नंतर "कसेल त्याची जमीन" या धोरणाची अंमलबजावणी करण्यासाठी या कायद्यात १९५४ व १९५६ मध्ये सुधारणा करण्यात आल्या. या सुधारणानुसार कुळांना काही निर्धारित दिनांकांना त्यांनी कुळ म्हणून धारणा केलेल्या जमिनीचे (जेथे कुळ अथवा जमीन मालक अज्ञान, विधवा, अपंग अगर सशस्त्र दलातील व्यक्ती आहे अशी प्रकरणे वगळून) मालकी हक्क प्राप्त करून देण्यात आले. या तरतुदीनुसार ३१ मार्च, २००४ पर्यंत १४.९२ लाख कुळांना १७.३६ लाख हेक्टर एवढ्या जमिनीचे मालकी हक्क प्राप्त करून देण्यात आले.

कुळ म्हणून धारण केलेल्या जमिनीचे कुळ कायद्यानुसार ज्या कुळांना मालकी हक्क प्राप्त झाले आहेत, त्यांनी जमीन मालकांना अशा जमिनीची खरेदीची किंमत शेतजमीन न्यायाधिकरणामार्फत द्यावयाची आहे. ही खरेदीची किंमत जमिनीच्या शेतकऱ्याच्या काही पट एवढी असते व ती कुळ खरेदीदाराने जास्तीत जास्त बारा वार्षिक हप्त्यात द्यावयाची असते. शेत जमीन न्यायाधिकरणांनी कुळ खरेदीदारांनी द्यावयाची खरेदीची किंमत ६२.०० कोटी रुपये ठरविली आहे. त्यापैकी ३१ मार्च, २००४ पर्यंत ५६.३७ कोटी रुपये एवढी रक्कम कुळ खरेदीदारांकडून वसूल करण्यात आली आहे.

खरेदीच्या किंमतीची उर्वरित रक्कम वसूल करण्याची तसेच ज्या कुळ खरेदीदारांनी खरेदीची सर्व रक्कम भरलेली आहे, त्यांना जमीन खरेदीचे प्रमाणपत्र देऊन जमिनीचे संपूर्ण हक्क मिळवून देण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

आदिवासींना जमिनी प्रत्यार्पित करण्याबाबतच्या उपाययोजना :

आदिवासींनी धारण केलेल्या जमिनी हस्तांतरित करण्यावर शासनाने महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ अन्वये निर्बंध घातले होते. तथापि, असे निर्बंध असतानासुद्धा आदिवासींच्या मालकीच्या जमिनी त्यांचेकडून हिरावून घेतल्या जावू नयेत, तसेच बिगर आदिवासींकडे गेलेल्या जमिनी आदिवासींना परत करण्यासाठी खालील दोन कायदे करून उपाययोजना केली आहे.

(१) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता आणि कुळ वहिवाट विधी (सुधारणा) अधिनियम, १९७४ (सन १९७४ चा महाराष्ट्र अधिनियम, क्रमांक ३५).

(२) महाराष्ट्र अनुसूचित जमातींना जमिनी प्रत्यार्पित करणे अधिनियम, १९७४ (सन १९७५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १४).

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता आणि कुळ वहिवाट विधी (सुधारणा) अधिनियम, १९७४, दिनांक ६ जुलै, १९७४ पासून अंमलात आलेला आहे. या अधिनियमामध्ये आदिवासी व्यक्तीची जमीन बिगर आदिवासी व्यक्तीस ५ वर्षांपर्यंत भाडेपट्ट्याने देण्यापूर्वी, गहाण देण्यापूर्वी जिल्हाधिकारी यांची व इतर सर्व बाबतीत म्हणजेच विक्री करून (दिवाणी न्यायालयाच्या हुकूमनाम्याची किंवा कोणत्याही न्यायाधिकरणाच्या निवाड्याची किंवा प्राधिकरणाच्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी केलेली विक्री धरुन), देणगी देऊन, अदलाबदल करून, गहाण ठेवून किंवा अन्य प्रकारे बिगर आदिवासी व्यक्तीस हस्तांतरित करण्यापूर्वी शासनाची पूर्वमंजुरी घेण्याची तरतूद विहित करण्यात आलेली आहे. सदर निर्बंध पाहता यापुढे जिल्हाधिकारी व शासनाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय कोणीही आदिवासी व्यक्ती त्याची जमीन बिगर आदिवासी व्यक्तीकडे हस्तांतरित करू शकणार नाही.

दुसरी उपाययोजना म्हणजे महाराष्ट्र अनुसूचित जमातींना जमिनी प्रत्यार्पित करणे अधिनियम, १९७४. यात दिनांक १ एप्रिल, १९५७ ते दिनांक ६ जुलै, १९७४ या कालावधीत आदिवासी व्यक्तींच्या ज्या जमिनी बिगर आदिवासी व्यक्तींना हस्तांतरित (अदलाबदलीच्या व्यवहारासह) झालेल्या आहेत, त्याबाबत चौकशी करून सदर जमिनी मूळ आदिवासी खातेदारांना परत करण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. सदर अधिनियम दिनांक ६ जुलै, १९७४ पासून अंमलात आलेला आहे. या अधिनियमामध्ये आदिवासींच्या जमिनी उपरोक्त दिनांक १-४-१९५७ ते दिनांक ६-७-१९७४ या कालावधीत हस्तांतरित झालेल्या असल्यास त्या प्रत्यार्पित करण्यासाठी आदिवासी खातेदारांनी जिल्हाधिकाऱ्यांकडे अर्ज करण्याची मुदत ३० वर्षे इतकी विहित करण्यात आली होती. सदर मुदत सन २००४ मध्ये संपुष्टात आल्यानंतर आदिवासी व्यक्तींचे हित विचारात घेता ती मुदत दिनांक ६ जुलै, २००४ पासून पूर्वलक्षी प्रभावाने आणखी ३० वर्षांसाठी वाढविण्यात आलेली आहे.

खाली नमूद केलेला तक्ता मुंबई कुळवहिवाट आणि शेत जमीन अधिनियम/हैद्राबाद कुळवहिवाट व शेत जमीन अधिनियम आणि शेत जमीन

The following Table indicates the cases decided by the Agricultural Land Tribunals under the provisions of Bombay Tenancy

तक्ता

TABLE

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	निकाली काढावयाच्या प्रकरणांची संख्या No. of cases to be decided	निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases decided	प्रलंबित प्रकरणांची संख्या No. of cases Pending	ज्यात खरेदीची किंमत ठरवावयाची आहे अशा प्रकरणांची संख्या रकाना (५) पैकी No. of cases in which P. P. is fixed out of Col. (5)	वर्षारंभीच्या सुरुवातीला खरेदीची किंमत ठरविली आहे त्यांची थकबाकी Arrears of P. P. at the beginning of the year	वर्षाची मागणी Demand for the year
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	मुंबई उपनगर जिल्हा							
1	M. S. D.	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	ठाणे							
2	Thane ..	2024-2025	2295	417	1878	205	17.32	19.56
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	पालघर							
3	Palghar ..	2024-2025	141	23	118	80	3462	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	रायगड							
4	Raigad	2024-2025	398	215	183	99	30043.147	34990.786
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	रत्नागिरी							
5	Ratnagiri	2024-2025	3930	2815	1115	625	0	12.96
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग							
6	Sindhudurg. . ..	2024-2025	2323	916	1407	775	1.90	2.75
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	नाशिक							
7	Nasik	2024-2025	0	0	9	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	धुळे							
8	Dhule	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	नंदुरबार							
9	Nandurbar ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	जळगाव							
10	Jalgaon ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर							
11	Ahilyanagar ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0

अधिनियम (विदर्भ विभाग) कायदा, १९५८ याखाली जमीन न्यायाधिकरण यांनी काढलेली प्रकरणे दाखवितो.

Agricultural Lands Act/Hyderabad Tenancy and Agricultural Lands Act and Agricultural Lands (Vidarbha Region) Act, 1958

१० (रुपये हजारात)

10 (Rs. in thousand)

वर्षातील वसुली Recovery during the year	वसूल करावयाची बाकी Balance to be recovered	जमीन मालकांस जमीन खरेदीची दिलेली रक्कम Amount of P. P. paid to the landlords	जमीन मालकांना अदा करावयाची खरेदी किंमतीची रक्कम म्हणजेच ३१ मार्च रोजी असलेली पी.एल.ए. मधील शिल्लक Amount of P. P. to be paid to L.L.*i.e.*P.L.A. balance as on 31st March	ज्या प्रकरणांमध्ये कुळांनी खरेदी किंमतीची रक्कम पूर्णपणे फेड केली आहे अशांची संख्या No. of cases in which full payment of P.P. is made by the tenant	खरेदीचे दाखले दिलेले आहेत अशा प्रकरणांची संख्या No. of cases which purchase certificates are issued	खरेदीचे दाखले ज्या प्रकरणामध्ये द्यावयाचे राहिले आहेत अशा प्रकरणांची संख्या No. of cases which purchase certificates to be issued
(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
10.78	8.78	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
467959	11005.3	0	3770754	89	89	5
0	0	0	0	0	0	0
12266.46	52767.473	11.096	61488.97	881	754	127
0	0	0	0	0	0	0
12.96	0	20.74	1645.98	690	685	5
0	0	0	0	0	0	0
1.01	1.52	0.52	22.85	2326	225	103
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0

तक्ता
TABLE

(1)	(2)		(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	पुणे								
12	Pune	. .	2024-2025	74	0	74	0	0	9500
			2025-2026	74	4	70	4	0	25684
	सोलापूर								
13	Solapur	. .	2024-2025	21	16	5	5	19.71	142.23
			2025-2026	12	8	4	4	214.82	250.21
	सातारा								
14	Satara	. .	2024-2025	18	16	2	0	882	30208
			2025-2026	211	52	159	18	9688	27503
	सांगली								
15	Sangli	. .	2024-2025	139	38	101	37	63645	918256
			2025-2026	105	0	105	53	80564	918256
	कोल्हापूर								
16	Kolhapur	. .	2024-2025	318	80	238	64	2443	512314
			2025-2026	108	29	79	22	13973	204625
	अमरावती								
17	Amravati	. .	2024-2025	69	20	52	1	0	0
			2025-2026	47	14	36	13	2	1
	अकोला								
18	Akola	. .	2024-2025	112	97	15	3	0	185497
			2025-2026	09	3	6	1	0	27418
	यवतमाळ								
19	Yavatmal	. .	2024-2025	8	8	0	6	0	13499
			2025-2026	3	3	0	2	0	860
	बुलडाणा								
20	Buldhana	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	वाशिम								
21	Washim	. .	2024-2025	11	7	4	1	0	912
			2025-2026	13	7	6	1	0	0
	नागपूर								
22	Nagpur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	वर्धा								
23	Wardha	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	चंद्रपूर								
24	Chandrapur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	गडचिरोली								
25	Gadchiroli	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0

१०—चालू
10—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
0	95000	203737	203737	19	19	0
7719	17965	0	780318	2	3	2
158.48	12.51	30.46	1208.15	5	14	3
236.16	2.05	223.82	14.39	3	7	1
31090	0	0	59526	13	13	0
22955	4548	0	2067384	22	22	0
41459	876797	0	0	0	22	17
0	876797	0	0	0	0	0
311132	181182	55000	4162323	44	50	10
58882	145743	0	1750390	10	14	5
0	0	1089	1089	1	1	5
12560	1	24590	16424	13784	11	6
185497	0	7197	7197	97	8	8
17856	0	17856	17856	3	1	1
5449	9545	1520	0	5	5	0
860	0	860	0	2	2	2
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
912	0	0	0	1	1	1
0	0	0	0	0	0	1
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0

तक्ता
TABLE

(1)	(2)		(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	भंडारा								
26	Bhandara	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	गोंदिया								
27	Gondia	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर								
28	Chhatrpati	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
	Sambhajinagar		2025-2026	0	0	0	0	0	0
	बीड								
29	Beed	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	नांदेड								
30	Nanded	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव								
31	Dharashiv	. .	2024-2025	124	21	103	10	0	0
			2025-2026	130	50	80	7	0	0
	परभणी								
32	Parbhani	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली								
33	Hingoli	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	जालना								
34	Jalna	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
	लातूर								
35	Latur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0

१०—चालू
10—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0

कमाल जमीन धारणा

IMPLEMENTATION OF

भूमिहीन शेतमजुरांना शेतीची जमीन उपलब्ध करण्यासाठी महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१, दिनांक २६-१-१९६२ पासून अंमलात आला. या कायद्यानुसार व्यक्तिगत शेतजमीन धारणेवर कमाल मर्यादा ठरविण्यात आली होती. जलसिंचनाखालील जमिनीकरिता पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार कमाल मर्यादा क्षेत्र १८ एकर पर्यंत करण्यात आले होते. कोरडवाहू जमिनीकरिता राज्याची एकूण सात प्रकारच्या स्थानिक क्षेत्रात विभागणी करण्यात आली होती व त्या प्रत्येक क्षेत्राकरिता ६६ ते १२६ एकर पर्यंत कमाल मर्यादा क्षेत्र ठरविण्यात आले होते.

कमाल जमीन धारणा अधिनियम, १९६१ अन्वये झालेल्या प्रगतीचा आढावा घेता असे दिसून आले की, सदरहू अधिनियमाखाली ठरविण्यात आलेली कमाल मर्यादा आणि सर्वसाधारण धारण क्षेत्र यामधील तफावत फार मोठी आहे. तसेच बहुसंख्य भूमिहीन मजुरांना जमीन द्यावयाची आहे. म्हणून कमाल जमीन धारणेची मर्यादा सुधारित कायद्यान्वये कमी करण्यात आली. हा सुधारित कायदा दिनांक २-१०-१९७५ पासून अंमलात आला.

२. या कायद्यानुसार बागायत जमिनीकरिता पाण्याच्या पुरवठ्यानुरूप १८ ते ३६ एकरांची कमाल मर्यादा क्षेत्र ठरविण्यात आले आहे. कोरडवाहू जमिनीच्या बाबतीत खात्रीलायक पावसाच्या क्षेत्रातील भाताच्या लागवडीखालील जमिनीकरिता ३६ एकर व इतर सर्व जमिनीकरिता ५४ एकराची कमाल मर्यादा ठरविण्यात आली आहे. सुधारित कमाल मर्यादेसाठी कुटुंब (पती, पत्नी व अज्ञान मुले) हा घटक समजला जातो.

अतिरिक्त म्हणून ठरविलेली जमीन

The Table showing the land declared

तक्ता

TABLE

अनु-क्रमांक	जिल्हा	वर्ष	निकाली काढलेली प्रकरणे	शिल्लक प्रकरणे	अतिरिक्त म्हणून ठरविलेल्या जमिनीचे क्षेत्र	वाटप केलेले क्षेत्र		स्तंभ (७) मधील		
						जमीन दिलेल्यांची संख्या	क्षेत्र	अनुसूचित जाती	अनुसूचित जमाती	भटक्या जमाती
						Area Distributed		Break-up of allottees		
Serial No.	District	Year	Cases decided	Cases pending	Area declared surplus	No. of allottees	Area	S. C.	S. T.	N. T.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1	ठाणे Thane	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
2	पालघर Palghar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
3	रायगड Raigad	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
4	रत्नागिरी Ratnagiri	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
6	नाशिक Nasik	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0

अधिनियमाची अंमलबजावणी

CEILING ACT

३. अतिरिक्त म्हणून संपादन केलेल्या जमिनीची नुकसान भरपाई मूळ मालकाला देण्याबाबत या कायद्यात तरतूद आहे. भरपाईची रक्कम हस्तांतरण योग्य रोख्यात ३ टक्के व्याजाच्या दराने द्यायचे आहे.

४. दोन्ही अधिनियमाखाली मार्च, २००९ अखेरपर्यंत २,९३,७६८.२१ हेक्टर जमीन अतिरिक्त म्हणून घोषित करण्यात आली. त्यापैकी २,७१,५८१.६४ हेक्टर जमीन प्रत्यक्ष ताब्यात घेण्यात आली असून १,३९,७५३ लाभार्थ्यांना २,५६,७४०.१३ हेक्टर जमीन वाटप करण्यात आली. याशिवाय खाजगी साखर कारखान्यांच्या ऊस मळ्यातील ३४.५१५ हेक्टर जमीन महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित, पुणे या उपक्रमाकडे देण्यात आली आहे.

५. सन २००७-०८ या वर्षापर्यंत या अधिनियमान्वये अतिरिक्त ठरलेल्या जमिनीचे भूमिहीनांना वाटप हा मुद्दा केंद्र शासनाच्या २० कलमी कार्यक्रमात अंतर्भूत होता. तथापि, १ एप्रिल, २००८ पासून सदरहू मुद्दा २० कलमी कार्यक्रमातून वगळण्यात आलेला आहे.

६. महाराष्ट्र शेतजमीन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम, १९६१ अन्वये अतिरिक्त घोषित जमिनीचे वाटप समाजातील दुर्बल घटक, दलित, मागासवर्गीय व भूमिहीन शेतमजूर यांना प्राधान्याने करण्यात येते. अतिरिक्त जमीन मिळालेल्या लाभार्थ्यांना या जमिनी कसण्यासाठी मदत करण्याच्या उद्देशाने "अतिरिक्त भूमिच्या लाभार्थ्यांना अर्थसहाय्य" ही योजना राज्यात १९७५-७६ पासून राबविण्यात येत होती. या योजनेखालील अर्थसहाय्य विहीर बांधणी (अधिक अनुदान म्हणून) कृषि अवजाराची खरेदी भूविकास अथवा वनीकरणासाठी दिले जात होते. सदर योजनेचा खर्च केंद्र व राज्य सरकार ५० : ५० या प्रमाणात करत होते. तथापि, सन १९९३- ९४ पासून केंद्र शासनाने ५० टक्के खर्च देण्याचे बंद केले. त्यानंतर सन २०००-२००१ पासून "अतिरिक्त भूमिच्या अभिहस्तांकितांना अर्थसहाय्य " ही योजना राज्य योजना म्हणून यापुढे राज्यात राबविण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे. सन २००७-२००८ आणि २००८-२००९ या आर्थिक वर्षाकरीता मंजूर करण्यात आलेली तरतूद लाभार्थ्यांना वितरीत करण्याबाबतचे प्रस्ताव कोणत्याही जिल्हाधिकाऱ्याकडून प्राप्त न झाल्याने खर्च होऊ शकले नाही, तसेच सन २००९-१० पासून लाभार्थ्यांना रक्कम वितरीत करण्याबाबतचे प्रस्ताव कोणत्याही जिल्हाधिकारी यांचे-कडून प्राप्त न झाल्याने तरतूद करण्यात येत नाही.

व त्याचे वाटप दर्शविणारा तक्ता

surplus and distributed

११

11

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये) (Area in Hectares) — (रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

जमीनधारकांचे विवरण / Shown in Column (7)					वाटप करण्याचे राहिलेले शिल्लक क्षेत्र	नुकसानभरपाई ठरविलेल्या निर्णित प्रकरणांची संख्या व रक्कम / Compensation fixed in decided cases		नुकसान-भरपाई ठरवावयाची प्रकरणे	अदा केलेली नुकसानभरपाई / Compensation paid	
विमुक्त जमाती V. Js.	नवबौद्ध Nav-Buddhist	माजी सैनिक Ex-servicemen	इतर Others	एकूण Total	Area to be distributed	प्रकरणे No. of cases	रक्कम Amounts	No. of cases in which compensation is yet to be fixed	रोख्यामध्ये In bonds	रोख रक्कम द्यावयाच्या आदेशांची संख्या In cash payment orders
(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	799.54.03	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	975.53.43	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता

TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
7	धुळे Dhule ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
8	नंदुरबार Nandurbar	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
9	जळगाव Jalgaon ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
10	अहिल्यानगर Ahilyanagar	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
11	पुणे Pune ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
12	सोलापूर Solapur ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
13	सातारा Satara ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
14	सांगली Sangli ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
15	कोल्हापूर Kolhapur	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
16	नागपूर Nagpur ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
17	वर्धा Wardha ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
18	चंद्रपूर Chandrapur	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
19	गडचिरोली Gadchiroli	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
20	भंडारा Bhandara	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0

११—चालू

11—*Contd.*

(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता

TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
21	गोंदिया Gondia ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
22	अमरावती Amravati ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
23	अकोला Akola ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
24	यवतमाळ Yavatmal	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
25	बुलडाणा Buldana ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
26	वाशिम Washim ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
27	छ. संभाजीनगर Chatrapati	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sambhaji-nagar	2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
28	बीड Beed ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
29	नांदेड Nanded	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
30	धाराशिव Dharashiv	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
31	परभणी Parbhani ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
32	हिंगोली Hingoli ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
33	जालना Jalana ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
34	लातूर Latur ..	2024-2025 ..	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	0	0	0	0

११—चालू

11—*Contd.*

(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता

TABLE

जमीन धारणा कायदा, १९६१ खाली अतिरिक्त जमिनीचे वाटप केलेल्या वाटपग्रहींना अर्थसहाय्य

The Table Indicates the financial assistance given to allottees of surplus land upon

अनु.-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	वाटपासाठी उपलब्ध झालेली अतिरिक्त जमीन Surplus land available for distribution	अतिरिक्त जमिनीच्या वाटपासाठी निश्चित केलेले उद्दिष्ट Target fixed for distribution of surplus land	स्तंभ (४) पैकी वाटप केलेली अतिरिक्त जमीन व वाटप-ग्रहींची संख्या Surplus and distribution to allottees out of Col. (4)		अतिरिक्त जमिनीच्या वाटपग्रहींना दिलेल्या अर्थसहाय्याची बेरीज Total Financial Assistance given		
					वाटप केलेले क्षेत्र (हे.) Surplus land distributed (in hectare)	वाटपग्रहींची संख्या No. of allottees	अर्थ सहाय्य (रुपयांत) Assistance (in Rs.)	वाटपग्रहींची संख्या No. of allottees	अर्थसहाय्य दिलेले क्षेत्र (हे.) Area for which assistance given Area (in hectare)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	6-(a)	6-(b)	7-(a)	7-(b)	7-(c)
1	पालघर ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Palghar	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
2	ठाणे ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Thane	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
3	रायगड	2024-2025	975.53.43	0	0	0	0	0	0
	Raigad	2025-2026	975.53.43	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
4	रत्नागिरी	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Ratnagiri	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
5	सिंधुदुर्ग ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Sindhudurg	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
6	नाशिक	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Nasik	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
7	धुळे	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Dhule	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
8	नंदुरबार	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Nandurbar	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
9	जळगाव	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Jalgaon	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
10	अहिल्यानगर ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Ahilyanagar	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0

१२

12

देण्यासंबंधीच्या योजनेची माहिती तक्त्यात दिली आहे

Agricultural Land Ceiling Act, 1961

स्तंभ (७) मधील वाटपग्रहींची व अर्थसहाय्याची कारणासहीत वर्गवारी

Break up of financial assistance and allottees out of Col. (7) with reasons

विहिरी बांधण्यासाठी / Construction of Wells		जमीन सुधारण्यासाठी / Development of land		वनीकरण करण्यासाठी / Afforestation		शेतीची अवजारे घेण्यासाठी / Agricultural implements	
अर्थसहाय्य (रुपयात) / Assistance (in Rs.)	वाटपग्रहींची संख्या / No. of allottees	अर्थसहाय्य (रुपयात) / Assistance (in Rs.)	वाटपग्रहींची संख्या / No. of allottees	अर्थसहाय्य (रुपयात) / Assistance (in Rs.)	वाटपग्रहींची संख्या / No. of allottees	अर्थसहाय्य (रुपयात) / Assistance (in Rs.)	वाटपग्रहींची संख्या / No. of allottees
8-(a)	8-(b)	8-(c)	8-(d)	8-(e)	8-(f)	8-(g)	8-(h)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता
TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	6-(a)	6-(b)	7-(a)	7-(b)	7-(c)
	पुणे								
11	Pune	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	सोलापूर								
12	Solapur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	सातारा								
13	Satara	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	सांगली								
14	Sangli ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	कोल्हापूर								
15	Kolhapur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	अमरावती								
16	Amravati	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	अकोला								
17	Akola	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ								
18	Yavatmal	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	बुलढाणा								
19	Buldana ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	वाशिम								
20	Washim	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	नागपूर								
21	Nagpur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	वर्धा								
22	Wardha	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	भंडारा								
23	Bhandara ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	चंद्रपूर								
24	Chandrapur ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0

१२—चालू
12—*Contd.*

8-(a)	8-(b)	8-(c)	8-(d)	8-(e)	8-(f)	8-(g)	8-(h)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता
TABLE

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	6-(a)	6-(b)	7-(a)	7-(b)	7-(c)
	गडचिरोली								
25	Gadchiroli	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	गोंदिया								
26	Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर								
27	Chhatrapati . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
	Sambhajinagar	2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	बीड								
28	Beed	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	नांदेड								
29	Nanded	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली								
30	Hingoli	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव								
31	Dharashiv . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	परभणी								
32	Parbhani	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	जालना								
33	Jalna . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
	लातूर								
34	Latur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0

१२—चालू
12—*Contd.*

8-(a)	8-(b)	8-(c)	8-(d)	8-(e)	8-(f)	8-(g)	8-(h)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0

भू-धारणा निरासा अधिनियम आणि देवस्थानाचे व्यवस्थापन

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर निरनिराळ्या भू-धारणा नष्ट करणारे कायदे (मुंबई कुळवहीवाट आणि शेत जमीन कायदा, १९४८ चे परिशिष्ट-३ मध्ये दाखविल्याप्रमाणे) कायदे मंडळाने संमत केले व निरनिराळ्या वतनदार व इनामदारांनी धारण केलेल्या जहागिरी, इनामे, वतने व खोती जमिनी इ. शासनाने ताब्यात घेतल्या. काही भू-धारणा निरासा अधिनियमात विहित केलेल्या जमिनी पूर्वीचे इनामदार, वहिवाटदार, इत्यादिंना किंवा संबंधित भूमि-धारकांना नवीन अटीवर कब्जा हक्क घेऊन परत देण्याची तरतूद आहे. पुनर्दान न झालेली उर्वरित जमीन प्रत्यक्ष कसणाऱ्यास कब्जा हक्काची किंमत घेऊन वाटप करावी लागते. सार्वजनिक कामासाठी वापरात असलेल्या जमिनी, रस्ते, तळी, वगैरे शासनाकडे विहित करण्यात आल्या आहेत. जिल्हाधिकारी जी नुकसानभरपाई ठरवतील ती देण्याची कायद्यात तरतूद आहे. वतने नष्ट करण्याच्या कायद्यामधील तरतुदीनुसार माजी इनामदार, वहिवाटदार यांना देण्यात येणारी नुकसानभरपाईची रक्कम रोख्याच्या स्वरूपात किंवा नगदीने दिली जाते.

राज्यातील अनेक देवस्थानांची देखभाल वहिवाटदार, विश्वस्त किंवा समित्यांमार्फत केली जाते व देवस्थानाच्या सेवेसाठी त्यांना वार्षिक नक्त नेमणूक अदा केली जाते. राज्यात रोख भत्ता देण्यात येणारी एकूण देवस्थाने आहेत.

छ. संभाजीनगर विभाग	-	**०**
कोकण विभाग	-	**६९४**
अमरावती विभाग	-	**११**
नागपूर विभाग	-	**६**
नाशिक विभाग	-	**२६९**
पुणे विभाग	-	**६६**

पालक/पाल्य कायद्याखालील मिळकतीचे व्यवस्थापन

कोर्ट-ऑफ-वॉर्डस् अधिनियमाची सर्वसाधारण रूपरेखा पुढीलप्रमाणे आहे.—जेव्हा एखाद्या कुटुंबाची मिळकत अज्ञान व्यक्तींच्या मालमत्ता आसामुळे किंवा मिळकतीवर कर्जाचा बोजा झाल्यामुळे किंवा मिळकतीचे व्यवस्थापन योग्यरितीने होत नसल्यामुळे आणि योग्य व्यवस्थापनाचे समर्थ अशी कोणीही व्यक्ती नसल्यामुळे अशा मिळकतीचे संरक्षण करण्याची आवश्यकता आहे असे शासनास प्रतीत होते तेव्हा अशी मिळकत दिवाळखोरीपासून वाचवून सुस्थितीत ठेवण्याच्या उद्देशाने आणि आवश्यक वाटल्यास मिळकतीचा मालक किंवा त्यांची मुले यांना योग्य शिक्षणाची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी शासन स्वतः उपरोक्त मिळकतीचे व्यवस्थापन आपल्या हातात घेते. संपूर्ण मिळकत कर्जमुक्त झाल्यावर आणि कुटुंबातील व्यक्ती पात्र झाल्यावर शासकीय व्यवस्थापन काढून घेतले जाते. जिल्हाधिकारी हे अशाप्रकारच्या मिळकतीचे व्यवस्थापन महसूल अधिकाऱ्यांमार्फत पाहतात. व्यवस्थापनाचा खर्च मिळकतीच्या उत्पन्नातून वसूल केला जातो आणि या खर्चानंतर जी रक्कम राहाते ती मिळकत धारकाला दिली जाते. वार्ड ईस्टेटचा निधी हा सर्वसाधारणपणे इंडियन ट्रस्ट ॲक्ट नुसार रोख्यात गुंतविण्यात येतो.

अज्ञान पालक आणि वॉर्डस् ॲक्ट हा अज्ञानाच्या मिळकतीच्या संबंधित आहे. ह्या अधिनियमान्वये जिल्हा न्यायालय अज्ञान पालकाची नेमणूक करते. सदरील अज्ञान पालक हा न्यायालयीन अधिकारी, वॉर्डस् नातेवाईक किंवा जिल्हाधिकारी असू शकतो. जेव्हा न्यायालयाच्या आदेशान्वये जिल्हाधिकारी अज्ञान पालकांच्या मिळकतीचा पालक म्हणून नेमला जातो आणि जेव्हा पालक म्हणून अधिकार संपतात तेव्हा न्यायालयीन आदेशानुसार जिल्हाधिकारी मिळकतीचे पालक म्हणून असलेल्या जबाबदारीतून मुक्त होतात.

आतापर्यंत फक्त दहा जिल्हे याबाबतीत संबंधित आहेत. याबाबत येणाऱ्या प्रकरणाची माहिती खालीलप्रमाणे आहे :—

वि. आयुक्त	कोकण	नाशिक	पुणे	नागपूर	अमरावती	छ.संभाजीनगर
(१) व्यवस्थापनेखाली असलेल्या मिळकतीची संख्या.	०	०	०	०	०	०
(२) व्यवस्थापनेतून सोडण्यासारख्या मिळकतीची संख्या.	०	०	०	०	०	०
(३) व्यवस्थापनेखालील मिळकतींचे वार्षिक उत्पन्न.	०	०	०	०	०	०
(४) पाल्य/मिळकत यावरील वार्षिक खर्च.	०	०	०	०	०	०

टी-१ भारतीय गुप्तधन अधिनियम

गुप्तधनाची विल्हेवाट लावणे, शासनाकडून योग्य ते मार्गदर्शन घेणे, त्यावर मालकी जाहीर करणे किंवा सरकार जमा करणे याबाबतची कामे जिल्हाधिकाऱ्यांना हाताळावी लागतात. यासाठी अधिसूचना प्रसिद्ध करावी लागते.

जिल्हाधिकाऱ्यांनी सन २०२५-२०२६ साली हाताळलेल्या गुप्तधन प्रकरणाची माहिती खालीलप्रमाणे आहे :—

वि. आयुक्त	आयुक्त कोकण	आयुक्त नाशिक	आयुक्त पुणे	आयुक्त नागपूर	आयुक्त अमरावती	आयुक्त छ.संभाजीनगर
(१) एकंदर प्रकरणांची संख्या.	०	२	२	१	२	५२
(२) निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या.	०	०	१	०	०	४
(३) शिल्लक राहिलेल्या प्रकरणांची संख्या.	०	२	१	१	२	४८

जमीन सुधारणा

अतिरिक्त जमिनी दिलेल्या अभिहस्तांकीतांना अर्थसहाय्य

(अ) "अतिरिक्त जमिनीच्या अभिहस्तांकितांना अर्थसहाय्य" देण्याच्या योजनेखाली लाभार्थ्यांना भूविकासासाठी अथवा इतर भांडवली खर्चासाठी प्रति हेक्टर २,५०० रुपये अर्थसहाय्य देण्यात येते. ह्या योजनेच्या सुरुवातीपासून (१९७५-७६) ते मार्च, १९९८ अखेरपर्यंत १.३७ लाख लाभार्थ्यांचा या योजनेत समावेश करण्यात आला व त्यांना सुमारे १९.१४ कोटी रुपयांचे अर्थसहाय्य देण्यात आले. भारत सरकारने या योजनेवरील स्वतःचा ५० टक्के वाटा देणे थांबविले आहे. त्यामुळे ही योजना केंद्र पुरस्कृत राहिलेली नाही. आता राज्य शासनाने ही योजना २०००-२००१ पासून राज्य क्षेत्रातील योजना म्हणून पुढे चालू ठेवण्याचा निर्णय घेतला आहे. " या योजनेखाली मागणी क्र. सी-५-२२३५ सामाजिक सुरक्षा व कल्याण " अंतर्गत सन २००५-२००६ करिता रु. ४.४३ लक्ष, सन २००६-२००७ करिता रु. २.७७ लक्ष व सन २००७-२००८ करिता रु. १.१० लक्ष आणि २००८-२००९ करिता रुपये ०.६० लक्ष इतका नियतव्यय मंजूर करण्यात आला आहे. सन २००७-२००८ आणि सन २००८-२००९ या आर्थिक वर्षाकरिता मंजूर करण्यात आलेली तरतूद लाभार्थ्यांनी मागणी न केल्यामुळे खर्च झाली नाही. परिणामी सन २००९-२०१० या आर्थिक वर्षापासून तरतूद करण्यात आलेली नाही.

(ब) आदिवासींच्या जमिनी हस्तांतरित करण्याबाबत व अवैधरित्या हस्तांतरित झालेल्या जमिनी प्रत्यार्पित करण्याबाबतच्या उपाययोजना

आदिवासी व्यक्तींनी धारण केलेल्या जमिनी हस्तांतरित करण्यावर शासनाने महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ अन्वये निर्बंध घातले होते. आदिवासींच्या मालकीच्या जमिनी त्यांच्याकडून हिरावून घेतल्या जावू नयेत, तसेच बिगर आदिवासी व्यक्तींकडे अवैधरित्या हस्तांतरित केल्या गेलेल्या जमिनी मूळ आदिवासींना परत करण्यासाठी खालील दोन कायदे करून शासनाने उपाययोजना केलेली आहे :–

(१) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता आणि कुळवहिवाट विधी (सुधारणा) अधिनियम, १९७४ (सन १९७४ चा महाराष्ट्र अधिनियम ३५)

(२) महाराष्ट्र अनुसूचित जमातींना जमिनी प्रत्यार्पित करणे अधिनियम, १९७४ (सन १९७५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १४)

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता आणि कुळवहिवाट विधी (सुधारणा) अधिनियम,१९७४ हा दिनांक ६ जुलै, १९७४ पासून अंमलात आलेला आहे. या अधिनियमामध्ये आदिवासी व्यक्तीची जमीन बिगर आदिवासी व्यक्तीस ५ वर्षांपर्यंत भाडेपट्ट्याने देण्यापूर्वी, गहाण देण्यापूर्वी जिल्हाधिकारी यांची व इतर सर्व बाबतीत म्हणजेच विक्री करून (दिवाणी न्यायालयाच्या हुकूमनाम्याची किंवा कोणत्याही न्यायाधिकरणाच्या निवाड्याची किंवा प्राधिकरणाच्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी केलेली विक्री धरुन), देणगी देऊन, अदलाबदल करून, गहाण ठेवून किंवा अन्यप्रकारे बिगर आदिवासी व्यक्तीस हस्तांतरित करण्यापूर्वी शासनाची पूर्वमंजुरी घेण्याची तरतूद विहित करण्यात आलेली आहे. सदर निर्बंध पाहता यापुढे जिल्हाधिकारी व शासनाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय कोणीही आदिवासी व्यक्ती त्याची जमीन बिगर आदिवासी व्यक्तीकडे हस्तांतरित करू शकणार नाही.

दुसरी उपाययोजना म्हणजे महाराष्ट्र अनुसूचित जमातींना जमिनी प्रत्यार्पित करणे अधिनियम, १९७४. यात दिनांक १ एप्रिल, १९५७ ते दिनांक ६ जुलै, १९७४ या कालावधीत आदिवासी व्यक्तींच्या ज्या जमिनी बिगर आदिवासी व्यक्तींना हस्तांतरित (अदलाबदलीच्या व्यवहारासह) झालेल्या आहेत, त्याबाबत चौकशी करून सदर जमिनी मूळ आदिवासी खातेदारांना परत करण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. सदर अधिनियम दिनांक ६ जुलै, १९७४ पासून अंमलात आलेला आहे. या अधिनियमामध्ये आदिवासींच्या जमिनी उपरोक्त दिनांक १-४-१९५७ ते दिनांक ६-७-१९७४ या कालावधीत हस्तांतरित झालेल्या असल्यास त्या प्रत्यार्पित करण्यासाठी आदिवासी खातेदारांनी जिल्हाधिकाऱ्यांकडे अर्ज करण्याची मुदत ३० वर्षे इतकी विहित करण्यात आली होती. सदर मुदत सन २००४ मध्ये संपुष्टात आल्यानंतर आदिवासी व्यक्तींचे हित विचारात घेता ती मुदत दिनांक ६ जुलै, २००४ पासून पूर्वलक्षी प्रभावाने आणखी ३० वर्षांसाठी वाढविण्यात आलेली आहे.

गौण खनिजाचे उत्खनन

गौण खनिज (दगड, रेती, मुरुम, वाळू, माती वगैरे) उत्खननाची परवानगी देणे, स्वामित्वधनाची व दंडाची वसुली करणे, तसेच तत्संबंधी संचालक, भू-विज्ञान व खनिकर्म, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांचेकडे मासिक, त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल सादर करणे इत्यादीबाबत माहिती खालील तक्त्यात दिलेली आहे :—

तक्ता-१३

TABLE--13

(रुपये हजारात)

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	वर्षारंभी शिल्लक असलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases outstanding at the beginning of the year	वर्षात प्राप्त प्रकरणांची संख्या No. of cases during the year	एकूण Total	वर्षभरात निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of Applications decided during the year	वर्षाअखेर शिल्लक Balance at the end of the year	वसूल केलेली रक्कम रॉयल्टी, भाडे/दंड इत्यादी Amount collected by way of the royalty surface rent/deed rent and penalty
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	मुंबई शहर							
1	Mumbai City. . . .	2024-2025	0	532	532	532	0	480945
		2025-2026	0	458	458	441	17	375588
	मुंबई उपनगर जिल्हा							
2	M.S.D.	2024-2025	21	2314	2335	2324	11	952800.00
		2025-2026	11	2283	2294	2277	17	1656799
	ठाणे							
3	Thane	2024-2025	0	561	561	561	0	482834.00
		2025-2026	0	576	576	576	0	654555
	पालघर							
4	Palghar	2024-2025	0	2328	2328	2328	0	16454.60
		2025-2026	0	1647	1647	1647	0	1096097
	रायगड							
5	Raigad	2024-2025	175	700	875	675	2000	1760000.00
		2025-2026	200	750	950	725	225	1850000
	रत्नागिरी							
6	Ratnagiri	2024-2025	0	1205	1205	1205	0	212964000
		2025-2026	0	1300	1300	1300	0	234260400
	सिंधुदुर्ग							
7	Sindhudurg . .	2024-2025	228	635	863	559	34	256567405
		2025-2026	304	632	936	428	510	207380480
	नाशिक							
8	Nashik	2024-2025	21	360	381	0	381	1099400
		2025-2026	102	733	835	696	139	177696
	धुळे							
9	Dhule	2024-2025	15	0	0	0	0	0
		2025-2026	23	327	350	334	16	25600

तक्ता १३—चालू
TABLE 13—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	नंदुरबार							
10	Nandurbar	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	43	402	445	350	95	42196
	जळगाव							
11	Jalgaon	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	246	534	780	358	422	42196
	अहिल्यानगर							
12	Ahilyanagar . .	2024-2025	297	3179	3476	3245	231	1160000
		2025-2026	231	3298	3412	3147	265	17150
	पुणे							
13	Pune	2024-2025	5	1644	1649	1572	77	32445125
		2025-2026	77	1417	1494	1303	191	25543513
	सोलापूर							
14	Solapur	2024-2025	0	3315	3315	3311	4	975127
		2025-2026	4	3805	3809	3788	21	1100000
	सातारा							
15	Satara	2024-2025	64	894	958	901	57	185771
		2025-2026	57	714	771	660	111	118266
	सांगली							
16	Sangli	2024-2025	0	1725	1725	1725	0	274591
		2025-2026	0	1900	1900	1900	0	450000
	कोल्हापूर							
17	Kolhapur . .	2024-2025	13	1650	1663	1652	11	8719
		2025-2026	11	1725	1736	1720	16	300
	नागपूर							
18	Nagpur	2024-2025	87	335	422	341	81	21285.15
		2025-2026	81	369	450	375	75	23413.66
	वर्धा							
19	Wardha	2024-2025	0	271	271	271	0	30686.22
		2025-2026	0	163	163	163	0	15101.66
	चंद्रपूर							
20	Chandrapur. . . .	2024-2025	12	492	504	491	13	45286
		2025-2026	13	365	348	334	14	34520
	गडचिरोली							
21	Gadchiroli	2024-2025	9	89	98	86	12	552616.94
		2025-2026	12	109	121	121	0	0

तक्ता १३—चालू

TABLE 13—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	भंडारा							
22	Bhandara	2024-2025	3	29	32	29	3	870.19
		2025-2026	3	32	35	32	3	958
	गोंदिया							
23	Gondia	2024-2025	30	1585	1615	1603	12	501729
		2025-2026	12	1865	1877	1862	15	0
	अमरावती							
24	Amravati	2024-2025	1795	758	2553	2106	447	2708.47
		2025-2026	447	115	562	77	485	2808.92
	अकोला							
25	Akola	2024-2025	248	2200	2200	2048	152	9292.65
		2025-2026	152	1344	1496	1129	367	4105.94
	यवतमाळ							
26	Yavatmal	2024-2025	196	1234	1430	1315	115	6591.64
		2025-2026	115	1229	1344	1277	67	6509.15
	बुलढाणा							
27	Buldhana	2024-2025	32	195	227	75	25	23503502
		2025-2026	25	285	310	165	145	26183667
	वाशिम							
28	Washim	2024-2025	0	424	424	424	0	52504.774
		2025-2026	0	439	439	439	0	37045.811
	छ. संभाजीनगर							
29	Chhatrapati ..	2024-2025	4	16	20	20	0	375.686
	Sambhajinagar	2025-2026	0	108	108	36	72	50058.000
	बीड							
30	Beed	2024-2025	73	1799	1872	1803	69	172873.352
		2025-2026	69	2653	2722	2595	127	389066.191
	नांदेड							
31	Nanded	2024-2025	0	356	356	289	67	37859
		2025-2026	67	325	392	0	392	30287
	धाराशिव							
32	Dharashiv	2024-2025	49	9	58	20	38	3219
		2025-2026	38	54	92	36	56	9887

तक्ता-१३—चालू
TABLE 13—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	परभणी							
33	Parbhani	2024-2025	68	157	225	225	0	17057
		2025-2026	45	92	137	92	45	8642
	हिंगोली							
34	Hingoli	2024-2025	0	79	79	79	0	12147
		2025-2026	0	124	124	124	0	10092
	जालना							
35	Jalna	2024-2025	190	97	287	168	119	7566
		2025-2026	119	138	257	152	105	8364
	लातूर							
36	Latur	2024-2025	0	129	129	129	0	9128
		2025-2026	0	176	176	176	0	114400

कोर्ट फी अधिनियम, १९५९ खालील प्रकरणे

Cases under the Court Fees Act, 1959

मुंबई कोर्ट फी अधिनियम, १९५९ चे नियम १३ व १७ अन्वये जिल्हाधिकारी यांना फी वसूल करणे, रिफंड इत्यादी कामे दिवाणी न्यायालयाच्या आज्ञाप्तीनुसार करावी लागतात. त्याबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांनी सन २०२४-२०२५ मध्ये हाताळलेल्या प्रकरणांची माहिती खालीलप्रमाणे आहे :–

वि. आयुक्त		कोंकण	नाशिक	पुणे	अमरावती	नागपूर	छ. सभाजीनगर
(१) एकंदर प्रकरणांची संख्या	. .	०	३५५	३१७२	२३	६६६	२०५
(२) निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या	. .	०	३५५	१९९५	२३	६६६	२०५
(३) शिल्लक राहिलेल्या प्रकरणांची संख्या	. .	०	०	११७७	०	०	०

भू-संपादन

भूमि संपादन अधिनियम, १८९४ खाली सार्वजनिक प्रयोजनासाठी खाजगी जमीन संपादन केली जाते. केंद्र शासन तसेच राज्य शासनाच्या विविध विभाग, निम-शासकीय विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था, स्वायत्त संस्था व कंपन्या इत्यादींकडून झालेल्या मागण्यांची छाननी करून भूसंपादनाचे काम हाती घेतले जाते. हे काम निम-न्यायालयीन स्वरूपाचे असून भूसंपादन अधिनियमातील तरतुदीनुसार प्रत्येक स्तरावरील कारवाई करण्यासाठी कमाल कालावधी ठरवून दिलेला आहे. मोबदल्याची रक्कम अदा करण्यासाठी प्रारूप निवाडा तयार करण्याचे काम संबंधित भू-संपादन अधिकाऱ्यामार्फत केले जाते व ठराविक रकमेपर्यंतच्या अशा निवाड्यांना प्रशासकीय मंजुरी देण्याचे अधिकार भूसंपादन अधिकाऱ्यापासून ते शासनापर्यंत वेगवेगळ्या स्तरावरील प्रशासकीय अधिकाऱ्यांना प्रदान केले आहेत. प्रशासकीय मंजुरीनंतर भूसंपादन अधिकारी निवाडा जाहीर करतात. राज्य शासनाच्या विभागाकरिता भूमि संपादन करावयाची झाल्यास त्याकरिता, प्रधान लेखाशीर्ष "२०५९, सार्वजनिक बांधकामे" या खाली एकत्रित तरतूद केली जाते व नुकसान भरपाईची रक्कम संबंधित मंत्रालयीन विभागाकडून प्रथमतः महसूल व वन विभागाच्या सुपूर्द केली जाते. ज्या विभागाकरिता भूमि संपादन करावयाची असेल त्या विभागाच्या अंदाजपत्रकातील संबंधित लेखाशीर्षामध्ये तेवढ्या रकमेची तरतूद अंतिम स्वीकृतीसाठी केली जाते. भूसंपादनाचा मोबदला देण्याकरिता लागणाऱ्या रकमा वितरीत करण्यासाठी व वितरीत केलेल्या निधीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी विभागीय आयुक्तांना नियंत्रण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्था, स्वायत्त संस्था आणि खाजगी कंपन्याकरिता संपादित करण्यात येणाऱ्या जमिनीच्या मोबदल्याची रक्कम त्यांच्याकडून परस्पर भूमि संपादन अधिकाऱ्याकडे सुपूर्द केली जाते.

तक्ता-१४

TABLE-14

खालील तक्त्यात भू-संपादनाबाबत माहिती दिलेली आहे

The following table indicates the information regarding Land Acquisition

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा District	विशेष भू-संपादन अधिकाऱ्यांची संख्या No. of SLAO's	भू-संपादित क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area acquired (in Hectares) शासनासाठी For Government २०२४-२०२५ 2024-2025	शासनासाठी For Government २०२५-२०२६ 2025-2026	स्वायत्त संस्थासाठी For Autonomous Bodies २०२४-२०२५ 2024-2025	स्वायत्त संस्थासाठी For Autonomous Bodies २०२५-२०२६ 2025-2026
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	मुंबई शहर Mumbai City	1	0	0	0	0
2	मुंबई उपनगर जिल्हा M. S. D.	0	0.0560	0.0560	0.7600	0.7600
3	ठाणे Thane	6	1.531	1.531	18.5908	18.5908
4	पालघर Palghar	8	856.7932	856.7932	457.4630	457.4630
5	रायगड Raigad	13	877.5151	877.5151	7270.320	7270.320
6	रत्नागिरी Ratnagiri	7	432.5147	432.5147	99.4288	99.4288
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	6	1007.18.13	1007.18.13	12.72.21	12.72.21
8	नाशिक Nashik	14	1222.36	2067.93	265.11	7716.85
9	धुळे Dhule	5	167.880	446	4.23	6
10	नंदुरबार Nandurbar	1	0	160	2.12	8
11	जळगाव Jalgaon	9	395.11	0	0	0
12	अहिल्यानगर Ahilyanagar	13	117.88	37	71.94	33.32
13	पुणे Pune	24	419.35	281.50579	930.21	2230.280699
14	सोलापूर Solapur	11	430.32	666.37	5.98	5.98
15	सातारा Satara	13	671.89	1133.1	17.49	132.07
16	सांगली Sangli	10	324.0004	259.9115	0	0
17	कोल्हापूर Kolhapur	9	140.78	140.64	3.87	1.94

तक्ता-१४–चालू
TABLE 14—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)-
18	अमरावती Amravati	3	176.08	16.24	0	0
19	अकोला Akola	2	63.39	194.93	0	0
20	वाशिम Washim	2	0	0	0	9.93
21	यवतमाळ Yavatmal	4	109.80	38.81	17.41	2256.81
22	बुलडाणा Buldana	3	7.87	1717.92	0	0
23	नागपूर Nagpur	7	272.9081	592.777	51.935	25.3335
24	वर्धा Wardha	1	108.6675	6.560	0	0
25	चंद्रपूर Chandrapur	0	120.46	490.09	27.57	26.17
26	गडचिरोली Gadchiroli	6	4.88	1072.5916	0	0
27	भंडारा Bhandara	7	790.00	979.50	0	0
28	गोंदिया Gondia	8	16.77	46.6359	1.98	0
29	छ. संभाजीनगर Chhatrapati Sambhajinagar	8	165.7	140.6	170.50	210.80
30	बीड Beed	8	1287.45	1314.9	0	1
31	नांदेड Nanded	10	715.895	403.35	6.53	6.55
32	धाराशिव Dharashiv	2	2613.10	2618.72	2537.53	4459.03
33	परभणी Parbhani	5	79.96	0	0	0
34	हिंगोली Hingoli	4	140.97	0	0	0
35	जालना Jalna	1	0	0	0	0
36	लातूर Latur	6	50.91	331.17	158.36	621.52

शासकीय जमिनीवरील बिनशेती प्रयोजनासाठी अतिक्रमणाची नोंदलेली व नियमित करण्यात आलेली प्रकरणे व दंडाच्या वसुलीची रक्कम याची माहिती दर्शविणारा तक्ता

The following table shows the number of encroachment on Government land for non-Agricultural purpose registered and regularised and the amount of fine realised.

तक्ता क्रमांक-१५
TABLE No. 15

(क्षेत्र चौ. मी.)
(Area in sq. meter)
(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

अ.क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	बिनशेती प्रयोजनासाठी सरकारी जमिनीचे अतिक्रमण क्षेत्र (चौ.मी.) Area of land encroached for non-Agril. purpose (in sq. mtr.)	नोंदलेल्या प्रकरणाची संख्या No. of cases registered	नियमित केलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases regularised	मिळालेल्या वसुलीची रक्कम Amount realised: दंडनीय किंमतीच्या स्वरूपात By way of Penal occupancy	दंडनीय साऱ्याच्या स्वरूपात By way of non-agricultural assessment	शिल्लकी दंड Balance of fine	शिल्लकी प्रकरणे Balance cases	करावयाची वसुली Amount likely to be realised
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
	मुंबई									
1.	Mumbai	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	मुंबई उपनगर जिल्हा									
2.	Mumbai S. D.	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	ठाणे									
3.	Thane	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	पालघर									
4.	Palghar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड									
5.	Raigad	2024-2025	412.30.53	8244	0	0	0	0	8244	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0

	रत्नागिरी									
6.	Ratnagiri	2024-2025	129031	787	0	0	0	498	787	488.00
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग									
7.	Sindhudurg	2024-2025	24.67.39	1574	0	0	0	0	92	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	नाशिक									
8.	Nashik	2024-2025	43449.45	578	0	0	37416	0	0	0
		2025-2026	43958	589	0	0	38529	0	0	0
	धुळे									
9.	Dhule	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	नंदुरबार									
10.	Nandurbar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	जळगांव									
11.	Jalgaon	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर									
12.	Ahilyanagar	2024-2025	461.857	11576	0	0	0	0	11576	0
		2025-2026	461.857	11576	0	0	0	0	11576	0
	पुणे									
13.	Pune	2024-2025	942850	982	0	0	0	0	982	0
		2025-2026	942850	982	0	0	0	0	982	0
	सोलापूर									
14.	Solapur	2024-2025	34147.80	453	35	432560	0	0	418	0
		2025-2026	32849.80	418	39	475816	0	0	379	0
	सातारा									
15.	Satara	2024-2025	114700	602	0	0	0	0	602	0
		2025-2026	114700	602	0	0	0	0	602	0
	सांगली									
16.	Sangli	2024-2025	78536	3353	0	0	0	0	3353	0
		2025-2026	78536	3353	0	0	0	0	3353	0

तक्ता क्रमांक १५—चालू
TABLE No. 15—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
17.	कोल्हापूर Kolhapur	2024-2025	1342580	18516	330	95000	0	0	18186	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
18.	अमरावती Amravati	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
19.	अकोला Akola	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
20.	यवतमाळ Yavatmal	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
21.	बुलडाणा Buldana	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
22.	वाशिम Washim	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
23.	नागपूर Nagpur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
24.	वर्धा Wardha	2024-2025	23450	49	0	0	0	0	49	0
		2025-2026	23450	41	0	0	0	0	41	0
25.	चंद्रपूर Chandrapur	2024-2025	44601.60	617	0	0	0	1234000	617	1234000
		2025-2026	36120.10	0	0	0	0	0	0	0
26.	गडचिरोली Gadchiroli	2024-2025	79153	179	0	156	0	153	179	153
		2025-2026	147807	1133	219	96	194	468	914	968

	भंडारा									
27.	Bhandara	2024-2025	6540.00	65	47	645	0	0	18	0
		2025-2026	6054.10	70	49	630	0	0	21	0
	गोंदिया									
28.	Gondia	2024-2025	20000.00	1500	0	0	0	1500	1500	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर									
29.	Chhatrapati Sambhajinagar. .	2024-2025	117106.44	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	117106.44	0	0	0	0	0	0	0
	बीड									
30.	Beed	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	नांदेड									
31.	Nanded	2024-2025	150.97	4030	0	0	0	0	4030	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव									
32.	Dharashiv	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	परभणी									
33.	Parbhani	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली									
34.	Hingoli	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	जालना									
35.	Jalna	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	लातूर									
36.	Latur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0

शासकीय जमिनीचे वाटप

Distribution of Government Land

महाराष्ट्र जमीन महसूल (शासकीय जमिनीचे वाटप) नियम, १९७१ अन्वये वाटप केलेल्या जमिनीचा तपशील दाखविणारा तक्ता

The following table indicates the details of land granted under the provisions of the Maharashtra Land Revenue (Disposal of Government Lands) Rules, 1971

तक्ता १६

TABLE 16

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये)

(Area in hectares)

अ.क्र. / Sr. No.	जिल्हा / District	वर्ष / Year	१ एप्रिल रोजी वाटपासाठी उपलब्ध असलेले क्षेत्र / Area available for distribution on 1st April	वर्षातील वाटप / Distribution during the year: क्षेत्र / Area	वर्षातील वाटप / Distribution during the year: वाटप केलेल्या व्यक्तिंची संख्या / No. of Persons to whom allotted	वाटपाचे वर्गीकरण / Break-up of allottees: अनुसूचित जाती, जमाती, विमुक्त भटक्या जाती, नवबौद्ध यापैकी / Persons belonging SC/ST/VJ/NT/Neo-Budhist: संख्या / Number	अनुसूचित जाती... / Persons belonging SC/ST/VJ/NT/Neo-Budhist: क्षेत्र / Area	सैनिक व माजी सैनिक / Servicemen and Ex-servicemen: संख्या / Number	सैनिक व माजी सैनिक / Servicemen and Ex-servicemen: क्षेत्र / Area	इतर / Others: संख्या / Number	इतर / Others: क्षेत्र / Area	बिनशेती उपयोगाकरिता वाटलेली जमीन / Disposal of area for purposes other than cultivation: सार्वजनिक हितासाठी अभिहस्तांतर केलेली / Area assigned for public purposes	बिनशेती उपयोगाकरिता वाटलेली जमीन / Disposal of area for purposes other than cultivation: वन विभागाकडे वर्ग केलेली / Area transferred to Forest Dept.	वर्षाच्या शेवटी म्हणजे ३१ मार्च रोजी वाटपास उपलब्ध असलेली जमीन / Balance area available for distribution at the end of the year *i.e.* 31st March
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
	मुंबई उपनगर													
1.	Mumbai S. . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ठाणे													
2.	Thane . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	4143.10.58	15.20.00	1	0	0	0	0	0	0	15.20.00	0	4127.90.58
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड													
3.	Raigad . .	2024-2025	8803.68.86	2.37.00	3	0	0	1	2.00.00	0	0	0.37.00	0	8801.31.86
		2025-2026	8801.31.86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रत्नागिरी													
4.	Ratnagiri . .	2024-2025	1829.47.68	6.52.88	5	0	0	0	0	0	0	6.52.88	0	1822.94.80
		2025-2026	1822.94.80	120.53.95	16	0	0	0	0	0	0	120.53.95	0	1702.40.85
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

	पालघर													
5.	Palghar . .	2024-2025	560.54.40	0	0	0	2	4.00.00	0	8	20.47.45	0.03.78	4.01.22	528.52.45
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग													
6.	Sindhudurg . .	2024-2025	887.10.33	14.00	0	0	0	0	0	0	0	14.00	0	886.96.93
		2025-2026	886.96.93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	886.96.93
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	नाशिक													
7.	Nashik . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	22496.66	0	0	0	0	0	0	104	1075	0	0	0
		2026-2027	21421	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	धुळे													
8.	Dhule . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	9442	0	0	0	0	0	0	30	85	0	13	0
		2026-2027	9357	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	नंदुरबार													
9.	Nandurbar . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	19001	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	जळगाव													
10.	Jalgaon . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	24445	0	0	0	0	0	0	76	67	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर													
11.	Ahilyanagar . .	2024-2025	3660.85	31	16	0	0	0	0	16	31	0	0	3629.85
		2025-2026	3629.85	49.17	28	0	0	0	0	28	49.17	0	0	3580.68
		2026-2027	3580.68	111.32	30	0	0	0	0	30	111.32	0	0	3469.36
	पुणे													
12.	Pune . .	2024-2025	6109.12	90.15	44	0	0	0	0	44	85.73	4.42	0	6018.97
		2025-2026	6018.97	214.16	914	782	9	0	0	0	0	205.35	0	5804.81
		2026-2027	5804.81	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5804.81
	सोलापूर													
13.	Solapur . .	2024-2025	3220.73	15.02	4	0	0	0	0	0	0	15.02	0	3205.71
		2025-2026	3205.17	32.76	13	0	0	0	0	0	0	32.76	0	3172.97
		2026-2027	3172.97	38	12	0	0	0	0	0	0	38	0	3134.97
	सातारा													
14.	Satara . .	2024-2025	2053.73	73.98	72	39	0.20	6	12	27	60.48	1.30	0	1979.7485
		2025-2026	1979.7485	123.47	92	37	0.18	9	16.05	40	92.71	15.93	0	1856.2785
		2026-2027	1856.2785	22.60	22	11	0.60	5	10	4	8	4	0	1833.6735

तक्ता-१६- चालू
TABLE 16-*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
15.	सांगली Sangli . .	2024-2025	6780.657	25.82	0	0	0	0	0	0	0	25.82	0	6754.837
		2025-2026	6754.837	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16.	कोल्हापूर Kolhapur . .	2024-2025	12579.37	125.3	40	0	0	15	30	25	95.30	650	0	12454.07
		2025-2026	12454.07	26.54	264	1	0	5	10	251	0.97	15.65	0	12427.43
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17.	नागपूर Nagpur . .	2024-2025	60.91	0.14	1	0	0	0	0	0	0	0.14	0	60.77
		2025-2026	60.77	0.79	4	0	0	0	0	0	0	0.79	0	59.98
		2026-2027	59.98	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59.98
18.	वर्धा Wardha . .	2024-2025	3304.30	23.14	18	0	0	0	0	18	23.14	23.14	0	3281.16
		2025-2026	3281.16	12.53	5	0	0	4	8	5	12.53	20.53	0	3268.63
		2026-2027	3268.63	80.84	8	0	0	1	2	8	78.84	80.84	0	3187.79
19.	चंद्रपूर Chandrapur . .	2024-2025	8058.40	553.86	13	0	0	0	0	0	0	15.56	538.30	7504.54
		2025-2026	7504.54	435.69	13	0	0	2	3.47	0	0	30.88	401.34	7068.85
		2026-2027	7068.85	104.00	15	0	0	2	4.00	0	0	70.00	30.00	6964.85
20.	गडचिरोली Gadchiroli . .	2024-2025	2897232.79	23845.24	18	3	4.00	1	2.00	14	23823.24	16.00	0	2873387.55
		2025-2026	2873387.55	19650.49	284	122	9371.00	1	247.00	161	10028.24	4.25	0	2853737.06
		2026-2027	2853737.06	614.96	29	3	4.00	0	0	26	610.96	0	0	2853122.10
21.	भंडारा Bhandara . .	2024-2025	25119.70	0	0	0	0	0	0	0	0	5.00	0	25114.70
		2025-2026	25114.70	0	0	0	0	0	0	0	0	5.00	0	25109.70
		2026-2027	25109.70	0	0	0	0	0	0	0	0	5.60	0	25104.10
22.	गोंदिया Gondia . .	2024-2025	46.90	9.416	6	0	0	0	0	6	9.50	9.50	0	37.40
		2025-2026	37.40	11.81	5	0	0	0	0	6	11.810	11.810	0	25.59
		2026-2027	25.594	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25.594
23.	अमरावती Amravati . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24.	अकोला Akola . .	2024-2025	13079.63	53.25	9	0	0	0	0	0	0	53.25	0	13026.38
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25.	यवतमाळ Yavatmal . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	6	20.291	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	15	13.18	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	5	10	0	0	0

26.	बुलढाणा Buldhana . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27.	वाशिम Washim . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28.	छ. संभाजीनगर Chhatrapati	2024-2025	1023.38	87.450	28	0	0	0	0	0	0	87.45	0	0
	Sambhajinagar	2025-2026	935.93	90.600	15	0	0	0	0	0	0	90.6	0	0
		2026-2027	845.35	30.080	12	0	0	0	0	0	0	30.08	0	0
29.	बीड Beed . .	2024-2025	38564.07	128	0	0	0	0	0	0	128	0	0	38436.07
		2025-2026	0	200	0	0	0	0	0	0	200	0	0	0
		2026-2027	38236.07	500	0	0	0	0	0	0	500	0	0	0
30.	नांदेड Nanded . .	2024-2025	9771	5.6	4	1	2	0	0	0	0	3.6	0	9765.4
		2025-2026	9765.4	9.6	35	0	0	0	0	0	0	9.6	0	9755.8
		2026-2027	9755.8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9755.8
31.	धाराशिव Dharashiv . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32.	परभणी Parbhani . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33.	हिंगोली Hingoli . .	2024-2025	10157.9	675.96	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9481.94
		2025-2026	8481.94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34.	जालना Jalna . .	2024-2025	11040.64	0	0	0	0	0	0	0	0	356.63	0	10684.01
		2025-2026	10684.01	0	0	0	0	0	0	0	0	93.17	0	10590.84
		2026-2027	10590.84	0	0	0	0	0	0	0	0	43.17	0	10547.67
35.	लातूर Latur . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

गावठाण विस्तार योजना

या विषयाबाबतची माहिती समग्र कार्यक्रमामध्ये देण्यात आली आहे.

खाली दर्शविलेल्या योजनांमध्ये समाविष्ट असलेली खेड्यांची लोकसंख्या, कुटुंबे इत्यादीबाबत माहिती दर्शविणारा तक्ता :—

The following table indicates the village population and families covered under the scheme :—

(अ) वाढीव लोकसंख्येमुळे गावठाण विस्तार योजना आणि

(A) Extension of village *gaothan* due to population pressure and

(ब) भटक्या जमाती, भूतपूर्व गुन्हेगार जमाती आणि मागासवर्ग जमातीच्या पुनर्वसनाची योजना

(B) Settlement of Nomadic Tribes, Ex-Criminal Tribes and B. C. Communities.

तक्ता क्रमांक १७

TABLE No. 17

अ.क्र. Sr. No. (1)	जिल्हा District (2)	वर्ष Year (3)	एकूण समाविष्ट करावयाच्या खेड्यांची संख्या Total No. of Village to be covered (4)	समाविष्ट करावयाच्या कुटुंबांची संख्या Families to be involved (5)	एकूण समाविष्ट झालेल्या खेड्यांची संख्या No. of Villages covered (6)	समाविष्ट झालेली कुटुंबे Families involved (7)	शिल्लक खेडी Balance Villages (8)	शिल्लक कुटुंबे Balance Families (9)
1.	ठाणे Thane . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
2.	रायगड Raigad . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
3.	रत्नागिरी Ratnagiri . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
4.	सिंधुदुर्ग Sindhudurg . .	2024-2025	10	0	9	0	1	0
		2025-2026	2	0	1	0	1	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
5.	नाशिक Nashik . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0

6.	धुळे Dhule	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
7.	नंदुरबार Nandurbar	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	129	26688	94	18903	35	7785
			2026-2027	35	7785	0	0	35	7785
8.	जळगाव Jalgaon	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
9.	अहिल्यानगर Ahilyanagar	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
10.	पुणे Pune	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
11.	सोलापूर Solapur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
12.	सातारा Satara	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
13.	सांगली Sangli	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
14.	कोल्हापूर Kolhapur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
15.	अमरावती Amravati	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
16.	अकोला Akola	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
17.	यवतमाळ Yavatmal	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0

तक्ता १७—चालू

TABLE 17—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
18.	बुलढाणा Buldhana . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
19.	वाशिम Washim . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
20.	नागपूर Nagpur . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
21.	वर्धा Wardha . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
22.	चंद्रपूर Chandrapur . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
23.	गडचिरोली Gadchiroli . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
24.	भंडारा Bhandara . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
25.	गोंदिया Gondia . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
26.	छ. संभाजीनगर Chhatrapati Sambhajinagar	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0
27.	बीड Beed . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0

	नांदेड								
28.	Nanded	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
	धाराशिव								
29.	Dharashiv	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
	परभणी								
30.	Parbhani	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली								
31.	Hingoli	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0
	जालना								
32.	Jalna	. .	2024-2025	11	462	0	0	11	462
			2025-2026	11	462	0	0	11	462
			2026-2027	11	462	0	0	11	462
	लातूर								
33.	Latur	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0

नझूल जमिनींचे व्यवस्थापन

माजी मध्यप्रदेश जमीन महसूल संहिता व त्याखालील नियमांप्रमाणे बांधकामास व सार्वजनिक कामास (रस्ते इत्यादी) उपयुक्त ठरतील अशा रिकाम्या शासकीय जमिनी नागरी विभागात तसेच काही निवडक इतर भागांमध्येही नझूल क्षेत्र म्हणून जाहीर केल्या जात असत. अशा जमिनींच्या व्यवस्थापनामध्ये खालील कामांचा अंतर्भाव होतो. जमिनींच्या तपशीलाची व त्यावरील अधिकार-अभिलेखांची माहिती ठेवणे, जमिनीचे प्रदान करणे, जमीन महसुलाची म्हणजे जमिनींच्या विक्रीच्या किंमती, भाडेपट्ट्यांचे भाडे, दंड इ. वसूल करणे व नोंदी ठेवणे, भाडे पट्ट्यांचे नुतनीकरण करणे, शर्तभंग शोधून काढणे व त्यावर इलाज करणे, अतिक्रमणे न होऊ देणे, झालेली शोधून काढणे व त्यावर कार्यवाही करणे इ. शासनाला या जमिनींच्या बाबतीत जमिनींची किंमत, भाडेपट्ट्यांचे भाडे, दंड इ. विविध प्रकारे मिळकत होते. शासकीय निर्णयाप्रमाणे या मिळकतीमधून त्यासाठी नेमलेल्या कर्मचाऱ्यांवरील खर्च वजा करून उरलेल्या रकमांच्या ३/४ इतकी रक्कम संबंधित स्थानिक संस्थांना अनुदान स्वरूपात देण्यात येते. नझूल जमिनींच्या व्यवस्थापनातील जिल्हाधिकारी, नझूल अधिकारी, नझूल तहसीलदार व त्यांचा कर्मचारीवर्ग यांच्यावरील कार्यभारासंबंधीची माहिती खालील विवरणपत्रात दिली आहे.

नझूल जमिनीवरील अतिक्रमणे
Encroachment on Nazul Lands

नझूल जमिनींवरील अतिक्रमणाची नोंदलेली व निर्गत प्रकरणे व दंडाच्या वसुलीची रक्कम यांची माहिती दर्शविणारा तक्ता

The following table shows the number of encroachment cases registered and disposed of and the amount of fine realised

तक्ता—१८

TABLE — 18

अ.क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	वर्षाच्या आरंभी शिल्लक असलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases pending at the beginning of the year		चालू वर्षात नोंदलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases registered during the year		एकूण प्रकरणांची संख्या Total No. of cases		चालू वर्षात निर्गमित झालेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases disposed of during the year		वसुलीची रक्कम (रुपयात) Amount realised (in Rs.)		शिल्लकी प्रकरणे Balance cases	
			अतिक्रमणे Encroach-ment	शर्तीचा भंग Breach of conditions	अतिक्रमणे Encroach-ment	शर्तीचा भंग Breach of conditions	अतिक्रमणे Encroach-ment	शर्तीचा भंग Breach of conditions	अतिक्रमणे Encroach-ment	शर्तीचा भंग Breach of conditions	दंड Fine	शिक्षा Penalty	अतिक्रमणे Encroach-ment	शर्तीचा भंग Breach of conditions
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1.	नागपूर Nagpur ..	2024-2025	265	0	0	0	265	0	0	0	0	0	265	0
		2025-2026	265	0	12	0	277	0	51	0	0	0	226	0
		2026-2027	226	0	12	0	248	0	0	0	0	0	248	0
2.	वर्धा Wardha ..	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	16000	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	18000	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	1	0	1	0	1	0	7250	0	0
3.	चंद्रपूर Chandrapur ..	2024-2025	159	0	0	0	159	0	2	0	1736635	0	157	0
		2025-2026	157	0	0	9	157	9	0	0	0	0	157	9
		2026-2027	157	9	0	0	157	9	0	0	0	0	157	9

4.	गडचिरोली Gadchiroli	. .	2024-2025	5	0	5	2	10	2	0	0	12.50	35.5	10	2
			2025-2026	10	2	5	3	15	5	0	0	18.72	42.9	15	5
			2026-2027	15	5	2	1	17	6	0	0	22.40	20.50	17	6
5.	भंडारा Bhandara	. .	2024-2025	74	98	5	4	79	102	7	9	12800	0	72	93
			2025-2026	72	93	5	4	77	97	7	8	12400	0	70	89
			2026-2027	70	89	2	5	72	94	0	6	25000	0	72	88
6.	गोंदिया Gondia	. .	2024-2025	35	0	0	0	35	0	0	0	0	0	35	0
			2025-2026	35	0	0	0	35	0	0	0	0	0	35	0
			2026-2027	35	0	0	0	35	0	0	0	0	0	35	0
7.	अमरावती Amravati	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8.	अकोला Akola	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	यवतमाळ Yavatmal	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.	बुलढाणा Buldhana	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11.	वाशिम Washim	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.	पुणे Pune	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13.	रायगड Raigad	. .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

नियमाप्रमाणे संस्थांना/व्यक्तींना नझूल जमिनी मंजूर केल्या जातात.   जिल्हाधिकाऱ्यांच्या जमीन वाटपाच्या कार्यभाराची माहिती आणि अशा मंजुरीपासून झालेली प्राप्ती दर्शविणारा तक्ता :

The Nazul lands are granted to Institutions/Individuals as per Rules, Following table indicates the work-load of the Collector regarding the area granted/allotted and the income derived from such grants :

तक्ता—१९

TABLE —19

(रुपये हजारात)

(Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	वर्षारंभी शिल्लक असलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases pending at the beginning of the year	चालू वर्षी नोंदलेल्या प्रकरणांची संख्या No. of. cases registered during the year	एकूण Total	निर्गमित झालेल्या प्रकरणांची संख्या No. of cases disposed of	शिल्लक Balance	समाविष्ट झालेल्या जमिनीचे क्षेत्र Area of the land involved: मूळ किंमतीवर आधारित Settled occupancy price	कायम भाडेपट्टीने दिलेले Permanent lease	तात्पुरत्या भाडेपट्टीने Temporary lease	कायम भाडेपट्टीची Permanent lease renewed	लिलावाने भाडे Lease granted by auction
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1.	नागपूर Nagpur	2024-2025	4249	0	4249	258	3991	0	7448.22	0	0	0
		2025-2026	3991	738	4729	2305	2424	0	29502.96	0	0	0
		2026-2027	2424	830	3254	0	3254	0	0	0	0	0
2.	वर्धा Wardha	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.	चंद्रपूर Chandrapur	2024-2025	159	0	159	2	157	0	1	1	74.34	56
		2025-2026	164	0	164	0	164	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.	गडचिरोली Gadchiroli	2024-2025	5	10	15	0	15	0	0	0	28.7	0
		2025-2026	15	12	27	0	27	0	0	0	0	0
		2026-2027	17	13	30	0	30	0	0	0	0	0
5.	भंडारा Bhandara	2024-2025	1	3	4	1	3	0	0	0	0	0
		2025-2026	3	2	5	3	2	0	0	0	1150.27	0
		2026-2027	2	2	4	4	0	0	0	0	0	0
6.	गोंदिया Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

	अमरावती											
7.	Amravati	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	अकोला											
8.	Akola	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ											
9.	Yavatmal	2024-2025	21	17	38	6	32	0	18.0413	2.25	0	0
		2025-2026	32	3	35	15	20	0	10.88	2.3	0	0
		2026-2027	20	0	20	0	0	0	0	0	0	0
	बुलढाणा											
10.	Buldana	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	वाशिम											
11.	Washim	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	मुंबई उपनगर											
12.	Mumbai Suburban	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	पुणे											
13.	Pune	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड											
14.	Raigad	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता-१९—चालू

TABLE-19—*Contd.*

(रुपये हजारात)

(Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	(क्षेत्र चौ. मिटरमध्ये) एकूण स्तंभ (९) ते (१३) (Area in Sq. M.) Total of Cols. (9) to (13)	व्यक्तींना भाडेपट्ट्याने मंजूर केलेले No. of. cases in which lease granted to individuals	संस्थांना/सोसायटींना भाडेपट्ट्याने मंजूर केलेले No. of cases in which lease granted to Institution/Societies	मिळालेले नझूल उत्पन्न Nazul income received by way of			
						मूळ किंमत Occupancy price	भुई भाडे Ground Rent	भाडेपट्टी Lease Rent	एकूण Total
(1)	(2)	(3)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)
1.	नागपूर Nagpur	2024-2025	7448.22	258	0	516000	0	0	516000
		2025-2026	29502.96	2305	0	2035704.24	0	0	2035704.24
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
2.	वर्धा Wardha	2024-2025	0	0	0	0	0	0	400000
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	520000
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
3.	चंद्रपूर Chandrapur	2024-2025	132.34	1	0	0	1736635	157	1736792
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
4.	गडचिरोली Gadchiroli	2024-2025	28.70	0	0	182	0	0	182
		2025-2026	0	0	0	150	0	0	150
		2026-2027	0	0	0	300	0	0	300
5.	भंडारा Bhandara	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	1150.27	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
6.	गोंदिया Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
7.	अमरावती Amravati	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
8.	अकोला Akola	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0

9.	यवतमाळ Yavatmal	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
10.	बुलढाणा Buldana	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
11.	वाशिम Washim	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
12.	मुंबई उपनगर Mumbai Suburban . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
13.	पुणे Pune . .	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0
14.	रायगड Raigad	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0
		2026-2027	0	0	0	0	0	0	0

दिवाणी विधान संहिता (सिव्हील प्रोसीजर कोड), कलम ५४ अन्वये न्यायालयात आलेल्या आज्ञाप्तीची (डिग्री) अंमलबजावणी

जिल्हाधिकारी यांना दिवाणी न्यायालयाकडून आलेल्या आज्ञाप्ती प्रकरणात भूमि अभिलेख यांचेकडून जमिनीची विभागणी करून घेऊन कलम ५४ खाली आज्ञाप्तीची अंमलबजावणी करावी लागते. जिल्हाधिकाऱ्यांनी सन २०२५-२०२६ साली हाताळलेल्या प्रकरणांची माहिती पुढे दर्शविण्यात आली आहे :—

वि. आयुक्त		कोंकण विभाग	नाशिक विभाग	पुणे विभाग	अमरावती विभाग	नागपूर विभाग	छ. संभाजीनगर विभाग
(१) एकंदर प्रकरणांची संख्या	. .	०	१८५९	३३८४	२२७	३६७	७०५
(२) निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या	. .	०	१७५	३१७	९१	१३०	९५
(३) शिल्लक राहीलेल्या प्रकरणांची संख्या	. .	०	१६८४	२९५५	१३६	२३७	६१०

निर्वासित मालमत्ता अधिनियम, १९५० खालील प्रशासन

निर्वासित मालमत्ता प्रशासन अधिनियम, १९५० प्रमाणे जिल्हाधिकारी यांना उप-अभिरक्षक म्हणून या अधिनियमाचे निरनिराळ्या कलमांखाली दिलेल्या अधिकारांचा वापर करावा लागतो. ज्या मालमत्ता अंतिमरित्या निकालात काढता आल्या नाहीत, अशा मालमत्तांचे व्यवस्थापन करणे एवढेच मर्यादित काम सध्या या कायद्यातील तरतुदीनुसार करण्यात येत असते. २०२५-२०२६ या वर्षामध्ये व्यवस्थापनाखाली असलेल्या मालमत्तेचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.—

नाशिक	जळगांव	अहिल्यानगर	छ. संभाजीनगर	जालना	परभणी	धाराशिव	नागपूर	गोंदिया	धुळे	नंदुरबार	पुणे	कोल्हापुर
०	४४९	१३९	१२	१४	०	०	०	०	०	०	१४५१	०

तक्ता-२०

कर्मचारी विषयक गोषवारा

अ.क्र.	पदनाम	वेतनस्तर	एकूण पदे													
			आयुक्त, कोंकण		आयुक्त, नाशिक		आयुक्त, पुणे		आयुक्त, अमरावती		आयुक्त, नागपूर		आयुक्त, छ. संभाजीनगर		एकूण	
			२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७
(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)		(९)		(१०)	
	राजपत्रित (वर्ग-१)															
१	जिल्हाधिकारी	संवर्ग पद	७	७	५	५	५	५	५	५	६	६	८	८	३४	३४
२	अप्पर जिल्हाधिकारी/निवासी जिल्हाधिकारी	एस-२७ (११८५००-२१४१००)	७	७	७	९	५	५	५	५	८	८	९	९	४१	४३
३	सहाय्यक जिल्हाधिकारी	एस-२५ (७८८००-२०९२००)	३	३	३	६	०	०	०	०	६	५	०	१	१२	१६
४	उप-जिल्हाधिकारी	एस-२० (५६१००-१७७५००)	६३	६३	४९	५२	६२	६२	५५	५६	५२	५२	६४	६४	३४५	३४९
५	विशेष भूमी संपादन अधिकारी	एस-२० (५६१००-१७७५००)	७	७	५	५	२६	२६	११	११	१४	१६	१३	१३	७६	७८
६	नगर रचनाकार	एस-२० (५६१००-१७७५००)	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	३	३	४	४
७	तहसीलदार/अप्पर	एस-१९ (५५१००-१७५१००)	९६	९६	८५	८७	१०८	१०६	७३	७६	८९	८९	१०४	१०४	५५५	५५८
	तहसीलदार/प्रमुख लिपिक/चिटणीस		०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	जिल्हा करमणूक कर अधिकारी	एस-२० (५६१००-१७७५००)	१	१	३	३	३	३	०	०	१	१	०	०	८	८
९	लेखाधिकारी	एस-१६ (४४९००-१४२४००)	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	२
१०	अधीक्षक (भूमी अभिलेख)	एस-२० (५६१००-१७७५००)	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०
		एकूण	१८७	१८७	१५७	१६७	२०९	२०७	१४९	१४९	१७७	१७८	२०१	२०२	१०७७	१०८२
	राजपत्रित (वर्ग-२)															
१	लघुलेखक उच्च श्रेणी	एस-१५ (४१८००-१३२३००)	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१
२	स्वीय सहाय्यक	एस-१५ (४१८००-१३२३००)	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०
३	लेखाधिकारी	एस-१६ (४४९००-१४२४००)	१३	१३	१०	९	१०	१०	१०	१०	११	११	१५	१५	६९	६८
४	सहाय्यक लेखाधिकारी	एस-१५ (४१८००-१३२३००)	८	८	५	५	१०	९	०	०	०	०	०	०	२३	२२
५	अधीक्षक	एस-१९ (५५१००-१७५१००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	१
६	सहा. अधीक्षक	एस-१४ (३८६००-१२२८००)	०	०	०	०	०	०	०	०	३	३	०	०	३	३
७	नायब तहसीलदार (वर्ग-२)	एस-१४ (३८६००-१२२८००)	२३९	२३९	२२९	२४०	२९९	२९९	२४१	२४१	२६८	२५८	२८१	२६७	१५५७	१५४४
८	सहा. नगर रचनाकार	एस-१४ (३८६००-१२२८००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	३	३	३
९	सहा. करमणूक कर अधिकारी	एस-१४ (३८६००-१२२८००)	१०	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	५	५	१५	१५
		एकूण	२७१	२७१	२४४	२५४	३१९	३१८	२५१	२५१	२८३	२७४	३०४	२९०	१६७१	१६५७

तक्ता-२०—चालू

(१)	(२)	(३)	(४)		(५)		(६)		(७)		(८)		(९)		(१०)	
	अराजपत्रित (वर्ग-३)															
१	सहाय्यक लेखाधिकारी	एस-१५ (४१८००-१३२३००)	५	५	०	०	०	०	८	८	५	४	८	८	२६	२५
	सहाय्यक अधीक्षक/ प्रमुख लेखापाल/ सहाय्यक करमणूक कर अधिकारी		०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	लघुलेखक (उच्च श्रेणी)	एस-१५ (४१८००-१३२३००)	६	६	५	६	५	५	५	५	६	६	१०	१०	३७	३८
३	लघुलेखक (निम्न श्रेणी)	एस-१४ (३८६००-१२२८००)	४२	४२	४०	३६	४५	४५	३८	३८	४३	४२	५३	५३	२६१	२५६
४	उपलेखापाल	एस-१३ (३५४००-११२४००)	९	९	५	५	१३	१२	११	११	५	५	११	१२	५४	५४
५	उपलेखापाल	एस-८ (२५५००-८११००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१२	१२	१२	१२
६	अव्वल कारकून/ वरिष्ठ लिपिक/ वरिष्ठ लेखा लिपिक/शिरस्तेदार प्रथम श्रेणी लिपिक/ (सहा. चिटणीस/उपचिटणीस)	एस-१२ (३२०००-१०१६००)	७१८	७१८	५३५	६१०	६९२	६७३	५६९	५६९	६०७	६०९	६५६	६३७	३७७७	३८१६
७	करमणूक कर निरीक्षक	एस-१२ (३२०००-१०१६००)	३४	३४	४०	३९	६२	६२	२४	२४	१६	१६	२८	२८	२०४	२०३
८	सहाय्यक करमणूक कर निरीक्षक	एस-१२ (३२०००-१०१६००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	सहा. अधीक्षक/भूमि अभिलेख/निमतानदार/परीक्षण सर्व्हे	एस-१२ (३२०००-१०१६००)	८	८	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	९	९
१०	मंडळाधिकारी	एस-१२ (३२०००-१०१६००)	३५६	३५६	४५५	४५३	५६०	५६०	४१४	४१८	३७४	३६३	५५८	५५८	२७१७	२७०८
११	लघुटंकलेखक/सहा. आरेखक	एस-८ (२५५००-८११००)	१२	१२	८	८	१३	१२	६	६	१०	१०	११	११	६०	५९
१२	तलाठी/पटवारी	एस-८ (२५५००-८११००)	२००७	२००७	२७७५	२७५१	३१३६	३१३७	२४०५	२४४३	२११७	२११६	३२२५	३२२५	१५६६५	१५६७९
१३	लिपिक/टंकलेखक/भूमापक	एस-६ (१९९००-६३२००)	११६४	११६४	९५२	९८६	११८९	११८५	१०८०	१०८०	९८४	१००१	१२२९	११७२	६५९८	६५८८
१४	वाहन चालक	एस-६ (१९९००-६३२००)	११२	११२	१०९	१०३	१२३	१२३	१००	१००	११४	११९	१३६	१३६	६९४	६९३
१५	स्टँप व्हेंडर	एस-६ (१९९००-६३२००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१६	भाडेवसुलीकर	एस-६ (१९९००-६३२००)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		एकूण	४४७३	४४७३	४९२४	४९९८	५८३८	५८१४	४६६०	४६९६	४२८२	४२९२	५९२६	५८५०	३०११४	३०१४०

अराजपत्रित (वर्ग-४)

१	दप्तरी/हवालदार/ नाईक/जमादार	. .	एस-३ (१६६००-५२४००)	. .	१९	१९	०	०	३	०	०	०	०	०	७८	७८	१००	९७
२	शिपाई/स्वीपर	. .	एस-१ (१५०००-४७६००)	. .	८४०	८४०	५४०	५३५	६७६	६३७	५२७	५२७	६७५	६६८	६२७	६०३	३८८५	३८१०
	चेनमन/चौकीदार/	. .		. .	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	स्वच्छक/वॉचमन	. .		. .	०	०	६०	६०	२३	२३	२१	२१	०	०	०	०	१०४	१०४
३	कोतवाल	. .	७५००-१५००० मानधन प्रति महिना	. .	११४९	११४९	२०६६	२०५७	२५०७	२५०८	२२९६	२२९६	२०४७	२०५४	२६७५	२६७५	१२७४०	१२७३९
			एकूण . .	. .	२००८	२००८	२६६६	२६५७	३२०९	३१६८	२८४४	२८४४	२७२२	२७२२	३३८०	३३५६	१६८२९	१६७३२
			एकूण बेरीज . .	. .	६९३९	६९३९	७९९१	८०७५	९५७५	९५०७	७५०४	७५४०	७४६४	७४६६	९३०६	९२०६	४९६९१	४९६११

कार्यक्रम क्रमांक ३

आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण

राज्य शासनाने आपत्ती प्रतिसाद व आपदग्रस्तांना मदत या बाबींवर मोठ्या प्रमाणावर खर्च केलेला आहे. नैसर्गिक वा मानवनिर्मित आपत्तीमुळे होणाऱ्या जीवीत व वित्तहानीच्या अनुषंगाने राज्यातील जनतेला तातडीने मदत पुरविणे व यथावकाश त्यांचे पुनर्वसन करणे ही कामे फार पूर्वीपासून केली जात आहेत. परंतु आपत्ती येण्यापूर्वी सुसज्जता प्रशिक्षण आणि योग्य दक्षतेसह करावयाच्या उपाययोजना यासाठी तरतूद करण्यात आली आहे.

२. केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या आपत्ती व्यवस्थापन कायदा, २००५ अनुसार राज्यात आपत्ती व्यवस्थापन कार्यक्रम राबविणे आवश्यक आहे. त्यानुसार राज्यामध्ये राज्य स्तर व जिल्हा स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची स्थापना करण्यात आली आहे. दिनांक २४ जानेवारी, २०१९ अन्वये आपत्ती व्यवस्थापन नियम तयार करण्यात आले आहेत.

३. आपत्ती संदर्भात प्रतिबंध, निवारण, सज्जता व पूर्वतयारी प्रतिसाद, मदत व पुनर्वसन, आपत्तीपूर्व सज्जतेसाठी तयारी व प्रशिक्षण राज्य, जिल्हा, तालुका स्तरावर देणे, आवश्यक ती साधनसामुग्री या स्तरावर उपलब्ध करून देणे, दळणवळण यंत्रणा, धोक्याची पूर्वसूचना देणारी यंत्रणा इ. प्रस्थापित करणे, आपत्ती प्रतिसाद निधीची स्थापना व आपत्ती निवारण निधीची स्थापना राज्य व जिल्हा स्तरावर करणे गरजेचे आहे. यासाठी महाराष्ट्र शासनाने आपत्कालीन व्यवस्थापन प्रभागाची निर्मिती केली आहे. या प्रभागात एकूण ४१ पदे असतील व त्यामध्ये महसूल व वन विभागाच्या आस्थापनेवर कार्यरत असणाऱ्या मदत व पुनर्वसन उपविभागातील म-३, म-७, म-११ आणि भूकंप पुनर्वसन कक्षाच्या कार्यासनातील कार्यरत असणाऱ्या पदांचा समावेश असेल. तसेच मंत्रालय नियंत्रण कक्षासाठी कायमस्वरुपी व योग्य प्रशिक्षित कर्मचारी वर्ग असण्याची आवश्यकता लक्षात घेवून शासन निर्णय क्र. आव्यप्र-२००९/प्र.क्र. २२/आव्यप्र-१, दिनांक ४ ऑक्टोबर, २०१० अन्वये एक उपसचिव, दोन अवर सचिव, चार कक्ष अधिकारी अशी एकूण सात पदे कायमस्वरुपी निर्माण करण्यात आली. महसूल व वन विभाग (मदत व पुनर्वसन) शासन निर्णय क्रमांक मंनिक-२०११/प्र.क्र. २१ आव्यप्र-१, दिनांक १६-४-२०१४ अन्वये राज्यस्तरीय नियंत्रण कक्षासाठी कायमस्वरूपी गट-क व गट-ड ची एकूण ६ पदे निर्माण / मंजूर करण्यात आली आहेत.

४. आपत्कालीन व्यवस्थापन योजनेचा भाग म्हणून राज्य स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची स्थापना दिनांक २५-५-२००६ रोजी करण्यात आली आहे.

मंत्रालय नियंत्रण कक्ष : मंत्रालय नियंत्रण कक्षाच्या कामकाजात सुसूत्रता आणण्यासाठी मंत्रालय नियंत्रण कक्षाचे विषय वाटप दोन कार्यासनात करण्यात आले असून मंनिक-१ व मंनिक-२ अशी कार्यासने निर्माण करण्यात आली आहेत. या कार्यासनातून आपत्ती हाताळण्यासाठी प्रशिक्षित मनुष्यबळ निर्माण करणे, मानवनिर्मित आपत्ती धोरण तयार करणे, मार्गदर्शक सूचना तयार करून त्यांची अंमलबजावणी, प्रशिक्षण कार्यक्रम तयार करणे, धोरणे आखणे, क्षमता बांधणी, स्वयंसेवी संस्थांशी समन्वय, जिल्ह्याचे SOP (Standard Operating Procedure) अद्ययावत ठेवणे, अग्निशमन, रुग्णवाहिका, पोलीस, मोबाईल ऑपरेटर, हॅम रेडिओ ऑपरेटर यांच्याशी समन्वय व दूरध्वनी क्रमांकाचे अद्ययावतीकरण, हवामान, धरणपातळी तसेच इतर दुर्घटना घडामोडींची माहिती संबंधीतांना नियमितरित्या सादर करणे, राष्ट्रीय/केंद्राबरोबर समन्वय ठेवणे, दळणवळण संपर्क सुविधा (उदा. Revamping of very High Frequency Network) इत्यादी विषय दोन्ही कार्यासनातून हाताळले जातात.

कोकण आपत्ती सौम्यीकरण प्रकल्प :

चक्रीवादळामुळे किनारपट्टीवरील जिल्ह्यांना नुकसानीचा सामना करावा लागतो. त्यावर कायम स्वरूपी उपाययोजना करण्यासाठी राज्य शासनातर्फे खालील बाबी करण्यात येत आहे. त्या अनुषंगाने रु. ३२०० कोटीची **कोकण आपत्ती सौम्यीकरण प्रकल्प** राबविण्याबाबत दिनांक १५ सप्टेंबर २०२१ रोजी मंत्री मंडळात निर्णय घेण्यात आला, त्यात,

१) धुपप्रतिबंधात्मक बंधारे बांधणे.

२) भूमिगत विद्युतवाहिनी.

३) बहुउद्देशीय चक्रीवादळ निवारा केंद्र.

४) दरडप्रवण क्षेत्रात प्रतिबंधात्मक उपाययोजना.

५) खार प्रतिबंधात्मक बंधारे.

सचेत प्रणाली (CAP, Common Alert Programme) :

संभाव्य आपत्ती संबंधित क्षेत्रातील नागरिकांना सतर्कतेचा संदेश प्रसारीत करून लोकांना वेळेवर पूर्वसूचना देवून होणाऱ्या आपत्तीचा धोका टाळता येतो. त्यामध्ये मोबाईल कंपनी, रिलायन्स, एअरटेल, जिओ, आयडिया, एम.टी.एन.एल., बी.एस.एन.एल. वापरणाऱ्या नागरिकांना शासनाच्या/जिल्हास्तरावरून एका वेळेस SMS द्वारे सूचना देता येतात.

आपत्ती प्रतिसाद प्रणाली (IRS) :

- राज्यामध्ये आपत्तीला प्रभावीरित्या प्रतिसाद देण्यासाठी सदर प्रणालीचा वापर करण्यात येणार आहे.
- या प्रणालीमध्ये संबंधित क्षेत्रात येणाऱ्या आपत्तीची संभाव्यताची माहिती तसेच त्या क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या सर्व साधनसामुग्री यांची माहिती क्षेत्रिय स्तरावर सर्व समावेशक भरण्यात येणार आहे.
- क्षेत्रामध्ये आपत्ती उद्‌भवल्यास त्याला प्रतिसाद देण्यासाठी उपलब्ध असलेले मनुष्यबळ, साधनसामुग्री याची माहिती जिल्हा प्रशासनातील तसेच राज्य स्तरावरील यंत्रणेला त्वरीत उपलब्ध होईल. त्यामुळे तात्काळ प्रतिसाद देणे शक्य होणार आहे, घडलेल्या आपत्तीची माहिती या प्रणालीत समाविष्ट करण्यात येत असल्याने सर्व स्तरावर एकवाक्यता राहणार आहे.

राज्य आपत्ती सौम्यीकरण कार्यक्रम :

“ राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी ची व्याप्ती वाढविण्यात आली आहे. सदर निधीपैकी आपत्ती सौम्यीकरणासाठी २०% निधी व क्षमताबांधणी व पूर्वतयारी यासाठी १०% निधी राखीव ठेवण्यात आला. सौम्यीकरण निधीतून पायाभूत सुविधा निर्माण करण्याबाबत कामकाज करण्यात येणार असून क्षमताबांधणी व पूर्वतयारीमध्ये आपत्ती प्रतिसादासाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे, शोध व बचाव कार्यासाठी साहित्य खरेदी करणे, आपत्ती प्रतिसाद यंत्रणेसाठी शोध व बचाव साहित्य खरेदी करणे, आपत्तीविषयी पूर्व सूचना देणारी प्रणाली विकसित करणे, नियंत्रण कक्षाचे बळकटीकरण करणे, नागरिकांमध्ये आपत्तीबाबत जनजागृती करणे त्याचप्रमाणे शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये विविध आपत्तीसमयी खबरदारी घेण्याबाबत जागरुकता निर्माण करण्यासाठी उपाययोजना करणे इत्यादी कार्यक्रम राबविण्यात येणार आहेत.”

सातारा व सांगली, नांदेड, भंडारा, गोंदिया, परभणी व पुणे या ९ जिल्ह्यातील २५ गावांमधील ४९९२ घराचे बांधकाम करण्यात येत आहे. या कामासाठी १० पदांची निर्मिती करण्यात आलेली आहे. सद्यःस्थितीत २ पदे कार्यरत आहेत.

कर्मचारी विषयक गोषवारा
मंत्रालय स्तरावरील आपत्ती व्यवस्थापन प्रभागातील अधिकारी व कर्मचारी वर्ग

अनुक्रमांक (१)	पदनाम (२)	पदांची संख्या (३)	वेतन श्रेणी (४)	ग्रेड वेतन (५)
				(रुपये)
१	संचालक (पदसिध्द उप सचिव)	१	S-२९	१३११००-२१६६००
२	वित्तीय सल्लागार व सह सचिव	१	S-२५	७८८००-२०९२००
३	अवर सचिव/विशेष कार्य अधिकारी	२	S-२३	६७७००-२०८७००
४	अवर सचिव तथा उपसंचालक (वित्त)	१	S-२३	६७७००-२०८७००
५	लेखा अधिकारी, वर्ग-२	१	S-१६	४४९००-१४२४००
६	कार्यासन अधिकारी	३	S-१७	४७६००-१५११००
७	लघुलेखक (मराठी)	१	S-१५	४१८००-१३२३००
८	सहाय्यक	९	S-१४	३८६००-१२२८००
९	सहाय्यक लेखा अधिकारी	१	S-१५	४१८००-१३२३००
१०	उप लेखापाल	१	S-१३	३५४००-११२४००
११	लघुटंकलेखक (इंग्रजी)	४	S-८	२५५००-८११००
१२	रोखपाल	१	S-६	१९९००-६३२००
१३	लिपिक टंकलेखक	९	S-६	१९९००-६३२००
१४	वाहन चालक	३	S-६	१९९००-६३२००
१५	शिपाई	३	S-१	१५०००-४७६००
	एकूण	४१		

तक्ता २ अ वर नमूद ४१ पदांव्यतिरिक्त मंत्रालय नियंत्रण कक्षाकरिता खालील ७ पदे कायमस्वरूपी निर्माण करण्यात आली आहेत .

अनुक्रमांक (१)	पदनाम (२)	पदांची संख्या (३)	वेतन श्रेणी (४)	ग्रेड पे (५)
				(रुपये)
१	उपसचिव	१	S-२५	७८८००-२०९२००
२	अवर सचिव	२	S-२३	६७७००-२०८७००
३	कक्ष अधिकारी	४	S-१७	४७६००-१५११००
	एकूण	७		

तक्ता २ ब शासन निर्णय क्र. मंनिक/२०११/प्र.क्र.-२१/आव्यप्र, दिनांक १६-०४-२०१४
अन्वये नव्याने निर्माण करण्यात आलेल्या पदांचा तपशील

अनुक्रमांक (१)	पदनाम (२)	पदांची संख्या (३)	वेतन श्रेणी (४)	ग्रेड वेतन (५)
				(रुपये)
१	सहायक	२	S-१४	३८६००-१२२८००
२	लघुलेखक (उच्चश्रेणी)	१	S-१५	४१८००-१३२३००
३	लिपिक टंकलेखक	२	S-६	१९९००-६३२००
४	शिपाई	१	S-१	१५०००-४७६००
	एकूण	६		

तक्ता ३ अतिवृष्टी व पूर यामुळे निर्माण झालेल्या परिस्थितीवर उपाययोजना करण्यासाठी निर्माण करण्यात आलेल्या पदांपैकी पुनरुज्जिवीत झालेली कार्यकारी गटातील सद्यःस्थितीत कार्यरत पदे.

अनुक्रमांक (१)	पदनाम (२)	पदांची संख्या (३)	वेतन श्रेणी (४)	ग्रेड वेतन (५)
				(रूपये)
१	अवर सचिव (वित्त व लेखावर्ग) वर्ग-१	१	S-२३	६७७००-२०८७००
२	कक्ष अधिकारी	१	S-१७	४७६००-१५११००
३	सहायक कक्ष अधिकारी व इतर	४	S-१६	४४९००-१४२४००
	एकूण	६		

नैसर्गिक आपत्तीग्रस्तांना सहाय्य करण्याची योजना

(क) प्रास्ताविक–

(एक) सानुग्रह अनुदान, मदत व सानुग्रह सहाय्य

देशामध्ये नैसर्गिक आपत्तीमुळे होणाऱ्या जीवीत व वित्तहानी मध्ये मदत देण्याकरिता आपत्ती सहायता निधीची (Calamity Relief Fund) ची स्थापना करण्यात आली आहे. आपत्ती सहायता निधीमध्ये केंद्र शासनाचा ७५% व राज्य शासनाचा २५ % सहभाग असतो. सद्यस्थितीत सदर निधी राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी (State Disaster Response Fund) म्हणून ओळखला जातो. सदर निधीमधून नैसर्गिक आपद्ग्रस्तांना मदत देण्यात येते. केंद्र शासनाने घोषित केलेल्या नैसर्गिक आपत्तीमध्ये येणाऱ्या बाबींमध्ये चक्रीवादळ, दुष्काळ, भूकंप, आग, पूर, त्सुनामी, गारपीट, दरड कोसळणे, बर्फखंड कोसळणे (हिमवर्षाव), ढगफुटी, किटकांचा प्रादुर्भाव (टोळधाड), कडाक्याची थंडी यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

या व्यतिरिक्त राज्य शासनामार्फत अवेळी पाऊस, अतिवृष्टी (शेती पिकांच्या नुकसानीसह सर्व नुकसान), समुद्राचे उधाण, वीज कोसळणे आकस्मिक आग व सततचा पाऊस या बाबी अंतर्गत मदत देण्यात येते. उपरोक्त नैसर्गिक आपत्तीमुळे झालेल्या जीवीत व वित्त हानीसाठी केंद्र शासनाच्या सुधारित निकषानुसार विहित केलेल्या अटी व शर्तीनुसार यापुढे प्रचलित पद्धतीनुसार दिनांक १ नोव्हेंबर, २०२२ पासून पुढीलप्रमाणे मदत मंजूर करण्यात येत आहे.

नैसर्गिक आपत्तीमुळे बाधित झालेल्या आपदग्रस्तांना केंद्र शासनाच्या दरानुसार खालीलप्रमाणे मदत देण्यात येते.-

तक्ता

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
१.	**सानुग्रह अनुदान :**	
	(अ) आपद्ग्रस्त मृत व्यक्तीच्या कुटुंबीयांना देय आर्थिक सहाय्य	योग्य त्या प्राधिकाऱ्याने मृत्यूचे कारण प्रमाणित करण्याच्या अधीन राहून मृत व्यक्तीच्या वारसांना रु. ४.०० लाख इतकी मदत अनुज्ञेय राहील. आपत्तीमधे मदत कार्यात तसेच पूर्वतयारीमध्ये सहभागी व्यक्तीचा देखील यामध्ये समावेश राहील.
	(ब) अवयव अथवा डोळे निकामी झाल्यास देय आर्थिक सहाय्य	• ४० टक्के ते ६० टक्के अपंगत्व आल्यास रु. ७४,०००/- • ६० टक्क्याहून अधिक अपंगत्व असल्यास रु. २.५० लाख इतकी मदत याबाबत अपंगत्वाचे प्रमाण व त्याच्या कारणाबाबत शासकीय दवाखाना/इस्पितळातील वैद्यकीय अधिकाऱ्याने प्रमाणित करणे आवश्यक राहील.
	(क) जखमी व्यक्ती इस्पितळात दाखल झाला असल्यास	• एक आठवड्यापेक्षा अधिक कालावधीकरिता इस्पितळात दाखल झाल्यास रु.१६,०००/-. • एक आठवड्यापेक्षा कमी कालावधीकरिता इस्पितळात दाखल झाला रु. ५,४००/-.
	(ड) नैसर्गिक आपत्तीमध्ये दोन दिवसापेक्षा अधिक कालावधीकरिता क्षेत्र पाण्यात बुडाले असल्यास/ घरे पूर्णतः वाहून गेली असल्यास/पूर्णतः क्षतीग्रस्त झाली असल्यास/कपडे/भांडी/घरगुती वस्तुंकरिता अर्थसहाय्य.	• रु. २,५००/- कपड्याचे प्रतिकुटुंब झालेल्या नुकसानीकरीता. • प्रतिकुटुंब रु. २,५०० घरगुती भांडी/वस्तु नुकसानीकरिता.
	(इ) नैसर्गिक आपत्तीमध्ये गंभीरपणे प्रभावित झालेल्या कुटुंबीयांना दैनंदिन मदत.	मदत छावणीमध्ये आश्रय न घेतलेल्या प्रौढ व्यक्तीस मनरेगाच्या वास्तविक दरानुसार किंवा सरासरी दरानुसार मदत अनुज्ञेय राहील. राज्य शासनाने ज्या आपद्ग्रस्तास मदत करावयाची आहे, त्याने मदत छावणीमध्ये आश्रय घेतला नसल्याचे प्रमाणित करावे. त्याचप्रमाणे राज्य शासनाने आपद्ग्रस्तांना कोणत्या पद्धतीने व कशाप्रकारे मदत देण्यात येईल याबाबतची जिल्हानिहाय कार्यपद्धती निश्चित करावी.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
		सानुग्रह अनुदान देण्याबाबतचा कालावधी राज्य कार्यकारी समिती आणि (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीप्रकरणी) केंद्रीय पथक यांनी मूल्यांकित केल्यानुसार निर्धारित करेल. तथापि, सदर कालावधीत सहाय्य हे (by default) ३० दिवसांचे असेल. तद्नंतर आवश्यकतेनुसार सदर कालावधी प्रथमतः ६० दिवसांपर्यंत वाढविता येईल आणि त्यानंतर दुष्काळ, टोळधाड या कारणास्तव आवश्यकतेनुसार ९० दिवसांपर्यंत सदर कालावधी वाढविता येईल. प्रत्यक्ष आपत्तीची परिस्थिती विचारात घेऊन, राज्य कार्यकारी समितीस सदर कालावधीमध्ये वाढ करता येईल, तथापि, या बाबीसाठी होणारा खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या वार्षिक तरतुदीच्या २५ टक्केहून अधिक असता कामा नये.
२.	**शोध व बचाव मोहीम :**	राज्य कार्यकारी समितीने मूल्यांकित केलेला व (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीबाबतीत) केंद्रीय पथकाने शिफारस केलेला प्रत्यक्ष खर्च.
	(अ) शोध व बचाव उपाययोजना बाधित व्यक्ति/बाधित होणाऱ्या व्यक्तींना सुरक्षित स्थळी हलविण्यासाठीचा खर्च.	केंद्रीय पथकाने आपद्ग्रस्त क्षेत्रास भेट देण्यापूर्वी वरील कार्यवाही पूर्ण झालेली असेल, त्यावेळी राज्य स्तरीय समिती आणि केंद्रीय पथक प्रत्यक्ष झालेला खर्च अथवा जवळपास येणारा खर्च याबाबत शिफारस करेल.
	(ब) प्राण वाचविण्याकरिता तातडीचे मदत कार्य करण्या-करिता बोटी भाड्याने घेतल्या असल्यास.	राज्य कार्यकारी समितीने मूल्यांकित केलेला व (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीबाबतीत) केंद्रीय पथकाने शिफारस केलेला प्रत्यक्ष खर्च. विहित नैसर्गिक आपत्तीमध्ये प्राण वाचविण्याकरिता तसेच आपत्ती-मध्ये अडकलेल्या व्यक्तींची सुटका करण्याकरिता बोटी भाड्याने घेणे आणि आवश्यक साधनांचा वापर करण्याकरिता येणारा प्रत्यक्ष खर्च अनुज्ञेय असेल.
३.	**मदत कार्य :**	
	(अ) आपत्तीमध्ये मदत छावणीमध्ये आश्रय घेतलेल्या व्यक्तींकरिता तात्पुरती राहण्याची व्यवस्था, अन्नधान्य, कपडे, औषधोपचार इत्यादी करिता.	राज्य कार्यकारी समितीने आवश्यकतेनुसार निश्चित केल्याप्रमाणे आणि केंद्रीय पथकाने शिफारस केल्यानुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून मदत अनुज्ञेय असल्यास) ३० दिवसांच्या कालावधीकरिता अर्थसहाय्य अनुज्ञेय असेल. राज्य कार्यकारी समिती मदत छावण्यांची संख्या, कालावधी तसेच छावण्यांतील बाधितांची संख्या या माहितीच्या आधारे कालावधी व छावण्यांची संख्या निश्चित करेल. भूकंप, पूर, दुष्काळ इ. तीव्र स्वरुपाच्या नैसर्गिक आपत्तीमध्ये सदर कालावधी ६० दिवसांकरिता वाढविता येईल व तीव्र दुष्काळी परिस्थितीमध्ये तो ९० दिवसांकरिता वाढविता येईल. प्रत्यक्ष आपत्तीची परिस्थिती विचारात घेऊन, राज्य कार्यकारी समितीस सदर कालावधीमध्ये वाढ करता येईल. तथापि, या बाबीसाठी होणारा खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या वार्षिक तरतुदीच्या २५ टक्केहून अधिक असता कामा नये. वैद्यकीय मदत राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य मिशन (NRHM) मधून देण्यात यावी.
	(ब) हवाई मार्गे आवश्यक वस्तूंचा पुरवठा करणे.	राज्य कार्यकारी समितीने आणि केंद्रीय पथकाच्या शिफारशीनुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीच्याबाबतीत) आवश्यकतेनुसार प्रत्यक्ष खर्चाच्या आधारे मूल्यांकन करेल. केंद्रीय संरक्षण मंत्रालयामार्फत सादर केलेल्या प्रत्यक्ष खर्चाच्या देयकाच्या मर्यादित राहील तसेच हवाई मार्गाने आवश्यक वस्तूंचा पुरवठा करणे व बचाव कार्य करणे या प्रयोजनाकरिताच सदर मदत अनुज्ञेय राहील.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
	(क) ग्रामीण व नागरी भागाकरिता पिण्याचा पाण्याचा आकस्मिक पुरवठा.	राज्य कार्यकारी समितीने आणि केंद्रीय पथकाच्या शिफारशीनुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या बाबतीत) आवश्यकतेनुसार प्रत्यक्ष खर्चाच्या आधारे मूल्यांकन करेल. हा कालावधी ३० दिवसांसाठी असेल व दुष्काळजन्य परिस्थितीत सदर मुदत ९० दिवसांपर्यंत वाढविता येईल. प्रत्यक्ष आपत्तीची परिस्थिती विचारात घेऊन, राज्य कार्यकारी समितीस सदर कालावधीमध्ये वाढ करता येईल. तथापि, या बाबीसाठी होणारा खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या वार्षिक तरतुदीच्या २५ टक्केहून अधिक असता कामा नये.
४.	**क्षतिग्रस्त बाधित क्षेत्र पूर्ववत करणे :**	
	(अ) सार्वजनिक क्षेत्रातील जमा झालेला कचरा व ढिगारे.	राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीतून रक्कम उपलब्ध करून द्यावयाची झाल्यास उचलणे. राज्य कार्यकारी समितीकडून आवश्यकतेप्रमाणे मूल्यांकनानुसार काम सुरू झाल्याच्या दिवसापासून कामावर ३० दिवसांच्या आंत झालेला प्रत्यक्ष खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून रक्कम देय असल्यास आणि केंद्रीय पथकाने मुल्यांकित केल्यानुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीप्रकरणी) मदत उपलब्ध करुन देता येईल.
	(ब) पूरग्रस्त बाधित क्षेत्रातून पाण्याचा निचरा करण्याबाबत.	राज्य कार्यकारी समितीने मूल्यांकित केल्यानुसार, काम सुरु झाल्याच्या दिवसापासून ३० दिवसांच्या आंत कामावर झालेला प्रत्यक्ष खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून आणि केंद्रीय पथकाने मूल्यांकित केल्यानुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीप्रकरणी) मदत उपलब्ध करून देता येईल.
	(क) मृत देहांची विल्हेवाट लावणे.	राज्य कार्यकारी समितीने केंद्रीय पथकाच्या शिफारशीनुसार (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीच्याबाबतीत) आवश्यकतेनुसार प्रत्यक्ष खर्चाच्या आधारे मूल्यांकन करेल.
५.	**कृषी विषयक :** (i) २ हेक्टर मर्यादेपर्यंत जमीन धारण करण्याऱ्या शेतकऱ्यांना मदत (A) शेत जमिनी व इतर नुकसानीसाठी अर्थसहाय्य	
	(अ) शेत जमिनीवरील वाळूचा/गाळाचा/मातीचा थर ३ इंचापेक्षा अधिक जमा झाल्याचे, राज्य शासनाच्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याने प्रमाणित करणे आवश्यक. (ब) डोंगराळ शेत जमिनीवरील मातीचा ढिगारा (मलबा) काढणे. (क) मत्स्यशेती दुरुस्ती करणे/मातीचा थर काढणे/पूर्ववत करणे.	प्रत्येक बाबीकरिता रु. १८,०००/- प्रति हेक्टर (मात्र लाभार्थ्याने अन्य कोणत्याही शासकीय योजनेखाली मदत अथवा अर्थसहाय्य/अनुदान घेतलेले नसावे.)
	(ड) दरड कोसळणे, जमीन खरडणे, खचणे व नदी पात्र/प्रवाह बदलल्यामुळे शेत जमीन वाहून जाणे.	महसूल अभिलेखानुसार शेत जमिनीचे मालक असलेल्या फक्त अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना रु. ४७,०००/- प्रति हेक्टर या दराने मदत अनुज्ञेय राहील.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
	(B) निविष्ठा स्वरुपात मदत (शेती पिकांचे ३३% व त्यापेक्षा अधिक झालेल्या शेती पिकाच्या नुकसानीसाठी).	
	(अ) शेती पिके, फळ पिके आणि वार्षिक लागवडीची पिके	कोरडवाहू क्षेत्रासाठी रु. ८,५००/- प्रती हेक्टर आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत. आश्वासित जलसिंचन योजनेखालील क्षेत्राकरिता रू. १७,०००/- प्रती हेक्टर, कमीतकमी अनुज्ञेय मदत रू. २०००/- पेक्षा कमी नसावी आणि पेरणी केलेल्या क्षेत्राच्या मर्यादेत अनुज्ञेय राहील.
	(ब) बहुवार्षिक पिके	बहुवार्षिक पिकांकरिता प्रति हेक्टरी रु. २१,५००/- सदर मदत पेरणी केलेल्या क्षेत्राकरिताच अनुज्ञेय असून कमीत कमी रु. २,५००/- पेक्षा कमी नसावी.
	(क) रेशीम उत्पादन	• एरी, मलबेरी, टसर रेशमासाठी रु. ६,००० प्रती हेक्टर • मुगा रेशमासाठी रु. ७,५०० प्रती हेक्टर
	(ii) २ हेक्टर क्षेत्रापेक्षा जास्त भूधारण करणाऱ्या शेतकऱ्यांना निविष्ठा अनुदान	• कोरडवाहू क्षेत्रासाठी रु. ८,५००/- प्रती हेक्टर आणि पेरणी क्षेत्राच्या मर्यादेत • आश्वासित जलसिंचन योजनेखालील क्षेत्राकरिता रु. १७,०००/- प्रती हेक्टर पेरणी क्षेत्राच्या मर्यादेत. • सर्व प्रकारच्या बहुवार्षिक पिकांकरिता रु. २२,५००/- प्रती हेक्टर आणि पेरणी क्षेत्राच्या मर्यादेत. • ३३% अथवा त्यापेक्षा अधिक शेती पिकांचे नुकसान झाल्यास व २ हेक्टरच्या मर्यादेपर्यंत मदत अनुज्ञेय असेल.
६.	**पशुसंवर्धनाच्या नुकसानीकरिता अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना आणि भूमिहीन पशुधन मालकांना सहाय्य :**	
	(i) दुधाळ जनावरे, ओढकाम करणारी जनावरे किंवा माल वाहतुकीसाठी वापरण्यात येणारी जनावरे दगावल्यास त्याबदल्यात जनावरे घेण्यासाठी मदत.	• दुधाळ जनावरे :— रु. ३७,५०० म्हैस/गाय/उंट/याक/मिथुन, इत्यादी रु. ४,००० मेंढी/बकरी/डुक्कर • ओढकाम करणारी जनावरे :— रु. ३२,००० उंट /घोडा/बैल, इत्यादी रु. २०,००० वासरु/गाढव/शिंगरु/खेचर जरी एखाद्या घरातील जनावरे मोठ्या संख्येने मृत झाली असतील तरी आर्थिकदृष्ट्या मदत ही फक्त उत्पादनक्षम जनावरांपुरती मर्यादित ठेवावी. ३ मोठी दुधाळ जनावरे किंवा ३० छोटी दुधाळ जनावरे किंवा ३ ओढकाम करणारी मोठी जनावरे किंवा ६ ओढकाम करणारी लहान जनावरे प्रतिकुटुंब या मर्यादेत मदत अनुज्ञेय असावी. (राज्य शासनाच्या प्राधिकृत अधिकाऱ्याने नुकसानीबाबत प्रमाणित करणे आवश्यक). कुक्कुटपालन :—मदत रु. १०० प्रती कोंबडी, रु. १०,००० प्रती कुटुंब मर्यादेत. कोंबड्यांचा मृत्यू हा नैसर्गिक आपत्तीमुळे झालेला असणे आवश्यक.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
		टीप :–अन्य कोणत्याही शासकीय योजनेखाली मदत उपलब्ध करण्यात येत असेल तर या योजनेंतर्गत मदत अनुज्ञेय असणार नाही. उदा. पक्षांमधील हिवताप किंवा तत्सम रोग यासाठी पशुसंवर्धन विभागाच्या स्वतंत्र योजनेखाली कुक्कुटपालन मालकांना मदत देण्यात येते.
	(ii) जनावरांच्या छावण्यासाठी चारा/ पाणी, पशुखाद्य आणि औषधे उपलब्ध करून देणे.	मोठी जनावरे रु. ८० प्रतिदिन छोटी जनावरे रु. ४५ प्रतिदिन राज्य कार्यकारी समिती (SEC) मदतीचा कालावधी निश्चित करेल आणि (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीबाबत) केंद्रीय पथक कालावधी निश्चित करेल. मात्र याबाबतचा ठरवून दिलेला मूळ कालावधी ३० दिवसांपर्यंत राहील. सदर कालावधी प्रथमतः ६० दिवसांकरीता व तीव्र दुष्काळ परिस्थितीमध्ये ९० दिवसांकरीता वाढविता येईल. प्रत्यक्ष आपत्तीची परिस्थिती विचारात घेऊन, राज्य कार्यकारी समितीस सदर कालावधीमध्ये वाढ करता येईल. तथापि, या बाबीसाठी होणारा खर्च राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या वार्षिक वाटपाच्या २५ टक्केहून अधिक असता कामा नये. याबाबत राज्य कार्यकारी समितीने (SEC) गरजेनुसार निश्चित केलेले आणि केंद्रीय पथकाने (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या बाबतीत) शिफारस केलेले अंदाज हे पशुगणनेशी सुसंगत आणि सक्षम प्राधिकाऱ्याने औषधी, लसीचा पुरवठा नैसर्गिक आपत्तीशी निगडीत असल्याचे प्रमाणित करण्याच्या अधीन राहून मदत अनुज्ञेय राहील.
	(iii) छावणीतील जनावरांव्यतिरिक्त इतर बाहेरील जनावरांसाठी चारा वाहतूक.	राज्य कार्यकारी समितीने (राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधी प्रकरणी) केंद्रीय पथकाने शिफारस केल्याप्रमाणे वाहतुकीवरील प्रत्यक्ष खर्चाचे मूल्यांकन पशुधन गणनेच्या संख्येशी सुसंगत असावे.
७.	**मत्स्यव्यवसाय :**	
	(i) मत्स्यव्यावसायिकांना बोटीची दुरुस्ती, जाळी यासाठी मदत —	
	बोट	• रु. ६,००० बोटीच्या अंशतः दुरुस्तीसाठी.
	होडी	• रु. ३,००० अंशतः बाधित झालेल्या जाळ्यांच्या दुरुस्तीसाठी.
	यांत्रिकी बोट	• रु. १५,००० पूर्णतः नष्ट झालेल्या बोटींकरिता.
	जाळी	• रु. ४,००० पूर्णतः नष्ट झालेल्या जाळ्यांसाठी.
	(आपत्तीप्रसंगी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली अनुदान मदत घेतली असल्यास, सदर मदत अनुज्ञेय असणार नाही.)	
	(ii) मत्स्यबीज शेतीसाठी निविष्ठा मदत.	रु. १०,००० प्रती हेक्टर (पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्योत्पादन विभाग, कृषी मंत्रालय

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
		यांच्या योजनेनुसार एकदा दिलेल्या अनुदानाव्यतिरिक्त, आपत्तीप्रसंगी दुसऱ्या कोणत्याही शासनाच्या कोणत्याही योजनेखाली अनुदान/मदत घेतली असल्यास, मदत अनुज्ञेय नाही.)
८.	**हस्तकला/हातमाग कारागीरांना मदत :**	
	(i) खराब झालेल्या संयंत्राच्या दुरुस्ती किंवा नूतनीकरणासाठी.	रु. ५,००० प्रती कारागीर संयंत्रासाठी. ● राज्य शासनाने निर्देशित केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्याने संयंत्राचे नादुरुस्ती व नूतनीकरण प्रमाणित केल्यावर.
	(ii) कच्चा माल/उत्पादनाच्या प्रक्रियेत माल व तयार असलेल्या मालाच्या नुकसानीसाठी.	रु. ५,००० प्रती कारागीर कच्च्या मालासाठी. ● राज्य शासनाने निर्देशित केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्याने नुकसानीमुळे तो (खराब झालेला कच्चा माल) बदलणे आवश्यक असल्याचे प्रमाणित करावे.
९.	**गृहनिर्माण :**	
	(अ) पूर्णतः नष्ट/पडझड झालेली घरे. (i) पक्की घरे	सखल भागासाठी बाधित घरांसाठी रु. १,२०,००० प्रती घर, दुर्गम भागातील [Integrated Action (IAP) जिल्ह्यांसह] बाधित घरांसाठी रु. १,३०,००० प्रती घर.
	(ii) कच्ची घरे	रु. १,३०,००० प्रती घर.
	(ब) अंशतः पडझड झालेली घरे—	
	(i) पक्की घरे (झोपडी वगळून) जेथे किमान १५ टक्के पडझड झाली असल्यास	रु. ६,५०० प्रती घर
	(ii) कच्ची घरे (झोपडी वगळून) जेथे किमान १५ टक्के पडझड झाली असल्यास	रु. ४,००० प्रती घर
	(क) पडझड/नष्ट झालेल्या झोपड्या—	रु. ८,००० प्रती झोपडी. (झोपडी म्हणजे तात्पुरते काम चलावू झोपडे, कच्च्या घरापेक्षा तकलादू झावळ्या, माती, प्लास्टिक इत्यादींपासून तयार केलेले राज्य व जिल्हा स्तरीय अधिकाऱ्यांनी झोपडे म्हणून प्रमाणित केलेले) **टीप** : राज्य शासनाच्या संबंधित प्राधिकाऱ्याने बाधित झालेले घर हे अधिकृत असल्याचे प्रमाणित करणे आवश्यक आहे.
	(ड) घराला जोडून असलेला गोठा—	रु. ३,००० प्रती गोठा.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
१०	**पायाभूत सुविधा :**	
	पायाभूत सुविधा :—	
	बाधित झालेल्या मूलभूत सुविधांची (तातडीच्या स्वरूपाची) दुरुस्ती/पुनर्स्थापना—	तातडीच्या स्वरूपाची कामे :–
	(१) रस्ते व पूल, (२) पाणीपुरवठा कामे/योजना, (३) सिंचन व्यवस्था, (४) वीजपुरवठा (बाधित क्षेत्रात तातडीने वीज-पुरवठा पुनर्स्थापित करण्यापुरते मर्यादित), (५) शाळा, (६) प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, (७) पंचायतीच्या मालकीची सामाजिक मालमत्ता.	मूल्यांकनाच्या अंदाजाबाबत :— राज्य कार्यकारी समितीने निकडीनुसार राज्यातील दुरुस्तीचे दर/ किंमत/दुरुस्तीचा कालावधी निर्धारित करावे. तसेच (राष्ट्रीय आपत्ती निधीच्या अनुषंगाने) केंद्रीय पथकाच्या शिफारशीनुसार मदत अनुज्ञेय राहील.
	दूरसंचार व्यवस्था व ऊर्जा (तातडीने वीजपुरवठा पुनर्स्थापित करणे) वगळून निर्माण करणाऱ्या व त्यापासून महसूल मिळविणाऱ्या व स्वतःच्या निधीतून तातडीची दुरुस्ती व पुनर्स्थापनेची कामे करणारे क्षेत्र वगळून.	रस्त्यांच्या दुरुस्तीकरिता राज्य शासनाने अधिसूचित केलेल्या सर्वसाधारण दुरुस्ती व नियतकालिक दुरुस्तीवर आधारित अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहील. जर सर्वसाधारण दुरुस्ती व नियतकालिक दुरुस्तीचे दर उपलब्ध नसतील तर राज्य महामार्ग व प्रमुख जिल्हे रस्त्यांकरिता रु. १ लाख प्रती कि.मी. आणि ग्रामीण रस्त्यांकरिता रु. ०.६० लाख प्रती कि.मी. प्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहील. मात्र “राज्य शासनाने त्यांच्या अर्थसंकल्पात नियमित देखभाल व दुरुस्ती करिता केलेली तरतूद प्रथमतः वापरण्यात यावी” ही अट अस्तित्वात राहणार नाही, कारण याबाबतच्या अटीचे संनियंत्रण करणे अवघड होते. तरीदेखील याबाबतची प्रथम जबाबदारी सर्व राज्यांची आहे. पुलांच्या दुरुस्तीसाठी रू. ६०,००० या दराने मदत अनुज्ञेय राहील. लघु सिंचन व्यवस्थांकरिता क्षतिग्रस्त योजनेसाठी रु. २.०० लाख प्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहील. क्षतिग्रस्त झालेल्या पिण्याच्या पाण्याच्या योजनेबाबत पात्र असलेल्या क्षतिग्रस्त पिण्याच्या पाण्याच्या संरचनेच्या दुरुस्तीकरिता रु. २.०० लाख प्रमाणे मदत अनुज्ञेय राहील. क्षतिग्रस्त झालेल्या प्राथमिक व माध्यमिक शाळा, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, अंगणवाडी आणि पंचायतीच्या मालकीच्या सामुदायिक मालमत्तेच्या दुरुस्तीकरिता रु. २ लाख प्रती संरचना याप्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहील. क्षतिग्रस्त झालेल्या ऊर्जा क्षेत्रातील बाधित झालेल्या ११ केव्ही पर्यंतचे ट्रान्सफॉर्मर, खांब आणि कन्डक्टरसाठी मदत अनुज्ञेय असेल. प्रतिखांब रु. ५,०००, बाधित कन्डक्टरकरिता रु. ०.५० लाख प्रती कि. मी. आणि बाधित झालेल्या ट्रान्सफॉर्मरकरिता रु. १ लाख प्रमाणे मदतीचे दर राहतील.
११.	**पुरवठा :**	
अ.	आपत्तीला प्रतिसाद देण्यासाठी तसेच शोध कार्य, बचाव कार्य, स्थलांतरण इत्यादींसाठी लागणारी उपकरणे व दळणवळणाची साधने.	• राज्य आपत्ती धोके व्यवस्थापन निधीच्या एकूण वार्षिक तरतुदीच्या १०% पेक्षा अधिकची रक्कम या बाबींवर खर्च करू नये.

तक्ता—चालू

Sr. No. / अ.क्र. (१)	ITEM / बाब (२)	NORMS OF ASSISTANCE / मदतीचे दर (३)
ब.	क्षमता बांधणी.	
क.	राज्य शासनाने त्यांच्या स्थानिक आपत्तीकरिता जे राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषानुसार अनुज्ञेय नसतील अशा आपत्तींसाठी राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या वार्षिक तरतुदीच्या १०% मर्यादेपर्यंत राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून खर्च अनुज्ञेय राहील.	राज्य कार्यकारी समितीने मूल्यांकित केलेला मात्र केवळ राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून खर्च अनुज्ञेय नसतील (केंद्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून नाही.) अन्य अधिसूचित नैसर्गिक आपत्तींकरिता वर नमूद केलेल्या मानकानुसार विविध बाबींकरीता मदत सारख्या प्रमाणात राहील किंवा, अशा प्रकरणी राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीनुसार ठरविलेल्या दरापेक्षा अधिक दराने स्थानिक आपत्तींकरिता मदत अनुज्ञेय असणार नाही. यासंदर्भात राज्य शासनाने स्थानिक आपत्तींची सूची निर्धारित करणे आवश्यक आहे, जेणेकरून वर नमूद निकष व दरानुसार स्थानिक आपत्तींकरिता मदत देण्यामध्ये पारदर्शकता राहील. त्याकरिता एक प्रक्रिया निश्चित करून स्थानिक आपत्तीमध्ये बाधित लाभार्थी यांना राज्य कार्यकारी समितीच्या मान्यतेने मदत देणे शक्य होईल.

(दोन) अपघातात सापडणाऱ्या व्यक्तींना अर्थसहाय्य

नैसर्गिक आपत्तीत बाधित झालेल्या व्यक्तींना मदत देण्याची योजना महसूल व वन विभागामार्फत राबविली जाते. तथापि, या योजनेखाली अपघातात मृत्यू पावलेल्या व्यक्तींच्या नातेवाईकांना किंवा अपघातात कायमचे अपंगत्व आलेल्या व्यक्तींना व अवयव तुटल्यामुळे पंगु बनलेल्या व्यक्तींना त्वरीत अर्थसहाय्य देण्याची श्रमजीवी कुटुंब कल्याण योजना अंमलात आणली आहे. दिनांक १ एप्रिल, १९९५ पासून आपदग्रस्तांना देय असलेल्या आर्थिक मदतीमध्ये खाली दर्शविल्याप्रमाणे वाढ करण्यात आली आहे.–

या योजनेनुसार ज्या कामगार कुटुंबीयांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ६,००० पेक्षा जास्त नाही आणि ज्या व्यक्ती १६ ते ६५ वर्षे वयोगटातील आहे व ज्यांचे महाराष्ट्रातील वास्तव्य १५ वर्षापेक्षा कमी नाही अशा व्यक्तींना लाभ घेता येईल.

अ. क्र. (१)	बाब (२)	रक्कम (३)
१	अपघातामुळे झालेला मृत्यू	रु. ३,०००
२	अपघातामुळे २ अवयव, २ डोळे किंवा १ अवयव किंवा १ डोळा नष्ट होऊन येणारे कायमचे अपंगत्व ..	रु. ३,०००
३	अपघातामुळे १ अवयव किंवा १ डोळा नष्ट झाल्यामुळे आलेले अपंगत्व	रु. १,०००

अपघात घडून व्यक्ती मृत्यू पावल्यास अगर जखमी झाल्यास, ग्रामपातळीवरील अधिकारी, तलाठी, ग्रामसेवक, पोलीस-पाटील किंवा सरपंच तसेच नगरपालिका/नगरपरिषद अधिकारी यांनी त्याबाबत चौकशी करून तहसीलदार यांस २ दिवसात अहवाल पाठवावयाचा आहे. तो अहवाल अंतिम मानून तहसीलदार घटनेपासून २ आठवड्याच्या आत अर्थसहाय्य देण्याची कारवाई करतील.

(तीन) मानव निर्मित आपत्तीग्रस्तांना सहाय्य करण्याची योजना

दहशतवादी कृत्ये व जातीय दंगलीमध्ये बाधित झालेल्या जिवित व मालमत्ता हानीबाबत विभागाच्या दिनांक २४-८-२००४ च्या स्थायी आदेशानुसार मदत दिली जाते. सदर स्थायी धोरणात अंशतः बदल करण्यात आला असून, सर्व दहशतवादी घटना व जातीय दंगली यामध्ये होणाऱ्या मृत व्यक्तीच्या वारसांना प्रत्येकी १ लक्ष याऐवजी प्रत्येकी रु. ५ लक्ष एवढी आर्थिक मदत दिनांक १-१२-२००८ च्या शासन निर्णयान्वये अनुज्ञेय करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे दहशतवाद, दंगल, बॉम्बस्फोट इत्यादी मानव निर्मित आपत्तीमध्ये झालेल्या मालमत्ता नुकसानीबाबत यापूर्वीचे निकष व दर शासन निर्णय दिनांक ५-१-२०१६ अन्वये पुढीलप्रमाणे सुधारित करण्यात आले आहेत. सदर निकष व दर नक्षलवादी कारवाईमुळे झालेल्या मालमत्ता नुकसानीबाबत देखील लागू करण्यात आले आहे.

दहशतवाद, दंगल, बॉम्बस्फोट व नक्षलवादी कारवाई इत्यादी मानव निर्मित आपत्तीमध्ये झालेल्या मालमत्ता नुकसानीबाबत खालीलप्रमाणे मदत देण्यात येते. —

अ.क्र. (१)	बाब (२)	अनुज्ञेय मदत (३)
१	झोपडी पुनर्बांधणी	रु. १५००० पर्यंत
२	घरांची दुरुस्ती	(१) पक्की व कच्ची घरे रु. ३५००० पर्यंत (पूर्ण नुकसान झालेल्या मोठ्या घरांसाठी)
३	स्टॉल्स व दुकाने	रु. २०००० पर्यंत
४	टपऱ्या	रु. १०००० पर्यंत
५	हातगाड्या	रु. १०००० पर्यंत
६	पूर्ण जळालेली किंवा संपूर्ण निकामी टॅक्सी सायकल	रु. ५०००० पर्यंत
७	सायकल	रु. २००० पर्यंत
८	मोटार सायकल यंत्रचलित दुचाकी/वाहने	रु. १०००० पर्यंत
९	चारचाकी यंत्रचलित वाहने व इतर विशिष्ट वाहने, उदा. जेसीबी, सेलर इत्यादी.	रु. ५०००० पर्यंत
१०	अंशतः जळालेली/नुकसान झालेली चार चाकी वाहने व इतर विशिष्ट वाहने, उदा. जेसीबी, सेलर इत्यादी.	रु. १०००० पर्यंत
११	अंशतः जळालेली / नुकसान झालेली रिक्शा.	रु. ५००० पर्यंत

तक्ता-१

Table-1

तक्ता-एक
TABLE– I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

वर्गीकरण Classification			प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारलेले अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)			(2)	(3)	(4)	(5)
(अ) कार्यवार आणि उद्दिष्टवार वर्गीकरण– *A—Activity and objectwise Classification*		भारीत Charged	0	4	4	4
(अ) नैसर्गिक आपत्तीग्रस्तांना दिलेली मदत (a) Relief to sufferers of natural calamities. (2245)	स्थूल/निव्वळ Gross/Net	दत्तमत Voted	67816219	60390042	188853942	71070042
(१) अवर्षण (1) Drought		भारीत Charged	0	2	2	2
		दत्तमत Voted	16776478	29500018	2796780	29700018
(२) पूर, चक्रीवादळे इ. (2) Floods, Cyclones *etc.*		भारीत Charged	0	0	0	0
		दत्तमत Voted	51039741	30690024	186057162	41370024
(ब) समाजकल्याण— अपघातग्रस्तांना आर्थिक मदत— (b) Social Welfare		भारीत Charged	0	0	0	0
Financial Assistance to persons who met with accident. (22350311)		दत्तमत Voted	0	4000	1	4000

(क) इतर कार्यक्रम—

(c) Other Programmes

(१) दंगलग्रस्त भागातील झळ पोहचलेल्या व्यक्तींना सहाय्य	भारीत Charged	0	1	1	1
(1) Relief to sufferers in riot affected areas. (22352931)	दत्तमत voted	16864	2500	500	2500
	(2235 0347)				
(२) व्ही. एच. एफ. वायरलेस सेट खरेदी व देखभाल (२२३५ १८२६)	भारीत Charged	0	0	0	0
(2) Wireless sets purchase and Maintenance.	दत्तमत voted	0	1	0	1
एकूण—(क) स्थूल/निव्वळ—	भारीत Charged	0	2	1	2
Total----(C) Gross/Net—	दत्तमत Voted	16864	2500	500	2500

(तीन) कार्यक्रमांचा कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण :

(III) Workload summary and Explanation of financial requirements :

नैसर्गिक आपत्तीमध्ये देण्यात आलेली मदत व घरासाठी देण्यात आलेली कर्जे याबद्दलची माहिती दर्शविणारा तक्ता.

The following table shows the relief granted and loans advanced for houses on occurrence of natural calamities.

तक्ता २

TABLE-II

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

अनुक्रमांक	जिल्हा	वर्ष	घटलेल्या घटनांची संख्या	आर्थिक सहाय्य दिलेल्या घटनांची संख्या			कर्ज देण्यात आलेल्या प्रकरणांची संख्या		सूट मंजूर करण्यात आलेल्या प्रकरणांची संख्या	
				घटनांची संख्या	व्यक्तींची संख्या	दिलेली रक्कम	प्रकरणांची संख्या	दिलेले कर्ज	प्रकरणांची संख्या	रक्कम
				No. of incidents in which gratutious relief paid			No. of cases in which loans granted		No. of cases in which Subsidy granted	
Serial No. (1)	District (2)	Year (3)	No. of incidents occurred (4)	No. of incident (5)	No. of persons involved (6)	Amount paid (7)	No. of cases (8)	Loans advanced (9)	No. of cases (10)	Amount involved (11)
	मुंबई									
1	Mumbai	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	1	1	1	400	0	0	0	0
	मुंबई उपनगर जिल्हा									
2	M. S. D.	2024-2025	3	3	19	79754000	0	0	0	0
		2025-2026	2	2	2	1200000	0	0	0	0
	ठाणे									
3	Thane	2024-2025	446	446	446	3200000	0	0	0	0
		2025-2026	633	633	633	1753800	0	0	0	
	पालघर									
4	Palghar	2024-2025	15188	10889	10889	189492.1	0	0	0	0
		2025-2026	16707	11978	11978	208441	0	0	0	0
	रायगड									
5	Raigad	2024-2025	975	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	1295	974	794	4320076	0	0	0	0

	रत्नागिरी									
6	Ratnagiri	2024-2025	10	8	711	2896	0	0	0	0
		2025-2026	1	1	1255	136.870	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग									
7	Sindhudurg	2024-2025	976	503	1945	5456	0	0	0	0
		2025-2026	696	301	1147	1295.54	0	0	0	0
	नाशिक									
8	Nashik	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	धुळे									
9	Dhule	2024-2025	659	285	135	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	नंदुरबार									
10	Nandurbar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	जळगाव									
11	Jalgaon	2024-2025	37	37	37	111.24	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर									
12	Ahilyanagar	2024-2025	444	444	3800	15256.567	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	पुणे									
13	Pune	2024-2025	13836	13836	13836	674	0	0	0	0
		2025-2026	1601	1601	1601	24.93	0	0	0	0
	सोलापूर									
14	Solapur	2024-2025	2790	2790	95412	375631563	0	0	0	0
		2025-2026	2910	2910	621690	7545693.583	0	0	0	0

तक्ता २– चालू
TABLE - II– *Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
	सातारा									
15	Satara	2024-2025	6125	6125	338590	339349	0	0	0	0
		2025-2026	33623	33623	141359	318435	0	0	0	0
	सांगली									
16	Sangli	2024-2025	1468	674	674	2693	0	0	0	0
		2025-2026	1003	1003	1003	2159	0	0	0	0
	कोल्हापूर									
17	Kolhapur	2024-2025	1813	1813	853	622	0	0	0	0
		2025-2026	968	968	890	1307	0	0	0	0
	नागपूर									
18	Nagpur	2024-2025	25483	21192	21100	216320.100	0	0	0	0
		2025-2026	6724	6080	6040	5.1140.050	0	0	0	0
	वर्धा									
19	Wardha	2024-2025	1877	7	6	46.42	0	0	0	0
		2025-2026	1821	25	11	118.73	0	0	0	0
	चंद्रपूर									
20	Chandrapur	2024-2025	1182	1182	7817	8784	0	0	0	0
		2025-2026	1260	1260	4424	26820.50	0	0	0	0
	गडचिरोली									
21	Gadchiroli	2024-2025	49802	49802	49802	589097	0	0	0	0
		2025-2026	385	385	380	209741	0	0	0	0
	भंडारा									
22	Bhandara	2024-2025	2550	2550	2550	184412.00	0	0	0	0
		2025-2026	1566	1566	1566	1912.0220	0	0	0	0

	गोंदिया									
23	Gondia	2024-2025	7712	0	7712	1912.02	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	अमरावती									
24	Amravati	2024-2025	16	16	16	6400	0	0	0	0
		2025-2026	17	17	17	6800	0	0	0	0
	अकोला									
25	Akola	2024-2025	16	16	16	6400	0	0	0	0
		2025-2026	5	5	5	2000	0	0	0	0
	यवतमाळ									
26	Yavatmal	2024-2025	3891	3891	3891	1851.55	0	0	0	0
		2025-2026	4238	4238	4238	87268.22	0	0	0	0
	बुलढाणा									
27	Buldhana	2024-2025	8267	8267	7560	48820.01	0	0	0	0
		2025-2026	1772	1772	1680	18686.80	0	0	0	0
	वाशिम									
28	Washim	2024-2025	10	9	9	36000	0	0	0	0
		2025-2026	9	9	9	36000	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर									
29	Chhatrapati Sambhajinagar ..	2024-2025	318	296	22	12143	0	0	0	0
		2025-2026	2622	2597	25	15597	0	0	0	0
	बीड									
30	Beed	2024-2025	14	12	12	4800	0	0	0	0
		2025-2026	4978	4978	4978	5470	0	0	0	0
	नांदेड									
31	Nanded	2024-2025	70636	70636	211918	1403977	0	0	0	0
		2025-2026	84764	84764	254302	1684772	0	0	0	0
	धाराशिव									
32	Dharashiv	2024-2025	176	46	5	1987.500	0	0	0	0
		2025-2026	10150	8199	11	75686	0	0	0	0

तक्ता २—चालू

TABLE II—*Contd.*

(रुपये हजारात)

(Rs. in thousand)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
	परभणी									
33	Parbhani	2024-2025	486	486	486	10800.00	0	0	0	0
		2025-2026	115	115	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली									
34	Hingoli	2024-2025	18	18	18	7200	0	0	0	0
		2025-2026	5	2467	2467	26143	0	0	0	0
	जालना									
35	Jalna	2024-2025	3492	3492	3492	36736.5	0	0	0	0
		2025-2026	892	892	873	20619	0	0	0	0
	लातूर									
36	Latur	2024-2025	17	17	17	68.00	0	0	0	0
		2025-2026	17	17	17	68	0	0	0	0

टंचाई

पावसाच्या अभावी अथवा अवेळी झालेला पाऊस, अतिवृष्टी वा इतर नैसर्गिक आपत्ती अथवा रोगकारक किडींच्या प्रादुर्भावामुळे होणारे पिकांचे नुकसान, यामुळे शेतीच्या हंगामावर विपरीत परिणाम होऊन टंचाईची स्थिती निर्माण होते. टंचाईची परिस्थिती वाढत जाते त्याचप्रमाणात शेतीवर अथवा इतरत्र रोजगाराची उपलब्धता कमी झाल्यामुळे शेतकरी व शेतमजुरांत असंतोष निर्माण होतो. पिण्याच्या पाण्याची टंचाई, चाऱ्याची टंचाई, चाऱ्याच्या व अन्नधान्याच्या वाढणाऱ्या किंमती, लोकांचे स्थलांतर, धान्याच्या चोऱ्यासारख्या गुन्ह्यात वाढ व मुलांच्या संगोपनाची आबाळ, इत्यादींमुळे लोकांतील अस्वस्थतेची जाणीव स्पष्ट होते. या परिस्थितीची त्वरित दखल घेणे आवश्यक असते. अशा वेळी जिल्हाधिकारी त्यांचे जिल्ह्यातील शेतीचे परिस्थितीवर सतत लक्ष ठेवून असतात. त्याचप्रमाणे कृषी विभागाचे व इतर अधिकारी याबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांना वेळोवेळी अहवाल सादर करून विशेष परिस्थितीची जाणीव करून देतात व संभाव्य टंचाईग्रस्तांना मदतीची आवश्यकता आहे काय; याचाही अभिप्राय कळवितात. तशी परिस्थिती निर्माण झाल्यास, जिल्हाधिकारी, मुंबई टंचाई संहिता (मसुदा) च्या परिच्छेद ४२ अन्वये विभागीय आयुक्तांच्या मार्फत शासनास अहवाल सादर करतात. या अहवालाच्या आधारे शासन संबंधित भागात टंचाईची परिस्थिती असल्याचे घोषित करते. टंचाईची परिस्थिती घोषित करताना मुख्यत्वेकरून पुढील गोष्टींचा विचार केला जातो.—(१) पिकांची पैसेवारी (२) नित्याच्या कामावर रोजगाराची उपलब्धता (३) पिण्याचे पाणी व चाऱ्याच्या उपलब्धतेचा अभाव, गुन्ह्याचे व भुरट्या चोऱ्यांचे प्रमाणात वाढ (४) मुलांचे संगोपनाची आबाळ, इत्यादी.

टंचाईची परिस्थिती घोषित केल्यानंतर बाधित शेतकऱ्यांना पुढील सवलती देण्यात येतात.—

(१) जमीन महसुलाची माफी (२) शेताशी निगडीत शासकीय कर्जाच्या वसुलीस स्थगिती (३) सहकारी बँकांकडून घेतलेल्या अल्प मुदतीच्या पीक कर्जाचे दीर्घ मुदतीच्या कर्जात रूपांतर.

टंचाईग्रस्त गावातील लोकांना मदत करण्याच्या दृष्टीने आवश्यक तेथे शासनाचे आदेश शिथिल करून पुढीलप्रमाणे उपाययोजना घेण्यात येतात.—

(१) रोजगार हमी योजनेअंतर्गत कामे काढणे (२) पिण्याच्या पाण्यासाठी उपाययोजना करणे (३) गुरांच्या चाऱ्याकरिता उपाययोजना करणे, वन विभागाची कुरणे, जिल्हाधिकारी यांचे आदेशानुसार जनावरांच्या चाऱ्यासाठी राखून ठेवली जातात. मनुष्याला खाण्यास अयोग्य असलेले धान्य जनावरांकरिता योग्य नाही असे जिल्हाधिकाऱ्यांकडून प्रमाणपत्र घेतल्याशिवाय विल्हेवाट लावता येत नाही. टंचाई परिस्थितीची तीव्रता लक्षात घेऊन मा. महसूल मंत्री, मा. मुख्यमंत्री व मुख्य सचिवांच्या अध्यक्षतेखाली टंचाईसंबंधी उद्‌भवणाऱ्या प्रश्नावर विविध विभागामध्ये समन्वय साधण्यासाठी, चर्चा करण्यासाठी व निर्णय घेण्यासाठी समित्या स्थापन करण्यात येतात.

राज्यातील टंचाई परिस्थिती

राज्यात खरीप पिकांची अंतिम पैसेवारी दिनांक १५ जानेवारीपूर्वी आणि रब्बी पिकांची अंतिम पैसेवारी दिनांक १५ मार्चपूर्वी निश्चित करण्यात येते. जिल्हाधिकाऱ्यांनी अंतिम पीक पैसेवारी जाहीर केल्यानंतर ज्या ठिकाणी पैसेवारी ५० पैसेपेक्षा कमी असेल तेथे टंचाई परिस्थिती शासन जाहीर करते. टंचाई परिस्थिती जाहीर झालेल्या गावातील बाधित लोकांना शासनाच्या स्थायी आदेशाप्रमाणे खालील सवलती देण्यात येतात :—

(१) जमीन महसुलांची माफी.

(२) शासकीय कर्जाच्या वसुलीस स्थगिती.

(३) सहकारी बँकांकडून घेतलेल्या अल्पमुदतीच्या कर्जाचे दीर्घ मुदतीच्या कर्जात रूपांतर.

(४) टंचाईग्रस्त भागात विद्यार्थ्यांची परीक्षा-फी माफ करण्यात येते.

(५) विद्युत बिलात ३३.३३% सूट देण्यात येते.

(६) आवश्यक तेथे शासनाचे नेहमीचे आदेश शिथिल केले जातात.

(७) पाणीपुरवठ्यासाठी टँकरचा वापर या सवलती देण्यात येतात.

राज्यातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या रोखण्यासाठी राज्य शासनाने व मा. पंतप्रधान महोदयांनी विदर्भ विभागातील सहा जिल्ह्यांसाठी विशेष पॅकेज जाहीर केले आहे. त्यानुसार शेतकरी आत्महत्या प्रकरणी वारसदारांना मदत देण्यासाठी "२२३५-सामाजिक सुरक्षा व कल्याण" या लेखाशीर्षाखाली नवीन उपलेखाशीर्ष उघडण्यात आले असून त्याखाली आवश्यक तरतूद करण्यात आली आहे. तसेच, या पॅकेजच्या अंमलबजावणीचा आढावा वेळोवेळी राज्य शासनाकडून घेण्यात येत आहे. महसूल व वन विभाग या प्रकरणी फक्त समन्वयाचे काम करतो.

पूरग्रस्त किंवा पुराची भिती असलेली गावे व त्यातील गावकऱ्यांच्या पुनर्वसनासाठी केलेल्या कार्याचा तपशील दर्शविणारा तक्ता :—

The Following table gives information regarding the villages affected or threatened by floods and the action taken for resettlement villagers in these villages :---

तक्ता–३

TABLE —III

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	स्थलांतरित करण्यायोग्य गावांची संख्या No. of villages where shifting is necessary	मार्च, २०२५ पर्यंत भूखंड दिलेल्या गावांची संख्या No. of villages where plots allotted upto March, 2025	मार्च, २०२५ पर्यंत दिलेल्या भूखंडांची संख्या No. of plots allotted upto March, 2025	प्रत्यक्षात स्थलांतरित झालेल्या गावांची संख्या No. of villages actually shifted	भूखंड दिलेला परंतु स्थलांतर न झालेल्या गावांची संख्या No. of villages in which plots are allotted but villages not shifted	मार्च, २०२५ पर्यंत भूखंडांचे वाटप न झालेल्या गावांची संख्या No. of villages where plots are yet to be allotted as on March, 2025
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1	रत्नागिरी Ratnagiri	1	0	0	0	0	0
2	रायगड Raigad	48	1	28	0	1	2
3	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	0	0	0	0	0	0
4	ठाणे Thane	0	0	0	0	0	0
5	पालघर Palghar	0	0	0	0	0	0
6	पुणे Pune	0	0	0	0	0	0
7	सांगली Sangli	0	0	0	0	0	0
8	सातारा Satara	0	0	0	0	0	0
9	कोल्हापूर Kolhapur	0	0	0	0	0	0
10	सोलापूर Solapur	0	0	0	0	0	0
11	अमरावती Amravati	43	41	3090	38	4	5
12	अकोला Akola	0	0	0	0	0	0
13	यवतमाळ Yavatmal	0	0	0	0	0	0
14	बुलढाणा . . .. .. Buldana	0	0	0	0	0	0
15	वाशिम Washim	0	0	0	0	0	0
16	नागपूर Nagpur	0	0	0	0	0	0
17	वर्धा Wardha	1	0	0	0	0	0
18	चंद्रपूर Chandrapur.	11	0	0	0	0	0
19	गडचिरोली Gadchiroli.	0	0	0	0	0	0

तक्ता ३—चालू

TABLE III—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
20	भंडारा Bhandara.	37	34	5700	35	1	2
21	गोंदिया Gondia	0	0	0	0	0	0
22	छ. संभाजीनगर Chhatrapati Sambhajinagar	78	0	0	0	0	78
23	बीड Beed	0	0	0	0	0	0
24	नांदेड Nanded	227	34774	34774	225	2	1
25	धाराशिव Dharashiv	0	0	0	0	0	0
26	परभणी Parbhani	4	4	1256	1146	0	110
27	हिंगोली Hingoli	0	0	0	0	0	0
28	जालना Jalna	42	0	0	0	0	42
29	लातूर Latur	0	0	0	0	0	0
30	नाशिक Nashik	87	0	0	0	0	0
31	धुळे Dhule	0	0	0	0	0	0
32	नंदूरबार Nandurbar	0	0	0	0	0	0
33	जळगांव Jalgaon	0	0	0	0	0	0
34	अहिल्यानगर Ahilyanagar ..	0	0	0	0	0	0

तक्ता–४
TABLE —IV

खालील तक्त्यात राज्यातील टंचाई परिस्थितीची माहिती दिली आहे—

The following table gives information regarding the extent of Scarcity situation of the State.—

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये)
(Area in Hectares)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	पीडित तालुक्यांची संख्या Number of Talukas affected	टंचाईग्रस्त गावांची संख्या Number of Villages affected by Scarcity condition	टंचाईग्रस्त गावातील एकूण लागवडीलायक क्षेत्र Total cultivable area in the affected village		प्रत्यक्ष लागवड केलेले क्षेत्र Actual area sown		पेरणी न झालेले शिल्लक क्षेत्र Area remaining unsown		कमी पावसामुळे/ अतिवृष्टीमुळे पेरणी झालेल्या क्षेत्रापैकी हानी झालेले क्षेत्र Area sown but affected due to inadequate rainfall/ excessive rainfall	एकूण हानी झालेले क्षेत्र Total affected area	
					खरीप Kharip	रब्बी Rabi	खरीप Kharip	रब्बी Rabi	खरीप Kharip	रब्बी Rabi		खरीप Kharip	रब्बी Rabi
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
	सिंधुदुर्ग												
1	Sindhudurg	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	पालघर												
2	Palghar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड												
3	Raigad	2024-2025	11	83	734.25	0	0	0	0	0	22.25	22.25	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	नाशिक												
4	Nasik	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	धुळे												
5	Dhule	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	जळगांव												
6	Jalgaon	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

	नंदुरबार												
7	Nandurbar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर												
8	Ahilyanagar	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	पुणे												
9	Pune	2024-2025	8	95	0	0	172570	139542	0	28595	6374	4612	1762
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	सातारा												
10	Satara	2024-2025	9	413	130319.6	100132.9	123623.04	95244.9	8213.76	5586.60	5.08	5.82	0
		2025-2026	8	401	112767.6	91076.9	113412.65	91109.49	2985.37	845.35	2601.59	2601.59	0
	कोल्हापूर												
11	Kolhapur	2024-2025	0	0	0	0	186027	20730	6606	293	.47963.19	47900.37	62.82
		2025-2026	0	0	0	0	168984	14179	11763	6398	12289	10884.74	1404.06
	सांगली												
12	Sangli	2024-2025	0	0	0	0	240190.3	182560	15793.7	8604	14368.16	8957.24	5410.92
		2025-2026	0	0	0	0	234144.8	148072.9	11974	46320	100143.92	99233.02	910.9
	सोलापूर												
13	Solapur	2024-2025	11	0	0	0	636707	638659	0	0	67521	47884	19637
		2025-2026	0	0	0	0	605209	402112	0	0	604641.43	60461.53	0
	अमरावती												
14	Amravati	2024-2025	13	208	0	0	675363	2936	23210	48361	54313	54313	0
		2025-2026	14	2017	0	0	677258	0	5733	0	186902	186902	0
	अकोला												
15	Akola	2024-2025	7	258	0	0	443127	156633	13304	0	93398	12061	81336
		2025-2026	7	0	0	0	442032	0	148	0	323696	3236396	0
	यवतमाळ												
16	Yavatmal	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता ४–चालू
TABLE IV—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
	बुलढाणा												
17	Buldhana	2024-2025	1	154	84787	33848	231049	49365	64430	44754	76852	109515	0
		2025-2026	1	154	84787	33848	253714	10666	40075	82414	83991	83991	0
	वाशिम												
18	Washim	2024-2025	6	511	407297	407946	405669	91693	1628	316252	69277.48	61387.4	7890
		2025-2026	6	604	428818	89782	404655	44519	24162	45263	276595	275622	972
	नागपूर												
19	Nagpur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	13101.47	13101.5	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	107545.98	92813.39	14732.59
	वर्धा												
20	Wardha	2024-2025	5	540	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	चंद्रपूर												
21	Chandrapur	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	गडचिरोली												
22	Gadchiroli	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	भंडारा												
23	Bhandara	2024-2025	0	0	0	0	199036	71174	0	0	65407.30	65407.30	0
		2025-2026	0	0	0	0	198097	0	0	0	10960.53	10960.53	0
	गोंदिया												
24	Gondia	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	छ. संभाजीनगर												
25	Chhatrapati Sambhajinagar	2024-2025	9	400	0	0	712329.32	0	73554	0	0	493732.57	0
		2025-2026	0	0	0	0	684716.4	23617.48	0	0	0	0	0

	बीड												
24	Beed	2024-2025 ..	11	0	0	0	809309	38028	0	0	423203	423203	0
		2025-2026 ..	11	0	0	0	789676	406093	19270	129159	787804.87	787804.87	0
	नांदेड												
25	Nanded	2024-2025 ..	0	0	0	0	776323	0	25677	0	596517.96	596517.96	0
		2025-2026 ..	0	0	0	0	768005	0	34233	0	727932	727932	0
	धाराशिव												
26	Dharashiv	2024-2025 ..	8	719	579011	411170	586785	5916	0	0	226673.8	22667.8	0
		2025-2026 ..	8	126	554160	477901	572203	433708	0	0	577544.62	577544.62	0
	परभणी												
27	Parbhani	2024-2025 ..	8	348	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026 ..	7	290	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	हिंगोली												
28	Hingoli	2024-2025 ..	5	0	0	0	361053	0	0	0	222657	222657	0
		2025-2026 ..	5	0	0	0	341513.65	0	0	0	244796.37	244796.37	0
	जालना												
29	Jalana	2024-2025 ..	0	457	0	0	624139.09	0	0	0	5975.97	0	0
		2025-2026 ..	0	158	0	0	629837	0	0	0	255519.95	0	0
	लातूर												
30	Latur	2024-2025 ..	10	784	599455.5	280439	609833	64134.3	0	0	342869.9	342869.9	0
		2025-2026 ..	10	952	599455.5	0	591666	0	0	0	565585.48	565585.5	0

खालील तक्ता दुष्काळी परिस्थितीमुळे आपद्ग्रस्तांना मदत देण्यासाठी केलेली उपाययोजना दाखवितो :—

The Following table indicates the measures taken for relief for discrossed by scarcity condition :---

तक्ता—

Table---

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा District (2)	वर्ष Year (3)		टंचाईग्रस्त गावांची संख्या No. of Villages affected due to scarcity (4)	पिण्याचे पाणी व चारा यासंबंधी टंचाईग्रस्त गावांची संख्या / No. of villages facing scarcity of — पिण्याचे पाणी Drinking water (5)	चारा Fodder (6)	टंचाईग्रस्त गावांना पिण्याचे पाण्याची टंचाई दूर करण्यासाठी केलेली उपाययोजना / Measures taken up for relieving shortages of drinking water in affected villages — खोदलेल्या कुपनलिकांची संख्या No. of borewells dug (7)	पुनर्जिवित केलेल्या कुपनलिकांची संख्या No. of wells revitalised (8)	गाळ काढलेल्या विहिरींची संख्या No. of wells desilted (9)	सुरुंग लावून खोल केलेल्या विहिरींची संख्या No. of wells blasted and depened (10)
	ठाणे	2024-25	. .	208	208	0	170	0	0	208
1	Thane	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	पालघर	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
2	Palghar	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	रायगड	2024-25	. .	276	285	0	0	0	20	0
3	Raigad	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	सिंधुदुर्ग	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
4	Sindhudurg	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	रत्नागिरी	2024-25	. .	85	85	0	0	0	0	85
5	Ratnagiri	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	नाशिक	2024-25	. .	80	80	0	0	0	0	0
6	Nashik	2025-26	. .	423	0	0	0	0	0	0
	धुळे	2024-25	. .	353	353	0	0	0	0	0
7	Dhule	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	नंदूरबार	2024-25	. .	194	195	0	0	0	0	0
8	Nandurbar	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	जळगांव	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
9	Jalgaon	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर	2024-25	. .	1603	790	9490825	0	0	0	0
10	Ahilyanagar	2025-26	. .	45	45	0	0	0	0	0
	पुणे	2024-25	. .	90	90	0	0	594	0	0
11	Pune	2025-26	. .	205	205	0	117	196	50	0
	सोलापूर	2024-25	. .	59	59	0	0	0	0	0
12	Solapur	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	सातारा	2024-25	. .	143	143	0	0	0	3	0
13	Satara	2025-26	. .	95	95	0	56	0	5	0
	सांगली	2024-25	. .	101	101	0	0	0	0	0
14	Sangli	2025-26	. .	31	31	0	0	0	0	0
	कोल्हापूर	2024-25	. .	4	0	0	4	0	0	0
15	Kolhapur	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	नागपूर	2024-25	. .	1286	1286	0	0	0	0	0
16	Nagpur	2025-26	. .	1085	1085	0	0	0	0	0

५
5

पाणीपुरवठा केलेल्या गावांची संख्या — टँकरद्वारा No. of Villages where water is supplied by — Tankers	बैलगाडीने Bullockcarts	नळाने पाणीपुरविणेची योजना पूर्ण झालेल्या गावांची संख्या — कायम स्वरूपाची No. of Villages where piped Water-Supply scheme Completed — Permt.	तात्पुरत्या स्वरूपाची Temp.	जमा केलेला व वाटप केलेला चारा (मेट्रीक टन मध्ये) Fodder procured and distributed (in M. tonnes)	वाटलेली चारा तगाई — व्यक्तींची संख्या Fodder tagai distributed — No. of persons	रक्कम (हजारात) Amount (in thousands)	टंचाईग्रस्त भागात सुरू केलेल्या मदत कामांची संख्या No. of relief works taken up in scarcity area	सुरू केलेल्या कामांची मजूर सामावून घेण्याची क्षमता Labour potential works Labourers taken up	मजुरांची प्रत्यक्षात जास्तीत जास्त उपस्थितीची संख्या Maximum actual attendance
(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)
208	0	0	18	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
285	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
60	0	600	0	0	0	0	0	0	0
423	0	828	0	0	0	0	0	0	0
52	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
790	0	0	0	0	0	0	0	0	0
111	0	0	0	0	0	0	0	0	0
90	0	0	0	0	0	0	0	0	0
205	0	0	0	0	0	0	0	0	0
59	0	169	0	168345	6750	2000	0	0	0
0	0	19	0	166502	6350	2000	0	0	0
86	0	1	0	0	0	0	3662	242089	6500
72	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0	0	0	0	0	0	1194	1510535	2692
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	385	0	0	0	0	0	0	0
0	0	452	0	0	0	0	0	0	0
23	0	149	0	0	0	0	0	0	0
25	0	111	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता—५
Table—5

(1)	(2)	(3)		(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	वर्धा	2024-25	. .	787	0	0	85	0	71	237
17	Wardha	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	भंडारा	2024-25	. .	340	340	0	30	0	0	0
18	Bhandara	2025-26	. .	289	289	0	297	0	0	0
	गडचिरोली	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
19	Gadchiroli	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	चंद्रपूर	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
20	Chandrapur	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	गोंदिया	2024-25	. .	0	0	0	0	0	0	0
21	Gondia	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	अमरावती	2024-25	. .	776	14	0	167	0	0	0
22	Amravati	2025-26	. .	707	12	0	2	0	0	0
	अकोला	2024-25	. .	371	371	0	225	0	0	0
23	Akola	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ	2024-25	. .	468	0	0	0	0	0	0
24	Yavatmal	2025-26	. .	499	0	0	0	0	0	0
	बुलढाणा	2024-25	. .	422	422	0	0	0	0	0
25	Buldhana	2025-26	. .	380	0	47	0	0	0	0
	वाशिम	2024-25	. .	175	0	0	0	0	0	0
26	Washim	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	छ.संभाजीनगर	2024-25	. .	483	400	0	0	0	0	0
27	Chhatrapati Sambhajinagar	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0.
	बीड	2024-25	. .	956	754	0	0	940	0	0
28	Beed	2025-26	. .	10	0	0	0	0	0	0
	नांदेड	2024-25	. .	60	60	0	0	0	0	470
29	Nanded	2025-26	. .	70	70	0	0	0	0	450
	धाराशिव	2024-25	. .	676	676	0	0	0	0	0
30	Dharashiv	2025-26	. .	126	126	0	0	0	0	0
	परभणी	2024-25	. .	348	348	0	60	0	34	0
31	Parbhani	2025-26	. .	290	290	0	50	0	15	0
	हिंगोली	2024-25	. .	199	199	0	0	0	0	0
32	Hingoli	2025-26	. .	122	122	0	0	0	0	0
	जालना	2024-25	. .	0	158	0	0	0	0	0
33	Jalna	2025-26	. .	0	0	0	0	0	0	0
	लातूर	2024-25	. .	604	604	604	0	0	0	0
34	Latur	2025-26	. .	182	182	0	0	0	0	0

—चालू
—*Contd.*

(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(20)
0	0	0	75	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	126	6	0	0	0	0	0	0
12	0	165	2	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	0	0
61	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	0	4	0	0	0	0	0	0	0
10	0	297	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
102	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
754	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	80	27	0	0	0	0	0	0
45	0	90	30	0	0	0	0	0	0
103	0	10	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	10	0	0	0	0	0	0	0	0
10	10	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
123	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	5	24	0	0	0	0	0	0
51	0	0	57	0	0	0	0	0	0

४. जिल्हाधिकारी, मुंबई

प्रास्ताविक.—दिनांक २९ जुलै १९८१ पासून मुंबई शहराला जिल्ह्याचा दर्जा देण्यात आला, तेव्हा प्रस्तुत कार्यक्रमांत मुंबई शहर जिल्ह्यापुरते विशेष बाबी लागू आहेत अशांचा निर्देश खाली केला आहे व जमीन महसुलांची वसुली, करमणूक कर वसुली, इत्यादींची माहिती इतर जिल्ह्याच्या कार्यक्रमांत म्हणजेच "जिल्हाधिकारी" या कार्यक्रम क्रमांक-२ मध्ये समावेश करण्यात आली आहे.

मुंबई जिल्ह्याची दक्षिणेकडील कक्षा शीव सेतुमार्ग (कॉजवे) आणि माहिमची खाडी येथपर्यंत आहे. पूर्व, पश्चिम व उत्तरेकडील कक्षा दाखविलेल्या नाहीत; परंतु त्या भरतीच्या खुणेपर्यंत मर्यादित आहेत.

एप्रिल १९७४ पासून जिल्हाधिकारी, हे जिल्हादंडाधिकारी आहेत. कायदा व सुव्यवस्था संबंधीची अंमलबजावणी पोलीस आयुक्तांच्या कक्षात असली तरी काही विधिविषयक कामे त्यांचेकडून पाहिली जातात.

जिल्हाधिकारी, त्यांच्या अखत्यारीत जिल्हा निबंधक या नात्याने उप-निबंधक, मुंबई यांचे कार्यावर देखरेख करतात. ते मुद्रांक कायद्याखाली प्रमुख महसूल नियंत्रक अधिकारी आहेत. त्यांचेकडे असलेल्या विविध प्रकारच्या कामकाजाचे खालीलप्रमाणे थोडक्यात वर्गीकरण करता येईल.

(१) महसूल कार्यविषयक (अ) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, अन्वये प्रमुख महसूल जिल्हा प्राधिकारी.

(ब) शासकीय जमीन व तिचे महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९९६, जमिनी निकालात काढणे व भूमि अभिलेख तपासणे.

तक्ता–एक
TABLE—I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता : (रुपये हजारात)

Financial Requirements : (Rs. in thousands)

वर्गीकरण Classification		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारलेले अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(अ) कार्यवार आणि उद्दिष्टवार वर्गीकरण–(२०२९ ०७५२)					
(A) Activitywise and objectwise Classification—					
जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर Collector, Bombay City					
(१) मुंबई शहर भूमापन आणि भूमि अभिलेख					
(1) Bombay City Survey and Land Records.					
वेतन Salary	दत्तमत Voted	28955	50000	37000	50000
वेतनेत्तर Non-Salary items	दत्तमत Voted	1037	1720	1400	2100
एकूण (१) Total (1)	दत्तमत Voted	29992	51720	38400	52100
(२) शासकीय जमिनीच्या भूखंडाचे संरक्षण करण्यासाठी कुंपणे घालणे व सुरक्षा रक्षकाची नियुक्ती करणे (२०२९ ०७७२)					
(2) Expenditure on account of fencing and appointment of security Guards for protection of Govt. plots.					
मजूरी Wages	दत्तमत Voted	0	1	1	1
एकूण (२) Total (2)	दत्तमत Voted	0	1	1	1

तक्ता–एक–चालू
TABLE—I-*Contd.*

(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(३) जुगार कर—(२०४५ ०१६२)					
(3) Betting Tax					
वेतन	दत्तमत				
Salary	Voted	546	2500	1800	2500
वेतनेत्तर बाबी	दत्तमत				
Non-Salary items	Voted	153	300	240	320
एकूण (३)	दत्तमत				
Total (3)	Voted	699	2800	2040	2820
एकूण (अ) स्थूल/निव्वळ	दत्तमत				
Total (A) Gross/Net	Voted	30691	54520	40440	54920

(तीन) कार्यक्रमाचा कार्यभार

बॅक-बे पुनःप्रापण महसुलाची वसुली

ग्राऊंड रेंट शिवाय बॅक-बे च्या परिसरात असलेल्या प्लॉटस्‌वर भाडेपट्टाही वसूल केला जातो. रेंट रोलमध्ये सुमारे २९६ नोंदी असून त्यांच्यावर तिमाही सारा वसूल केला जातो. खालील तक्त्यात प्रकरणांची संख्या/जमीन महसूल/भाडेपट्टा वसुली यांची माहिती दर्शविली आहे.

तक्ता - २
TABLE-2

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनुक्रमांक	प्रकरणाचा प्रकार	२०२३-२०२४								
		वर्ष	प्रारंभीची शिल्लक		आवक		एकूण		निकालात काढलेली	
			प्रकरणे	रक्कम	प्रकरणे	रक्कम	प्रकरणे	रक्कम	प्रकरणे	रक्कम
Sr. No.	Nature of Cases	Year	Opening Balance		Receipts		Total		Disposal	
			Cases	Amount	Cases	Amount	Cases	Amount	Cases	Amount
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
१.	बॅक-बे रेक्लेमेशन . .									
1.	Back-Bay Reclamation	2024-2025	128	98	110	155	238	253	153	142
		2025-2026	85	111	105	120	190	231	110	125

शहर भूमि अभिलेख

शहर भूमि अभिलेख, मुंबई शहराच्या जमीन महसुलाच्या सर्व प्रकरणी जिल्हाधिकारी, महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ च्या प्रकरण १४ अन्वये मुख्य नियंत्रण प्राधिकारी आहेत. पूर्वी मुंबई शहराला, मुंबई शहर जमीन महसूल अधिनियम, १८७६ व मुंबई शहर भूमापन अधिनियम, १९१५ लागू होते. त्यातील तरतुदी महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६ मध्ये समाविष्ट करून वरील दोन अधिनियम रद्द करण्यात आले आहेत.

जिल्हाधिकारी, मुंबई यांना प्रशासकीय जमीन विषयाबाबतीत मदत करण्यासाठी शासकीय आदेश, वित्त विभाग, क्रमांक ५४४, दिनांक ४ सप्टेंबर, १९१९ अन्वये अधीक्षक, मुंबई शहर जमीन भू-मापन व भू-अभिलेख, हे पद निर्माण करण्यात आले आहे. जिल्हाधिकारी, मुंबई, यांनी कार्यकारी आदेश दिनांक २६ सप्टेंबर, १९१९ अन्वये, मुंबई शहर जमीन महसूल अधिनिमय, १८७६ मधील भाग ५ व ८ मधील अधिकार अधीक्षकांवर सोपवलेले हे सक्तीचे प्रत्यायोजन व्यावृत्ती खंडाखाली केले. मात्र या संबंधीची अपीले चालविण्याचा अधिकार जिल्हाधिकारी, मुंबई यांचेकडे ठेवण्यात आला. ही तरतूद नवीन लागू केलेल्या अधिनियमामध्ये कायम ठेवण्यात आली आहे.

अधीक्षक, मुंबई शहर भू-मापन, भू-अभिलेख यांच्या कार्याचे मुख्यतः तीन भागात वर्गीकरण करता येईल :—

(१) शासकीय जमिनीची देखभाल व विल्हेवाट;

(२) संपूर्ण मुंबई शहर भूमि-अभिलेख ठेवणे आणि

(३) संकीर्ण प्रकाराची कामे.

पहिल्या भागात शासकीय जमिनी मालकी तत्वाने किंवा अल्प/दिर्घ मुदतीच्या तत्वावर मंजुरी करणे यांचा समावेश होतो. असे असले तरी सर्वसाधारणतः मैदानी व भरणी घातलेले भूखंड सोडले तर खुले भूखंड नाहीत. अशा परिस्थितीत भू-मापन शाखा पूर्वी ज्या धारकांना मंजुरी दिली आहे ते शर्तीचे पालन करतात किंवा नाही हे पाहणे नेहमीच्या प्रकरणी ज्या जमिनीचा भाडेपट्टी कालावधी संपला आहे अशा प्रकरणी मूल्य निर्धारण यांचे पुनर्निरीक्षण करणे, इत्यादी कामे पाहते. अतिक्रमण होऊ नये म्हणून समुद्र किनाऱ्या लगतची रिकामी जमीन तसेच नवीन भर घातलेली जमीन यावरही शाखा लक्ष ठेवते.

दुसरा मुख्य भागांचा संबंध सीमा चिन्हे तयार करणे व ठेवणे, भूखंडाचा आढावा घेणे, फेरफार, भू-मापन तक्ते व आरेख शिवाय संपादन करणे व पीछेहाटीची प्रकरणे, इत्यादी यांचेशी असतो. शिवाय, भूमापन शाखा निरनिराळ्या कारणासाठी पतदारी प्रमाणपत्रे मंजूर करणे, भूमि-अभिलेखाची तपासणीसाठी परवानगी देणे, प्रमाणित नकाशाप्रमाणे उतारे आणि विविध भूमि अभिलेख पुरविणे, जमिनीचे भाडे न दिल्यामुळे तसेच भाडेपट्ट्याच्या शर्तीचे पालन न केल्यामुळे निर्माण झालेली न्यायालयीन प्रकरणे हाताळणे इत्यादी संकीर्ण कामे करते.

शासनाने विविध अर्जदारांना बॅक-बे पुनःप्रापण जमिनीचे वाटप केले. बॅक-बे पुनःप्रापण व इतर जमीनी प्रकरणी केलेल्या कामाची माहिती खालील तक्त्यात देण्यात आली आहे.

A number of plots from Back-Bay Reclamation were allotted by Government to various applicants. The following table gives an outline of work done in respect of Back-Bay reclamation and other lands.

तक्ता - ३
TABLE - 3

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

अनु-क्रमांक Serial No.	जमिनीचा प्रकार Nature of land	वर्ष Year	वर्षाच्या प्रारंभी प्रलंबित असलेले अर्ज No. of applications pending at the beginning of the year	वर्षाच्या काला-वधीत मिळालेले अर्ज No. of applications received during the year	एकूण Total	निकाली काढलेले अर्ज No. of applications disposed of		वार्षिक भाडे पट्ट्याचे भाडे (स्तंभ ८ चे संदर्भात) Annual lease rent (with reference to Col. No. 8)	शिल्लक Balance	
						अर्ज Applications	क्षेत्र (चौ. मि.) Area (in Sq. meters)		अर्ज Applications	क्षेत्र (चौ. मिटर-मध्ये) Area (in Sq. meters)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1	बॅक-बे रेक्लमेशन Back-bay Reclamation	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
2	इतर जमिनी Other Lands	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0
	एकूण Total	2024-2025	0	0	0	0	0	0	0	0
		2025-2026	0	0	0	0	0	0	0	0

प्रत्येक वाटपधारकांस शासनाने विहित केलेल्या वाटप आदेशातील शर्ती व अटी पाळाव्या लागतात. वाटप धारकांकडून अटी व शर्तीचा भंग होत नाही, हे पाहण्याच्या दृष्टीने सतत लक्ष ठेवणे जरूर आहे. या प्रकरणी केलेल्या कामाची माहिती खालील तक्त्यात दिली आहे.—

Every allottee has to observe terms and conditions prescribed in the allotment order of Government. In order to ensure that the allottees do not commit breach of conditions, constant watch is required to be kept. The following table gives information in this respect.—

तक्ता - ४

TABLE - 4

अनुक्रमांक Serial No	जमिनीचा प्रकार Nature of land	वर्ष Year	पुनर्विलोकन करावयाच्या भूखंडाची संख्या No. of Plots required to be reviewed	पुनर्विलोकन केलेल्या भूखंडाची संख्या No. of Plots reviewed	शर्तीचा भंग केलेल्या भूखंडाची संख्या No. of Plots in which breach of conditions detected	आकारलेला दंड Penalty Imposed	
						भूखंडाची संख्या No. of plots	रक्कम रुपये Amount (in Rs.)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	बॅक-बे-रिक्लेमेशन (मुंबई शहर)						
1	Back-Bay Reclamation . .	2024-2025 . .	0	0	0	0	0
		2025-2026 . .	0	0	0	0	0
	पालघर						
2	Palghar . .	2024-2025 . .	512	0	0	0	0
		2025-2026 . .	512	0	0	0	0
	इतर जमिनी (रत्नागिरी)						
3	Other Lands (Ratnagiri) . .	2024-2025 . .	570	570	31	5	25
		2025-2026 . .	610	610	31	5	25
	एकूण Total . .	2024-2025 . .	116.2	570	31	5	50.00
		2025-2026 . .	0	0	0	0	0

काही वेळा शासकीय जमिनी किंवा भूखंड खाजगी व्यक्तींना/संस्थांना प्रदर्शन भरविणे, लग्न समारंभ इत्यादी तात्पुरत्या कारणासाठी देण्यात येतात. अशा तात्पुरत्या वापरासाठी फी आकारण्यात येते. काही वेळा अल्पावधीसाठी भाडेपट्ट्यानेही जमीन देण्यात येते. खालील तक्ता अशा प्रकरणांची माहिती दर्शवितो.—

Sometimes Government land of the plots are allowed to be used for holding exhibition, marriage functions *etc.*, to private persons/ institutions and a fee is levied such temporary use. Sometimes short term lease is also given. The following table gives information regarding such cases.—

तक्ता - ५

TABLE - 5

अनु-क्रमांक Serial No.	जमिनीचा प्रकार Nature of land	वर्ष Year	आलेल्या अर्जाची संख्या No. of applications received	परवानगी दिलेल्या अर्जाची संख्या No. of applications in which permission granted	वसूल केलेली रक्कम (रुपये) Rent realised (Rs.)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	बॅक-बे-रिक्लेमेशन (मुंबई शहर)				
1	Back-bay Reclamation	2024-2025 . .	0	0	0
		2025-2026 . .	0	0	0
	मुंबई उपनगर				
2	Mumbai Suburban	2024-2025 . .	49	45	2623000
		2025-2026 . .	0	0	0
	इतर जमिनी				
3	Other Lands	2024-2025 . .	0	0	0
		2025-2026 . .	0	0	0
	एकूण . .	2024-2025 . .	49	45	2623000
	Total . .	2025-2026 . .	0	0	0

अधिकाराभिलेख शहर मापन नोंदवहीत नोंदतात. पक्षकाराने कळविल्यानंतर प्रत्येक प्रकार, अधिकार, हस्तांतरण हक्क इत्यादींची नोंद घेतली जाते. खालील तक्ता फेरफाराची माहिती दर्शवितो.—

Record-of-Rights is maintained in the form of City Survey Register. Every transfer of right, title *etc.*, is noted and change are effected in the record on intimation from parties. The following table gives information regarding mutations.—

तक्ता -६

TABLE - 6

वर्ष Year	आलेल्या अर्जाची संख्या कालमर्यादेत कालमर्यादेनंतर Number of application received		फेरफार संख्या कालमर्यादेनंतर बसविलेला Number of mutation		उशिरा अर्ज पाठविल्याबद्दल दंड कालमर्यादेत वसूल केलेला Penalty for late sub-mission	
	Within	After	Within time limit	After time limit	Imposed time limit	Recovered time limit
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
2025-2026	4572	193	4256	193	125000	125000
2026-2027	0	0	0	0	0	0

भूमापन शाखेस निर्मूलन केलेल्या भूधृतीबाबत सुधारित सारांचे आदेश भूलेखात नोंद करण्यासाठी आले आहेत. त्याविषयीची माहिती खालील तक्ता दर्शवितो.—

Orders in respect of revised assessments for the abolished tenures are received in the Survey Branch for being noted in the Land Records. The following table gives information in this respect.—

तक्ता - ७

TABLE - 7

वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीस शिल्लक असलेली संख्या Arrears at the begining of the year	मिळालेल्या आदेशांची संख्या No. of orders received	एकूण Total	नोंद घेतलेल्या आदेशांची संख्या Number of orders noted	शिल्लक Balance
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2024-2025	0	55	55	55	0
2025-2026	0	62	62	62	0
2026-2027	0	0	0	0	0

खालील तक्ता भूमापन तक्त्याच्या प्रमाणित उताऱ्याचे अर्ज भूकर, भूमापन नोंदवही आणि गिरगाव-चौपाटीच्या रेती उताऱ्याची परवानगी इत्यादीबाबतची माहिती दर्शवितो.—

The following table indicates the work regarding applications for certified extracts of survey sheets, C. S. Register and Permission to extracts sand from Girgaon-*Chowpatty*.—

तक्ता - ८ अप्राप्त

TABLE - 8

अनु-क्रमांक Serial No.	कामाचा प्रकार Nature of work	वर्ष Year	आलेले अर्ज Applications received	निकाली काढलेले अर्ज Applications disposed of	मिळालेली रक्कम (रुपये) Charges realised (Rs.)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	भूमापन शीट रचना यांचा प्रमाणित उतारा Certified extracts of survey sheet plans	2025-2026 . .	54602	51091	88680000
		2026-2027 . .	0	0	0
2	भूकर सर्व्हेच्या नोंदीचा प्रमाणित उतारा Certified extract from C.S. Register	2025-2026 . .	152882	26284	88680000
		2026-2027 . .	0	0	0
	एकूण Total . .	2025-2026 . .	207484	77375	177360000
		2026-2027 . .	0	0	0

खाजगी पक्षकार जिल्हाधिकाऱ्यांना त्यांचे मालकी हक्काबद्दल, ताबा, वाटे-हिस्से, इत्यादींसाठी त्यांचे जमिनीच्या मोजणीसाठी अर्ज करतात. हे काम कामाच्या स्वरुपात फी नक्की करून घेतले जाते. भूमापक हे काम कामाचे दिवस सोडून करतात व त्यासाठी ते मिळालेल्या फीतील हिश्यास पात्र ठरतात. खालील तक्ता आलेले अर्ज व मिळालेली फी दर्शवितो.—

Private parties apply to the Collector for getting their plots measured either on change of ownership, possession or partition, *etc.* As per Government orders this work is undertaken on payment of fees. The fees is calculated as per work involved. The Survey Staff carries out this work other than working days and they are entitled to claim part of the fees. The following table gives information in this respect.–

तक्ता - ९

TABLE - 9

(रक्कम रुपयांत)
(Amount in Rs.)

कामाचा प्रकार Nature of Work	वर्ष Year	आलेले अर्ज Application received	निकाली काढलेले अर्ज Application disposed of	मिळालेली रक्कम Charges realised to	सरकार जमा केलेली रक्कम Charges credited to Govt.	भूमापकांना दिलेली रक्कम Charges paid to Surveyors
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
जमिनीची मोजणी Measurement of Plots ..	2025-2026	2725	2725	14000000	54000000	..
	2026-2027	0	0	0	0	0

विक्री, भाडेपट्टी, पिछेहाट, नवे रस्ते, इमारती इत्यादी कारणाने झालेल्या फरकामुळे भूमापन तक्ते अद्ययावत करणे जरुर आहे. सर्व तक्ते दहा वर्षांत टप्प्या-टप्प्याने पुरे करावयाचे आहेत. खालील तक्ता त्याबाबतची माहिती दर्शवितो.—

The Survey sheets are to be brought up-to-date by incorporating changes due to sales, set-back, new roads, building, *etc.*, All the sheets are to be completed within 10 years by rotation. Following table gives information in this respect.–

तक्ता - १०

TABLE - 10

वर्ष Year	एकूण भूमापन तक्ते Total Number of Survey sheets	आढावा घेण्याचे एकूण तक्ते Number of sheets due for review	आढावा घेणे आवश्यक असलेले एकूण तक्ते Number of sheets required to be reviewed	प्रत्यक्षात आढावा घेतलेल्या तक्त्यांची संख्या Number of sheets actually reviewed	शिल्लक Balance
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2024-2025	790	570	310	170	0
2025-2026	790	610	360	240	0
2026-2027	0	0	0	0	0

Note : *The work of Review of C.S. sheets are pending since 1980.

मुंबई

इनामे व विशेष निर्मूलन आणि

मुंबई शहरात नऊ प्रकारच्या भूधारणा पध्दती होत्या. खालील भू-धारक राज्य शासनाच्या दर प्रमाणित करण्याच्या हक्काचा फायदा मुंबई शहर (इनामे आणि विशेष अवधी) निर्मूलन अधिनियमानुसार वरील भूधृती निर्मूलन करून आणि त्या सर्वसाधारण जमीन महसुलाखाली १९ महसुली विभागात येते.अधिनियमातील तरतुदी नियमानुसार जिल्हाधिकारी यांना शासकीय मंजुरीनंतर महसुली विभागाच्या भागासाठी असेल. तातडीने आकारणीमुळे किंवा निर्मुलनामुळे होणाऱ्या परिणामामुळे खालील दराने आकारणी करण्याचे सुचविण्यात आले आहे.—

(१) पहिल्या १० वर्षांला पूर्ण आकारणीच्या १० टक्के.

(२) पुढील १० वर्षांला पूर्ण आकारणीच्या २५ टक्के.

(३) पुढील १० वर्षांला पूर्ण आकारणीच्या ५० टक्के.

(४) पुढील १० वर्षांला पूर्ण आकारणीच्या ७५ टक्के.

(५) पुढील १० वर्षांला पूर्ण आकारणीच्या १०० टक्के.

वैयक्तिक जमिनीच्या पट्ट्याची आकारणी प्रमाणित दराच्या आकारणीलायक क्षेत्राच्या पटीत आहे.

भूधृती निर्मुलनापूर्वी वार्षिक आकारणी ४७,००० रुपये होती. निर्मूलन झाल्यानंतर पहिल्या १० वर्षांनी आकारणी २८,३२,००० रुपये कार्यासाठी होतो. अशा जमिनींना सूट देण्याची तरतूद अधिनियमात आहे.

मुंबई शहर (इनामे आणि विशेष अवधी) निर्मूलन अधिनियम आणि महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता (सुधारित) अधिनियम, १९६९ अन्वये

The statement shows the information about the work done and proposed to be done under Bombay City (Inami and Special Tenure

तक्ता

Table

वर्ष Year	महसूल विभागांची संख्या Number of Revenue Divisions	शासनाकडून प्रमाणभूत ठरविण्यात आलेल्या महसूल विभागांची संख्या No. of Revenue Divisions in respect of which standard rate is sanctioned by Government	प्रमाणभूत दर ठरविण्यासाठी शासनाकडे शिफारस केलेल्या प्रलंबित महसूल विभागांची संख्या No. of Revenue Divisions in respect of which the proposals for sanctioning Std. rate are pending with Government	अधिनियमातील तरतुदीमुळे परिणाम झालेल्या मालमत्तेची संख्या No. of Properties affected by the provisions of Act	मालमत्तेचे क्षेत्र Area of the Properties	धर्मादाय संस्थांची मालमत्ता म्हणून अधि-नियमातील तरतुदीनुसार सूट मिळू शकणाऱ्या मालमत्तेचे क्षेत्र Area of the Properties likely to be exempted from the provisions of Act being Public Trust Properties	अधिनियमाची पूर्ण अंमल-बजावणी झाल्यानंतर अंदाजे महसुलात होणारी वाढ The probable yearly increase in the revenue after full implementation of the Act	महसूल विभागात प्रमाणभूत दर शासनाचे वतीने ठरविण्यात आलेल्या मालमत्तेची संख्या No. of Proportion situated in Revenue Division of which Std. rate is sanctioned by Government
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
2025-2026	19	19	0	17182	170516893.38	1365190.76	50000000	27114
2026-2027	19	19	0	17482	171516893.38	1365190.76	50000000	27144

शहर

जमीन महसूल संहिता सुधारणा अधिनियम, १९६९ (अधिनियमाची अंमलबजावणी)

घेत आहेत. त्यात पेन्शन आणि टॅक्स, क्विट आणि ग्राऊंड, फोरास, सनदी आणि इनामी, इत्यादींचा समावेश होतो. आणण्यात येतील. इनामे आणि विशेष अवधीखाली ८० टक्के भूधृती जमीन आकारणी करण्यालायक मुंबई शहरात आहेत. ही जमीन मुंबई शहरात प्रत्येक चौ. मीटरला प्रमाणित दर निर्धारित करण्याचे अधिकार आहेत. प्रमाणित दर हा इमारत नसलेल्या जागेवर बाहेरील किंमतीच्या ५ टक्के येईल. अधिनियमात सार्वजनिक विश्वस्त, जे मुंबई सार्वजनिक विश्वस्तांच्या अधिनियमाखाली येतात आणि ज्यांचा उपयोग विश्वस्तांच्या आलेल्या कामाची आणि करावयाच्या / ठरविलेल्या कामाची माहिती खालील तक्त्यात दर्शविली आहे.—

Abolition Act) and Maharashtra Land Revenue Code (Amendment) Act, 1969.–

११ (क्षेत्र चौ. मीटरमध्ये)

11 (Area in sq. meters)

स्तंभ (८) मध्ये अंतर्भूत असलेल्या संपत्तीचे क्षेत्र The area of properties falling under column (8)	सूट देण्यास पात्र आणि सूट दिलेले क्षेत्र The area likely to be exempted and already exempted	आकारणी करण्या-लायक संपत्ती-वरील अंदाजे महसूल The Approximate revenue per year of the properties liable for assessment	स्तंभ (८) मधील संपत्तीधारकांपैकी प्रपत्र आणि त्याचे क्षेत्र सादर केलेले संपत्ती धारक No. of property holders out of column (8) who have submitted returns and its area	सूट मिळत असलेल्या संपत्तीची संख्या आणि त्याचे क्षेत्र No. of properties enjoying exemption and their area	आकारणी केलेली संपत्तीची संख्या आणि त्याचे क्षेत्र No. of properties assessed and their area	स्तंभ (१४) मधील एकूण वार्षिक आकारणी The total yearly assessment of properties in column (14)
(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
35000000	1365190.76	50000000	17682	334/1365190.6	17182/170516893.38	0
35000000	1365190.76	50000000	17982	334/1365190.76	17430/171384475.1	

कार्यक्रम क्रमांक ५

महसूल व वन विभाग

(एक) प्रास्ताविक :

राज्य शासनव्यवस्थेमध्ये कायदेमंडळ, कार्यकारी मंडळ व न्यायव्यवस्थेचा समावेश होतो. राज्य कायदेमंडळाचे प्रमुख कार्य राज्यात कल्याणकारी लोकशाही व्यवस्था निर्माण करण्यासाठी कायदे करणे हे आहे. राज्य कायदेमंडळाने केलेल्या कायद्याची अंमलबजावणी करणे हे कार्यकारी मंडळाचे प्रमुख कार्य आहे. कार्यकारी मंडळाला आपली कार्ये सुरळीतपणे पार पाडता यावीत, यादृष्टीने कार्यकारी मंडळाला सहाय्य व सल्ला देण्यासाठी कायमस्वरूपी प्रशासकीय यंत्रणा निर्माण करण्यात आली आहे.

महाराष्ट्र राज्यासाठी " मंत्रालय " हे सर्वोच्च स्तरावरील प्रशासकीय यंत्रणा म्हणून कार्य करते. प्रशासकीय सोयीच्या दृष्टीने मंत्रालयाचे विविध विभागात विभाजन करण्यात आले असून " महसूल व वन विभाग " हा मंत्रालयाचा एक प्रशासकीय विभाग आहे. महाराष्ट्र शासनाच्या कार्य नियमावलीनुसार जे विषय या विभागाकडे सुपूर्द करण्यात आले आहेत त्या सर्व विषयांसंबंधीचे नियोजन, निर्देशन, नियंत्रण तसेच समन्वय याबाबतची जबाबदारी ह्या विभागावर आहे. या विभागाकडे सुपूर्द करण्यात आलेल्या विषयाचे संदर्भात, शासनाच्या धोरणानुसार क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांकडून योग्यप्रकारे अंमलबजावणी होते किंवा नाही हे पहाण्याची जबाबदारीही या विभागाची आहे.

(दोन) हा विभाग मुख्यतः पुढील चार उप-विभागात विभागला आहे :—

(अ) महसूल,

(ब) वन,

(क) मदत व पुनर्वसन कार्ये,

(ड) आपत्ती व्यवस्थापन प्रभाग.

(अ) **महसूल उप-विभाग.**—या उप-विभागाचे काम एकूण ४५ कक्ष यामध्ये विभागले आहे. या कक्षामध्ये मुख्यतः जमीन महसूल, गौण खनिज वसुली, शासकीय जमिनीचे शैक्षणिक/औद्योगिक/वाणिज्यिक इ. प्रयोजनाकरिता वाटप, शासकीय जमिनीवरील अतिक्रमणे नियमित करणे, खातेपुस्तिका, कुळकायदा, कमाल शेत जमीन धारणा, भू-संपादन, भूमी अभिलेख, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी, तसेच टंचाई व अन्य नैसर्गिक आपत्तीच्या अनुषंगाने मदत कार्ये क्षेत्रीय स्तरावरील महसूल, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी व भूमी अभिलेख यांची आस्थापना आदि प्रमुख विषय हाताळले जातात.

(ब) **वन उप-विभाग.**— या उप-विभागात १८ कक्ष असून त्या कक्षांमध्ये मुख्यतः वन संशोधन, वन संरक्षण, वृक्षरोपण योजना, वनोत्पादन, निसर्ग संरक्षण, वन्य प्राण्यांचे संरक्षण, उपवने क्षेत्र वनीकरण, वन विभागाची क्षेत्रीय आस्थापना आदी विषय हाताळले जातात. तसेच कार्यक्रमांचे नियोजन, निर्देशन, नियंत्रण, समन्वय देखील वन उप-विभागाद्वारे केले जाते.

(क) **पुनर्वसन व मदतकार्ये उप-विभाग.**— या उप-विभागात एकूण ७ कक्ष आहेत. या कक्षामध्ये मुख्यतः पूर्वीच्या पश्चिम व पूर्व पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन, पुनर्वसन उत्पादन केंद्र, मुक्त वेठबिगारांचे पुनर्वसन, प्रकल्पामुळे विस्थापित झालेल्या व्यक्तींचे पुनर्वसन आदी विषय हाताळले जातात.

(ड) **आपत्ती व्यवस्थापन प्रभाग.**— या उप-विभागात एकूण ८ कक्ष असून त्यामध्ये मुख्यतः नैसर्गिक आपत्ती, चारा टंचाई, भूकंपग्रस्तांचे पुनर्वसन, जागतिक बँकेकडून अर्थसहाय्य मिळविणे आदी विषय हाताळले जातात.

अप्पर मुख्य सचिव (महसूल, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी), प्रधान सचिव (वने), सचिव (मदत व पुनर्वसन), प्रधान सचिव तथा विशेष कार्य अधिकारी (अपिल्स) या व्यतिरिक्त विभागात राजपत्रित अधिकारी व अराजपत्रित कर्मचारी कार्यरत असून त्यासंबंधीचा अधिकारी/कर्मचारी वर्गविषयक गोषवारा विवरणपत्रात दर्शविल्यानुसार आहे. (तक्ता २).

तक्ता–एक

TABLE—I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारात)

(Rs. in thousands)

वर्गीकरण Classification	प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारलेले अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(अ) कार्यवार आणि उद्दिष्टवार वर्गीकरण–(२०५२ ०२१२) *(A) Activitywise and objectwise Classification—*				
महसूल व वन विभाग (मंत्रालय) Revenue and Forest Department—(Proper Mantralaya)				
निर्देशन व प्रशासन– Direction and Administration—				
सचिव, महसूल व वन विभाग Secretary, Revenue and Forest Department				
वेतन Salaries . . दत्तमत	417407	566100	480000	553616
वेतनेत्तर बाबी Non-Salary items Voted	62660	42670	153789	70170
एकूण (अ)—निव्वळ Total (A)—Net . .	480067	608770	633789	623786

तक्ता २

TABLE 2

कर्मचारीवर्ग विषयक गोषवारा

अनुक्रमांक	पदनाम	वेतनस्तर	सुधारित वेतन मॅट्रीक्स	No. of Posts 2024-2025	No. of Posts 2025-2026	Designation
(1)	(2)		(3)	(4)		(5)
	राजपत्रित					**Gazetted—**
१	अपर मुख्य सचिव	संवर्ग पद		3	4	Addl. Chief Secretary
२	प्रधान सचिव	संवर्ग पद		1	0	Principal Secy.
३	मुख्य वन संरक्षक (मंत्रालय)	संवर्ग पद		1	1	Chief Conservator of Forest
४	सहसचिव	S-27	123100-215900	4	8	Joint Secy.
५	वित्तीय सल्लागार व सहसचिव . .	S-29	131100-216600	1	1	Financial Adv. and Joint. Secy.
५-अ	संचालक (उपसचिव) . .	S-25	78800-209200	1	1	
६	उपसचिव	S-25	78800-209200	12	8	Deputy Secy.
७	विशेष कार्य अधिकारी	S-25	78800-209200	2	2	Officer on Special Duty
८	विशेष कार्य अधिकारी/अवर सचिव . .	S-23	67700-208700	2	1	Officer on Special Duty/ Under Secy.
९	अवर सचिव	S-23	67700-208700	19	16	Under Secy.
१०	अवर सचिव वित्त व लेखा	S-23	67700-208700	1	0	Under Secy.
११	वरिष्ठ स्वीय सहाय्यक	S-23	67700-208700	1	1	Senior P. A.
१२	सहाय्यक संचालक, नगर रचना . .	S-23	67700-208700	1	1	Asstt. Dir., Town Planning
१३	नगर रचनाकार	S-20	56100-177500	1	1	Town Planner
१४	सहाय्यक संचालक (लेखा)	S-20	56100-177500	3	2	Asst. Dir. Class I (Jr. Scale)
१५	कक्ष अधिकारी	S-17	47600-151100	62	57	Section Officer
१६	कायदा अधिकारी	S-17	47600-151100	1	1	Law Officer
१७	निवड श्रेणी लघुलेखक	S-16	44900-142400	4	4	Selection Grade Steno.
१८	लेखाधिकारी	S-15	41800-132300	1	0	Account Officer
			एकूण Total . .	120	109	
	अराजपत्रित (वर्ग-३)–					*Non-Gazetted (Class III)—*
१	सहाय्यक लेखाधिकारी	S-14	38600-122800	4	3	Head Acctts.
२	उपलेखापाल	S-13	35400-112400	2	0	Head Acctts.
३	लघुलेखक (उच्च-श्रेणी)	S-15	41800-132300	11	11	Steno (Higher Grade)
४	निम्न श्रेणी लघु लेखक	S-14	38600-122800	10	12	Steno (Lower Grade)

तक्ता २—चालू

TABLE 2—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)		(5)
५	सहाय्यक नगर रचनाकार	S-14 38600-122800	2	0	Asstt. Town Planner
६	सहाय्यक कक्ष अधिकारी	S-14 38600-122800	113	95	Asstt.
७	लघु टंकलेखक	S-8 25500-81100	3	8	Steno Typist.
८	लिपिक टंकलेखक	S-6 19900-63200	114	79	Typist-Clerk
९	रोखपाल	S-6 19900-63200	1	1	Cashier
१०	वाहन चालक	S-6 19900-63200	2	2	Driver
		एकूण Total . .	262	211	
	अराजपत्रित (वर्ग-४)–				*Non-Gazetted (Class IV)*—
१	हवालदार	S-3 16600-52400 . .	1	1	Havaldar/Binder
२	नाईक	S-3 16600-52400	0	0	Naik
३	झेरॉक्स मशिन चालक	S-3 16600-52400	0	0	Xerox Operator
४	बांधणीकार	S-3 16600-52400	0	0	Binder
५	शिपाई	S-1 15000-47600 . .	17	11	Peon
		एकूण Total . .	18	12	
		एकूण बेरीज . .	400	332	

कार्यक्रम क्रमांक ६

पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन

१९४७ मध्ये झालेल्या भारताच्या फाळणीनंतर पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या अनेक स्थलांतरितांचे पुनर्वसन पूर्वीच्या मुंबई राज्यातील निरनिराळ्या भागामध्ये करावे लागले. निर्वासितांच्या छावणी व्यवस्था ठेवण्याचे उद्देशाने अस्थायी पदे निर्माण केली होती. निर्वासितांचे छावणीत असलेल्या शासकीय इमारतीची विल्हेवाट करण्याचे राहिलेले काम तसेच याखालील नुकसान भरपाईसाठी ठेवलेली एकत्रित मालमत्ता शासनाने बांधलेल्या इमारती, संपादन केलेल्या व सोडून दिलेल्या मालमत्तेच्या व्यवस्थापनाचे काम भारत सरकारने १ ऑगस्ट, १९७१ पासून महाराष्ट्र शासनाकडे वर्ग केले आहे.

निर्वासित वसाहतीकडे शिल्लक जमिनी/मालमत्ता/महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ च्या तरतुदीनुसार विल्हेवाट लावल्या जाव्यात असा निर्णय शासनाने नगर विकास विभागाच्या परिपत्रक क्रमांक एचएस-१७७२-६४०६७७-आयसी, दिनांक २७ एप्रिल १९७३ अन्वये यापूर्वीच घेतला आहे. तसेच शासन निर्णय क्रमांक एस-११/१०८२/प्र. क्र. १८/र-९, दिनांक ९-३-१९८३ अन्वये पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासितांचे पुनर्वसन करण्यासाठी स्थापन करण्यात आलेल्या वसाहतीमधील जमिनी/अतिक्रमणे नियमित करण्यासंदर्भात शासनाने निर्णय घेतला होता. तथापि, आता केंद्र शासनाने द डिसप्लेस्ड पर्सन्स क्लेम्स अँड अदर लॉज रिपिल ॲक्ट, २००५ पारित केला असून दिनांक ६ सप्टेंबर, २००५ च्या राजपत्रात त्याबाबतची अधिसूचना प्रसिध्द करण्यात आली आहे. त्यानुसार निर्वासित इसम (नुकसान भरपाई व पुनर्वसन) कायदा, १९५४ व पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासित इसमासंबंधात असणारे इतर सर्व अधिनियम निरसित करण्यात आले आहेत. या प्रकरणी इंटरनॅशनल सिंधी पंचायत फेडरेशन व इतर यांनी मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दाखल केलेल्या जनहित याचिका क्र. ५२/२००६ मध्ये मा. उच्च न्यायालयाने असे आदेश दिले आहेत की, प्रलंबित प्रकरणे विस्थापित व्यक्तीचे पुनर्वसन (नुकसान भरपाई व पुनर्वसन) अधिनियम, १९५४ व संबंधित इतर अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार निकाली काढावीत. मा. उच्च न्यायालयाच्या उपरोक्त आदेशाविरुद्ध केंद्र शासनाने मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केलेले स्पेशल लिव्ह पिटीशन क्र. ६७०३/२००८ मधील I.A.4 मध्ये न्यायालयाने अंतरीम आदेश दिले होते. आता, मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हील अपील क्र. ६७०९-२००८ (विशेष अनुज्ञा), याचिका क्र. ६७०३/२००८ (विशेष अनुज्ञा), याचिका क्र. ६७०३/२००८, दिनांक २८-०४-२०१४ रोजी निकाली काढली आहे.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या दिनांक २८-०४-२०१४ च्या निर्णयानुसार General Clauses Act च्या कलम ६ मधील तरतूद “The Displaced Persons Claims and other Laws Repeal Act, 2005” ला लागू आहे. त्यामुळे संबंधित प्राधिकारी Displaced Persons (C & R) Act, 1954 निरसित झाल्याच्या दिनांकास सदर अधिनियमाखाली प्रलंबित असलेल्या प्रकरणी निर्णय घेऊ शकतात. तसेच सदर निर्णयाची अंमलबजावणी करू शकतात.

तक्ता १
TABLE–I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousand)

		प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026	सुधारलेले अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)
(अ) कार्यवार वर्गीकरण— (२२३५०१४२) *A—Activity Classification* (22350151)					
(अ) भूतपूर्व पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या विस्थापित व्यक्ती (a) Displaced persons from former West Pakistan	भारित Charged	0	10	0	0
	दत्तमत Voted	3674	6550	5230	6050
(ब) पुनर्वसन उत्पादन केन्द्रे (b) Rehabilitation Production Centres	दत्तमत Voted	0	0	0	0
(क) पाकिस्तानातून आलेल्या लोकांच्या मालमत्ता व निर्वासित वसाहतीत शासनाने बांधलेल्या मालमत्ता यांची व्यवस्था व विल्हेवाट. (c) Management and disposal of Evacuated properties and Government built Properties in displaced persons colonies.	दत्तमत Voted	0	0	0	0
एकूण-अ स्थूल/निव्वळ Total A—Gross/Net	भारित Charged	0	10	0	0
	दत्तमत Voted	3674	6550	5230	6050

(ब)—उद्दिष्टवार वर्गीकरण—

(B) *Objectwise Classification*

(अ) पूर्व पाकिस्तानातील स्थानांतरीत झालेल्या व्यक्ती /
पूर्व पाकिस्तानातील स्थलांतरीत झालेल्या व्यक्ती

(a) Migrates from former East Pakistan (22350202)

(१) संचालन व प्रशासन—

(1) Direction and Administration—		0	0	0	0
वेतन Salaries		541	2135	1396	2135
वेतनेत्तर Non-Salaries	दत्तमत Voted	0	0	0	0
प्रवास खर्च Travel Expenses	दत्तमत Voted	0	0	0	0
कार्यालयीन खर्च Office Expenses	दत्तमत Voted	0	5	4	5
भाडे, पट्टी व कर Rents, Rates and Taxes	दत्तमत Voted	0	0	0	0
एकूण—(अ) स्थूल/निव्वळ— Total----(A) Gross/Net—	भारीत Charged	0	0	0	0
	दत्तमत Voted	0	2140	1400	2140

पश्चिम पाकिस्तानातून आलेल्या विस्थापितांचे पुनर्वसनासाठी बांधलेल्या शासकीय मालमत्तेच्या थकबाकी वसुलीबाबत.

विस्थापित लोकांचे निरनिराळ्या छावण्यांमध्ये पुनर्वसन करण्यात आले होते. मूलतः हे गाळे भाड्याने देण्यात आले होते, परंतु यानंतर शासनाच्या धोरणानुसार हे गाळे त्यांना विकत देण्यात आले. अशाप्रकारे गाळा धारण करणाऱ्या लोकांचे दोन प्रकार आहेत—

(१) हक्कदार, (२) बिगर हक्कदार, हक्कदारांना त्यांनी हक्काचा प्रकार दर्शविल्यापर्यंतच्या मुदतीचे भाडे आकारण्यात आले होते व ज्या बिगर हक्कदारांनी गाळ्यांच्या किंमतीच्या १/५ इतकी रक्कम ३१ ऑक्टोबर १९५९ पूर्वी भरली, त्यांचेकडून ३१ ऑक्टोबर १९९५ पर्यंत भाडे आकारणे आवश्यक होते. याखेरीज शासनाने वीजपुरवठा, पाणीपुरवठा, आरोग्य सेवा इ. सुखसोयी त्यांना उपलब्ध केल्या होत्या. यासाठी त्यांनी सुखसोयी मोबदला म्हणून रक्कम देणे आवश्यक होते. शासनाने यासाठी प्रत्यक्ष केलेला खर्च विचारात घेऊन व "ना नफा ना तोटा" ह्या तत्वावर अशाप्रकारे मोबदला आकारणी करण्यात आली होती. सन २०२४-२०२५ या वर्षातील प्रत्यक्ष वसुलीची माहिती तक्यात दर्शविली आहे.—

तक्ता-२

TABLE-2

(रु. हजारात)
(Rs. in thousand)

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्हा District	वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीस बाकी असलेली रक्कम Amount in arrears at the beginning of the year	वर्षात येणे झालेली रक्कम Amount accrued during the year	एकूण Total	वसूल केलेली रक्कम Recovery effected					वर्षाअखेर येणे बाकी Amount in arrears at the end of the year
						रोख Cash	वजावटीने Adjust-ment	सूट Remi-ssion	माफी Write-off	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
१	मुंबई उपनगर जिल्हा M.S.D.										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	मुंबई शहर Mumbai City										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
२	ठाणे (उल्हासनगर शहर भाग कोपरी छावणीसह) Thane (Ulhasnagar Township Includes Kopri Colony).										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
३	नाशिक Nashik										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
४	धुळे Dhule										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता-२—चालू

TABLE-2—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
५	नंदुरबार Nandurbar										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
६	जळगाव Jalgaon										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
७	अहिल्यानगर Ahilyanagar										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
८	पुणे Pune										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
९	सोलापूर Solapur										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१०	सातारा Satara										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
११	सांगली Sangli										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१२	कोल्हापूर Kolhapur										
		मुद्दल Principal	1000	0	1000	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१३	नागपूर Nagpur										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता-२—चालू

TABLE-2—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
१४	वर्धा Wardha										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१५	चंद्रपूर Chandrapur										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१६	गडचिरोली Gadchiroli										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१७	भंडारा Bhandara										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१८	गोंदिया Gondia										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
१९	अमरावती Amravati										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
२०	अकोला Akola										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
२१	यवतमाळ Yavatmal										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
२२	बुलढाणा Buldana										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0
२३	वाशिम Washim										
		मुद्दल Principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		व्याज Interest	0	0	0	0	0	0	0	0	0

उल्हासनगर वसाहत (कोपरी कॉलनी, ठाणेसहित येथील सर्व्हे कामाची माहिती)

भूमापक पथकातील सर्व्हेअर्सना खाली नमूद केल्याप्रमाणे जागेचे नकाशे तयार करावे लागतात

१. शासकीय जमिनीवर अनधिकृत बांधकामे प्रकरणात . . . . २ नकला

२. शासनाने बांधलेल्या खोल्यांना (बॅरेक्स) ज्यामध्ये सनदा देण्यात येतात अशी प्रकरणे . . . . . . २ नकला

३. शासनाने बांधलेल्या खोल्यांना लागून अतिरिक्त जागेसाठी देण्यात येणाऱ्या सनदांची प्रकरणे . . . . ५ नकला

४. छाननी समितीने निर्णय घेतलेली प्रकरणे—

(अ) पूर्णतः नियमित केलेली प्रकरणे . . . .

(ब) अंशतः नियमित केलेली प्रकरणे . . . . २ नकला

(क) पर्यायी जागा देण्याची प्रकरणे . . . .

५. गृहनिर्माण संस्था, माजी सैनिक संस्था, औद्योगिक व वैयक्तिक यांचेसाठी खुली जमीन देण्यात येत आलेली . . ५ नकला

६. पूर्वी छाननी समितीने नियमित केलेल्या "यू" नंबरला लागून अतिरिक्त जागा देऊन त्यासाठी सनदा देण्यात येतात अशी प्रकरणे.

७. जी वैयक्तिक प्रकरणे ज्यामध्ये अनधिकृत बांधकामांना "यू" नंबर दिलेला नसतो परंतु जी बांधकामे ११-५-६५ पूर्वीपासून अस्तित्वात असल्यासंबंधी ॲडिशनल तहसीलदार व सहाय्यक प्रशासक यांनी निर्णय दिलेले असतात अशी प्रकरणे स्वतंत्ररीत्या छाननी समितीसमोर नियमितपणाच्या निर्णयासाठी ठेवण्यात येतात अशी प्रकरणे.

८. सिव्हील दावे अतिक्रमण जागेवर दाखल करताना अशा प्रकरणांत . . . .

९. महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ चे नियम लागू असेल त्या जागेवर झालेल्या अतिक्रमणाबाबत चौकशी करून निर्णय देण्याची प्रकरणे.

तक्ता-३

TABLE-3

वर्ष Year (1)	वर्षाचे सुरुवातीस शिल्लक असलेली प्रकरणांची संख्या No. of cases pending at the beginning of the year (2)	वर्षात आलेली प्रकरणे No. of cases received during the year (3)	एकूण Total (4)	मुख्य भूमापकासह भूमापकांची संख्या No. of Surveyors including Head Surveyor (5)	वर्षात निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या / No. of cases disposal during the year — जागा पहाणी प्रकरणांची संख्या No. of sites inspected (6)	वर्षात निकाली काढलेल्या प्रकरणांची संख्या / No. of cases disposal during the year — तयार केलेल्या नकाशांची संख्या (५ प्रती) No. of plans (5 copies of plans) prepared (7)	वर्ष अखेर शिल्लक प्रकरणे Pending at the end of the year (8)
2024-2025	3954	0	3954	0	143	143	3811
2025-2026	0	0	0	0	0	0	0

कर्मचारी वर्गविषयक गोषवारा

तक्ता क्रमांक ४

उपविभागीय अधिकारी, उल्हासनगर उपविभाग, उल्हासनगर–३

अनुक्रमांक (१)	पदाचे नाव (२)	पद संख्या (३)	वेतन श्रेणी (४)
१	रोखपाल .. .. .. (वरिष्ठ वेतन श्रेणी)	१	एस-८ २५५००-८११०० (दि. ४-९-२०१४ रोजी स्वेच्छा सेवानिवृत्ती).
२	लघु लेखक .. .. .. (नि. श्रे.)	१	एस-१४ ३८६००-१२२८०० (दि.३१-८-२०१३ रोजी नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्ती).
३	वरिष्ठ वेतन श्रेणी लिपिक	५	एस-१० २९२००-९२३०० (४ नियत वयोमानानुसार सेवा निवृत्त) दि. १८-०४-२०१९ रोजी १ मयत.
४	भाडे वसुलीकार	१	एस-६ १९९००-६३२०० (दि. ३०-६-२०१५ रोजी नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्ती.)
५	शिपाई	२	एस-१ १५०००-४७६०० (दि. ३१-१२-२०१४ व दिनांक ३०-६-२०१५ रोजी नियत वयोमानानुसार २ सेवानिवृत्त झाले आहे).
६	सफाई कामगार .. .. .. (वरिष्ठ वेतन श्रेणी)	०	एस-१ १५०००-४७६०० (नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्त)
७	मजूर	१	एस-२ १५३००-४८७०० (नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्त)
	एकूण ..	११	
	कोपरी वसाहत, ठाणे यांचे कार्यालय		
८	वरिष्ठ वेतन श्रेणी लिपिक	१	एस-६ १९९००-६३२०० (दि. १-११-२०११ रोजी मयत.)
९	चौकीदार (शिपाई)	१	एस-१ १५०००-४७६०० (रिक्त पद).
	एकूण ..	२	
१०	जमाबंदी आयुक्त, संचित मालमत्ता, नुकसान भरपाई व निर्वासित मालमत्तेचे परिरक्षक यांचे कार्यालय आस्थापनेवरील नायब तहसीलदार	१	एस-१४ ३८६००-१२२८००
११	जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर यांच्या कार्यालयाच्या आस्थापनेवर सर करिमभाई इब्राहिम ट्रस्ट या निर्वासित मालमत्तेच्या व्यवस्थापनेसाठी नेमलेले वसुली कारकुन	१	एस-६ १९९००-६३२००
	एकूण ..	१५	

कार्यक्रम क्रमांक ७

प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन

(एक) प्रस्तावना :

जेव्हा पाटबंधारे, जलविद्युत किंवा सार्वजनिक उपयोगाचे अन्य प्रकल्प हाती घेतले जातात, तेव्हा त्या प्रकल्पामुळे फार मोठे क्षेत्र बाधित होण्याची शक्यता असते. अशा बाधित क्षेत्रात राहणाऱ्या लोकांना त्यांचे घरदार, शेती किंवा ते पुर्वापार करीत असलेले व्यवसाय सोडून अन्यत्र नवीन जीवनक्रम सुरू करावा लागतो आणि त्या अनुषंगाने अनेक अडचणींना व हालअपेष्टांना तोंड द्यावे लागते. अशा व्यक्तींचे योग्य तऱ्हेने पुनर्वसन करणे ही राज्य शासनाची जबाबदारी ठरते. ही जबाबदारी पार पाडण्याच्या दृष्टीने प्रकल्प बाधितांच्या पुनर्वसनाबाबत विशिष्ट असा कार्यक्रम १९६५ सालापासून हाती घेण्यात येत आहे. या कार्यक्रमात प्रामुख्याने खालील तीन घटक अंतर्भूत आहेत :—

(अ) पाटबंधारे प्रकल्पांना निश्चित लाभक्षेत्र असते. या लाभक्षेत्रातील भूधारकांकडून प्रकल्पबाधितांना वाटप करण्यासाठी विशिष्ट मर्यादेच्या वर असलेली शेतीयोग्य जमीन संपादन करून त्याचे वाटप प्रकल्पबाधितांना करणे.

(ब) घर बांधणीसाठी विविध नागरी सुविधायुक्त असे विकसित गावठाणात भूखंड देणे.

(क) घरबांधणीसाठी रुपये १०,००० अनुदान देणे.

(दोन) पुनर्वसन :

पुनर्वसनाचे काम अधिक व्यवस्थित व विहित कालावधीत व्हावे या दृष्टिकोनातून शासनाने प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन कार्यवाहीचे नियमन करण्यासाठी सन १९७६ मध्ये " महाराष्ट्र प्रकल्प विस्थापितांचे पुनर्वसन अधिनियम, १९७६ " हा कायदा करून तो दिनांक ११ मार्च, १९७७ पासून अंमलात आणला. सदर कायद्याच्या अंमलबजावणीमध्ये काही त्रुटी आल्या होत्या. त्यामुळे प्रकल्पबाधित व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामी काही अंशी अडथळे निर्माण होत असत. या अडचणी दूर करून प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन जास्त सुलभतेने आणि कार्यक्षमतेने व्हावे म्हणून " महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९८६ " हा नवीन कायदा, १९७६ चा कायदा निरसित करून दिनांक १ जानेवारी, १९९० पासून राज्यात अंमलात आला. त्यानंतर पुनर्वसनाचे कार्य करण्याचा राज्याचा अनुभव विचारात घेऊन " महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९ " हा सुधारित कायदा तयार करण्यात आला व सदरहू कायदा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून राज्यामध्ये अंमलात आणण्यात आला. सदरहू कायदा पाटबंधारे प्रकल्प, राष्ट्रीय उद्यान, वीज प्रकल्प. . . . आदी प्रकल्पास लागू करता येतो. तथापि, या कायद्यानुसार एखाद्या प्रकल्पास पुनर्वसन अधिनियम लागू करणे व प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींचे पुनर्वसन करणे याची संपूर्ण जबाबदारी प्रकल्प हाती घेणाऱ्या संबंधित प्रशासकीय विभागाची असेल, अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे. सदर अधिनियम लागू झालेल्या प्रकल्पाच्या बाधित क्षेत्रातील व्यक्तींचे पुनर्वसन १८ नागरी सुविधा देऊन नवीन गावठाणात करण्यात येते. नवीन गावठाणात या प्रकल्प बाधितांना नियमानुसार देय भूखंड घरबांधणीसाठी रुपये १०,००० विशेष अनुदान तसेच प्रकल्प सदरातून ५% प्राथम्यक्रमाने शासन सेवेत वर्ग-३, वर्ग-४ च्या पदावर नोकरी मिळण्यासाठी " प्रकल्पग्रस्त दाखला " देण्यात येतो. " तथापि, सन १९७६ पूर्वी पुनर्वसन कायदा अस्तित्वात नसल्याने सन १९७६ पूर्वीच्या प्रकल्पाने बाधित पुनर्वसित गावांमध्ये नागरी सुविधा पुरविण्याची योजना उपविभागीय अंतर्गत कार्यासन र-८ यांचेकडून राबविली जाते."

केंद्र शासनाने जाहीर केलेल्या राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण, २००३ नुसार राज्य शासनाने वरील सुविधांव्यतिरिक्त प्रकल्पग्रस्तांना पुढील सुविधा देण्याचा निर्णय घेतला आहे. विनामूल्य भूखंड, प्रकल्पग्रस्त शेतकऱ्यांसाठी पर्यायी जमीन, गोठे बांधण्यासाठी रुपये ३,००० अर्थसहाय्य, दुकाने किंवा शेड बांधण्यासाठी रुपये १०,००० अर्थसहाय्य, सामान हलविण्यासाठी अर्थसहाय्य, स्वयंरोजगार योजनेस पात्र, अरुंद पट्ट्यात जमीन गेल्यास १०,००० रुपये जादा अनुदान, अनुसूचित जमातीच्या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांसाठी २५% रक्कम अतिरिक्त देय, तसेच पाटबंधारे प्रकल्पाव्यतिरिक्त लाभक्षेत्र नसलेल्या प्रकल्पाच्या प्रकल्पग्रस्तांना एका वेळेस अर्थसहाय्य :- " संपूर्ण जमीन बाधित झाली असल्यास ७५० दिवसांची किमान कृषि मजुरी, पर्यायी जमीन बाधित झाली असल्यास ५०० दिवसांएवढी कृषि मजुरी, अल्पभूधारक झाले असल्यास ३७५ दिवसांएवढी कृषि मजुरी, शेतमजूर तसेच इतर क्षेत्रातील मजूर यांना ६२५ दिवसांएवढी कृषि मजुरी आणि प्रकल्पग्रस्त कुटुंबास पुनर्वसन झाल्याच्या पहिल्या वर्षी प्रत्येक महिन्याला उदरनिर्वाह भत्ता म्हणून २० दिवसांएवढी कृषि मजुरी तसेच आधी पुनर्वसन मग धरण/प्रकल्प असे शासनाचे धोरण आहे. "

(तीन) भूमी संपादन, पुनर्वसन व पुनःर्स्थापना प्राधिकरण :

भूमी संपादन, पुनर्वसन व पुनःर्स्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ मधील कलम ५१ नुसार भूसंपादन, मोबदला, पुनर्वसन आणि पुनःर्स्थापना यामधील वादांचे त्वरित निरसन (speedy disposal) होण्यासाठी नागपूर व अमरावती महसुली विभागांकरिता नागपूर येथे आणि पुणे, नाशिक, कोकण व छत्रपती संभाजी नगर महसूली विभागांकरिता छत्रपती संभाजी नगर येथे भूमी संपादन, पुनर्वसन व पुनःर्स्थापना प्राधिकरण स्थापन करण्यात आले आहे.

तक्ता एक

TABLE - I

तक्ता–एक

TABLE—I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(II) Financial Requirements :

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

तपशील (1)	प्रत्यक्ष खर्च, २०२४-२०२५ Actual Expenditure, 2024-2025 (2)	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२५-२०२६ Budget Estimates, 2025-2026 (3)	सुधारलेले अंदाज, २०२५-२०२६ Revised Estimates, 2025-2026 (4)	अर्थसंकल्पीय अंदाज, २०२६-२०२७ Budget Estimates, 2026-2027 (5)
(अ) कार्यवार वर्गीकरण–				
(A) Activity Classification—				
(22351871ते 22353141)				
(१) प्रकल्पबाधित व्यक्तीचे पुनर्वसाहत— भारित Charged	0	0	0	0
(1) Resettlement of Project Affected Persons				
दत्तमत Voted	74172	106760	89110	103840
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण–				
(B) Objectwise Classification— (22351871)				
(१) प्रकल्पबाधित व्यक्तीचे पुनर्वसन–				
(1) Resettlement of Project Affected Persons	0	0	0	0
(एक) आयुक्त, कोंकण—				
(1) Commissioners, Konkan—	0	0	0	0
वेतन Salaries	5510	7100	6000	7100
वेतनेत्तर बाबी Non Salary items	121	430	340	460
एकूण (एक) Total (I)	5631	7530	6340	7560

(दोन) आयुक्त, पुणे— (22351882)				
(II) Commissioner, Pune—				
वेतन Salaries	7790	12000	11400	12000
वेतनेतर बाबी Non Salary items	206	550	430	550
एकूण (दोन) Total (II)	7996	12550	11830	12550
(तीन) आयुक्त, नाशिक—(22351891)				
(III) Commissioner, Nasik—				
वेतन Salaries	5218	6290	5885	7100
वेतनेतर बाबी Non Salary items	403	680	545	730
एकूण (तीन) Total (III)	5621	6970	6430	7830
(चार) आयुक्त, नागपूर—(22351906)				
(IV) Commissioner, Nagpur—				
वेतन Salaries	6931	8500	8000	9500
वेतनेतर बाबी Non Salary items	254	660	470	630
एकूण (चार) Total (IV)	7185	9160	8470	10130
(पाच) आयुक्त, अमरावती— (22351915)				
(V) Commissioner, Amravati—	. .	. .	. .	. .
वेतन Salaries	6205	7800	6200	7500
वेतनेतर बाबी Non Salary items	195	350	280	360
एकूण (पाच) Total (V)	6400	8150	6480	7860

तक्ता एक—चालू

TABLE I—*Contd.*

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(सहा) आयुक्त, छत्रपती संभाजी नगर— (22351924)				
(VI) Commissioner, Chhatrapati Sambhajinagar—	. .	. .	. .	. .
वेतन Salaries	6798	8100	5400	7800
वेतनेतर बाबी Non Salary items	123	650	510	470
एकूण (सहा) Total (VI)	6921	8750	5910	8270
(सात) अप्पर जिल्हाधिकारी, सरदार सरोवर प्रकल्प, नंदुरबार—(22353132)				
(VII) Adl. Collector, Sardar Sarover Project, Nandurbar—	. .	. .	. .	. .
वेतन Salaries	23692	33000	28000	29000
वेतनेत्तर बाबी Non Salary Items	493	1480	1150	1450
एकूण (सात) Total (VII)	24185	34480	29150	30450
(आठ) सरदार सरोवर प्रकल्प- (22353141) ग्रस्तांच्या संदर्भातील गाऱ्हाणे निराकरण प्राधीकरण नंदूरबार कार्यालय				
(VIII) Grievances Redressal Authority regarding Sardar Sarover Project affected persons Nandurbar office—				
वेतन Salaries	9915	18540	14000	18540
वेतनेत्तर बाबी Non Salary Items	318	630	500	650
एकूण (आठ) Total (VIII)	10233	19170	14500	19190

प्रकल्पग्रस्तांना नवीन गावठाणात वाटप केलेल्या भूखंडाची माहिती खालील तक्त्यात दर्शविलेली आहे :—

The Following table gives information regarding grant of plots to the Project Affected Persons in new gaothans :—

तक्ता–२

TABLE —II

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्ह्यांचे नाव Name of District (2)	बाधित कुटुंबांची संख्या No. of families affected (3)	दिलेले भूखंड No. of Plots granted (4)	अद्याप द्यावयाचे भूखंड No. of Plots to be granted (5)	स्थलांतर केलेल्या कुटुंबांची संख्या No. of families shifted (6)
1.	ठाणे Thane	2020	518	12	521
2.	पालघर Palghar	4792	2994	3	1250
3.	रायगड Raigad	5637	72	1649	205
4.	रत्नागिरी Ratnagiri	3129	1569	63	1569
5.	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	6268	2454	3098	3282
6.	सातारा Satara	24883	16216	7816	15340
7.	पुणे Pune	18525	14155	4370	14155
8.	सांगली Sangali	4796	4305	388	4145
9.	सोलापूर Solapur	7842	12215	1025	2648
10.	कोल्हापूर Kolhapur	10190	4547	416	4690
11.	नाशिक Nasik	0	0	0	0
12.	धुळे Dhule	2652	2652	0	2652
13.	नंदूरबार Nandurbar	2574	2181	393	2181
	(अ) सरदार सरोवर प्रकल्प, धुळे (A) Sardar Sarover Prakalpa, Dhule	0	0	0	0
14.	जळगाव Jalgaon	15582	12778	989	15582
15.	अहिल्यानगर Ahilyanagar	10934	11178	0	10934
16.	नागपूर Nagpur	0	0	0	0
17.	वर्धा Wardha	0	0	0	0
18.	भंडारा Bhandara	0	0	0	0
19.	चंद्रपूर Chandrapur	0	0	0	0

तक्ता २-चालू
TABLE II—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	गडचिरोली				
20.	Gadchiroli	0	0	0	0
	गोंदिया				
21.	Gondia	0	0	0	0
	अमरावती				
22.	Amravati	349	8	341	0
	बुलढाणा				
23.	Buldana	12237	8412	8425	8472
	अकोला				
24.	Akola	586	502	84	19
	यवतमाळ				
25.	Yeotmal	14095	13921	4538	14095
	वाशिम				
26.	Washim	466	466	0	466
	छ. संभाजीनगर				
27.	Chhatrapati Sambhajinagar	0	0	0	0
	बीड				
28.	Beed	0	0	0	0
	जालना				
29.	Jalna	0	0	0	0
	लातूर				
30.	Latur	0	0	0	0
	नांदेड				
31.	Nanded	0	0	0	0
	नांदेड (लेंडी प्रकल्प)				
32.	Nanded (Lendi Project)	0	0	0	0
	नांदेड (मनिरामखेड प्रकल्प)				
33.	Nanded (Maniramkhed Project) ..	0	0	0	0
	धाराशिव				
34.	Dharashiv	0	0	0	0
	परभणी				
35.	Parbhani	0	0	0	0
	हिंगोली				
36.	Hingoli	-	-	-	-

तक्ता–३

TABLE—III

खालील तक्ता प्रकल्पग्रस्तांना वाटण्यात आलेली शेतजमीन याबाबतची माहिती दर्शविते.—

The following table gives information about grant of Agricultural Lands to the Project Affected Persons :—

अनु-क्रमांक Serial No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	बाधित खातेदार No. of affected Khatedars	बिगर बाधित खातेदार No. of Non-affected Khatedars	एकूण Total	लाभक्षेत्राची वाटप झालेली जमीन Area of land in benefited zone granted — एकूण व्यक्ती Total No. of persons	लाभक्षेत्राची वाटप झालेली जमीन — क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area (in hect.)	वाटप केलेली इतर शासकीय जमीन No. of other Govt. land granted — व्यक्ती persons	वाटप केलेली इतर शासकीय जमीन — क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area (in hect.)	एकूण जमीन वाटप केलेल्या व्यक्ती Total No. of persons who have been granted land	एकूण वाटप केलेले क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Total area granted (in hectares)	अद्यापि शेत-जमीन वाटप करावयाच्या व्यक्तींची संख्या No. of persons who are yet to be granted land	स्तंभ (१०) मधील व्यक्तींना वाटपास लागणारे जमिनीचे क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area of land required for grant to the persons of Col. (10) (in hect.)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6-a)	(6-b)	(7-a)	(7-b)	(8)	(9)	(10)	(11)
1.	ठाणे Thane	2494	179	2673	0	0	572	1154-20-90	572	1154-20-90	117	111.67.00
2.	पालघर Palghar	2835	1590	4425	0	0	1429	1407-33-70	1429	1407-39-70	122	104-18-10
3.	रायगड Raigad	9587	68	9655	0	0	0	0	0	0	42	30-00-00
4.	रत्नागिरी Ratnagiri	3206	0	3206	33	22-20-40	0	0	33	20-20-40	71	39-73-00
5.	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	6150	66	6216	166	126-60-40	0	0	166	126-60-40	482	265-48-70
6.	नाशिक Nashik	0	0	0	0	2.42	0	0	0	0	0	0
7.	धुळे Dhule	1744	908	2652	118	347	0	0	118	347	0	0
8.	नंदुरबार Nandurbar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

तक्ता- ३ –चालू

TABLE— III—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6-a)	(6-b)	(7-a)	(7-b)	(8)	(9)	(10)	(11)
	सरदार सरोवर प्रकल्प											
	जळगाव											
9.	Jalgaon	12828	2794	15582	0	0	0	0	0	0	0	0
	अहिल्यानगर											
10.	Ahilyanagar	7586	0	7586	6151	6225.77	157	259.69	6308	6485.46	0	0
	पुणे											
11.	Pune	24256	0	24256	12178	14624	0	663	12178	15287	12078	9870.55
	सातारा											
12.	Satara	24814	69	24883	10916	124342	6230	14989	17146	274232	4296	4407.38
	सांगली											
13.	Sangli	4796	0	4796	2661	2638.9	211	153.55	2872	2792.5	1606	1095.49
	सोलापूर											
14.	Solapur	3075	5118	8193	10479	1367937	0	0	10479	13679.37	162	215.82
	कोल्हापूर											
15.	Kolhapur	10417	1304	11721	4281	4663.36	321	269.3	5114	5260.8	981	833.2
	अमरावती											
16.	Amravati	157	241	398	0	0	0	0	0	0	0	0
	अकोला											
17.	Akola	586	0	586	0	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ											
18.	Yavatmal	6143	1894	8037	247	333	0	0	247	765	0	0
	वाशिम											
19.	Washim	797	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	बुलढाणा											
20.	Buldhana	91305	3382	94687	91	281.93	0	0	91	281.93	0	0
	नागपूर											
21.	Nagpur	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	वर्धा											
22.	Wardha	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	भंडारा											
23.	Bhandara	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .

	चंद्रपूर														
24.	Chandrapur	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	गडचिरोली														
25.	Gadchiroli	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	गोंदिया														
26.	Gondia	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	छ. संभाजीनगर														
27.	Chhatrapati Sambhajinagar			..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	बीड														
28.	Beed	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	जालना														
29.	Jalna	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	लातूर														
30.	Latur	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	नांदेड														
31.	Nanded	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	धाराशिव														
32.	Dharashiv	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	परभणी														
33.	Parbhani	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	हिंगोली														
34.	Hingoli	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

तक्ता–४

TABLE —IV

खालील तक्त्यात लाभक्षेत्रातील जमिनीच्या संपादनाबाबतची माहिती दिलेली आहे :—

The Following Table indicates the position about Acquisition of land in Benefited Zone :—

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्ह्यांचे नाव Name of District	लाभक्षेत्रातील एकूण क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area available in Benefited Zone (in Hectares)	प्रमाणपद्धती-प्रमाणे (स्लॅबप्रमाणे उपलब्ध होणारी जमीन) (हेक्टरमध्ये) Area available as per Slab System (in Hectares)	प्रकल्पग्रस्तांना नियमाप्रमाणे देय असलेले एकूण क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area to be granted to the P.A. Ps. as per rules (in Hectares)	आतापर्यंत प्रत्यक्ष संपादन करण्यात आलेले एकूण क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area actually acquired (in Hectares)	संपादनाखाली असलेले क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Area under Acquisition (in Hectares)	शेरा Remarks
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1.	ठाणे Thane	1595-25-40	0	0	0	0	0
2.	पालघर Palghar	18468-00-00	0	2203-39-20	4685-00-9	323-24-00	. .
3.	रायगड Raigad	3934-00-00	0	30-00-000	0	0	. .
4.	रत्नागिरी Ratnagiri	22766-21-79	797-00-00	49-33-00	40-68-40	0	. .
5.	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	47059-83-30	1952-29-40	389-99-50	188-01-10	0	. .
6.	नाशिक Nashik	0	0	0	0	0	. .
7.	धुळे Dhule	0	0	0	0	0	. .
8.	नंदुरबार Nandurbar	0	0	0	0	0	. .
9.	जळगाव Jalgaon	112287	8535	10850	0	0	. .
10.	अहिल्यानगर Ahilyanagar	0	0	0	0	0	. .
11.	पुणे Pune	380164.56	31827.86	16513	9083.62	15261.83	. .
12.	सातारा Satara	130159	12215.5	13714.94	10604.14	1611.36	. .
13.	सांगली Sangali	180357.62	3804.61	3685.4	3028.87	0	. .
14.	सोलापूर Solapur	158901	21105.72	7951.65	16060.06	5045.66	. .
15.	कोल्हापूर Kolhapur	229.57535	11175.59	5971	4823.95	187.29	. .

तक्ता ४-चालू

TABLE IV—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
16.	अमरावती Amravati	0	0	0	0	0	0
17.	अकोला Akola	8780	0	0	0	0	0
18.	वाशिम Washim	0	0	0	0	0	0
19.	यवतमाळ Yavatmal	4600	4600	765	765	0	0
20.	बुलढाणा Buldana	113707	15253	281	281	0	0
21.	नागपूर Nagpur	. .	. .	. .	. .	. .	. .
22.	वर्धा Wardha	. .	. .	. .	. .	. .	. .
23.	भंडारा Bhandara	. .	. .	. .	. .	. .	. .
24.	चंद्रपूर Chandrapur	. .	. .	. .	. .	. .	. .
25.	गडचिरोली Gadchiroli	. .	. .	. .	. .	. .	. .
26.	गोंदिया Gondia	. .	. .	. .	. .	. .	. .
27.	छ. संभाजीनगर Chhatrapati Sambhajinagar	. .	. .	. .	. .	. .	. .
28.	बीड Beed	. .	. .	. .	. .	. .	. .
29.	जालना Jalna	. .	. .	. .	. .	. .	. .
30.	लातूर Latur	. .	. .	. .	. .	. .	. .
31.	नांदेड Nanded	. .	. .	. .	. .	. .	. .
32.	धाराशिव Dharashiv	. .	. .	. .	. .	. .	. .
33.	परभणी Parbhani	. .	. .	. .	. .	. .	. .
34.	हिंगोली Hingoli	. .	. .	. .	. .	. .	. .

तक्ता–५

TABLE —V

प्रकल्पग्रस्तांना नवीन गावठाणात पुरविण्यात आलेल्या नागरी सुविधा याबाबतची माहिती खालील तक्त्यात दिलेली आहे :—

The Following Table indicates Civil Amenities provided to the P. A. Ps. in the new gaothans :—

अनु-क्रमांक Serial No. (1)	जिल्ह्याचे नाव Name of the District (2)	खुल्या विहिरी Open Wells Schemes (3)	नळ योजना Pipe Water Supply (4)	कुपनलिका Bore Wells (5)	प्राथमिक शाळा Primary Schools (6)	समाज मंदिर/ चावडी Samaj Mandir/ Chawadis (7)	अंतर्गत रस्ते/ पोहोच रस्ते कि.मी. Internal/ approach roads km. (8)	विद्युतीकरण गावापर्यंत वीज आणून देणे No. of gaothans electrified (9)	दहन-दफन भूमि Burning/ burial ground (10)	उघडी गटारे नाली बांधकाम (11)	शौच-कुपे (12)	गुरांच्या तळासाठी जमीन प्रत्यक्ष (13)	बस माळा शेड (14)
1.	ठाणे Thane . .	20	10	0	10	10	0	10	10	0	0	. .	7
2.	पालघर Palghar . .	29	5	22	7	17	29	17	21	28.700	40	17	4
3.	रायगड Raigad . .	4	4	2	8	8	24.496	4	4	14.296	8	0	4
4.	रत्नागिरी Ratnagiri . .	1	20	10	20	19	19	19	18	19	61	6	20
5.	सिंधुदुर्ग Sindhudurg . .	37	16	21	16	18	62.300	20	17	123.93	33	6	11
6.	नाशिक Nashik . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
7.	धुळे Dhule . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
8.	नंदुरबार Nandurbar . .	11	13	6	10	10	17	17	7	14	5	6	7
9.	जळगाव Jalgaon . .	50	50	63	46	50	51	53	46	41	16	48	42
10.	अहिल्यानगर Ahilyanagar. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
11.	पुणे Pune . .	139	161	97	87	174	136	188	73	153	127	48	36
12.	सातारा Satara . .	112	252	46	237	244	234	244	210	198	156	106	120
13.	सांगली Sangali . .	51	51	51	46	51	51	50	46	51	45	46	46
14.	सोलापूर Solapur . .	108	93	186	407	84	718	76	35	136	67	60	53
15.	कोल्हापूर Kolhapur . .	52	92	39	92	89	94	94	68	94	57	55	69
16.	नागपूर Nagpur . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
17.	वर्धा Wardha . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
18.	भंडारा Bhandara . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
19.	चंद्रपूर Chandrapur . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .

तक्ता ५-चालू

TABLE V—*Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
	गडचिरोली												
20.	Gadchiroli . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	गोंदिया												
21.	Gondia . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	अमरावती												
22.	Amravati . .	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	अकोला												
23.	Akola . .	0	3	0	1	3	3	3	2	3	1	0	0
	वाशिम												
24.	Washim . .	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ												
25.	Yeotmal . .	38	21	113	21	21	22	22	19	22	0	0	0
	बुलढाणा												
26.	Buldana . .	9	49	5	47	77	106	68	45	59	7	15	21
	छ. संभाजीनगर												
27.	Chhatrapati Sambhaji Nagar . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	बीड												
28.	Beed . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	जालना												
29.	Jalna . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	लातूर												
30.	Latur . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	नांदेड १												
31.	Nanded 1 . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	नांदेड २												
	Nanded 2 . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	धाराशिव												
32.	Dharashiv . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	परभणी												
33.	Parbhani . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .
	हिंगोली												
34.	Hingoli . .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .	. .

टीप :— कंसातील आकडे आवश्यक असलेल्या सुविधांची संख्या व त्याखालील आकडे पुरविण्यात आलेल्या सुविधांची संख्या दर्शवितात.

Note :— Figures in brackets indicate the number of amenities required to be provided. The figures below item indicate the number of amenities actually provided.

तक्ता-६

TABLE—VI

कर्मचारी वर्ग विषयक गोषवारा :

Personnel Summary :

अनुक्रमांक Sr. No. (1)	पदनाम Designation (2)	वेतनस्तर Pay Level (3)	पदे No. of Posts 2024-2025 (4)	 2025-2026
		Rs.		
राजपत्रित— Gazetted —				
1.	अतिरिक्त जिल्हाधिकारी/उप-आयुक्त Additional Collector/Dy. Commissioner	S-25 (78800-209200)	5	5
2.	उप-जिल्हाधिकारी Deputy Collector . .	S-20 (56100-177500)	15	15
3.	विशेष भूअर्जन अधिकारी Special Land Acquisition Officer	S-20 (56100-177500)	3	3
4.	जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी District Resettlement Officer . .	S-20 (56100-177500)	15	15
5.	पुनर्वसन अधिकारी Resettlement Officer . .	S-20 (56100-177500)	12	12
6.	लेखा अधिकारी Accounts Officer . .	S-16 (44900-142400)	. .	. .
7.	अधीक्षक Superintendent . .	S-16 (44900-142400)	2	2
		एकूण . .	52	52
अराजपत्रित वर्ग ३— Non-Gazetted Class III —				
1.	लघुलेखक (निम्न श्रेणी) Stenographer (Lower grade) . .	S-13 (35400-112400)	. .	. .
2.	उप-लेखापाल Deputy Accountant . .	S-14 (38600-122800)	6	6
3.	प्रथम श्रेणी लिपिक/अव्वल कारकून/ वरिष्ठ लिपिक/मंडळ निरीक्षक First Grade Clerk/Awwal Karkun/ Sr. Clerk/Circle Inspector	S-12 (32000-101600)	42	42

तक्ता क्र. ६-चालू

TABLE VI—*Contd.*

(1)	(2)		(3)	(4)	
			Rs.		
4.	सहायक महसूल अधिकारी Assistant Revenue Officer	. .	S-12 (32000-101600)	5	5
5.	मंडळ अधिकारी Circle Officer	. .	S-12 (32000-101600)	27	27
6.	भूकर सर्वेक्षक Land Surveyor	. .	S-6 (19900-63200)	13	13
7.	महसूल सहाय्यक Revenue Assistant	. .		14	14
8.	कनिष्ठ लिपिक/टंकलेखक Jr. Clerk/Typist	. .	S-6 (19900-63200)	29	29
9.	तलाठी Talathi	. .	S-8 (25500-81100)	27	27
10.	वाहन चालक Driver	. .	S-6 (19900-63200)	17	17
11.	लघु टंकलेखक Steno Typist	. .	S-8 (25500-81100)	3	3
			एकूण . .	183	183
अराजपत्रित वर्ग ४— **Non-Gazetted Class IV —**					
1.	हवालदार Hawaldar	. .	S-3 (16600-52400)	. .	. .
2.	शिपाई / चेनमन Peon/Chainman	. .	S-1 (15000-47600)	46	46
			एकूण . .	46	46
			एकूण बेरीज . .	229	229

तक्ता-७

TABLE—VII

कर्मचारी वर्ग विषयक गोषवारा : भूमि संपादन, पुनर्वसन व पुनःस्थापना प्राधिकरण, नागपूर व छत्रपती संभाजी नगर.
Personnel Summary : Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement Authority, Nagpur and Chhatraprti Sambhaji Nagar.

अनुक्रमांक Sr. No. (1)	पदनाम Designation (2)	वेतनमान Pay Scale (3)	पदे No. of Posts (4)
1.	पिठासीन अधिकारी (जिल्हा न्यायाधिश) Presiding Officer (District Judge)	51500-1230-58930-1380-63070	. .
2.	निबंधक (तहसीलदार) Registrar (Tahsildar) . .	56100-175100	. .
3.	अव्वल कारकून Avval Karkun	29200-92300	. .
4.	लघुलेखक Steno . .	38600-122800	. .
5.	लिपिक Clerk . .	19900-63200	. .
6.	वाहन चालक Driver . .	15000	. .
7.	शिपाई Peon . .	12000	. .

कार्यक्रम क्रमांक ८

महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल

महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल/लोकलेखा समिती अहवाल/उपक्रम समिती अहवाल

महसूल व वन विभाग हा मंत्रालयाचा एक प्रशासकीय विभाग आहे. या विभागाचे महसूल, वने आणि पुनर्वसन व मदतकार्य आणि आपत्ती व्यवस्थापन प्रभाग असे चार उपविभाग आहेत. त्यापैकी "महसूल" उपविभागाचे (१) विभागीय आयुक्त, (२) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, (३) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, इत्यादी विभाग प्रमुखांची कार्यालये आहेत.

उपरोक्त विभाग प्रमुख कार्यालये व त्यांचे अधिनस्त सर्व कार्यालयांचे महसुली जमा/खर्च विषयक, करमणूक कर या विषयांतर्गत निरीक्षण महालेखापाल-१, लेखापरीक्षा, मुंबई व महालेखापाल-२, लेखापरीक्षा. नागपूर यांचेकडून करण्यात येते. संबंधित कार्यालयास त्यांचेकडील अनियमितता/उणिवा, कमी कर आकारणी, कमी वसुली कर व शुल्काबाबतची चुकीची सवलत इत्यादी स्वतंत्र निरीक्षण अहवाल परिच्छेदाद्वारे कळविले जातात आणि त्यांचा अनुपालन अहवाल त्यांचेकडून मागविला जातो.

महालेखापालांकडून दरवर्षी अशा सर्व कार्यालयांकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद यांची संख्या शासनास कळविली जाते. अशा प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद मधील आवश्यक त्या बाबतीत करांची वसुली करून तसा अनुपालन अहवाल पाठवून जास्तीत जास्त परिच्छेदांचा निपटारा करवून घेण्याबाबत शासन स्तरावरून परिपत्रके, अ. शा. पत्रे, स्मरणपत्रे इत्यादी द्वारा सतत पाठपुरावा करण्यात येतो.

प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेदांचा जलद निपटारा होण्याच्या दृष्टीने आणि त्यातील फार पूर्वीपासून प्रलंबित असलेल्या परिच्छेदांचा निपटारा प्रथम प्राधान्याने व्हावा यासाठी या विभागात सह/उप सचिवांचे अध्यक्षतेखाली लेखापरीक्षा समिती स्थापन केलेली आहे. या समितीच्या बैठका विभागीय स्तरावर घेण्यात येतात. बैठकीचे वेळी वरिष्ठ उप महालेखापाल उपस्थित राहतात. बैठकीत संबंधित कार्यालय प्रमुखांकडून त्यांचेकडील प्रलंबित परिच्छेदांचे अनुपालन सादरीकरण विचारात घेऊन परिच्छेद वगळण्यात येतो. अशा पाहणीमुळे परिच्छेदांचा निपटारा जलदगतीने होण्यास फार मदत होते. प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा या कामी संबंधित कार्यालयांना मासिक उद्दिष्ट ठरवून देण्यासंबंधी व त्याचा मासिक बैठकीत आढावा घेण्याच्या सूचना शासन स्तरावरून सर्व विभाग प्रमुखांना दिलेल्या आहेत व त्यांना त्यांचे विभागाचा त्रैमासिक प्रगती अहवाल शासनास वेळीच पाठवून देण्याच्या सूचनाही देण्यात आलेल्या आहेत.

या विभागात विशेष निरीक्षण पथक कार्यरत असून त्यात सहाय्यक संचालक वर्ग-१ व सहाय्यक लेखा अधिकारी वर्ग-२ अशी प्रत्येकी दोन पदांची नेमणूक केलेली आहे. हे पथक प्रत्येक जिल्ह्यातील अंतर्गत लेखापरीक्षा पथकाचे कामाचे पुनर्विलोकनासाठी जिल्हा दौरा आयोजित करतात. त्यावेळी जिल्ह्यातील महालेखापालांकडील प्रलंबित निरीक्षण अहवाल/परिच्छेदांच्या निपटाऱ्याबाबत प्रगतीचा आढावा घेतात. तसेच प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटाऱ्यासंबंधी आवश्यक त्या सूचना व मार्गदर्शन करण्यात येते.

महालेखापाल-१ (लेखापरीक्षा), मुंबई आणि महालेखापाल-२, लेखापरीक्षा, नागपूर यांचेकडील दिनांक ३० जून, २०२५ रोजी प्रलंबित असलेले महसूल जमाविषयक परिच्छेद यांचा विभाग प्रमुखनिहाय तक्ता सोबत जोडला आहे.

महालेखापालांकडील परिच्छेदाबाबत दिनांक १-०७-२०२४ ते ३०-०६-२०२५ या कालावधीतील कामगिरी दर्शविणारा तक्ता

“ ड ”

(महसूल व वन विभाग)

(रुपये लाखात)

अ. क्र.	बाब/ कार्यालयाचे नाव	दि. १-७-२०२४ ची प्रलंबित स्थिती		सन २०२४-२५ या वर्षभरातील भर		सन २०२४-२५ वर्षातील निपटारा		दि. ३०-६-२०२५ ची प्रलंबित स्थिती		निपटारा टक्केवारी	
		परि.	रक्कम	परि.	रक्कम	परि.	रक्कम	परि.	रक्कम	परि.	रक्कम
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)
१	**जमीन महसूल**										
	(१) वि. आ., कोकण . .	२६४	१६०१८६.१७	२	३.३८	१९	२१४८.४०	२४७	१५८०४१.१५	७.२०	१.३४
	(२) वि. आ., पुणे . .	२०७	१६९९५०.०८	०	०.००	८	५०५.५२	१९९.००	१६९४४४.५७	४.००	०.२९
	(३) वि. आ., नाशिक . .	८१	३६३५२.३३	२७	०.००	२६	१९८१०.२९	८२	१६५४२.१३	२४.००	५४.५०
	(४) वि. आ., अमरावती . .	२६	३८१९.३६	०	०.००	५	१७३.१५	२१	३६४५.७२	१९.२३	४.५३
	(५) वि. आ., नागपूर . .	१०३	६४७०९.५९	०	०.००	२	०.०४	१०१	६४७०९.५५	१.९४	०.००
	(६) वि. आ., छत्रपती संभाजीनगर	१३२	१९८२७.२९	८९	३०७६२.००	१४६	१३००५.२०	७५	३७५८४.०९	६६.०६	२५.७०
	एकूण . .	८१३	४५४८४४.८२	११८	३०७६५.४	२०६	३५६४२.६	७२५	४४९९६७.२	२०.४१	१४.३९
२	**करमणूक कर**										
	(१) वि. आ., कोकण . .	२	४९.१७	१	१३६९.३२	०	२.५३	३	१४१४.२९	०.००	०.००
	(२) वि. आ., पुणे . .	११	५०.७७	०	०.००	१	१.८५	११	४८.९२	१.००	२२.२०
	(३) वि. आ., नाशिक . .	७	५७८.८८	०	०.००	४	१.६१	३	५७७.२७	०.००	०.२८
	(४) वि. आ., अमरावती . .	१७	१६.१९	०	०.००	०	०००	१७	१६.१९	०.००	०.००
	(५) वि. आ., नागपूर . .	५५	४०२.५७	०	०.००	१४	१.६२	४१	४००.९५	२५.४५	०.४०
	(६) वि. आ., छत्रपती संभाजीनगर	२०	४.००	०	०.००	०	०.००	२०	४.००	०.००	०.००
	एकूण . .	११२	११०१.५८	१	१३६९.३२	१९	७.६१	९५	२४६१.६२	४.४१	३.८१
३	करेतर महसुली जमा कार्यालय संकीर्ण . .	१८	७०.८७	०	०	०	०	१८	७०.८७	०.००	०
४	भूमी अभिलेख महसुली जमा जमाबंदी आयुक्त, सं.भू.अ., पुणे	२३	१२१६.२०	५२	२०९.५७	३	१५.२२	७२	१४१०.५५	१३.०४	१.०६
५	मुद्रांक शुल्क व नोंदणी फी/ नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक जमाबंदी आयुक्त, सं.भू.अ., पुणे	१७६८	७४२७९.५७	३९३	५८११.६८	२४८	२२८०.४६	१९१३	७७८१०.७९	११.४७	२.८४
६	वन जमा/प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, नागपूर . .	१८८	१६३३८.९३	२१	१७३०.११	१३	११३९.७३	१९६	१६९२९.३१	६.९१	६.९७
	एकूण . .	**१९१७**	**९१८३४.७०**	**४६६**	**७७५१.३६**	**२६४**	**३४३५.४१**	**२१८१**	**१६१५०.६५**	**७.८६**	**२.७२**
	महाराष्ट्र राज्य एकूण . .	**२९२२**	**५४७७८१.१०**	**५८५**	**३९८८६.१**	**४८९**	**३९०८५.६**	**३००१**	**५४८५७९.५**	**३२.६७**	**२०.९२**

शामुना-टीबी-१९९२-कअमववविमंमुं—०३-२०२६-११० प्रती-पीए४*.